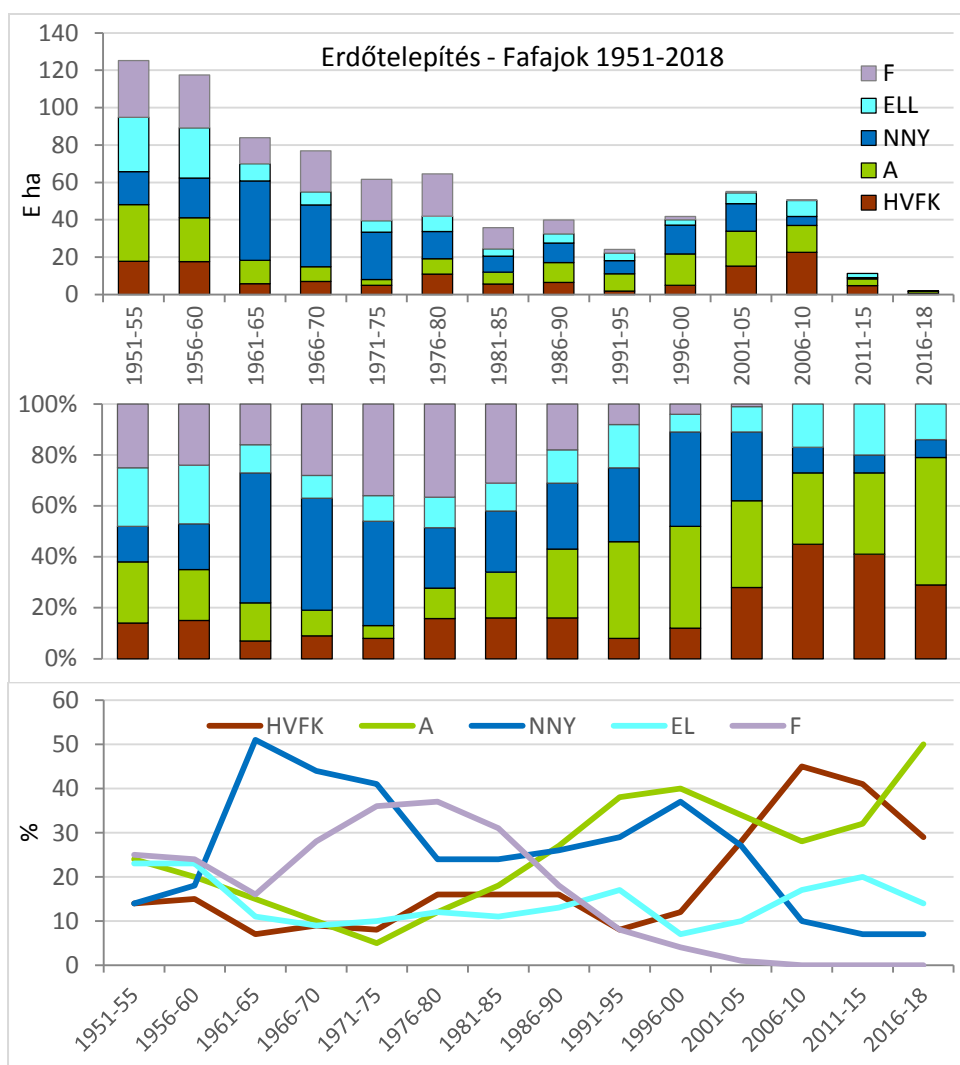

Amit a számok mutatnak – Az erdőtelepítések tapasztalatai 1920–2020

Lett Béla

Sopron, 2021

Amit a számok mutatnak –

Az erdőtelepítések tapasztalatai 1920–2020

Amit a számok mutatnak–
Az erdőtelepítések tapasztalatai
1920–2020

Prof. Em. Dr. Lett Béla

Sopron, 2021

A kiadvány az Erdővagyon-gazdálkodás tantárgy megalapozója és kidolgozója, Prof. Dr. Mészáros Károly tiszteletére készült a Mészáros Károly Erdészeti Felsőoktatási Emlékalapítvány gondozásában és finanszírozásával.

ISSN 2064-8049

ISBN 978-963-334-392-0

ISBN 978-963-334-393-7 (online)

Kiadja: Soproni Egyetem Kiadó
9400 Sopron, Bajcsy-Zs. u. 4.

Felelős kiadó: Prof. Dr. Fábián Attila
a Soproni Egyetem rektora

© Soproni Egyetem Kiadó, Sopron 2021

Nyomda: Lővér-Print Nyomdaipari Kft.
Sopron, Ady E. u. 5.

Felelős vezető: Szabó Árpád

Tartalomjegyzék

Összefoglaló	9
1. Bevezetés.....	11
2. Amit a számok mutatnak – Tények.....	13
3. Történeti áttekintés – Tapasztalatok.....	17
4. Mennyiség – Erdőtelepítés – Régiók(megyék) – Fafajok.....	25
5. Erdőtelepítés – Tervek – Tények – Tapasztalatok	36
6. Jog – Igazgatás – Tapasztalatok	55
7. Ökológia – Termőhely – Klíma	57
8. Ökonómia – Támogatás – Finanszírozás	67
9. Hosszú távú erdőtelepítési koncepciók (2005-2035, 2015-2055) – A tapasztalatok ellenére	75
Az erdőtelepítési tapasztalatok és megállapítások	94
Melléletek.....	100
1. melléklet: Erdőtelepítés I. kivitel 1976–2019.....	100
2. melléklet: Szabó Gábor: A fafajpolitika alakulása Magyarországon a XX. század elejétől napjainkig. Doktori szigorlat, Sopron, 2008.	101
Feldolgozott irodalom	125

Ábrajegyzék

1. ábra:	Az erdőtelepítések első kivitelének területe 1920–2005	13
2. ábra:	Erdőtelepítés 5 évenként az 1951–2018 időszakban	13
3. ábra:	Erdőtelepítés – fafajok – 1951–2018	15
4. ábra:	Az erdőtelepítések első kivitelének területe 1920–2005	17
5. ábra:	Az erdőtelepítés és fásítás alakulása 1991-től 2004-ig.....	21
6. ábra:	Erdőtelepítés regionális összetétele – fafajok.....	26
7. ábra:	Erdőtelepítés a régiókban 1990–2007	28
8. ábra:	Erdőtelepítés 1985–2000	29
9. ábra:	Erdőtelepítés az állami és magán szektorban - fafajonként.....	30
10. ábra:	Erdőtelepítés – Fafajok (1996–2010)	31
11. ábra:	Erdőtelepítés –Fafajok 2001-től 2018-ig	32
12. ábra:	Erdőtelepítés – fafajok 2004–2014.....	34
13. ábra:	Erdőterület 1960-ban, az 1978-ra tett javaslat és a 1978. évi tény	36
14. ábra:	Erdőterület – Fafajszerkezet – A tervezett és a tény, illetve bázis adatok eltérése.....	37
15. ábra:	Erdőtelepítési tízéves tervek és a tény	39
16. ábra:	Tervezett, illetve megvalósult erdőtelepítés és fásítás alakulása 1990–2007	42
17. ábra:	Az erdőtelepítések és az ország erdőterületének évenkénti változása 1990-től 2007-ig	42
18. ábra:	Erdőtelepítési program és teljesítése 1991, 2000, 2005	43
19. ábra:	Erdőtelepítés I. kivitel célállománytípusonként 1990-től 2007-ig	45
20. ábra:	Erdőtelepítés 1990–2007 – Fafajok	46
21. ábra:	Erdőtelepítési változatok a Dél-Alföldön	54
22. ábra:	Fatermőképesség.....	64
23. ábra:	Akác területe fatermőképesség szerint	68
24. ábra:	Akác területe régiók és fatermőképesség szerint.....	68
25. ábra:	Fenyő területe fatermőképesség szerinz	69
26. ábra:	Nemesnyár területe fatermőképesség szerint.....	70
27. ábra:	Az erdőtelepítések teljesítménye és fafajösszetétele 1990–2010	76
28. ábra:	Erdőtelepítés és távlati koncepció	77
29. ábra:	Távlati erdőtelepítés regionális fafajszerkezete.....	82
30. ábra:	Erdőtelepítési scenáriók 2015–2055	86

Táblázatjegyzék

1. táblázat:	Erdőtelepítések fafaj-arányai és hullámzása 1951–2018 (E ha)	14
2. táblázat:	Az erdőtelepítés kiemelt szakaszai (E ha).....	14
3. táblázat:	Magyarország főbb művelési ágainak változása 1950–1990 (E ha).....	19
4. táblázat:	Erdőtelepítés és erdőterület alakulása 1960–1980 között (E ha)	20
5. táblázat:	Magyarország főbb művelési ágainak változása 1990-től 2007(2011)-ig	22
6. táblázat:	Erdőtelepítés – telepítési szakaszok (E ha)	23
7. táblázat:	Erdőtelepítés – Régiók – Tények – Tervek (%).....	25
8. táblázat:	Az erdő telepítés fafajösszetétele – régiók (%).....	25
9. táblázat:	Erdőtelepítés I. kivitel 1990-től 2007-ig a régiókban (ha).....	26
10. táblázat:	Erdőtelepítés I. kivitel régióként 1990-től 2007-ig (ha).....	27
11. táblázat:	Fafajok - fafajarányok az erdőtelepítési szakaszokban (E ha - %)	28
12. táblázat:	Az akác szektorális területnövekedése az erdőtelepítéssel	29
13. táblázat:	Az erdőtelepítés fafaj összetétele 1996–2010 között	30
14. táblázat:	Erdőtelepítés –Fafajok 2000-től 2019-ig (ha)	31
15. táblázat:	Az erdőtelepítés fafaj összetétele régióként 2004–2014 (ha).....	32
16. táblázat:	Erdőtelepítések célállományainak megoszlása megyénként a 2004–2014 időszakban (ha)	33
17. táblázat:	Erdőterület változása 1960–1978 (E ha)	36
18. táblázat:	Erdőtelepítés és önerdősülés 1990–2007 (ha).....	42
19. táblázat:	Az erdőtelepítési program célállományai és változásuk, a teljesítések.....	44
20. táblázat:	Az erdőtelepítési program célállományai.....	44
21. táblázat:	Erdőtelepítés I. kivitel célállományonként 1990-től 2007-ig (ha)	47
22. táblázat:	Az 1996. évi erdőtelepítési program szerint erdősítésre számbajövő területek.....	49
23. táblázat:	Erdőtelepítés a Dél-Alföldön	49
24. táblázat:	Gyenge termőhelyek erdősítése a Dél-Alföldön (ha).....	50
25. táblázat:	Erdőtelepítés és erdőterület a Dél-Alföldön (E ha).....	50
26. táblázat:	Erdőtelepítés I. kivitel megyénként 1990-től 2007-ig (ha)	51
27. táblázat:	A Bács-Kiskun megyére tervezett telepítési területet fafaj (ha)	52
28. táblázat:	Erdőtelepítési tervek a Dél-Alföldön	53
29. táblázat:	Erdőtelepítési terv változatok a Dél-Alföldön (ha)	53
30. táblázat:	Erdőterületek – erdőtelepítések a Dél-Alföldön.....	54
31. táblázat:	A gyenge, gazdaságilag veszteséges erdőállományok (1998) (E ha).....	59
32. táblázat:	A 6 m ³ /ha/év-nél kisebb fatermőképességgel rendelkező fafaj-termőhely kombinációk (az OEA adattárból).....	61
33. táblázat:	A talajtípusok termőhelyi megoszlása az akác fafaj esetében (ha)	62
34. táblázat:	Gyenge szántók és gyepek (pályázók száma)	63
35. táblázat:	Fatermőképességi csoportok – fafajok.....	64
36. táblázat:	Határtermőhelyi (gyenge) állományok.....	65

37. táblázat:	Gyenge szántók – gyenge erdők.....	66
38. táblázat:	Fafajok erdőgazdálkodási gazdasági adatai fatermőképességi osztályonként.....	67
39. táblázat:	Akác területe fatermőképesség szerint (E ha)	68
40. táblázat:	Kocsányostölgy területe fatermőképesség szerint (E ha).....	69
41. táblázat:	Fenyő területe fatermőképesség szerint (E ha)	69
42. táblázat:	Nemesnyár területe fatermőképesség szerint (E ha)	70
43. táblázat:	Az erdőtelepítés távlati terve az egyes régiókban	77
44. táblázat:	Az erdőtelepítési program megvalósításának becsült támogatás igénye jelenleg (2008) érvényes támogatási feltételek mellett	78
45. táblázat:	A talajtípusok területe és erdősültsége	80
46. táblázat:	Erdősítésre figyelembe vehető területek (%)	81
47. táblázat:	Erdőtelepítésre figyelembe vehető területek állománytípus javaslata	82
48. táblázat:	A távlati erdőtelepítés fafaj összetétele (%).....	84
49. táblázat:	Az erdőtelepítési változatok (scenáriók). Regionális összetétel.....	85
50. táblázat:	Erdőtelepítési scenáriók, erdőterületek -fafajösszetétel 2015–2055	87
51. táblázat:	Erdőtelepítési scenáriók, erdőterületek -fafajösszetétel 2015–2055	88
52. táblázat:	Erdőtelepítési scenáriók, erdőterületek -fafajösszetétel 2015–2055	88
53. táblázat:	Erdőtelepítések a 2016–2020 időszakban Terv – Tény	89

Összefoglaló

Az erdőtelepítések tapasztalatai 1920–2020.

Tisztelettel adózunk a Trianon erdővesztését követő erdőtelepítési erőfeszítéseknek. A száz év alkalmából és a Kaán Károly Országfásítási Tervhez indokolt háttér összeállítás készítése az erdőtelepítési tapasztalatok áttekintésére, a racionális értékelésre.

A szakanyag a Múlt – Jelen – Jövő időhorizontját vizsgálja, a tartós elemeket kutatva.

Az 1920–2020 az 1920-as Trianont követő 100 év permanens erdőtelepítési szándékban, változó teljesítményben zajlik.

Az „Amit a számok mutatnak ...” sorozatba illően a tényeket 1951-től szinte napjainkig sorolja, erdőtelepítési teljesítményben, regionális és fafaj összetételben, több időszakot kiemelve.

A jelen minimális erdőtelepítésének okait nem tárjuk fel, így a jövő kiugró tervei, vágyai bizonytalanok.

Már a történeti áttekintés is a teljesítmények hullámzását a terv – tény eltérését mutatja.

A mennyiségeknél a régiók sorrendje egyértelmű: Síkvidék – Dombvidék – Hegyvidék.

A fafajokat elemezve szintén a terv–tény eltérése a szembetűnő, de a megállapítás a tapasztalatokról a „divatfafajok” váltakozására (NNY – F – A – T) irányul.

Az erdőtelepítési tervek–tények összeállítás időszakonként mutatja be, hogy az ökológiai alapú tervezési módszer nem tud a teljesítményeknek szilárd bázist nyújtani. Különösen az 1991–2000 rövidtávú erdőtelepítési tervezés nem tudott a tulajdon viszonyok változásával számolni, de ezt még a 2001–2010 szakaszban sem ismerték fel.

Az erdőtelepítést is az erős jogi előírások szabályozták, de az ökológiai szorgalmazás is ellenálláshoz (csökkenő telepítéshez) vezetett.

Az erdőtelepítés ökonómiai ösztönzése az erdősítésre, majd a jövedelempótlásra koncentrált, de nem számol – különösen a hosszú vágáskorú faállományok – erdőréssz szemléletű modelljének több évtizedes finanszírozási igényével.

Az erdőtelepítés kifejezetten a leggyengébb (határ) termőhelyekre szorul, és a gyenge fatermőképesség fokozott gazdasági hátránnyal jár, évtizedekre kiterjedő területalapú támogatásra szorul.

Az optimista hosszú távú erdőtelepítési programok az ökológiából, az agrárgazdaságból és a klímajavításból építkeznek, de a teljesítések – figyelembe véve a csökkenő trendet – az egyéb tényezők, a klímaváltozás hatásának elhagyása miatt szükségszerűen elmaradnak mennyiségben, illetve a zöld szemlélet sikertelen.

A fejezetekben (vastagon szedve) számos megállapítást tettünk és a tapasztalatok gyűjteményét megfontolásra ajánljuk.

Indokoltnak tartjuk az erdőtelepítés előtti körülmények és a jelenlegi állapotok (fényképi) dokumentumainak széleskörű gyűjtését, bemutatását a méltányos-reális értékelésre, megítélésre.

Erdővel – fával a holnapért!

Sopron, 2021. február

1. Bevezetés

A „Trianon 100” éves évforduló alkalmából is áttekintjük az időszakot, igyekszünk a tapasztalatokat összegezni.

Az erdőtelepítést természetesen a főhatóság és az igazgatás (és szervezetei) kezdettől fogva irányítja, szabályozza, szervezi és befolyásolja (ÁESZ, NATURPLAN, NÉBIH stb.).

Az Erdővagyon-gazdálkodási Intézet (EVGI) már a magánerdő tulajdon kialakulásától folytatott vizsgálatoknál kiemelt témaként kezelte az erdőtelepítést is. Kutatási pályázatok, diplomatervek, tanulmányok sorában vizsgáltuk az erdőtelepítés jellemzőit, az erdőtelepítők adottságait és motivációit. (NEP, Phare Dél-Alföld, ERFARET Nyugat Dunántúl, GAK – Erdőtelepítés, Szabó Gábor stb.).

Az erdőtelepítés a klímaváltozási kutatásokban is kiemelt témakör (ÁESZ-NÉBIH, Agrárklíma-2, Mátyás Csaba).

Az erdőtelepítési potenciált évtizedek óta ökológiai alapon számítják (kvázi állami érdekeltségi hatáskör), de az összefüggés a tényleges erdőtelepítésekkel elemezendő, a tervtény közelítés érdekében. Az ökológiai módszer az erdőtelepítés mennyiségére és fafajszerkezetére részletes ökológiai, agár- és erdészeti alkalmassági felmérés alapján egyfajta állandó megyei értékeket rögzít, függetlenül az egyéb lényeges körülményektől azok változásától.

Az évszázadra, évtizedekre visszatekintésben az erdőterület (az erdősültség) növekedését, az erdőtelepítést vizsgáljuk meg regionális (megye, erdészeti táj, erdőgazdálkodási régió) és fafaj vonatkozásában (a társadalmi elemekre, a szektorokra, a funkciókra alig térünk ki).

Az erdőtelepítési elképzeléseket alapjában tápláló motivációk (túlnyomóan vegyesen):

- a racionális rész a gyors növekedésű, rövid vágásfordulójú (NNY, F, A) fafajokat támogatta a tartamosan növekvő fahozammal, a közelebbi fakitermelés, faellátás, fafeldolgozás megalapozására, az import csökkentésével, a vidéki foglalkoztatással, jövedelem termeléssel stb., sőt a kiszámíthatóbb klímaváltozási felkészüléssel;
- az eszmei rész az őshonos (hosszú vágáskorú kemény lombos) fafajokban gondolkodott, a környezet (táj-), természetvédelmi (biodiverzitás, szénmegkötés) és szociális (rekreációs) célokat szolgáló, nem figyelve a gazdálkodási témákra, a támogatott beruházásokra, a jövedelmezőségi gondokra, a hosszú távú finanszírozási igényekre (általában a pénzügyi szemlélet háttérbe szorítása az elméleti társadalmi hasznossággal szemben);
- a termőhely fatermőképessége alapján a fatermesztés ketté válhat (a kicsit megtévesztő minőségire és mennyiségire), a nagyon gyenge (talajvédelmi erdőtelepítési) termőhelyen a gazdasági racionalitás nem a forduló időszak rövidítését (a tömegtermelési árbevétel növelését), hanem a vágáskor kitolását (az erdőfelújítási költségek minimalizálását) szorgalmazza. A mennyiségi fatermesztést a növedék nagyságára (alakulására) utal, ahol a meghatározó mennyiségben, arányban megtermelt, megtermelt választékok minősége, ára alig tér el (tűzifa, sarangolt iparifa);
- az erdőtelepítési elképzeléseknek egyrészt a termőhely (annak változása, a klímaváltozásra felkészülés) állít határt, a mindig is leggyengébb (erdészeti határtermőhely) területeken (a talajvédelem, a gazdasági küszöb alatt) alkalmazható pionír (fenyő) vagy kultúr (akác) fafajokkal, (szinte korlátlan időtartamú folyamatos területalapú támogatás igényel), de ezt is korlátozza a természetvédelmi elképzelés (a nem megtérülő Natura2000, gyepgazdálkodás stb.);

- az erdőtelepítés intenzitását másrészt a beruházási keretek, az EU társfinanszírozású támogatás megosztása, a költség ellentételezésű (de motivációt, illetve főhatósági befolyási igényt biztosító), alapvetően területalapú egységárak, a gazdálkodók jövedelem-pótlása (a vele járó növekvő determináció), egyszerűen a gazdasági-pénzügyi határok korlátozzák (vagy bővítik);
- a gazdálkodási gondolkodás általában az erdőréz szemléletnél maximálisan a befejezéséig (jövedelem pótlásig), az erdősítés növedékével az első hozamot (árbevételt) jelentő fakitermelésig terjed, a fafajok eltérő vágáskorából adódó későbbi több-kevesebb évtized gondjától eltekintve (vagy azt a jelenlegihez hasonlóan az erdőbirtok egészére hárítva).

Az észrevételeket a következő témák köré csoportosítom: (Fafajok - Megyék), Mennyiség, Ökológia – Termőhely – Gyenge fatermőképesség, Erdőgazdálkodás, Ökonómia – Támogatás – Finanszírozás stb.), a szakanyag fejezeti összetételéből adódóan egyes tételek megismétlődnek.

A szakanyagban a különböző forrásokból átvett részeket „...” jelöléssel kezdem (a részletes hivatkozás mellőzésével).

Erdőtelepítés – erdősültség a klímaváltozásra felkészülésben megyei számokkal

A Kaán Károly Országfásítási Program legnagyobb eleme az erdőtelepítés (az egyre szigorúbban megcélzott erdősültségi cél elérésének vizsgálata). Az EVGI általában erdővagyon-gazdálkodási régiókat ismertett, de a klímaváltozásra felkészülés időszakában áttekintjük a régiós/megyei adatokat, amelyek a sok bizonytalansági tényezőnél a felhíváshoz már elegendőek (a klímaváltozás területi változásánál esetleg részekre osztva).

A rendelkezésre álló adatok alapján 1986-tól (a bírálatokra reagáló szándékolt erdőtelepítésektől, a nagyívű de kevésbé teljesített Erdőtelepítési programtól), a tényleges magántulajdonú erdőgazdálkodást figyelembe véve **1996**-tól induló bázist javasolunk. (Az ERTI az 1990–2007 időszakot látja, de a 2004–2014 időszak már biztos nem képezhet jó alapot.)

A **2010**-ig (már a 2010–15 évek is különlegesen) terjedő időszakban először volt termőföld tulajdonváltás, önerdősülés beszámítása, majd zöld erdőtörvény, agrár túltermelés, EU-ba lépés, az erdőtelepítési támogatás növelése-csökkenése, az erős fafajpolitika stb.

Az 1996–2010 időszakot tekinthetjük a jövőt megalapozó bázisnak.

Az erdőtelepítési területek ökológia alapú számbavétele 2008-tól megismétlődött (korábban Járó – Führer is), bár az erdőtelepítések nem ezen logika alapján működtek (már 2013-ban az Agrárklíma-2 is megkérdőjelezte az ökológiai alapú irányzatot, számításokat).

Amit a számok mutatnak ..., azokat táblázatokba és ábrákba foglaltuk a megerősítés miatt (fafajok nélkül és fafajokkal, régióként, illetve megyéként), az adatokból következő pontatlanságokkal.

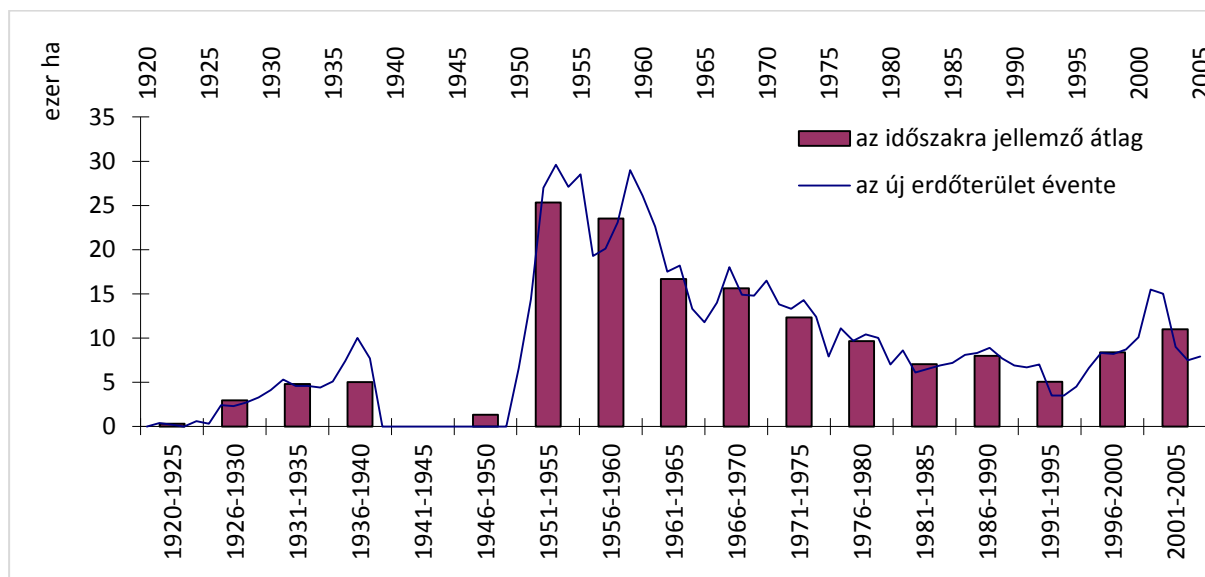
Az erdőgazdálkodást, benne az erdőtelepítést erdészeti tanulmányaim kezdete (1961) óta követem. Alföldiként a diplomaterveket is ebben a témakörben írtam, és az egyik legnagyobb erdőtelepítő KEFAG-nál dolgoztam, ahol közvetlen (nem csak pozitív) tapasztalatokat szereztem (de alapvetően a szakanyag a források feldolgozására épül). Az EVGI számos tanulmányt készített, de ezek közlése messze meghaladná még a melléklet terjedelmi lehetőségeit is. (A Dél-Alföldből meríték egy fejezet részt). Maximálisan elkötelezett vagyok az erdőtelepítési program szakmai-ökonómiai megalapozásában és majdani sikerében (az „erdőtelepítés” nem – csak – az erdészet ügye, de fontos, hogy legjobb tudásával, hozzáállásával vegyen részt a végrehajtásban).

A szakmában, a különböző régiókban az elmúlt évtizedekben vagy a közelmúltból rengeteg tapasztalat gyűlt össze, és lényeges új tervezési szempontok is merülhetnek fel (akár ennek az összeállításnak a hatására is.)

Az erdőtelepítésnél sokszínű a Múlt – nem mértékadó a Jelen – nehéz megbecsülni a Jövőt.

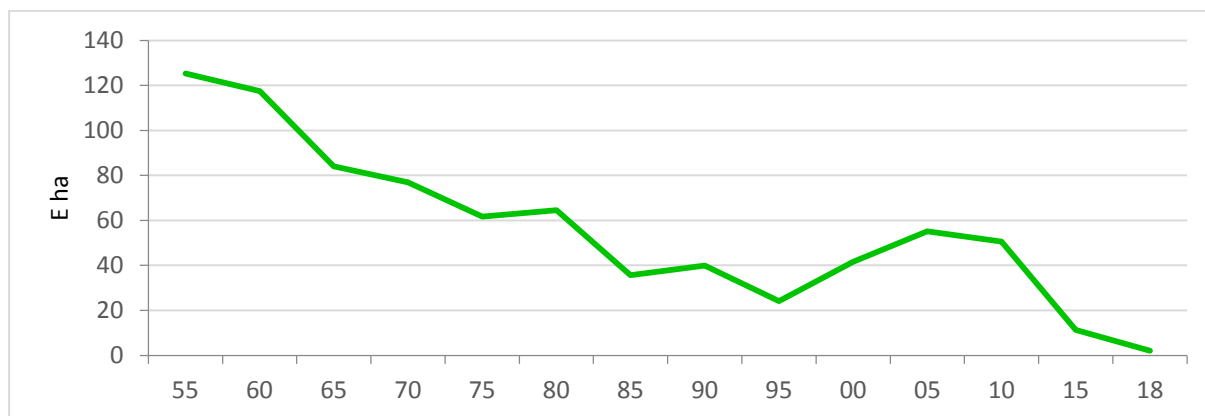
2 Amit a számok mutatnak – Tények

Összefoglaló számok (táblázatokban, ábrákban) a mindenki által citált formában.

Forrás: Halász, 1994 illetve ÁESZ, 2005

1. ábra: Az erdőtelepítések első kivételének területe 1920–2005

2. ábra: Erdőtelepítés 5 évenként az 1951–2018 időszakban

Az erdőtelepítések aránya monoton csökkent (a 2000. évi második erdőtelepítési program kivételével, az EU csatlakozás időszakában – a mezőgazdasági termőföld hasznosítás változásakor átmenetileg növekedett az erdőtelepítés, az ösztönző támogatással, finanszírozással).

Az erdőtelepítések sematikus öt éves időszakaszainak fafajarányai részben a fafajpolitikai programok (nyár, fenyő, tölgy), részben a Régió-Termőhely viszonyok alapján (akác) alakulnak.

2. Amit a számok mutatnak – Tények

1. táblázat: Erdőtelepítések fajfajarányai és hullámzása 1951–2018 (E ha)

Fafaj	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	91-95	96-00	01-05	06-10	11-15	16-19	1951-2019	
															E ha	%
HVFK	17,7	17,6	5,8	7,0	4,9	10,9	5,6	6,5	1,9	5,0	15,3	22,6	4,7	1,3	125,5	15,8
A	30,4	23,5	12,5	7,8	3,1	8,2	6,4	10,6	9,2	16,7	18,6	14,3	3,6	1,6	167,1	21,1
NNY	17,7	21,2	42,5	33,2	25,3	14,7	8,5	10,4	7,0	15,4	14,8	4,9	0,7	0,3	219,0	27,6
ELL	29,1	27,0	9,2	7,0	6,2	8,2	3,9	5,0	4,1	2,9	5,8	8,5	2,3	0,5	118,7	15,0
F	30,4	28,2	14,0	21,9	22,2	22,6	11,3	7,4	1,9	1,7	0,7	0,3	0,0	0,0	162,4	20,5
Össz	125,3	117,5	84,0	76,9	61,7	64,6	35,7	39,9	24,1	41,7	55,2	50,6	11,3	3,7	792,7	
1 év	25	24	17	15	12	13	7	8	5	8	11	10	2	1	11,5	

Mennyiségek – hasonló mennyiségű időszakok 1961-től (az 1991–95 évek elhagyása a tulajdonváltás miatt)
 HVFK: Hosszú vágásfordulójú kemény lombos fafajok csoportja (Összes kemény lombos akác nélkül)

Az erdőtelepítés kiemelt szakaszai (múlt) és tervei (jövő) laza kapcsolatban sincsenek.

2. táblázat: Az erdőtelepítés kiemelt szakaszai (E ha)

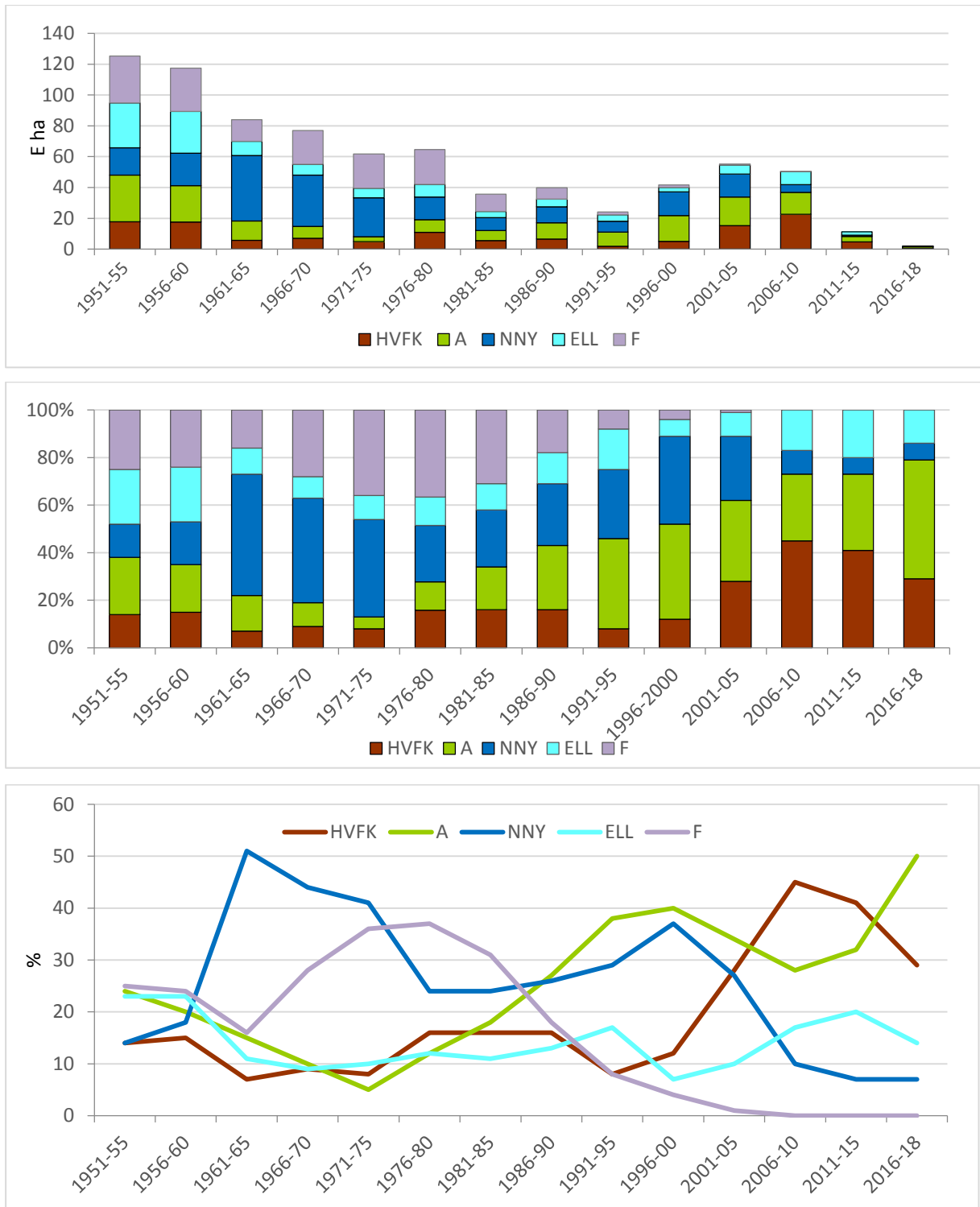
	1951-1960		1951-1960 összesen		1961-1980				1961-1980 összesen		1981-1990		1981-1990 összesen		1991- 1995
	51-55	56-60	E ha	%	61-65	66-70	71-75	76-80	E ha	%	81-85	86-90	E ha	%	91-95
HVFK	17,7	17,6	35,3	14,5	5,8	7,0	4,9	10,9	28,6	10,0	5,6	6,5	12,1	16,0	1,9
A	30,4	23,5	53,9	22,2	12,5	7,8	3,1	8,2	31,6	11,0	6,4	10,6	17,0	22,5	9,2
NNY	17,7	21,2	38,9	16,0	42,5	33,2	25,3	14,7	115,7	40,3	8,5	10,4	18,9	25,0	7,0
ELL	29,1	27,0	56,1	23,1	9,2	7,0	6,2	8,2	30,6	10,6	3,9	5,0	8,9	11,8	4,1
LL	46,8	48,2	95	39,1	51,7	40,2	31,5	22,9	146,3	50,9	12,4	15,4	27,8	36,8	11,1
F	30,4	28,2	58,6	24,1	14,0	21,9	22,2	22,6	80,7	28,1	11,3	7,4	18,7	24,7	1,9
Össz	125,3	117,5	242,8		84,0	76,9	61,7	64,6	287,2		35,7	39,9	75,6		24,1
1 év			24,3						14,4				7,6		-
Hegyv.												11			12
Dombv.												21			20
Síkvidék												69			68

	Terv		1996-2010			1996-2010 összesen		2011-2019		1951-2019 összesen		Terv	
	1991-2000		96-00	01-05	06-10	E ha	%	11-15	16-19	E ha	%	2015-55 (3)	ökol. távl.
	E ha	%											
HVFK	24	16	5,0	15,3	22,6	42,9	29,1	4,7	1,3	125,5	15,8	35,9	213,7
A	42	28	16,7	18,6	14,3	49,6	33,6	3,6	1,6	167,1	21,1	77,5	363,2
NNY			15,4	14,8	4,9	35,1	23,8	0,7	0,3	219,0	27,6	59,5	96,7
ELL			2,9	5,8	8,5	17,2	11,7	2,3	0,5	118,7	15,0	5,9	163,2
LL	40	26,7	18,3	20,6	13,4	52,3	35,5	3	0,8	337,7	42,6	65,4	259,9
F	44	29,3	1,7	0,7	0,3	2,7	1,8	0,0	0,0	162,4	20,5	0	60,2
Össz	150		41,7	55,2	50,6	147,5		11,3	3,7	792,7		178,8	683,3
1 év						9,8							
Hegyv.			12	16		14						17	40
Dombv.			25	22		20						17	23
Síkvidék			63	62		66						66	37

HVFK: Hosszú vágásfordulójú kemény lombos fafajok csoportja
 LL: Összes lágylombos

A már összesen 800 E ha erdőtelepítés nagyságrendileg megfelel az ökológiai becsléseknek (a területhasznosítási változást még több százezer ha-ra is becsülik, bár az erdőtelepítési teljesítmény folyamatosan csökkent), de a (termőhelynek is) változó fajfajpolitika, a dívatfafajok változása időszakonként fajfajösszetételben lényeges eltérést mutat (hasonló regionális arányokban).

2. Amit a számok mutatnak – Tények

HVFK: Hosszú vágásfordulójú kemény lombos fafajok csoportja

3. ábra: Erdőtelepítés – fafajok – 1951–2018

Az erdőtelepítésen belül az akác aránya (regionálisan) folyamatosan jelentős volt, kivéve az **1960–1985 közötti NNY-F** időszakot.

A NNY (cellulóz/papírfá – rönk) és a F (pionír) a két külön termőhelyi (ökológia) kategóriát képviseli. (Tervek – Tények).

A grafikon jól érezteti a „divatfafajok” változását, NNY – F – A – HVFK, a F és a NNY (ELL miatti) térvesztését.

Az erdőtelepítési teljesítmény folyamatosan és határozottan csökkent, miközben divatfafajok váltották egymást.

Az igazgatási irányítással – ökológiai irányzattal szemben megjelent a magán tulajdonosi érdek (erdészeti ökonómiai és finanszírozási szemlélet).

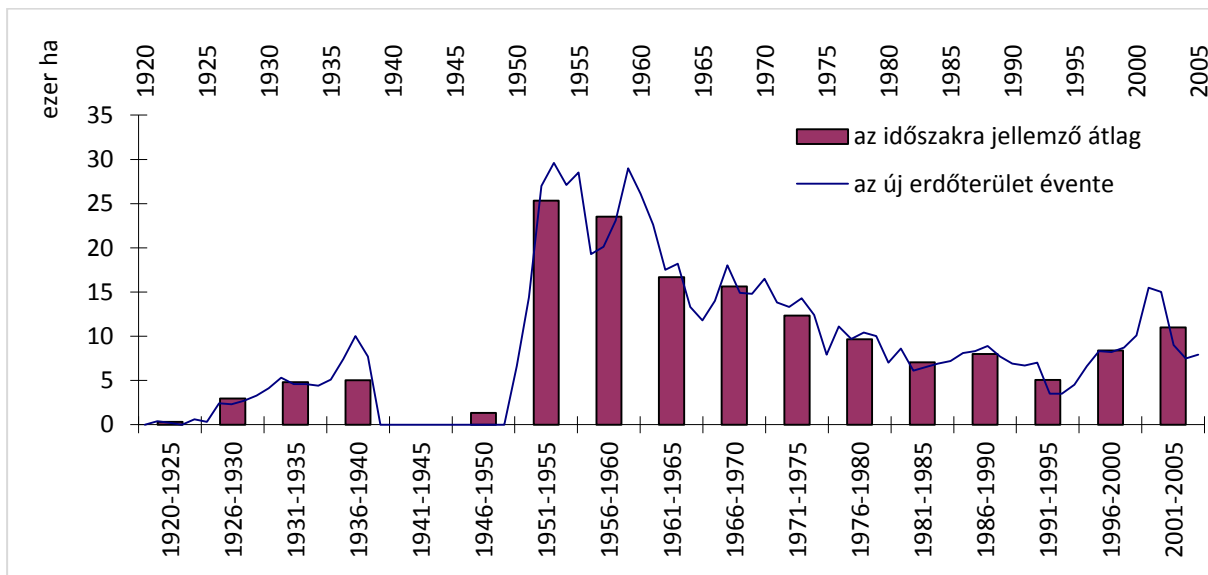
Az erdőtelepítés regionális megoszlása szinte a teljes időszakban hasonló volt, Síkvidék – Dombvidék – Hegyvidék (de az ökológiai tervezés itt is mást mutat Síkvidék – Hegyvidék – Dombvidék).

A magas erdősültségű térségekben a további erdőtelepítés egyre nehezebb, az alacsony erdősültségű, értékes mezőgazdasági vidékeken az erdőtelepítés (terület-használat módosítás) eddig sem volt jellemző.

3. Történeti áttekintés – Tapasztalatok

Trianon – 1920. Száz évvel ezelőtt új viszonyok közé került a magyar erdészet, amellyel szemben az eddiginél lényegesen nagyobbak az erdőtelepítési célkitűzések és nagyon jelentősek a sok részletkérdésben eltérőek, változóak a teljesítmények.

... A Kárpát-medence erdősültségét a **természeti viszonyok mellett a társadalmi-gazdasági folyamatok** befolyásolják. Az elmúlt évszázadokban az erdők területe fokozatosan és számottevően lecsökkent. **Betudható ez annak, hogy a lakosság növekedésével, az élelmiszerek iránti kereslet bővülésével az erdők rovására növekedett a mezőgazdaságilag művelt terület.**

Forrás: Halász, 1994; ÁESZ, 2005

4. ábra: Az erdőtelepítések első kivitelének területe 1920–2005

A Trianont követő – máig tartó – jövőre néző erdőtelepítési törekvéseket szakaszokra oszthatjuk:

- 1) ... A kedvezőtlen állapot az első világháború után vált rendkívül súlyossá, amikor az ország faellátása átmenetileg megoldhatatlanná vált, mert az erdők legnagyobb részét a szomszédos államokhoz csatolták. 1920-ban az erdőknek a területe a háború előtti 7,4 millió ha-ról 1,2 millió ha-ra csökkent, s a **Kárpát-medence legkisebb fatermőképességű sík és dombvidéki erdei** maradtak vissza. A korábbi bőséges faellátást és a jövedelmező faexportot drámai gyorsasággal váltotta fel a fahiány, amelynek a fedezésére csak a faimport szolgálhatott. A gondok enyhítésére olyan **erdészeti politikát fogadtak el, amelynek értelmében növelni kellett az erdők területét, elsősorban a fátlan alföldi pusztaságon, a meglévő erdőknek pedig javítani a fatermőképességét és takarékoskodni szükséges a megtermelt vagy importált fával.**

... Az I. világháború után, már 1923-ban meghirdették az Alföldfásítási Programot, amelynek a fahiány enyhítésén túlmenően még számos indoka volt, mint például a futóhomok megkötése, ami ezen a vidéken a termőföld romlásából adódó gazdasági kárain kívül még egészségügyi problémákat is okozott. Ebben a szakaszban kb. 50 ezer ha erdőt telepítettek a fásításokon (csemete juttatásokon) kívül.

... Az erdőtelepítés, az Alföldfásítás a háborús terhek, a Trianoni határváltozások, majd az 1929–1933-as gazdasági világválság hatására természetesen elmaradt a célkitűzésektől (a Magyarországra visszatérő erdészek erdőtelepítési tervek készítésében vettek részt, amelyeket a nagyvolumenű erdőtelepítések megvalósításakor hasznosítottak).

- 2) ... A II. világháborút követő politikai fordulat a gazdaság szerkezetében is jelentős változásokat eredményezett. A mezőgazdaság államosítása, szövetkezesítése, az iparosítási gócpontok fejlesztése a vidéken munkaerő és terület felesleget teremtett. Ennek lekötésére az erdőtelepítésben adódott is lehetőség, aminek köszönhetően az 50-es években erősen meglódult az erdők területi gyarapodása. ... Az 1950-es években a falu mezőgazdasági munkaképes lakosságának lecsökkenésekor (háború, újjáépítés, iparosítás) problémává vált a mezőgazdasági terület megművelése, ekkor az erdőtelepítéssel csökkent a megműveletlen, parlag terület. (Az ET középtávon csökkenti a munkaigényt, extenzív.)

... A két világháború között (1919–1938) az erdőterület még alig növekedett, de 1950 után megvalósult a magyar erdészet történetének legnagyobb erdőtelepítési, erdőterület növelő programja, amelyet a következő erdősültségi számok igazolnak: 1950-ben 12,5%; 1970-ben 15,8%; 1990-ben 18,2%, 2010-ben 20,0%.

... Ebben a szakaszban 1990-ig 600 ezer ha erdőt telepítettek, ami évente átlagosan 13,3 ezer ha. Az erdőtelepítések üteme fokozatosan csökkent,

- a növekvő erdőfelújítások lekötötték az erdősítési kapacitásokat,
- a gazdaságpolitika módosításával csökkenő pénzforrás jutott a nagyon hosszú távon megtérülő erdőtelepítési beruházásokra,
- a mezőgazdasági kapacitások megtartására, a földvédelmi rendelkezések csak a mezőgazdasági termelésre alkalmas – természetesen erdőgazdálkodásra is csak korlátozottan alkalmas – területek erdősítésére adtak lehetőséget,
- a gazdasági szabályozásban a fenyő, illetve a fenyőhelyettesítési szerepet betölthető nemesnyár állományok kerültek előtérbe, de a termőhelyi igény miatt ezek kiterjedése csak korlátozott lehetett.

... A II. vh. után az élelmiszer ellátás vált prioritássá, így (a tervirányítású gazdálkodás jellege miatt is) az élelmiszer-termelésre alkalmas terület védelme kiemelten jelent meg (1963. évi földvédelem). Az erdőtelepítés a mezőgazdaságilag és erdészetileg leggyengébb termőhelyeken valósult meg, a lehetséges gyorsan növő (sok esetben pionír – F) fajok alkalmazásával.

3. táblázat: Magyarország főbb művelési ágainak változása 1950–1990 (E ha)

Év	Szántó	Gyep	Erdő	Erdő változás	Erdősültség (%)	Termőterület	Kivett
1921	5578,2	1678,3	1098,5		12,6	8700,7	575,2
1950	5518,1	1474,7	1165,9	+67,4	13,6	8570,8	728,2
1960	5309,8	1437,9	1306,2	+140,3	15,4	8473,4	829,7
1970	5046,2	1281,3	1470,7	+164,5	15,8	8378,1	925,1
1980	4734,7	1294,2	1610,3	+139,6	17,3	8299,8	1003,8
1990	4712,8	1185,6	1695,4	+85,1	18,2	8235,7	1067,5
változás 1950/1990	-805,3	-289,1	529,5			-335,1	+339,3

Forrás: KSH

... Ennek az időszaknak nyitó, meghatározó jelentőségű kormányzati intézkedése volt az 1040/1954. évi kormányhatározat, amely az erdőgazdaság fejlesztéséről szólt. Hatása kiterjedt úgyszólván a 20. század második felének egész erdőgazdálkodására. Az erdőtelepítés a fejlesztés központi témája volt, amelynek a célját a kormányhatározat a következőkben jelölte meg:

- a fatermelés növelése, az ország faellátásának javítása, a gyorsannövő fafajok: **a nemesnyárok, az akác és a fenyők természetének felkarolása**, és az ezzel csak a multifunkcionalitásban összeegyeztethető
- a természet- és a környezetvédelmi, valamint a szociális vonatkozású erdei szolgáltatások és kedvező hatások.

Az erdészeti feladatot kapott és vállalt extrém feladatokban, agrárhibák javításában, pl. szikfásítás, kopárfásítás stb. Az 1950–70-es időszakban a leggyengébb termőképességű (vázhomok, nehezen megművelhető buckás területek kerültek beerősítésre (később dózerolással, terepegyengetéssel a géppel járhatóság biztosítására), hosszú távon megterhelve az erdőgazdálkodást.

... Ennek az időszaknak a fafajpolitikája is kettős:

- **a gyorsannövő fafajok telepítése (A, NY, F)**
- **a környezetvédelmi funkcióknál kiemelten a talajvédelem, később a természetvédelem.**

... Már erre az időszakra is alig érvényesült az ökológiai alapú erdőtelepítés tervezés, de a végrehajtást a termőhely tipológiára alapozott fafajválasztás jellemezte.

3) ... Az Erdőtelepítés is szolgálta az ún. Nyár programot (megindultak a divatfafajok az ökológiát elhanyagolva), (1960-tól már nemcsak a leggyengébb termelőszövetkezeti és állami gazdasági földek álltak rendelkezésre) a nyárfá ültetvények telepítésével (és nyárfatemetőkkel).

Az Erdőtelepítés is szolgálta az ún. **Fenyő programot**, amelynek célja a trianoni határon kívül maradt fenyvesek pótlása, a leggyengébb területek **pionír** fafajjal erdősítése.

(A teljes időszakban az erdőtelepítési potenciált az ökológiai földminősítésre alapozták, de a végrehajtásban a divatfafajok túlzásaival pont ez kapott és kap (a tölgyfiaskóval) erős ellensúlyt.)

... Ebben a periódusban az erdőtelepítések a mezőgazdasági termelésre alkalmatlan, erdészetileg is határtermőhelyeken valósultak meg. A mezőgazdasági művelésre alkalmas területekre művelési kötöttség vonatkozott, a művelési ág változtatását nagyban megakadályozták a földvédelmi jogszabályok. Ez alól csak néhány kivétel volt, pl. az állami gazdaságok és termelőszövetkezetek által kezelt területeken a **cellulóz nyár program**. (A gyenge területek, a kis aranykoronájú földek kivonását a **szabályzók** sem mindig segítették, az átlagos földminőség szerinti támogatáskor.) Az erdőtelepítések állományai jelentős részben pionír fajokból álltak.

Jelentős az egyenletes erdőtelepítés, az 1970. évi erdészeti gazdaságszervezési változások sem törték meg a lendületet. A „Nyárfa programban” tartunk, folyamatosan csökkenő teljesítménnyel, a fenyvesítés egyenletes megjelenésével.

4. táblázat: Erdőtelepítés és erdőterület alakulása 1960–1980 között (E ha)

Fafaj	Erdőtelepítés						Fafaj	Erdő terület			
	61-65	66-70	71-75	76-80	1961-1980			1960	1978	1978	Tény- Terv
					E ha	%			Terv	Tény	
T				8,1			T-B	412	584	437	-147
CS-EKL				2,5			CS-EKL	327	259	288	+29
HVFK	5,8	7,0	4,9	10,9	28,6	10,0	HVFK	739	843	725	-118
A	12,5	7,8	3,1	8,2	31,6	11,0	A	187	161	275	+114
NNY	42,5	33,2	25,3	14,7	115,7	40,3	NY	61	116	148	+32
ELL	9,2	7,0	6,2	8,2	30,6	10,7	ELL	85	120	127	+7
LL	51,7	40,2	31,5	22,9	146,3	51,0	LL	146	236	275	+39
F	14,0	21,9	22,2	22,6	80,7	28,1	F	98	224	187	-37
Összes	84,0	76,9	61,7	64,3	286,9		Összes	1170	1464	1462	-2

HVFK: Hosszú vágásfordulójú őshonos keménylombos faállományok

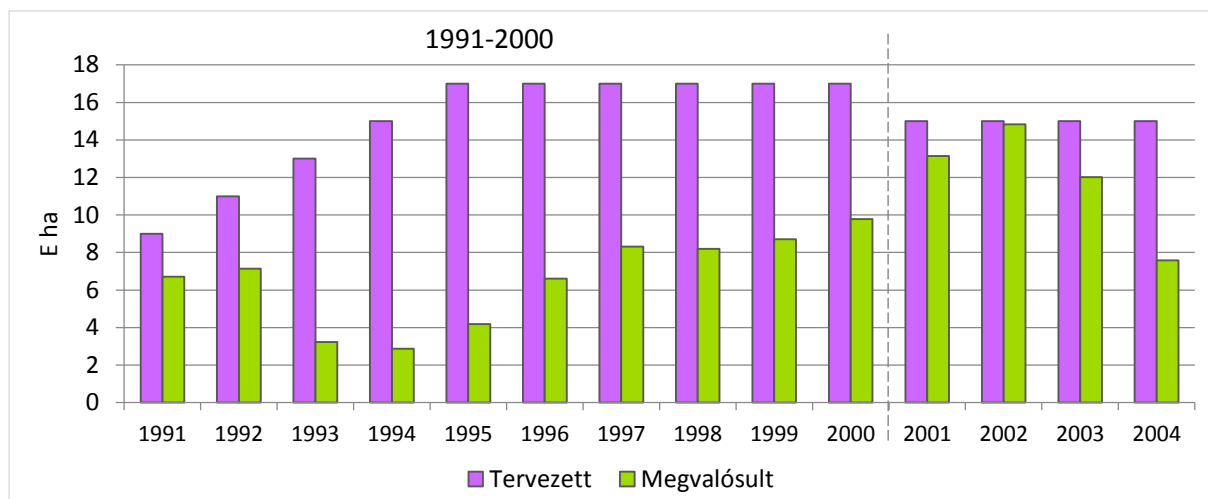
LL: Összes lágylombos

4) ... Az 1980-as évektől az erdőtelepítés üteme már a 10 ezer ha/év szint alá csökkent (a makrogazdasági nehézségek hatására is), ez a telepítési mérték lényegében az Európai Unió csatlakozásig hullámzással folytatódott.

... Az adatok jelzik – a termőhelyi adottságok és az egyéb tényezők (pl. makktermés tartós hiánya stb.) mellett – az erdősítési fafajpolitikának az **1976–1990-ig** eltelt 15 év alatti változását: a természetes bükkösök és hazai nyárasok arányának némi növekedése mellett a **fenyvesítés volumene és aránya számottevően visszaesett**, emellett viszont **több mint kétszeresére nőtt az akác** és – az 1976–1985 között mutatkozó visszaesés után – ugyancsak **jelentősen nőtt a nemesnyáras erdősítések** területe és aránya, ugyanakkor **csökkent a tölgyeseké**.

5) ... 1990– A rendszerváltás utáni időszak (1996–2004/2010)

1990 után a gazdasági rendszerváltás korai szakaszában, (az 1987-es Erdőtelepítési terv program válaszul az 1980-as évek erdőgazdálkodásának bírálatára, az 1991–2000 közötti erdőtelepítési programmal) bizakodóan 150 ezer ha erdő telepítését tervezték az ezredfordulóig, ám az átmenet nehézségei folytán ebből csak 45 ezer ha valósult meg.

5. ábra: Az erdőtelepítés és fásítás alakulása 1991-től 2004-ig

... A program megvalósítása a rendszerváltással együtt járó földtulajdon rendezés elhúzóda és a hullámzó állami támogatások miatt lelassult, de ugyanakkor több éven keresztül az erdőtelepítési igények sem érték el azt a volumet, amit a rendelkezésre álló keret tett lehetővé, általános volt a tájékoztatlanág a **magánosítás során megsaporodott termőföld-tulajdonosok körében**. Fokozta még a lemaradást, a technikai és szakmai felkészültség hiánya, valamint az erdőtelepítési szándékok országos eloszlásának aránytalansága. Az elmúlt 10 évben az erdőtelepítések volumene hullámzott, de a tervek alatt maradt.

... Ez a csekély erdőtelepítési mérték már akadályozta a termőföld racionális hasznosításának megfelelő változásokat, ezért a növelés lehetőségeit az erdőgazdálkodási ágazat, illetve a magángazdálkodók intenzíven keresték. **Az időszakban már jelentős mértékben szántó területek beerdősítésére került sor, amely az előzőeknél jobb termőföld minőséget jelentett.**

(A Nemzeti Erdőtelepítési Koncepció 2035-ig 700 ezer ha erdő telepítésével számolt, ami évente átlagosan 20 ezer ha-t jelentett volna, de a **szakmai törekvéseknél nem vették kellően figyelembe a gazdálkodási realitásokat a pénzügyi lehetőségeket, a tulajdonosi változásokat.**)

... A korszakban megszületett a döntés az erdőtelepítések teljes körű állami finanszírozásáról, korábban soha nem tapasztalt mértékéről. Az eredmény nem maradt el. Az időszak (1945–1990) végére mintegy 600 ezer ha új erdőtelepítés teljesült, az ország erdősültsége 18,2%-ra emelkedett.

... Így vált lehetővé, hogy az 1923-ban megfogalmazott alföldfásítási program egy negyedszázad múltán ország fásítási, országos erdőtelepítési programmá bővüljön.

... Az 1990 utáni látásmódból az élelmiszer túlermelés nemzetközi szintű gondjai is igazolták, hogy helyes volt a **mezőgazdasági termelésből kivont határ termőhelyeket** erdővel hasznosítani. – (Az erdőtelepítéshez **később jövedelempótló támogatás** társult.)

A mennyiségi teljesítések jelentősek, és a régiók aránya is tartós, de a fajpolitiká érvénysülése erős, amely tapasztalat később a magántulajdoni rendszerben már elgyengült (a változó támogatás miatt is).

... Az 1990. utáni évtizedekre a korábbihoz hasonló mennyiségű erdőtelepítéssel számoltak, az első dekádnál nem gondoltak, gondolhattak a tulajdonváltásra, annak következményeire (a másodiknál már a föld tulajdonváltása megtörtént, ha a szervezeti jellemzők – osztatlan közös stb. – további problémákat okozott – és okoz még).

... A rendszerváltás az erdőtelepítések területén is változásokkal járt.

... A változások **egyik oka** a tulajdonviszonyok és a mezőgazdaság helyzetének megváltozása volt.

... **A másik okot az erdőtelepítések teljes körű állami finanszírozásának módosítása szolgáltatta. Az időszak kezdetétől az állam csak a telepítési költségek egy hányadát vállalta, többek között azért, mert erre a célra nem állt rendelkezésre elegendő pénz.**

... **A harmadik ok** az EU-ba való belépési szándék és a tagsággal járó kötelezettségek teljesítése, továbbá a törekvés a várható előnyök teljes hasznosítására, a felkészülés az EU-támogatások elnyerésére.

... **Az igazgatás véleménye szerint az 1989-ben bekövetkezett rendszerváltást követően a termőföldhöz jutott gazdálkodók számára az erdőtelepítés nem volt idegen,** hiszen az azt megelőző 35 év erdőtelepítései mindannyiuk környezetében zajlottak le (később a magán erdőgazdálkodás minősítésekor többször megjelent az is, hogy *de mégsem értenek hozzá* – L.B.).

5. táblázat: Magyarország főbb művelési ágainak változása 1990-től 2007(2011)-ig (E ha)

Év	Szántó	Gyep	Erdő	Erdő változás	Erdősültség (%)	Termőterület	Kivett
1980	4734,7	1294,2	1610,3		17,3	8700,7	575,2
1990	4712,8	1185,6	1695,4	+85,1	18,2	8235,7	1067,5
1995	4715,9	1148,0	1719,2	+23,8	18,5	8010,5	1292,5
2000	4499,8	1051,2	1773,3	+54,1	19,1	7715,5	1587,5
2007	4506,1	1016,9	1869,3*	+96,0	20,1	7765,0	1582,4
2011	4322,3	758,9	1921,7	+52,4	20,6	7359,9	1943,5
változás	-390,5	-426,7	+226,3			-875,8	+876,0
2011/1990	-8,2%	-36,0%	+13,3%				

Forrás: KSH

* Erdő esetében 2007-évben az év végi adattári erdőterület szerepel. Tartalmazza az önerdőművelést is.

... Az átalakulás után a termőföldek magántulajdonba kerülésének időszakában a termőföld hasznosításával kapcsolatban elbizonytalanodás volt tapasztalható, ami az agrártermékek iránti kereslet, jelentős csökkenésének is volt köszönhető.

... Ez a helyzet váltotta ki, hogy az új földtulajdonosok esetében **megnövekedett az érdeklődés a termőföld erdősítéssel történő hasznosítása iránt,** amit a **működő támogatási rendszer** is elősegített. A támogatás mértéke tájegységtől, fafajtól, kivitelezés módjától függően 80–100%-ban is eltért (a létrehozott faállomány későbbi gazdasági értékviszonyaitól függetlenül).

6) ... Az EU-ba belépéstől (2004–2014)

... **2004. május 1-jével, az Európai Unióhoz történt csatlakozásunkkal új időszámítás vette kezdetét az erdőtelepítések területén is.** Mivel az Európai Unióban évről-évre visszatérő probléma a **mezőgazdasági túlermelés**, egy olyan országban, amely alapvetően agrárgazdálkodásra rendezkedett be, az erdőtelepítés, mint alternatív, a termőterületet hosszú távon lekötő földhasznosítási mód egyszeriben nagyobb jelentőséget és figyelmet kapott. A mezőgazdasági műveléssel eredményesen nem hasznosítható földterületek erdőtelepítéssel történő hasznosítása új lendületet nyert azáltal, hogy az Európai Unió társfinanszírozóként bekapcsolódott az erdőtelepítések **kiviteli támogatásába**, miáltal az addigiakhoz képest jelentős mértékben nőtt az elnyerhető összegek, kiegészítve az EU által fizetett jövedelempótló támogatással is. **Az új finanszírozási és pályázati lehetőség megjelenésével 2005–2006-ra jelentősen megemelkedett az erdőtelepítési kedv, ez azonban nem minden tekintetben mentes az ellentmondásoktól.** Az azonban biztos, hogy az erdőtelepítések jelentős része a magánszektorban fog megvalósulni, hiszen az állami erdőgazdasági részvénytársaságok nem rendelkeznek szabad földterülettel.

6. táblázat: Erdőtelepítés – telepítési szakaszok (E ha)

Fafaj	1996–2010					2001–2010				2011–2015		2001–2015		2004–2014	
	96-00	01-05	06-10	Összesen		01-05	06-10	Összesen		Összesen	Összesen	Összesen	Összesen	Összesen	
				E ha	%			E ha	%						E ha
HVFK	5,0	15,3	22,6	42,9	29,1	15,3	22,6	37,9	35,8	4,7	42	42,6	36,4	32,7	42,5
A	16,7	18,6	14,3	49,6	33,6	18,6	14,3	32,9	31,0	3,6	32	36,5	31,2	23,1	30,0
NNY	15,4	14,8	4,9	35,1	23,8	14,8	4,9	19,7	18,6	0,7	6	20,4	17,4	8,5	11,0
ELL	2,9	5,8	8,5	17,2	11,7	5,8		14,3	13,5	2,3	20	16,6	14,2	12,3	16,0
F	1,7	0,7	0,3	2,7	1,8	8,5	0,3	1,0	0,9	0,0	0	1,0	0,9	0,4	0,5
Össz	41,7	55,2	50,6	147,5		55,2	50,6	105,8		11,3		117,1		76,9	
1 év				9,8				10,6		2,3		7,8		7,0	

HVFK: Hosszú vágásfordulójú kemény lombos fafajok csoportja (Összes kemény lombos akác nélkül)

... **A 2010 utáni négy évben** további 11 157 ha (2789 ha/év) erdő telepítése történt meg.

Összességében 1991-től 2014-ig bezárólag 182 657 (24 év – 7 611 ha/év) hektáron történt erdőtelepítés (a tervezett átlag 15 000 ha/év 50%-a).

... Az időszakban már jelentős mértékben szántó területek beerdősítésére került sor, amely az előzőeknél jobb termőföld minőséget jelentett.

(A Nemzeti Erdőtelepítési Konceptió 2035-ig 700 ezer ha erdő telepítésével számolt, ami évente átlagosan 20 ezer ha-t jelentett volna, de a szakmai törekvéseknél nem vették kellően figyelembe a gazdálkodási realitásokat, a pénzügyi lehetőségeket.)

... **A művelési ágak változásának trendje alapján megállapítható, hogy országosan már az elmúlt évtizedekben is a szántó csökkent a legerőteljesebben**, de emellett a **gyep** területek is mérséklődtek. A művelési ág változásban az erdő és a kert hódított meg területeket. A prognózisok alapján a következő évtizedekben is ezekre a tendenciákra számíthatunk, amelyet azonban a mezőgazdaság szerkezet váltása, az EU tagság és szabályozási környezet módosít.

A Közös Agrárpolitika finanszírozási reformjában az élelmiszer termelés csökkentésénél jelentős szerepet szánt az erdőtelepítésnek, amelyet pénzügyileg ösztönzött.

Az igazgatás az erdőtelepítési programokhoz a 2004–2014 időszakot vette bázisnak.

A bázisok (esetleg önkényes) megválasztása jelentősen befolyásolja a tovább vitt tervet.

Ha az erdőtelepítések **1985–2014**-ig terjedő időszakát összehasonlítjuk a **2004–2014** évek közti időszakokkal, az alábbi következtetésekre juthatunk: **Megerősödött a fafajpolitika.**

A 2004–2014 közti időszakban már (**Régiók, mennyiségek – L.B.**) kissé mérséklődni látszik az **akác** dominanciája (**32,43%-ról 30,02%-ra**), ugyancsak csökken, mégpedig **jelen-tősen** a **NNY+FFÜ** részaránya (**21,85%-ról 11,00%-ra**) és a **fenyők** aránya is **6,14%-ról 0,53%-ra esik vissza.**

A jogszabályozási és a támogatási intézkedések hatására ezzel párhuzamosan a **tölgy 21,45%-ról 36,81%-ra, a HNY+ELL pedig 12,35%-ról 15,95%-ra növekszik.**

... A valóságban igazolódni látszik, hogy van érzékelhető elmozdulás a főhatósági szorgalmazású őshonos lombos állományok irányába. (Az elmúlt 11 évben a **Cser+EKL** telepítése gyakorlatilag **változatlan maradt**).

Az erdőtelepítés radikális csökkenése (2011–2019) fafajpolitikai beavatkozások következménye is.

(... Meg kell említeni, hogy a termőföldhiánnyal rendelkező nyugati országok várakozással tekintettek a 2011-ben szabaddá váló földpiacra, amelytől földéhségük kielégítését várták.)

4. Mennyiség – Erdőtelepítés – Régiók(megyék) – Fafajok

Az 1951 (1921)-től 2015-ig tartó időszak meghatározója az erdőterület növelése (erdőtelepítés és önerdősülés), de az egyes időszakok jellemzőinek meghatározása már több, sok okból magyarázható, így kikristályosodott tapasztalat alig vonható le, kevés az összehasonlítható időszak terv-tény adata.

7. táblázat: Erdőtelepítés – Régiók – Tények – Tervek (%)

Időszak	Hegyvidék	Dombvidék	Síkvidék
1985–1990	11,0	20,5	68,5
1991–1995	12,1	19,7	68,2
1996–2000	12,6	24,7	62,7
2001–2005	16,0	22,4	61,6
2006–2007	16,2	24,8	59,0
1990–2007B	13,8	22,7	63,5
2004–2014	17,8	19,0	63,2
Tervek			
1991–2000	15	30	55
ÚMVP	23	27	80
Hosszútáv	38,3	22,7	39,0
2016–2055			
1. BAU	17,8	19,0	63,2
2. TERM	15,9	17,8	66,3
3. HMAX	15,8	17,5	66,7
4. KLÍM	29,4	25,1	45,5

A hosszútávú terv a regionális összetételben jelentősen eltér a bázisként is kezelt időszaktól.

8. táblázat: Az erdő telepítés fafajösszetétele – régiók (%)

	T-B	CS-EKL	HVFK	A	NNY	ELL	LL	F	Hegyvidék	Dombvidék	Síkvidék
2004–2014	36,9	5,6	42,5	30,0	11,0	16,0	27,0	0,5	17,8	19,0	63,2
Hegyvidék	65,7	10,3	76,0	16,6	5,0	2,1	7,1	0,3	17,8		
Dombvidék	57,1	10,8	67,9	21,9	7,5	2,2	9,7	0,5		19,0	
Síkvidék	22,6	2,8	25,4	36,2	10,4	23,9	34,3	0,6			63,2
Hosszútáv	31,3	21,9	53,2	14,1			23,9	8,8	38,3	22,7	39,0
Hegyvidék	39,0	21,2	60,2	13,0			20,3	6,5	38,3		
Dombvidék	25,1	30,8	55,9	7,6			25,6	10,9		22,7	
Síkvidék	28,5	17,7	46,2	18,6			25,8	9,4			39,0

HVFK – Hosszú vágásfordulóju őshonos keménylombos faállományok

... A hosszú távú tervnél a termőhely(talaj) adottságokra alapozva kisebb és nagyobb (alig részletezett) időszakra számoltak, Síkvidéki kirívóan alacsony szinttel, minden régióban uralkodó vagy jelentős őshonos hosszú vágáskorú keménylombos túlsúllyal (amely hatalmas ökológiai és ökonómiai kockázat).

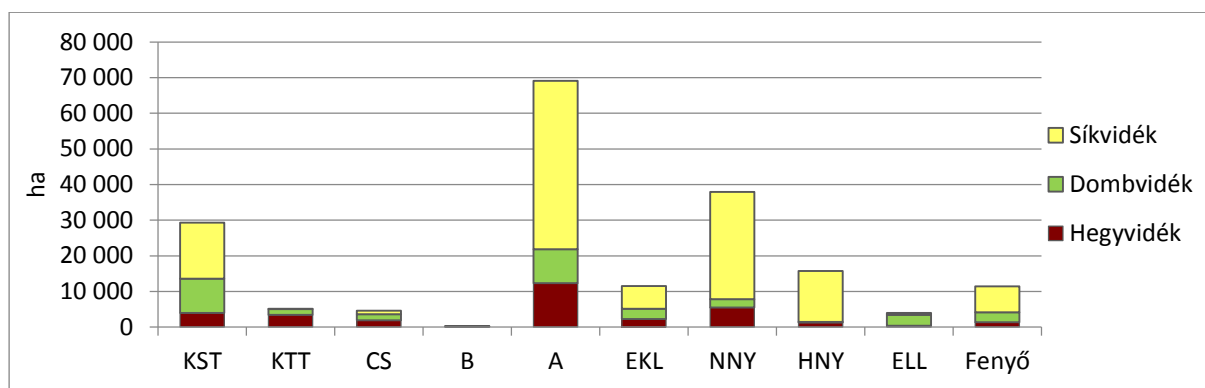
Regionális sajátosságok

... A vizsgált időszakban az erdőtelepítések megvalósulása tekintetében jelentős regionális különbségek tapasztalhatók. Az erdőtelepítések meghatározó többsége az alföldi egyes térségeiben valósult meg.

... A területi egyenlőtlenségeknek **egyik** nagyon egyszerű magyarázata az, hogy az erdősültebb térségekben kisebb az erdőtelepítésre egyáltalán igénybe vehető mezőgazdasági területek aránya. (Az alacsony erdősültségű térségekben korábban sem volt erdőtelepítés, és a körülmények miatt nem is várható. A területek AK/ha szerinti osztályozása alkotta csoportok az erdőtelepítésben nem jelentek meg.)

... A **másik ok** a területi egyenlőtlenségek kialakulására, hogy a mezőgazdaság jelenlegi termelési, és piaci viszonyai között **az alföldi térség bővelkedik a mezőgazdasági hasznosítás tekintetében gazdaságossági küszöb alatti termőterületekben.** Ezeken a területeken a jelenlegi erdőtelepítési támogatási rendszer működése mellett finanszírozható (gazdaságos) az erdőtelepítési tevékenység. (Az erdőgazdálkodás – termőhely – faj – fatermőképesség, finanszírozás stb. miatt azonban szintén alacsony hozamú, hosszú időn át támogatandó.)

Az erdőtelepítés fajáját (és volumenét) determinálja az erdőklíma, az erdészeti táj (az erdővagyon-gazdálkodási régió), a termőhely, illetve annak várható változása. A Hegyvidék telepítése elenyésző, a Dombvidék a tölgy erdősítésben játszott jelentős szerepet, egyébként az erdőtelepítést a síkvidéki akác és (nemes)nyár erdősítések jelentették (ezek csökkenése vezetett a jelenlegi visszaeséshez).

6. ábra: Erdőtelepítés regionális összetétele – fajok

9. táblázat: Erdőtelepítés I. kivétel 1990-től 2007-ig a régiókban (ha)

Régió	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Hegyvidék	1075	1217	1304	542	269	462	762	945	1350	1262
Dombvidék	1092	1231	1170	587	422	604	1136	1601	1587	1669
Síkvidék	4711	4261	4664	2096	2183	3114	4712	5773	5267	5775
Összesen	6878	6709	7138	3225	2874	4180	6610	8319	8204	8706

Régió	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Összes	%
Hegyvidék	1356	1935	3109	2556	1192	1114	2240	3748	26438	16,4
Dombvidék	1939	2353	2914	2121	1200	1798	3626	4024	31074	19,3
Síkvidék	6495	8849	8807	7337	5182	4746	8123	11175	103270	64,2
Összesen	9790	13137	14830	12014	7574	7658	13989	18947	160782	

Az erdőtelepítések megoszlása régióként-megyénként

... Hasonlóan jelentős területi különbségek tapasztalhatók az egyes megyék területén végrehajtott erdősítések vizsgálatakor. Az országos átlag 14,7% volt.

A legjelentősebb mértékben erdősültek az Alföld nagy kiterjedésű homoktalajával rendelkező megyék. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében az erdőterület 2007. év végére az 1986. évi erdőterület több mint 2/3-ával, 67,8%-kal nőtt. Az ország legnagyobb megyéjében, Bács-Kiskun megyében több mint 1/4-ével 28,2%-kal növekedett, ugyanezen időszak alatt az erdőterület nagysága.

A nagy erdőterülettel rendelkező hegy- és dombvidéki megyék, illetve a jó mezőgazdasági területekkel rendelkező megyék területén az erdőterület növekedése 10% alatt volt.

A megyéknek a közigazgatási területükhöz viszonyított erdősültség növekedési aránya ugyancsak Szabolcs-Szatmár-Bereg és Bács-Kiskun megyékben a legnagyobb, 8,0%, illetve 4,3%. Az országos átlag 2,6%.

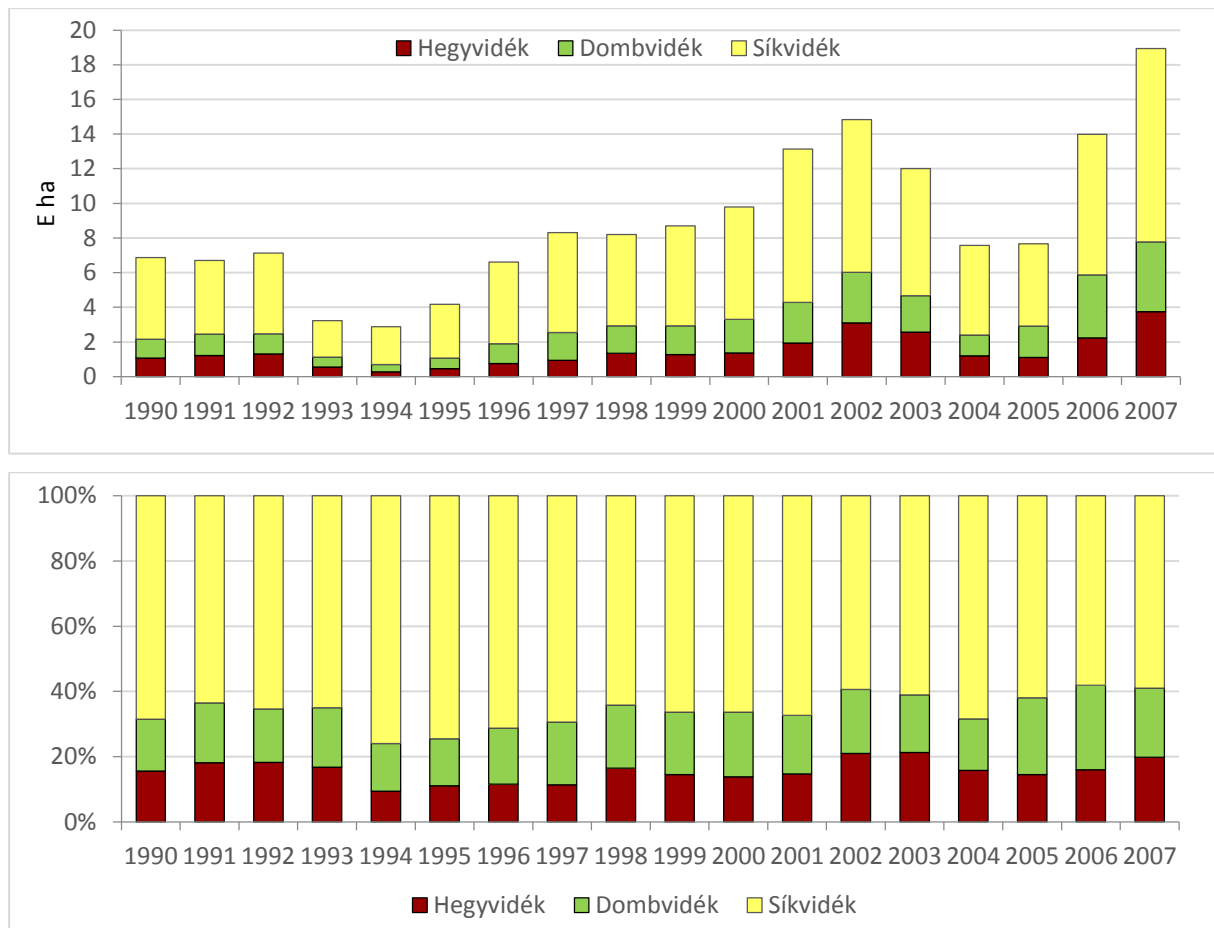
A mezőgazdasági művelésre alkalmas jó minőségű szántókban bővelkedő megyékben az erdősültség növekedésének mértéke 2% alatt marad (Hajdú-Bihar megye 1,9%, Tolna megye 1,3%, Békés megye 0,8%, Fejér megye 0,6%).

10. táblázat: Erdőtelepítés I. kivitel régióként 1990-től 2007-ig (ha)

Időszak	Összesen	Hegyvidék		Dombvidék		Síkvidék	
	E ha	E ha	%	E ha	%	E ha	%
1985–1990	39,9	4,4	11,0	8,2	20,5	27,3	68,5
1991–1995	26,0	3,1	12,1	5,1	19,7	17,7	68,2
1996–2000	45,0	5,7	12,6	11,1	24,7	28,2	62,7
2001–2005	55,1	8,8	16,0	12,3	22,4	33,9	61,6
2004–2014	61,9	11,0	17,8	11,8	19,0	39,1	63,2
1985–2014	227,9	33,0	14,5	48,5	21,3	146,2	64,2

Az erdőtelepítési intenzitás a körülmények változásánál is hosszú időszakra állandósult (az ökológiai adottságokra alapozástól eltérően).

Az ÁESZ Területi Igazgatóságai által időközben elkészített, több megye erdőtelepítési lehetőségeit tárgyaló, 5 évre szóló részletes tervek kevesebb hektárral számolnak.

7. ábra: Erdőtelepítés a régiókban 1990–2007

Fafajok (Fafajpolitika – Divatfafajok)

Az erdőtelepítés fafaját determinálja a termőhely, az erdővagyon-gazdálkodási régió, de az erdőtelepítést a főhatóság által is szorgalmazott (a tulajdonosok döntésén is alapuló) divatfafajok változása jellemzi.

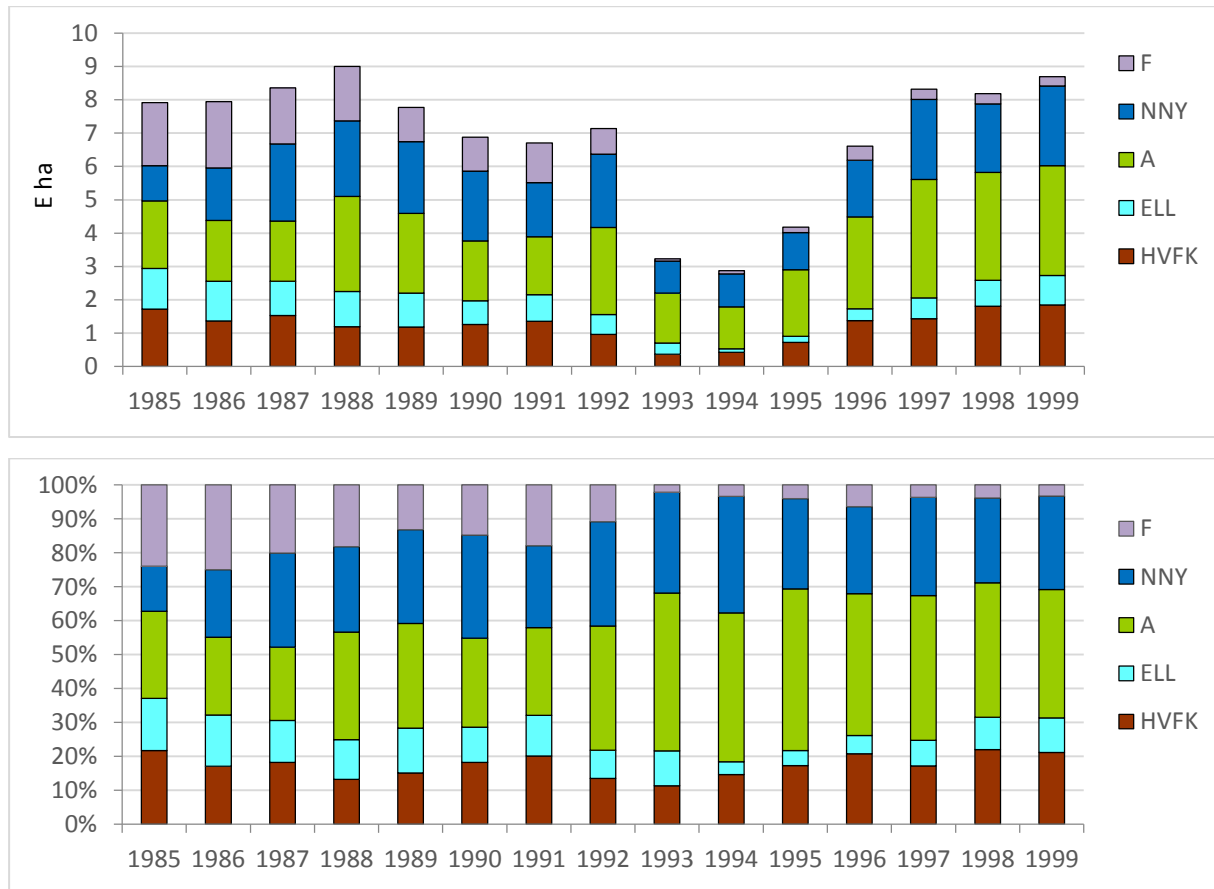
11. táblázat: Fafajok - fafajarányok az erdőtelepítési szakaszokban (E ha; %)

Fafaj	51–55		56–60		61–65		66–70		71–75		76–80		Összesen		81–85		86–90		Összesen		91–95		96–00		01–05		06–10		Összesen			
	E ha		%		E ha		%		E ha		%		E ha		%		E ha		%		E ha		%		E ha		%		E ha		%	
	E ha	%	E ha	%	E ha	%	E ha	%	E ha	%	E ha	%	E ha	%	E ha	%	E ha	%	E ha	%	E ha	%	E ha	%	E ha	%	E ha	%	E ha	%		
HVFK	17,7	17,6	5,8	7,0	4,9	10,9	28,6	10,0	5,6	6,5	12,1	16,0	1,9	5,0	15,3	22,6	42,9	29,1														
A	30,4	23,5	12,5	7,8	3,1	8,2	31,6	11,0	6,4	10,6	17,0	22,5	9,2	16,7	18,6	14,3	49,6	33,6														
NNY	17,7	21,2	42,5	33,2	25,3	14,7	115,7	40,3	8,5	10,4	18,9	25,0	7,0	15,4	14,8	4,9	35,1	23,8														
ELL	29,1	27,0	9,2	7,0	6,2	8,2	30,6	10,6	3,9	5,0	8,9	11,8	4,1	2,9	5,8	8,5	17,2	11,7														
LL	46,8	48,2	51,7	40,2	31,5	22,9	146,3	50,9	12,4	15,4	27,8	36,8	11,1	18,3	20,6	13,4	52,3	35,5														
F	30,4	28,2	14,0	21,9	22,2	22,6	80,7	28,1	11,3	7,4	18,7	24,7	1,9	1,7	0,7	0,3	2,7	1,8														
Össz	125,3	117,5	84,0	76,9	61,7	64,6	287,2		35,7	39,9	75,6		24,1	41,7	55,2	50,6	147,5															
1 év							14,4				7,6		–				9,8															

HVFK: Hosszú vágásfordulójú őshonos keménylombos faállományok (Összes kemény lombos akác nélkül)

LL: Összes lágylombos

Az igazgatás akác erdőgazdálkodása viszonylag magas vágáskorral dolgozik (a korábbiakban 25–30 év volt az ajánlott). Az **akác** területe az **1970–2016** időszakban másfélszeresére nőtt (az összes erdőterület is bővült). A fiatal korosztályok jelentős területe további sarjztatási potenciált jelent.

8. ábra: Erdőtelepítés 1985–1999

1993–95 a tulajdonváltás időszakában a magánerdő-gazdálkodási tevékenység lecsökkent. **1990 után az erdőtelepítésekben az akác növekedett, a fenyő csökkent, a nemesnyár visszaerősödött.**

...A rendszerváltást követően az új földtulajdonosok körében még népszerűbbé vált az akác alkalmazása az erdőtelepítésben, aminek következtében az akác részaránya (az elmúlt) 18 év erdőtelepítéseiben közel tíz százalékkal nőtt és elérte a 34,4%-ot.

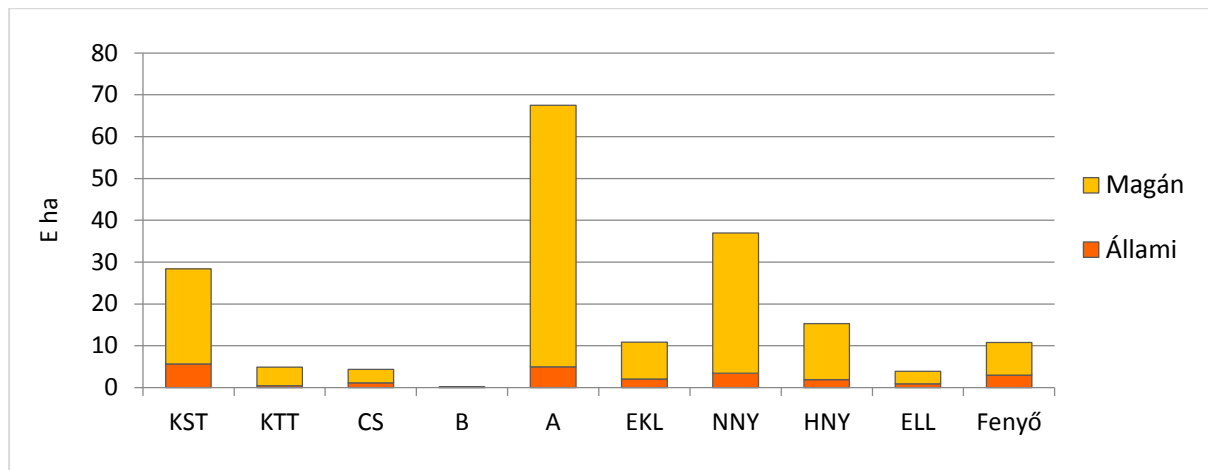
Az akác területfoglalása az 1990 utáni telepítésekkel ugrott meg (regionális, termőhelyi okokból), a területi részarány az erdősítési programok miatt kevésbé növekedett, de 22–24%-os arány kimagasló.

12. táblázat: Az akác szektorális területnövekedése az erdőtelepítéssel

Év	Összes			Állami			Magán		
	Összesen	Akác		Összesen	Akác		Összesen	Akác	
	E ha	E ha	%	E ha	E ha	%	E ha	E ha	%
2001	1689	365	21,6	1008	124	12,3	681	240	35,2
2015	1860	448	24,3	1054	140	13,3	789	302	38,3

A fajjal borított terület, amelyben az akác területfoglalása és százalékos részaránya értelmezhető, eltér az összes területtől. Az állami és a magántulajdon alapvetően eltérő fajszerkezetű, az állami szektorban 12–13%, a magán szektorban ennek kb. háromszorosa, 37% az akác részaránya.

Az erdőtelepítés fafaját befolyásolják a **tulajdonviszonyok**.

9. ábra: Erdőtelepítés az állami és magán szektorban - fajonként

A következő időszak tervezéséhez az 1996–2010-es időszakot tartjuk jó bázisnak (mennyiség, régió, faj).

1996–2010 a magán erdőtelepítés időszaka, majd az EU-ba lépés, az erdőtelepítési koofinanszírozásra áttérés.

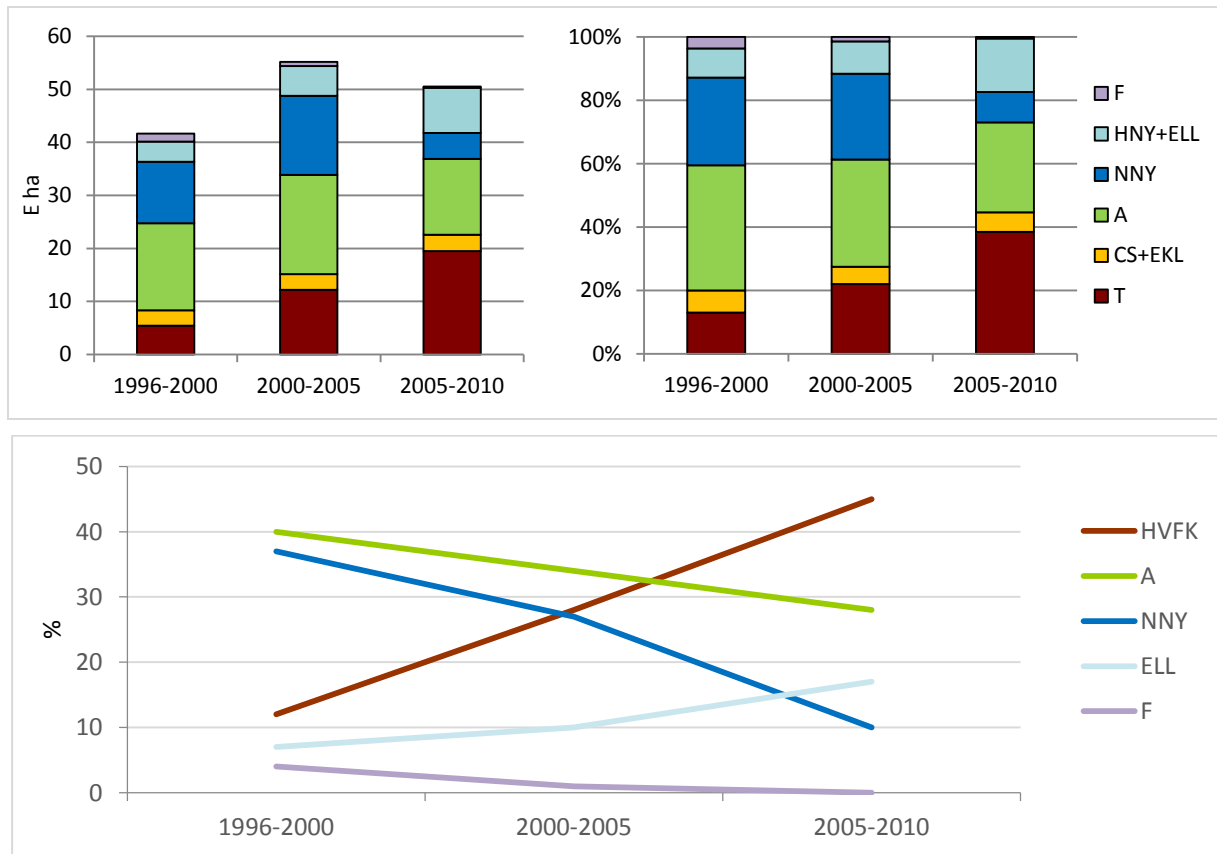
13. táblázat: Az erdőtelepítés fajaj összetétele 1996–2010 között

Tenyészeti év	T	CS+EKL	HVFK	A	NNY	HNY+ELL	LL	F	Összesen	Terület	
										ha	%
1996–2000	5 408	2 915	8 323	16 431	11 554	3 819	15 373	1 502	41 629		
2001–2005	12 165	3 000	15 165	18 684	14 907	5 650	20 557	771	55 213		
2006–2010	19 471	3 118	22 589	14 309	4 877	8 502	13 379	260	50 533		
1996–2010	37 044	9 033	46 077	49 424	31 338	17 971	49 309	2 533	147 375		
%	25,1	6,1	31,3	33,5	21,3	12,2	33,5	1,7			
1 év (E ha)									10		
Hegyvidék										26 438	16,4
Dombvidék										31 074	19,3
Síkvidék										103 270	64,2
Összesen	25,1	6,1	31,3	33,5	21,3	12,2	33,5	1,7	100	160 782	

HVFK: Hosszú vágásfordulójú kemény lombos fajok csoportja

LL: Összes lágylombos

4. Mennyiség – Erdőtelepítés – Régiók(megyék) – Fafajok

10. ábra: Erdőtelepítés – Fafajok (1996–2010)

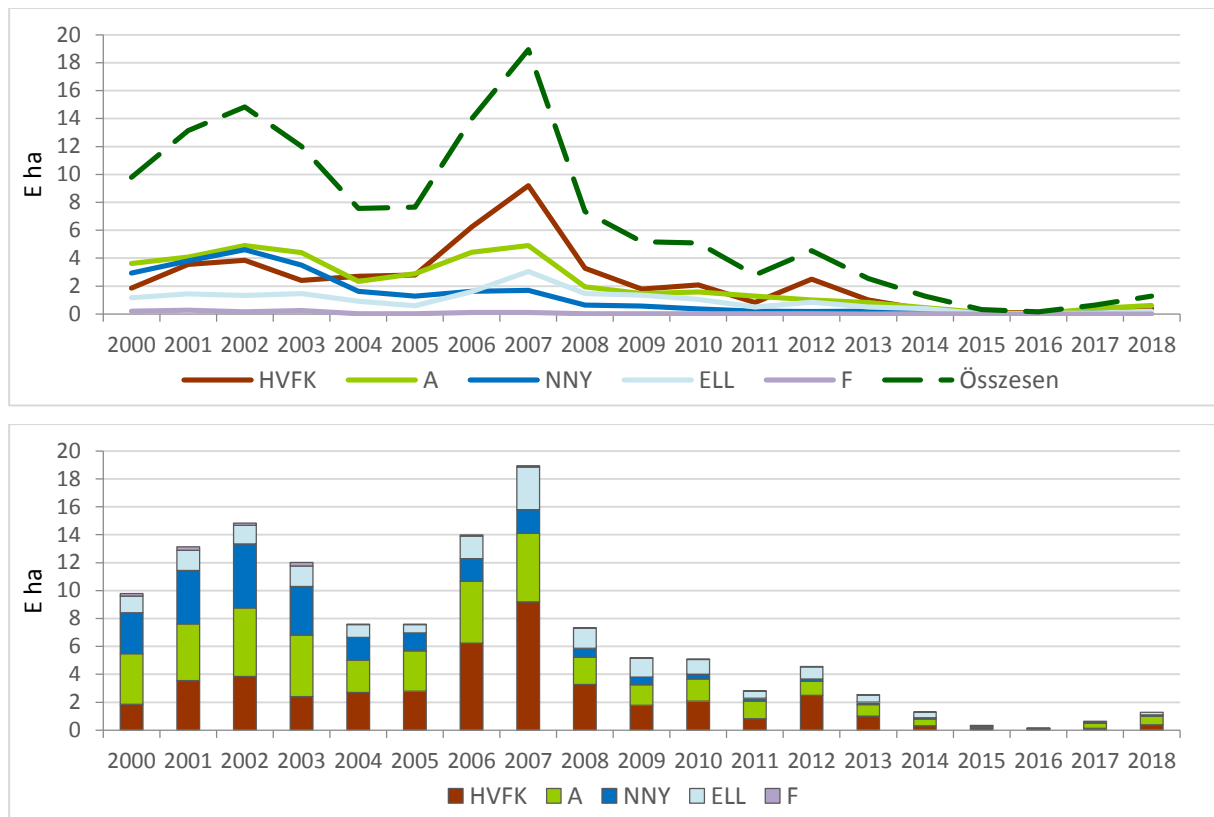
Az adatok – régió(megye) bontása esetén – elfogadhatók bázis teljesítménynek, aránynak (T+, NNY–).

14. táblázat: Erdőtelepítés –Fafajok 2000-től 2019-ig (ha)

Fafaj	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2001-2005	2006	2007	2008	2009	2010	2006-2010
HVFK	1 860	3 547	3 856	2 393	2 694	2 787	15 277	6 242	9 198	3 284	1 780	2 085	22 589
A	3 622	4 072	4 894	4 408	2 327	2 894	18 595	4 425	4 899	1 940	1 466	1 579	14 309
NNY	2 937	3 810	4 597	3 502	1 623	1 283	14 815	1 622	1 698	640	563	354	4 877
EL	1 175	1 445	1 335	1 455	923	598	5 756	1 598	3 045	1 457	1 349	1 053	8 502
F	196	263	148	256	8	9	684	107	107	11	9	27	261
Összes	9 790	13 137	14 830	12 014	7 574	7 657	55 219	13 989	18 948	7 332	5 168	5 096	50 533
<i>Befejezett</i>	<i>6 896</i>	<i>7 567</i>	<i>8 611</i>	<i>9 454</i>	<i>10 302</i>	<i>10 683</i>		<i>9 662</i>	<i>7 719</i>	<i>7 048</i>	<i>9 362</i>	<i>10 638</i>	

Fafaj	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
HVFK	811	2492	1001	325	120	93	135	375	559
A	499	855	509	375	24	36	53	194	300
NNY	1270	1011	821	465	106	26	376	621	603
ELL	209	172	195	105	66	2	62	91	95
F	14	7	5	17	2	0	0	0	2
Összes	2803	4537	2530	1287	318	158	626	1281	1587
<i>Befejezett</i>	<i>8490</i>	<i>5165</i>	<i>3986</i>	<i>4759</i>	<i>5799</i>	<i>5662</i>	<i>2448</i>	<i>1981</i>	<i>1255</i>

A fajajösszetétel változásban a 2004. év (EU csatlakozás) kiemelkedő jelentőségű.

11. ábra: Erdőtelepítés –Fafajok 2001-től 2018-ig

Ebben a században is az erdőtelepítések csökkenése a meghatározó, a fajok változását az EU társfinanszírozás, a tölgy és egyéb kemény lomb szorgalmazása, a fenyő kivezetése, a nemesnyár – egyéb lomb cseréje jellemzi, de az akác megőrzi jelentős szerepét.

A fajajösszetétel lényegi változása ellenére a regionális arányok változatlanok. Az Erdőrégió (Hegyvidék és Dombvidék) fajajai hasonlóak, a Síkvidéken a tölgy és cserjék keménylomb fajaj a terület egynegyedét éri el.

2004–2014, az ökológia, a HVFK előretörést sem a Régió, sem a termőhely nem indokolja (tölgyfiaskó).

15. táblázat: Az erdőtelepítés fajaj összetétele régióként 2004–2014 (ha)

Régió	Tölgy	Cser+EKL	HVFK	Akác	NNY+FFÜ	HNY+ELL	LL	Fenyő	Összes	
									ha	
Hegyvidék	6 990	1 271		2 190	631	280		44	11 406	15,1
%	61,3	11,1	72,4	19,2	5,5	2,5	8,0	0,4		
Dombvidék	8 331	1 579		3 191	1 088	328		70	14 587	19,4
%	57,1	10,8	67,9	21,9	7,5	2,2	9,7	0,5		
Síkvidék	12 996	1 530		17 713	5 085	11 658		294	49 276	65,5
%	26,4	3,1	29,5	35,9	10,3	23,7	34,0	0,6		
Összesen	28 317	4 380		23 094	6 804	12 266		408	75 269	
%	37,6	5,8	43,4	30,7	9,0	16,3	25,3	0,6		

HVFK: Hosszú vágásfordulójú kemény lombos fajok csoportja

LL: Összes lágylombos

Az 1996 és a 2009 évi erdőtörvények természetvédelmi „Zöld-Őshonos” szemlélete érvényesült, de az erdőtelepítés mennyisége a megszorítások, korlátozások miatt csökkent, visszaesett.

Az erdőtelepítési programok 2004–2014 időszaka nem alkalmas a bázis szerepére.

2004–2014

Ennek az időszaknak a tényadatait használja az igazgatás bázisnak (bár ez csak egy sajátos időszak, tölgyesítés).

16. táblázat: Erdőtelepítések célállományainak megoszlása megyénként a 2004–2014 időszakban (ha)

Megye	Tölgy	Cser+EKL	Bükk	HVFK	Akác	NNY+FFÜ	HNY+ELL	LL	Fenyő	Összesen	
										ha	%
Borsod-Abaúj-Zemplén	5 254	315	10	5 579	343	357	167	524	0	6 446	
Heves	334	141		475	197	74	56	130	0	802	
Komárom-Esztergom	87	39		126	66	1	18	19	0	211	
Nógrád	667	266		933	559	18	9	27	2	1 521	
Veszprém	648	475	25	1 148	1 025	181	30	211	42	2 426	
Hegyvidék	6 990	1 236	25	8 226	2 190	631	280	911	44	11 406	15
%	61,3	10,8	0,3	72,4	19,2	5,5	2,5	8,0	0,4		
Baranya	2 435	193		2 628	710	61	22	83	0	3421	
Somogy	4 863	736		5 599	1 373	944	162	1 106	3	8081	
Tolna	294	529		823	740	79	143	222	2	1785	
Vas	286	73		359	208	1	1	2	54	623	
Zala	453	48		501	160	3	0	3	11	675	
Dombvidék	8 331	1579		9 910	3 191	1088	328	1 416	70	14 587	19
%	57,1	10,8		67,9	21,9	7,5	2,2	9,7	0,5		
Bács-Kiskun	170	169		339	6 187	1 048	5 614	6 662	191	13 379	
Békés	1 986	170		2 156	82	49	16	65	0	2 303	
Csongrád	460	65		525	1 252	562	2 533	3 095	35	34 907	
Fejér	41	41	4	86	65		24	24	2	178	
Pest	130	135		265	2 031	1 064	685	1 749	56	4 101	
Győr-Moson-Sopron	200	148		348	737	232	70	302	6	1 393	
Hajdú-Bihar	1 451	267		1 718	1 337	1 300	294	1 594	0	4 649	
Jász-Nagykun-Szolnok	336	208		544	326	833	784	1 617	0	2 487	
Szabolcs-Szatmár-Bereg	8 222	323		8 545	5 696	1 656	1 638	3 294	5	17 540	
Síkvidék	12 996	1526	4	14 526	17 713	5 085	11 658	16 743	294	49 276	66
%	26,4	3,1		29,5	35,9	10,3	23,7	34,0	0,6		
Összesen	28 317	4341	39	32 697	23 094	6 804	12 266	19 072	408	75 269	100
%	37,6	5,8	0,05	43,4	30,7	9,0	16,3	25,3	0,6	100,00	

Forrás: NÉBIH EI, készítette Szamosfalvi Károly

HVFK: Hosszú vágásfordulójú őshonos keménylombos faállományok

LL: Összes lágylombos

A bázisok (esetleg önkényes) megválasztása jelentősen befolyásolja a továbbvitt tervet.

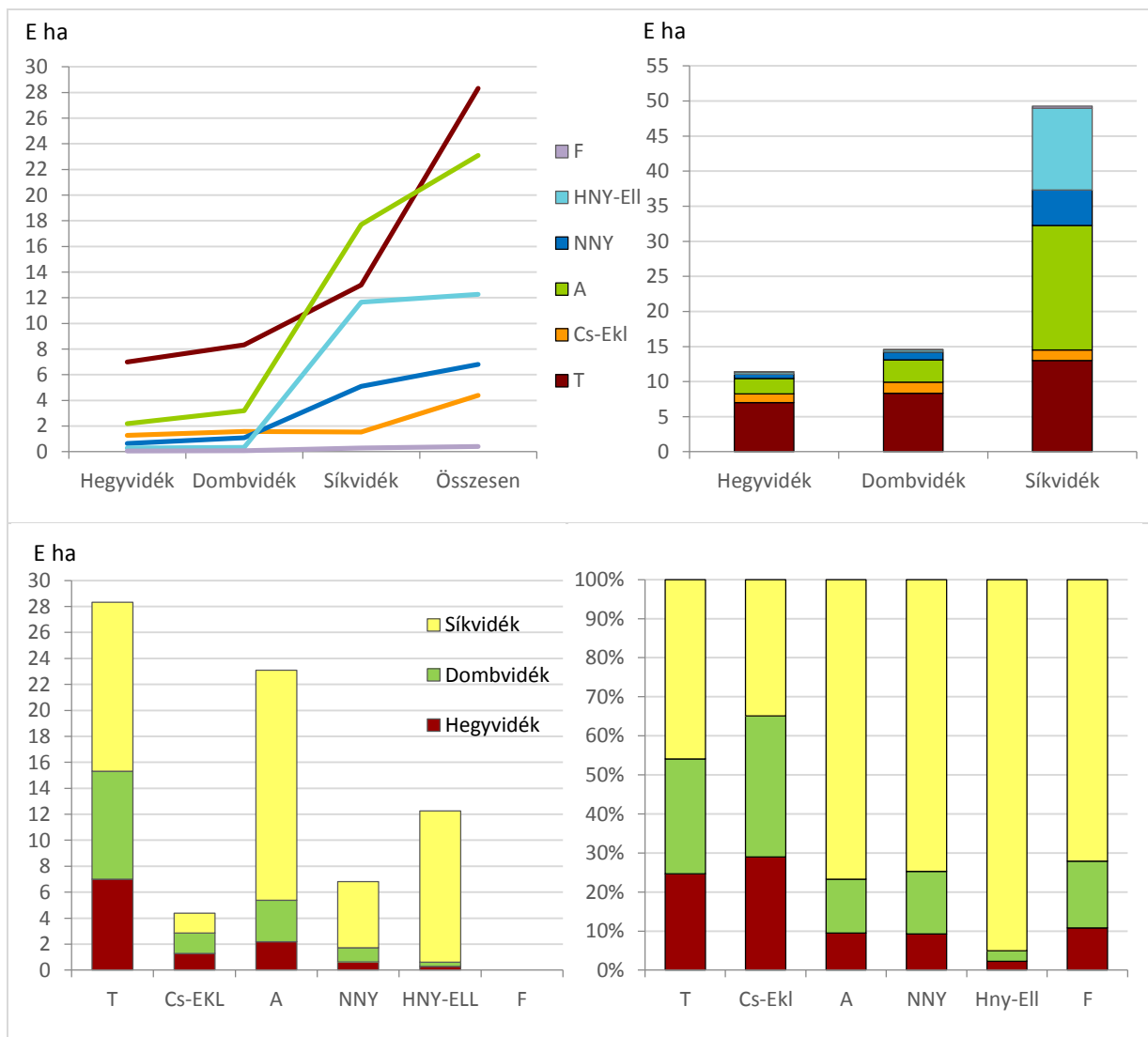
Ha az erdőtelepítések 1985 – 2014 –ig terjedő időszakát összehasonlítjuk a 2004–2014 évek közti időszakokkal, az alábbi következtetésekre juthatunk: **Megerősödő fafajpolitika.**

A 2004–2014 közti időszakban már (Régiók, mennyiségek – L.B.) kissé mérséklődni látszik az akác dominanciája (32,43%-ról 30,02%-ra), ugyancsak csökken – mégpedig jelentősen – a NNY+FFÜ részaránya (21,85%-ról 11,00%-ra) és a fenyők aránya is 6,14%-ról 0,53%-ra esik vissza.

A jogszabályozási és a támogatási intézkedések hatására ezzel párhuzamosan a tölgy 21,45%-ról 36,81%-ra, a HNY+ELL pedig 12,35%-ról 15,95%-ra növekszik. A valóságban igazolódni látszik, hogy van érzékelhető elmozdulás a főhatásági szorgalmazású őshonos lombos állományok irányába. Az elmúlt 11 évben a Cser+EKL telepítése gyakorlatilag változatlan maradt).

A fafajpolitikai beavatkozások következménye is az erdőtelepítés radikális csökkenése (2001–2019)

2004–2014 Erdőtelepítés

12. ábra: Erdőtelepítés – fafajok 2004–2014

A 2010-es évek erdőtelepítésének rohamos csökkenése nem független az erősödő zöld fajjpolitikától, amelyre is a magán földtulajdonosok elzárkóztak az irányított erdőtelepítéstől.

A mezőgazdaság gazdasági és támogatási kihívásaira az igazgatás nagyvonalú, az ökonómiai racionalitást nélkülöző, ökológiai szemléletű általános támogatás emeléssel válaszolt, ettől remélve, hogy az erdőtelepítések megközelítsék a hatósági elképzeléseket (de ez a HVFK fafajok erdőrésszel szemléletű hosszú távú finanszírozási problémáit alig érinti).

(... Meg kell említeni, hogy a termőföldhiánnyal rendelkező nyugati országok várakozással tekintettek a 2011-ben szabaddá váló földpiacra, amelytől földéhségük kielégítését várták.

*... Ökológiai szempontból az állattenyésztési ágazatok közül a **takarmányfogyasztó ágazatok** (sertés, baromfi, húzómarha, stb.) mértéktartó növelése lehet a cél, míg a **gyepfogyasztó ágak** (tejelő szarvasmarha, juh, stb.) számottevő növekedésére nyílik lehetőség.)*

5. Erdőtelepítés – Tervek – Tények – Tapasztalatok

Az 1960–1978 időszakra országos számokat találtunk, itt is a tapasztalat a jelentős fafajbéli eltérést mutatja

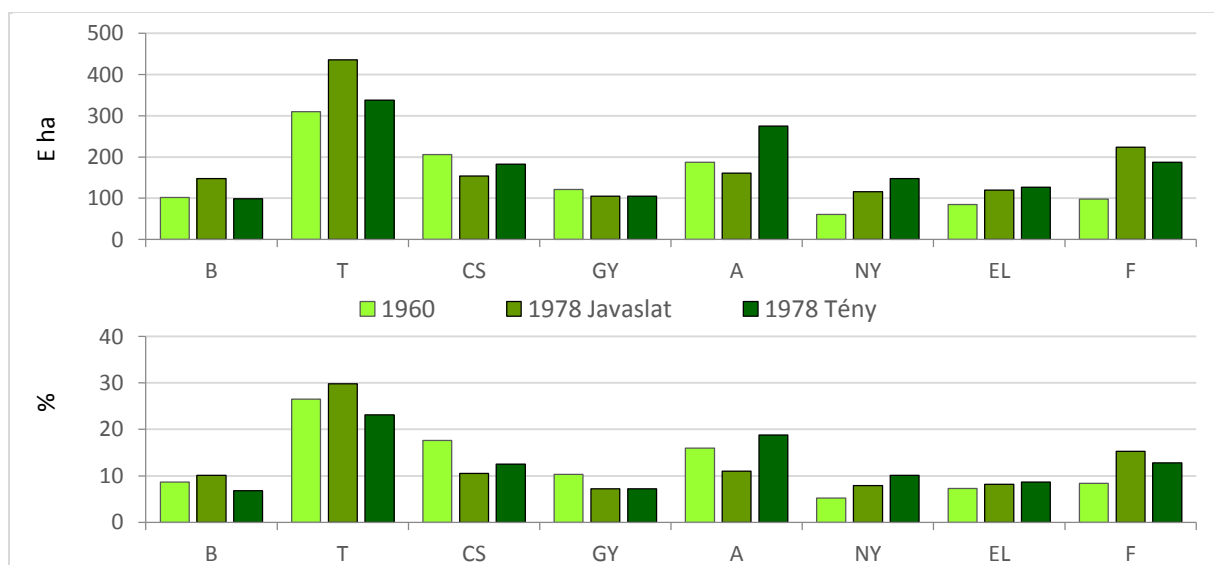
17. táblázat: Erdőterület változása 1960–1978 (E ha)

Év	Bükk	Tölgyek	Cser	Gyer- tyán	HVFK	Akác	Nyárok	Egyéb lomb	Fenyők	Össz
1960. állapot	102	310	206	121	739	187	61	85	98	1170
1978. javaslat	148	436	154	105	843	161	116	120	224	1464
1978. tény	99	338	183	105	725	275	148	127	187	1462
1978 Tény–Terv	-49	-98	+29	0	-118	+114	+32	+7	-37	-2
1978Terv–1960	+46	+126	-52	-16	-68	-26	+55	+35	+126	+294
1978 Tény–1960	-3	+28	-23	-16	-42	+88	+87	+42	+89	+292
1978 T/1960 (%)	97	109	89	-	87	147	243	149	191	
Fafajszerkezet %										
1960. állapot	8,7	26,5	17,6	10,3	63,2	16,0	5,2	7,3	8,4	100
1978. javaslat	10,1	29,8	10,5	7,2	57,6	11,0	7,9	8,2	15,3	100
1978. tény	6,8	23,1	12,5	7,2	49,6	18,8	10,1	8,7	12,8	100

Az EVG tervezése és a tények az összmennyiségben hasonlóak (294 E ha 18 év 16 E ha/év), de a fafajszerkezetben az elvárások és a várakozások máshogy teljesülnek (akác, nyár és fenyő gyarapodás).

Az összesen változása a tervezett szinten alakult, de a fafaj szerkezet módosulása jelentősen eltér, ebben az időszakban sem sikerült a tervezett fafajösszetételt biztosítani.

A hosszú vágáskorú keménylombos (HVFK) fafajok elmaradnak az elképzelésektől, némi átrendeződés a tölgy javára. A fenyő, a nyárok és az akác növekedése azonos, a fenyő elmaradt a tervezettől, a nyárok túlteljesítettek. A terv-tény eltérés az akácnál a legnagyobb (összességében és arányaiban).

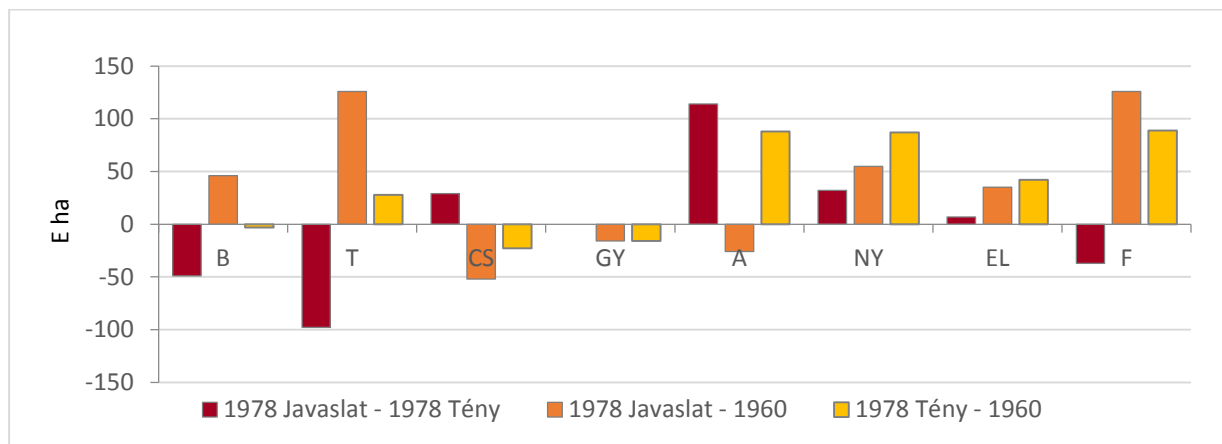

13. ábra: Erdőterület 1960-ban, az 1978-ra tett javaslat és a 1978. évi tény

A fajok tekintetében az Erdőfejlesztés tervében szereplő főhatósági elképzelések általában nem valósultak meg (vagy a javaslat nem találkozott az erdőgazdálkodók érdekeivel).

A tölgy, a bükk (és az erős növekedés ellenére a fenyő) esetében jelentős az elmaradás, míg a nyáráknál és az akácnál a csökkenés helyett túlteljesítés van.

(A két iránymutatás ellentmondásba került: az őshonos tölgy és bükk állományok – jelentős – növelése elmaradt, a cser és az akác csökkentése helyett – különösen az akácnál – növekedés van. A fenyő erősen növekedett, csak a magas tervemelkedéstől maradt el.)

14. ábra: Erdőterület – Fajfajszervezet – A tervezett és a tény, illetve bázis adatok eltérése

Erdőtelepítés Az ajánlott és a megvalósult erdőtelepítések (szerkezetátalakítások) megváltoztatták az egyes fajok térfoglalási arányát.

A nagyütemű erdőtelepítés megvalósult 20 év – 292 E ha (14,4 E ha/év), az A, a NY, a F (és az EL) fajok növekedése mellett a Bükk és a Tölgy területaránya pedig csökkent stb. mutatja az elképzelt fajpolitiká irányzatok kisiklását (a Cser és a Gyertyán csökkent a kimutatás szerint).

(Erdőgazdálkodásunk az 1978 után következő 40 évben is a főhatósági elképzelések, az igazgatási elvárások és a gyakorlati megvalósítás tényezései ellentétében egyensúlyoz, nem lemondva a soha meg nem valósult eszmék további erősebb-lazább hirdetéséről. Erre további példa a mageredetű (szálerdő), a sarjeredetű (sarjerdő), illetve a mellékerdő állományok alakulása is.)

Mindez természetesen megjelent a folyó tevékenységek gazdálkodási számaiban is.

Erdőtelepítési tervek, tények, tapasztalatok az 1991–2010 időszakban

... Az erdőgazdálkodást az 1980-as években ért bírálatokra (rablógazdálkodás – L.B.) a Magyar Tudományos Akadémia és a Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Minisztérium 1987-ben 2050-ig terjedő hosszú távú erdőtelepítési program mellett foglalt állást. Ennek alapjául azok a felmérések szolgáltak melyek szerint mintegy 300 ezer hektár csak veszteséggel fenntartható szántóföld, és további mintegy 1000 ezer hektár parlagon heverő, illetve várhatóan azzá váló terület racionális termőföld-hasznosítási kérdése vár megoldásra. Alternatív művelésként, hosszú távon mindösszesen mintegy 700 ezer hektár terület vehető figyelembe erdőtelepítésre, melyek fele az Alföldön, másik fele pedig közel egyenlő arányban a Dunántúlon és Észak-Magyarországon lelhető fel. A lehetőségekre alapozva a Magyar Kormány

1987-ben intézkedést tett az erdőtelepítések felgyorsítására, és határozatban mondta ki, hogy **1991–2000-ig legalább 150 ezer hektár új erdőt** kell létesíteni.

... A Magyar Állam kormányhatározatban rendelkezett afelől, hogy az ország környezeti állapotának javítása érdekében **150 ezer hektár új erdő telepítését irányozza elő 1991–2000-ig tartó időszakra.**

Az erdőtelepítési programot az ország társadalmi-gazdasági átalakulását követő kormányok is szorgalmazták, és több kormányhatározatban megerősítették.

... Az **1990-től 2000-ig** tervezett 150 ezer hektár erdő telepítését a Kormány a nemzetközi éghajlat-változási keretegyezményhez tett nyilatkozatában (1992) is megerősítette.

... A Földművelésügyi Minisztérium Erdészeti Hivatala – figyelembe véve az Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet (1986): „Magyarország agroökológiai potenciálja”, valamint az Erdészeti Tudományos Intézet: „Az erdőtelepítésre tervezett szántóterületek megoszlása erdőgazdasági tájanként” felmérését, és más az alternatív termőföldhasznosítás témakörében végzett vizsgálatokat – megbízást adott a Naturplan Zöldövezet Tervező Irodának (1995) az erdőtelepítésre figyelembe vehető területek megyénkénti (max.-min.) meghatározására. A törekvéseket végső változatban a Nemzeti Erdőtelepítési Programban (1997.) rögzítették, miszerint az országban 773 ezer hektár erdő telepítésével lehet 2035-ig reálisan.

... A hosszú távú szándékok megvalósítását két szakaszban tervezték:

- 1990 és 2000 között 150 ezer ha, majd
- 2000-től további 623 ezer hektár (2001–2010 között újabb 150 000 ezer ha – *L.B.*) erdő telepítését ütemezték.

Rövidtávú erdőtelepítési koncepció 1990-től 2000-ig

... A rendszerváltást megelőző évtizedben a keleti viszonylatban első helyen álló magyar mezőgazdaság a keleti blokk felbomlásával elvesztette jelentős felvevő piacait, ezért a termelés a korábbiaknak mintegy a 30%-ára esett vissza. Ennek ellenére tartós maradt az élelmiszer-túlermelésből fakadó válsághelyzet. Folyamatosan bővült a művelés nélkül hagyott mezőgazdasági földek területe. A korábbi termelőszövetkezetek felbomlásával és a kárpótlás során magántulajdonba adott földek megművelésével járó gondok (eszköz-, szakismeret- és tőkehiány) az elvadult parlagterületek sokasága révén is láthatóvá váltak.

Halaszthatatlanná vált a racionális földhasználat ismételt áttekintése azért is, mert az előrejelzések szerint az EU-tagság esetén a szántóföld területének mintegy 16–17%-án szűnik meg az élelmiszertermelés. A becslések szerint több mint 1 millió ha művelésből kivont vagy kivonható mezőgazdasági földterület vár hasznosításra.

Az agroökológiai potenciál felmérése során az illetékes szakemberek közel két évtizede már jelezték a földhasznosítást illető gondok növekedését. Már akkor 800 ezer ha-t meghaladó terület erdőtelepítéssel való hasznosítását javasolták.

1990 után az állami erdőtelepítés visszaesik, megszűnik, a magán tulajdonú nő, átveszi a helyét.

A mennyiségi és fafajtervezésnél még nem vehették figyelembe a megváltozó tulajdoni viszonyokat

- a tulajdonváltás éveiben az erdőtelepítés természetesen kimarad, lecsökken,
- a tulajdonváltással a fafajprioritások megváltoznak, A, NNY, Lágylomb előretör.

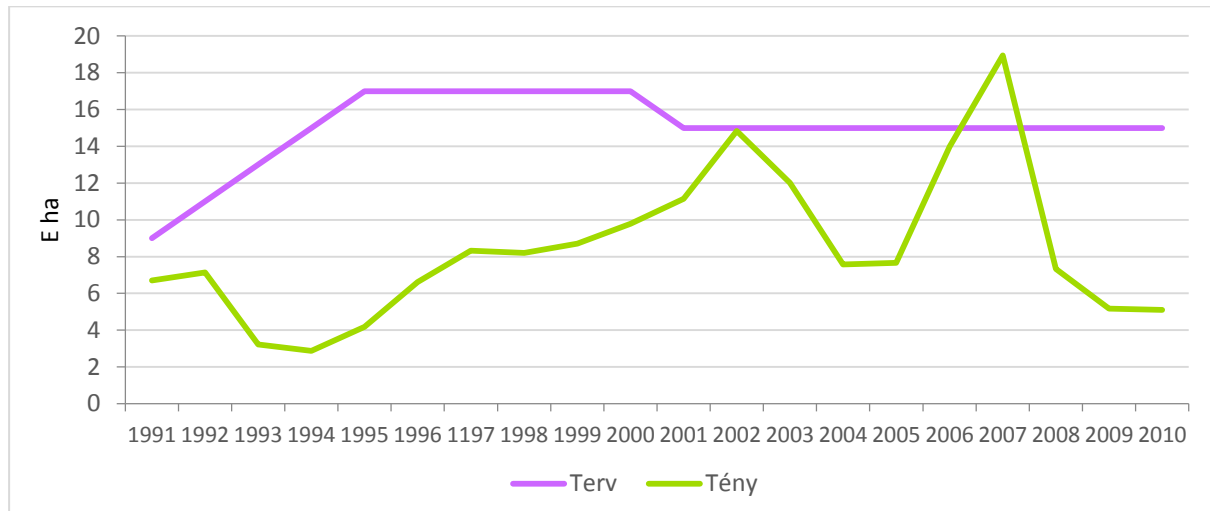
A tervezés megy a tények után

... Az első, hogy egyenletes ütemben, évi 15 ezer hektár erdő telepítésével lehetne elérni a 2000. évre a 150 ezer hektár erdőterület bővítést, már a kezdés évében megbukott, ugyanis a végrehajtáshoz szükséges pénzügyi döntés nem született meg időben.

... A második változat szerint, figyelembe véve a költségvetés lehetőségeit, az első öt évben fokozatosan növekvő (9000, 11000, 13000, 15000, 17000 ezer hektár) teljesítés a következő öt évben (17000 ezer ha/év) állandósul. A nemzetgazdaság pénzügyi helyzetére való tekintettel (a rendszerváltás okozta pénzügyi gyengeség) a kormány gazdasági tervébe ez került beépítésre.

... A program megvalósítása azonban a rendszerváltással együtt járó földtulajdon rendezés elhúzódása és a csökkenő állami támogatások miatt lelassult.

... Fokozta még a lemaradást, a technikai és szakmai felkészültség hiánya, valamint az erdőtelepítési szándékok országos eloszlásának aránytalansága.

15. ábra: Erdőtelepítési tízéves tervek és a tény

... Az első tízéves terv teljesítését, az elmaradást alapvetően a tulajdonviszonyok változása, a magán erdő gondolkodás beindulása okozta. A tulajdon viszonyok a második tízéves tervre már kialakultak, az erdőtelepítés hullámszára elsősorban az EU csatlakozással kapcsolatban került sor, várakozás a kedvezőbb EU-s coofinanszírozásra, a magas egységárak kihasználása majd a megemelt támogatások visszarendezése, átvezetés a 2010 utáni időszakra.

Az erdőtelepítési program – NETP

... A termőföld racionális hasznosítása, az adott természeti és gazdasági körülmények között legkedvezőbb művelési ág szerkezet meghatározása a mindenkori termelési színvonalon elérhető legnagyobb gazdasági előny mellett a természeti erőforrások optimális hasznosítását, kedvezőbb ökológiai viszonyok elérését kell, hogy szolgálja. (Ökológiai alátámasztás)

Az alternatív földhasznosítás keretében történő erdőtelepítés elsődlegesen agrárpolitikai célokat szolgál, oldja a mezőgazdaság feszültségét, környezetkímélő földhasznosításnak minősül, és környezetbarát nyersanyagot szolgáltat.

... Míg az új erdőtelepítésekből adódó többlet faanyagtermelés jól mérhetően lehetővé teszi az ország faimportjának jelentős csökkenését, gyakorlatilag nem mérhető fel annak a pozitív jelentősége, amit az új telepítések földhasznosítás, a környezet és tájvédelem területén jelentenek.

... Az ország erdősültsége **18,8%, ami 1748,4 ezer hektár** erdőnek felel meg, melyből **mintegy 600 ezer hektár erdő 1950. és 1990. között létesült. Ennek során az ország faanyagellátásának javítása érdekében előtérbe került az alacsonyabb értékű, de gyorsan növekvő fafajok telepítése, a könnyen gépesíthető, síkvidéki területek beerdősítése.**

A céltudatos fatermesztést a 80-as években fokozott fakitermelések követték.

... Ezzel együtt azonban a fásítások üteme is visszaesett, a kezdeti évi 14 ezer hektárról csaknem 7 ezer hektárra. Így az a törekvés, hogy az ország erdősültsége a 90-es évekre a természeti viszonyok alapján kedvezőnek ítélt 20%-ot elérje kedvezőtlen irányt vett.

... Az erdőtelepítési program fontos célja, hogy a racionális földhasznosításon keresztül hozzájáruljon az agrárgazdaság hatékonyságának fokozásához, javuljon a hazai faanyagellátás és az erdők védelmi, rekreációs szolgáltatásai iránti igény mind teljesebb kielégítést nyerjen.

Nemzeti Erdőtelepítési Program

... a fentiek következményeképp újra átgondolták, és a Nemzeti Erdőtelepítési Programban (NETP) rögzítették (1997) a hosszú távú erdőtelepítési koncepciót, mely a 150 ezer ha erdőtelepítés hátralékos részét 2004/2005-ig tartja megvalósíthatónak, sőt további erdőtelepítési lehetőségeket vázol, mellyel az ország erdősültsége 25–27%-ra emelkedhetne.

... Bár a hosszú távú telepítési célok tervezett ütemű megvalósításának egyik akadálya az állami támogatások szűkös volta, ugyanakkor több éven keresztül az erdőtelepítési igények sem érték el azt a volument, amit a rendelkezésre álló keret tett lehetővé. Ennek oka között keresendő, hogy a megváltozott tulajdonosi szerkezetben a birtokviszonyok kezdeti rendezetlensége mellett, általános volt a tájékozatlanság a magánosítás során többszázezerre szaporodott termőföld-tulajdonos körében. Fokozta még a lemaradást, a technikai és szakmai felkészültség hiánya, valamint az erdőtelepítési szándékok országos eloszlásának aránytalansága.

... Minden bizonnyal az erdőtelepítési kedvet visszafogó tényező az is, hogy az állam az erdővel való tartamos gazdálkodás érdekében az erdőtörvényen keresztül szigorú befolyásolást gyakorol az erdőgazdálkodás folyamatára, meghatározva az erdővel való gazdálkodás keretfeltételeit. A részletekbe menő szabályozás, a gazdasági folyamatokba való állandó beavatkozás, korlátozás, az ellenőrzés a piactudatosság alapelvekkkel ütköző, és fárasztó, taszító érzést kelt a tulajdonosokban.

... 1991-től 2000-ig állami támogatással 66 095 hektár erdő létesült, elmaradva (a tervezett 44,06%-a) az időarányos teljesítéstől.

... A több mint 90%-ban magán tulajdonú területen megvalósult erdőtelepítések uralkodó fafajai az akác és a nyár.

... Mivel a Program időarányos része nem a terveknek megfelelően teljesült, kormányzati szándék szerint a telepítések ütemét fel kell gyorsítani, és az első szakaszt 2005-ig be kell fejezni. 2001–2005 között összesen több mint 80 ezer hektár erdőtelepítése kívánatos (Tény 2005-ig 55 213 ha, 69%).

... Az 1991–2010 közel két évtized erdőtelepítéseit két kormányzati program határozta meg.

Az első erdőtelepítési program az 1991–2000. közötti időszakra 150 ezer ha új erdő telepítését célozta meg a periódus elején egyenletesen növekvő, majd egyenletes ütemű megvalósulást feltételezve. A megvalósult erdőtelepítések mértéke **65 755** ha lett, ami a tervezett állapotnak csak a 44%-a. A mélypont 1993-ban és 1994-ben volt, amikor is 3 225 ha, illetve 2 874 ha erdőt telepítettek. A periódus második felében 1997-től 2000-ig végig meghaladta az évenkénti erdőtelepítés a 8 000 ha-t, de a tervezett mennyiségtől messze elmaradt ezekben az években is.

... A termőföld privatizációt követő években az ingatlanyilvántartási bejegyzések késedelme, valamint az új földtulajdonosok döntésképtelensége nagyon jól tükröződött az erdőtelepítések visszaesésén. Az évtized második felében már látható volt, hogy az új földtulajdonosok nagy többsége elkezdett gazdálkodni a földjével és az **ösztönzők** hatására az erdősítésre, mint a gyengébb minőségű termőhelyek sajátos hasznosítási módjára is ráértett.

A programot módosították, de 2005-ig azt sem sikerült teljesíteni.

... *A második erdőtelepítési program* 2001–2010 közötti évekre készült és ugyancsak 150 ezer ha erdőtelepítést célozott meg egyenletes – évi 15 ezer ha-os – kivitelezéssel.

Ez a program sikeresebben indult és az eddig eltelt 7 év alatt az előző évtizedhez viszonyítva lendületesebb folytatás is valósult meg.

... A hét év alatt elvégzett 90 420 ha telepítés átlagosan 12 917 ha/év teljesítést jelent.

... Az eddig eltelt időszak mélypontja a 2004-es és 2005-ös év volt, amikor 7 574 ha, illetve 7 658 ha erdő telepítése történt meg.

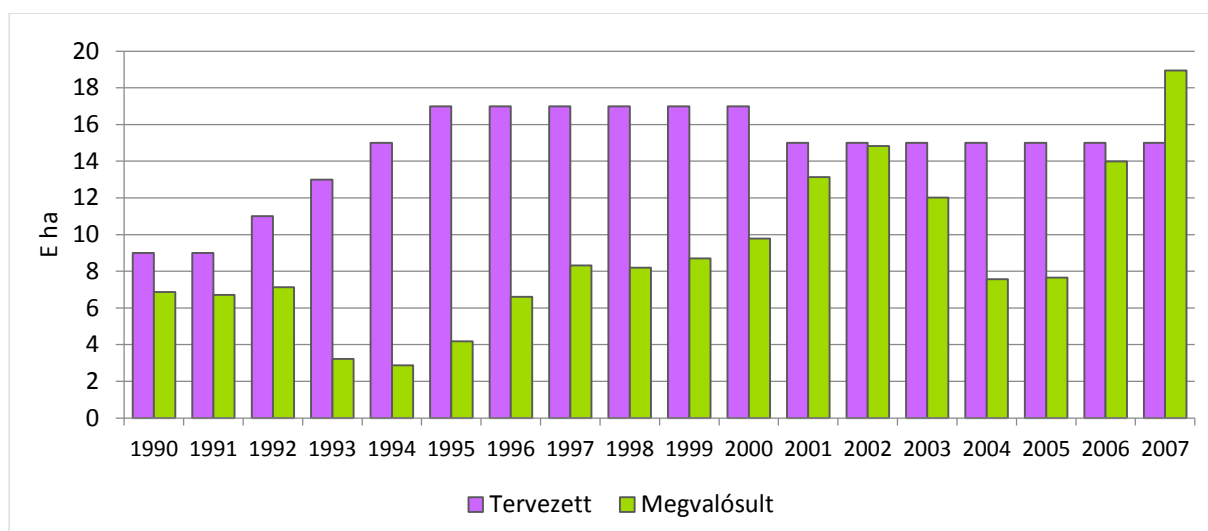
... Ez a mélypont egyértelműen az Európai Unióhoz való csatlakozásunkkal és az azzal kapcsolatos támogatási rendszer változásával hozható összefüggésbe.

... Mint minden gazdasági tevékenységet, így az erdőtelepítést is az anyagi érdekeltség, az ahhoz kapcsolódó ösztönző rendszer működtetése jelentős mértékben befolyásolja.

... Amíg az **uniós tagságunkkal** összefüggő új (magasabb telepítési egységárat és jövedelempótló támogatást tartalmazó) támogatási rendszer működtetése életbe nem lépett, az erdőtelepítési hajlandóság visszafogottabb volt. Sokan **halasztották** későbbre az erdőtelepítést, amit aztán igazol a 2007. évi (az elmúlt 25 évben nem tapasztalt mértékű 18 947 ha-os) erdőtelepítés, ami 26,3%-kal haladta meg az az évi 15 000 ha-ra tervezett mértéket.

... A telepítők számára kedvezőnek ítélt támogatási rendszer további működése esetén a korábbi időszakokban tapasztaltaknál nagyobb mértékű évenkénti telepítés várható, és a 10 évre tervezett 150 ezer ha-nyi erdő telepítése megvalósíthatóságát várták. Összességében a 2001–2010-ig tartó időszakra prognosztizált 150 ezer ha telepítés **időarányos részének (105 000 ha) teljesítése 86,1%-ban teljesült (90 420 ha)**, ami éves átlagban 12 917 ha első kivitelű erdőtelepítés megvalósulását jelenti.

Az 1986. évi majd az 1991., illetve 2000 évi erdőtelepítési programok mennyiségben nem teljesültek, amely olyan tapasztalat, amelyet a jövő erdőtelepítéseinél (különösen a határidőzésben) figyelembe szükséges venni (a mennyiségi elmaradás szinte a teljes korszakot jellemzi).

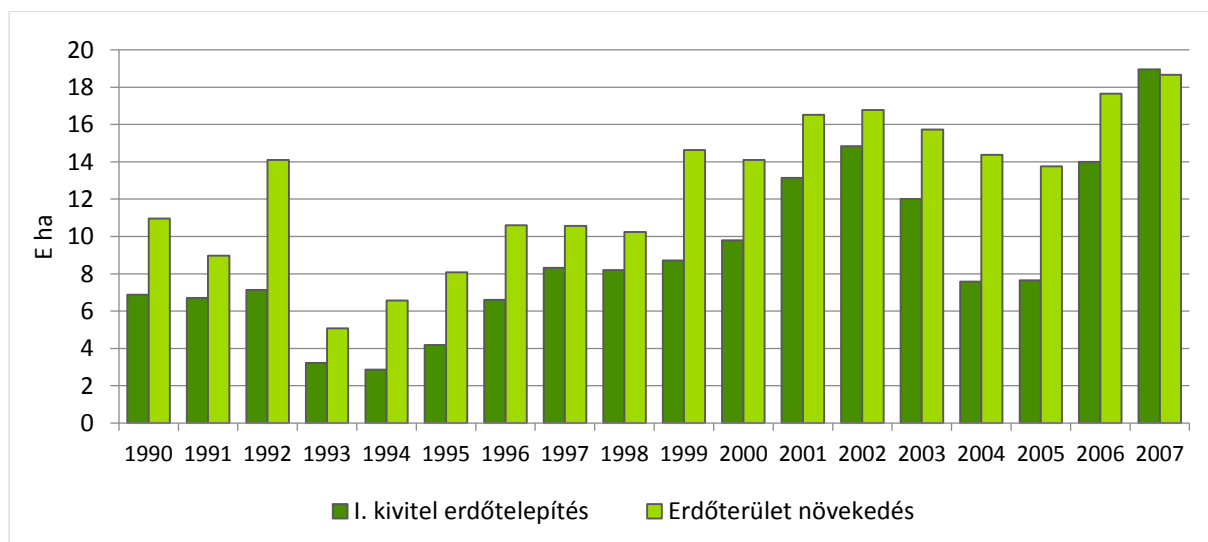

16. ábra: Tervezett, illetve megvalósult erdőtelepítés és fásítás alakulása 1990–2007

Az időszakban jelentős az **önerdősülés** számbavétele is.

18. táblázat: Erdőtelepítés és önerdősülés 1990–2007 (ha)

	1990–2007
I. kivitel erdőtelepítés	160 782
Erdőterület növekedés (faállománnyal borított terület)	217 348
Eltérés – Önerdősülés	56 566
%	35,2–26,0

17. ábra: Az erdőtelepítések és az ország erdőterületének évenkénti változása 1990-től 2007-ig

18. ábra: Erdőtelepítési program és teljesítése 1991, 2000, 2005

A tulajdonváltás miatt is az erdőtelepítés megindulása csúszott, a tíz éves terv 15 év alatt sem teljesült, de a magán tulajdonosok érdekei-motivációi továbbra sincsenek figyelembe véve.

Fafajok

... Az erdőtelepítések fafajszerkezetének kialakításánál lehetőség szerint a nagyobb ökológiai stabilitású, őshonos, természetszerű hazai erdőállomány-típusok telepítésére kell törekedni.

19. táblázat: Az erdőtelepítési program célállományai és változásuk, a teljesítések

	Tölgy		Cser+EKL		Akác		NNY, Fűz és ELL		Fenyő		Összesen	
	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
Terv (ha) 2005-ig	15 000	10,0	9 000	6,0	42 000	28,0	40 000	26,7	44 000	29,3	150 000	100
Tény (ha) 1997-ig	4 282	11,2	2 349	6,1	15 422	40,2	13 972	36,4	2 330	6,1	38 355	100
(%)	28,6	–	26,1	–	36,7		34,9	–	5,3	–	25,6	–
Teljesítés (E ha)	T-CS-EKL											
1991–1995	1,9				9,2		7,0	4,1	1,9		24,1	
1996–2000	5,0				16,7		15,4	2,9	1,7		41,7	
2001–2005	15,3				18,6		14,8	5,8	0,7		55,2	
1991–2005	19,0	16,6	7,0	6,1	42,4	37,1	42,4	37,1	3,4	3,0	114,2	100
Telj %	127		78		101		106		8		76,1	

Forrás: Nemzeti Erdőtelepítési Program 1997

20. táblázat: Az erdőtelepítési program célállományai

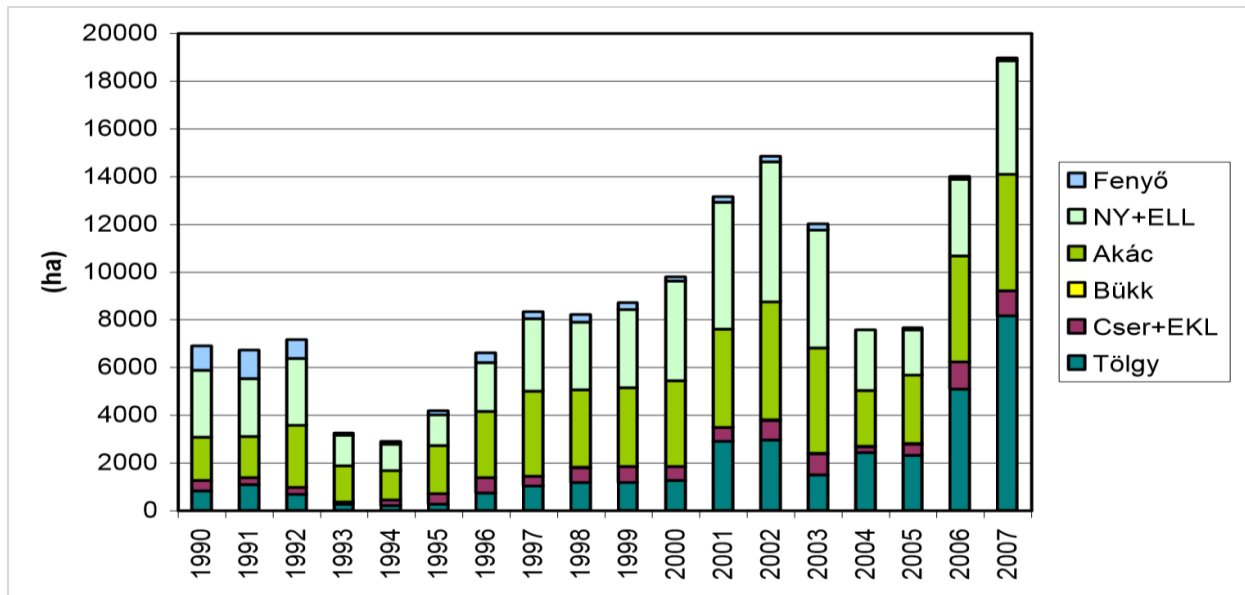
	Erdőtelepítési program		1991–1997			1991–2000			1991–2005		
			Tény		Teljesítés	Tény		Teljesítés	Tény		Teljesítés
	ha	%	ha	%	%	E ha	%	%	E ha	%	%
T	15 000	10,0	4 282	11,2	28,6						
CS-EKL	9 000	6,0	2 349	6,1	26,1						
HVFK	24 000	16,0	6 631	17,3	27,6	6,9	10,5	28,8	22,2	18,4	92,5
A	42 000	28,0	15 422	40,2	36,7	25,9	39,4	61,7	44,5	36,8	87,6
LL	40 000	26,7	13 972	36,4	34,9	29,4	44,7	73,5	50,0	41,3	103,2
F	44 000	29,3	2 330	6,1	5,3	3,6	5,4	8,2	4,3	3,5	9,8
Összesen	150 000		38 355		25,6	65,8		43,9	121,0		80,7

Forrás: Nemzeti Erdőtelepítési Program 1997

HVFK: Hosszú vágásfordulójú kemény lombos fafajok csoportja

LL: Összes lágylombos

Az erdőtelepítés mennyiségénél a tulajdonváltási hullámvölgyet az I. Orbán kormányi csúcs követte. Az EU támogatási kivárást az EU magas támogatása miatt erdőtelepítési hullámhegy következett be. A célállományok változásában a fenyő gyakorlatilag megszűnt, a fő fafajok: az akác, nyár és egyéb lágy lombos (csökkenő nemesnyár). Az EU magas támogatásával a tölgy előretört (meghaladta a 2001–2002-t és arányt).

19. ábra: Erdőtelepítés I. kivétel célállománytípusonként 1990-től 2007-ig

... A termőhelyi adottságok megletekor az őshonos fafajokra kell helyezni a hangsúlyt, tekintettel a fafajválasztás általános irányelveire, az őshonos fafajok nemesített szaporítóanyagainak biztosítására, összhangban a természetvédelemmel. Az őshonos fafajok számára alkalmatlan termőhelyeken tudomásul kell venni és támogatni szükséges a más fafajokkal történő telepítést az alternatív földhasznosítás, illetve a vidékfejlesztés keretében. ...Ez esetben is messzemenő figyelemmel kell lenni a tulajdonosi érdekek érvényesülésére, a **támogatási rendszeren keresztül** biztosítható a közérdek sérelmének elkerülése.

A tervezett ökológiai fafajarányok már az első időszakban (1997-ig) megváltoztak (még akác és lágylomb többlet, fenyő elmaradás).

A tervezett ökológiai fafajarányok 2005-ig megváltoztak (már tölgy többlet, fenyő elmaradás), de a tíz éves mennyiségi terv még nem teljesült.

A fafajok célállományainak telepítése időszakonként is eltérő (a jelentős változás 2004-ben volt), de összességében a fenyő kivételével tervhez közeli.

A fafajválasztást a termőhely determinálja, de az igazgatás az őshonos fafajokat próbálja szorgalmazni, ösztönözni a magán tulajdonnál is, a klímaváltozásra felkészülés követelményeitől eltekintve.

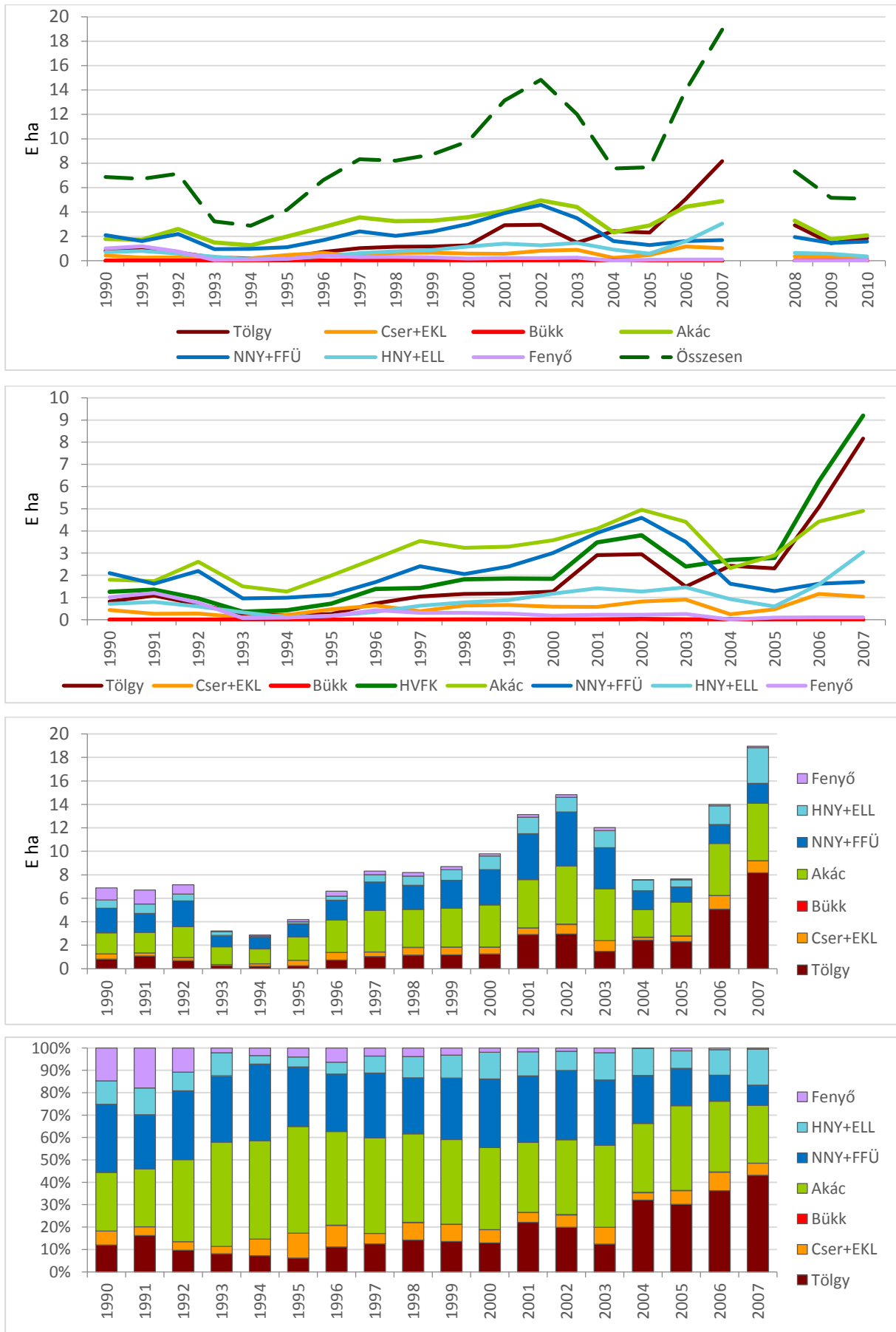
A meghatározó magántulajdonú telepítéseknél is fenntartják az állami-igazgatási időszak szemléletét, tervszámait.

... Ma, ha a vidékfejlesztés és az erdő közötti kapcsolatot kívánjuk megtalálni, akkor két irányba kell elindulni, az egyik a **helyi magán gazdaságban** betöltött szerep, a másik a **táj- és környezetvédelemhez** való kapcsolódása. E két terület különböző úton közelíti a vidék fejlesztését, míg az első közvetlenül profitorientált tevékenységnek számítana (ez csak erdőtelepítési finanszírozási többletre alapozna), addig a táj- és környezetvédelmet szolgáló erdők, jóléti erdők, fasorok csak másodlagosan kerülnek ebbe a kategóriába. (NEP-2001)

NETP felülvizsgálat 2008

... Az elmúlt időszak erdőtelepítési tevékenységének vizsgálata (1990–2007)

5. Erdőtelepítés – Tervek – Tények – Tapasztalatok

20. ábra: Erdőtelepítés 1990–2007 – Fafajok

21. táblázat: Erdőtelepítés I. kivitel célállományonként 1990-től 2007-ig (ha)

Év	Tölgy	Cser+ EKL	Bükk	HVFK	Akác	NNY+ FFÜ	HNY+ ELL	Fenyő	Összesen
1990	824	432	0	1 256	1 800	2 094	714	1 015	6 879
1991	1 086	266	0	1 352	1 737	1 622	799	1 199	6 709
1992	690	273	0	963	2 615	2 196	593	771	7 138
1993	261	105	0	366	1 502	958	331	68	3 225
1994	208	212	0	420	1 262	986	109	97	2 874
1995	257	466	0	723	1 991	1 113	184	169	4 180
1996	734	641	5	1 380	2 762	1 697	350	421	6 610
1997	1 041	386	0	1 427	3 553	2 404	630	305	8 319
1998	1 162	642	14	1 818	3 241	2 052	781	312	8 204
1999	1 181	663	8	1 852	3 290	2 397	887	280	8 706
2000	1 262	583	1	1 846	3 585	3 004	1 171	184	9 790
2001	2 909	569	11	3 489	4 103	3 909	1 411	225	13 137
2002	2 954	815	33	3 802	4 952	4 591	1 263	222	14 830
2003	1 486	902	6	2 394	4 408	3 502	1 455	256	12 015
2004	2 427	246	21	2 694	2 327	1 622	923	8	7 574
2005	2 308	468	10	2 786	2 894	1 283	598	96	7 657
2006	5 070	1 165	8	6 243	4 425	1 622	1 592	107	13 989
2007	8 168	1 030	0	9 198	4 899	1 699	3 045	107	18 948
2008	2 918	366	0	3 284	1 940	640	1 457	11	7 332
2009	1 452	328	0	1 780	1 466	563	1 349	9	5 168
2010	1 856	229	0	2 085	1 579	354	1 053	26	5 096
Összesen 1990–2007	34 028	9 864	117	44 009	55 346	38 751	16 836	5 842	160 784
%	21,2	6,1	0,1	27,4	34,4	24,1	10,5	3,6	100,0

HVFK – Hosszú vágásfordulójú őshonos keménylombos faállományok

Az elmúlt időszak (1990–2007) erdőtelepítési tevékenységének vizsgálata sem a mennyiségi, sem a regionális megoszlási sem a fafaj összetételi elképzeléseket nem támasztotta alá (figyelmekkel a tulajdonosi viszonyokra is).

A tervszerűség, tartamosság és egyenletesség eszméjét valló erdőgazdálkodásban az erdőtelepítések gyorsan változtak, csak utólag lehet némi magyarázattal szolgálni.

Az erdőtelepítés alakulása

... A rendszerváltás az erdőtelepítések területén is változásokkal járt. A változások egyik oka a **tulajdonviszonyok és a mezőgazdaság helyzetének** megváltozása volt.

... A másik okot az erdőtelepítések teljes körű **állami finanszírozásának** módosítása szolgáltatta. Az időszak kezdetétől az állam csak a telepítési költségek egy hányadát vállalta, többek között azért, mert erre a célra nem állt rendelkezésre elegendő pénz.

... A harmadik ok az **EU-ba való belépési** szándék és a tagsággal járó kötelezettségek teljesítése, továbbá a törekvés a várható előnyök teljes hasznosítására, a felkészülés az EU-támogatások elnyerésére.

... Teljesen átalakult a vagyontárgyak tulajdonlásához való viszony. A földterület túlnyomó többsége magántulajdonba került. Az erdőtelepítés lehetősége a rendszerváltás előtti agrár nagyüzemek (állami gazdaságok, termelőszövetkezetek) kezéből az új földtulajdonosokhoz került át.

... A társadalmi átrendeződésnek, valamint az agrárpiaci viszonyok folyamatos lerombolásának hatása volt az agrárgazdaság átalakulására a termőföld megművelésére, így annak erdőtelepítéssel történő hasznosítására is.

... Az **erdőtelepítési terv felülvizsgálatának** célja, hogy megvizsgálja az erdőtelepítés szükségességének történelmi előzményeit, az erdőtelepítést befolyásoló tényezőket a rendszerváltást követő 18 éves periódusban **1990-től 2007-ig**.

... A felülvizsgálat főbb szempontjai az alábbiakban foglalhatók össze:

- Az erdőtelepítések milyen agrárkörnyezetben valósultak meg,
- hogyan változott a növénytermesztés és állattenyésztés szerkezete az időszak alatt,
- hogyan változott a főbb művelési ágak területe a vizsgált periódusban.
- ***A korábban erre az időszakra tervezett erdőtelepítési tervezéshez viszonyítva hogyan alakultak a megvalósult erdőtelepítések.***
- ***Hol valósultak meg az elmúlt időszak erdőtelepítései, milyen területi arányok, regionális különbségek tapasztalhatók.***
- ***Milyen művelési ágú területek igénybevételével, milyen genetikai talajtípusú és lejtőkategóriájú területeken létesültek az új erdők.***
- ***Milyen célállomány típusokat, milyen arányban telepítettek az egyes régiókban.***
- A telepítések milyen szektoronkénti megoszlásban valósultak meg.
- A telepített erdők milyen elsődleges rendeltetést szolgálnak.
- Az időszak alatt hogyan változott az ország erdőborítottsága, élőfa készlete és az erdőállományt alkotó fajok területi aránya.
- A közel két évtized alatt kialakult tendenciákat milyen tényezők befolyásolták.

... A vizsgált időszakban tapasztaltak alapján mi várható a közeljövőben az erdőtelepítés területén.

A meghatározó magán telepítéseknel is fenntartják a tervezők az ökológiai szemléletet

... Ma, ha a vidékfejlesztés és az erdő közötti kapcsolatot kívánjuk megtalálni, akkor két irányba kell elindulni, az egyik a helyi gazdaságban betöltött szerep, a másik a táj- és környezetvédelemhez való kapcsolódása. E két terület különböző úton közelíti a vidék fejlesztését, míg az első közvetlenül profitorientált tevékenységnek számít, addig a táj- és környezetvédelmet szolgáló erdők, jóléti erdők, fasorok csak másodlagosan kerülnek ebbe a kategóriába. (NEP-2001)

Erdőtelepítés a Dél-Alföldön, Tervek – Tények – Tapasztalatok

Az Erdővagyon-gazdálkodási intézet (EVGI) szerepet kapott regionális erdőtelepítési program tervezésében való részvételre.

Az erdőtelepítésre figyelembe vehető területek meghatározása

Az 1996. évi erdőtelepítési program szerint a mezőgazdasági földminősítés alapján a régió gyenge minőségű, erdősítésre szóba jöhető területeit a 22. táblázat foglalja össze.

22. táblázat: Az 1996. évi erdőtelepítési program szerint erdősítésre számbajövő területek

Művelési ág	Minőségi osztály	Bács-Kiskun megye		Békés megye		Csongrád megye		Régió összesen	
		javasolt erdő		javasolt erdő		javasolt erdő		javasolt erdő	
		%	ha	%	ha	%	ha	ha	%
szántó	5. min. o.-ból			50	22 300			22 300	15,3
	6. min. o.-ból	40	21 500	70	13 500	40	13 900	48 900	33,5
	7-8. min. o.-ból	90	33 600	90	5 200	90	13 100	51 900	35,5
legelő	4. min. o.-ból	20	9 600	20	1 100	20	4 400	15 100	10,3
rét		15	5 100	15	700	15	2 100	7 900	5,4
Összesen			69 800		42 800		33 500	146 100	
Erdőtelepítés TÉNY									
1990–2007			26 673		3 846		6 685	37 204	
2004–2014			13 379		2 303		4 907	20 589	

Megjegyzés: 2007–2007 halmozódása van

... A rét-legelő művelési ág a javasolt erdősítési terület kb. 15%-át jelenti.

... A gyenge szántók – gyenge erdők mellett hasonló nagyságú terület csak védelmi célra alkalmas.

... A talajminőség és környezeti igény alapján elvégzett számítás szerint az erdőtelepítésre figyelembe vehető mezőgazdasági terület a régió területén:

23. táblázat: Erdőtelepítés a Dél-Alföldön

Megye	Erdőtelepítésre javasolt terület (4+6 ökotípus)		Tény 1990–2007		Teljesülés	Tény 2004–2014		Védelmi célú erdőtelepítésre figyelembe vehető terület (5. ökotípus)	Összesen
	ha	%	ha	%		ha	%		
Bács-Kk	76 266	60	26 673	72	35	13 379	69	2 333	78 599
Békés	8 086	7	3 846	10	48	2 303	11	105 207	113 293
Csongrád	41 972	33	6 685	18	16	4 907	20	16 884	58 856
Összesen	126 324	100	37 204	100	29	20 589	100	124 424	250 748

... Az erdőtelepítés szempontjából kiemelten kezelendő térségek:

- Duna-Tisza közti homokhát (Dorozsma-Majsai-homokhát, Kiskunsági-lőszös hát)
- Berettyó-Körösvidék réti talajú és enyhén szikes területei
- nagy mg.-i táblák szélvédő fásítása főként a Békés-Csanádi háton és a Békés-Csongrádi síkon
- mérsékelt szikes talajú területeken.

... Erdőgazdálkodás

... A régió 12,5%-át borító erdőterület zöme a Duna-Tisza közén helyezkedik el, míg Csongrád és Békés megye erdősültsége mélyen az országos átlag alatt van. (Békés megye 4,5%-kal a legkisebb az országban.)

... A terület teljes egészében az erdőssztyepp klímába tartozik. A termőhelyi viszonyokat a homoktalajok jellemzik, de a termékenységet nagyban befolyásolják a mikrodomborzati tényezők.

... Az erdők 75%-a gazdasági, 24%-a védelmi és mindössze 1%-a közjóléti elsődleges rendeltetésű (egyéb 0%). (Gyenge szántók)

... A mezőgazdasági terület 78,1%-a szántó és 17,3%-a gyeppel borított. A mezőgazdasági területek földminősége változó képet mutat, elsősorban az alapkőzet és mikrodomborzati tényezők befolyásolják a termőképességet. Legnagyobb kiterjedésű csernozjom talajaink itt találhatók.

24. táblázat: Gyenge termőhelyek erdősitése a Dél-Alföldön (ha)

Megye	Szántó < 16 Ak (E ha)					Gyep < 8 Ak (E ha)				
	Összes szántó	16 Ak alatti		gyenge term.h. motiv		Összes gyep	8 Ak alatti		Gyenge term.h. motiv	
Bács-Kiskun megye	120	86	72%	99	83%	40	29	73%	37	93%
Békés megye	23	8	35%	12	52%	5	4	80%	2	40%
Csongrád megye	47	39	83%	42	89%	12	5	42%	11	92%
A 3 megye együtt	190	133		153		57	38		50	
%	27	24		26		30	32		31	
Összesen	713	543	76%	586	82%	190	117	62%	163	86%

Megjegyzés: motiv – a gyenge termőhelyeken az erdőtelepítési motiváció

25. táblázat: Erdőtelepítés és erdőterület a Dél-Alföldön (E ha)

Megye, Régió	Terület	Erdőterület	Erdőter. növek.	Erdőterület	Erdőtelepítés			Erdőterület
	2008	1986	2008-1986	2008	1990-2007	2004-2014	Távlati	Távlati
Bács-Kisk. megye	844,5	131,3	37,1	168,4	26,7	13,4	76,3	244,7
Békés megye	563,1	20,8	4,5	25,3	3,8	2,3	8,1	33,4
Csongrád megye	426,3	28,3	7,5	35,8	6,7	4,9	42,0	77,8
A 3 megye együtt	1833,9	180,4	49,1	229,5	37,2	20,6	126,4	355,9
Síkvidék	5155,3	597,8	149,9	747,7	107,1	50,9	303,7	995,4
Országos összes	9303,0	1645,8	241,6	1831,7	160,8	76,9	683,3	2515,0

1986–2008 Erdőterület növekedés (Önerdősülés is)

26. táblázat: Erdőtelepítés I. kivitel a dél-alföldi megyékben 1990-től 2007-ig (ha)

Év	Bács-Kiskun	Békés	Csongrád	A 3 megye együtt	Síkvidék	Összesen
1990	1 491	298	292	2 081	4 398	6 878
1991	1 407	401	223	2 031	4 345	6 709
1992	915	393	346	1 654	4 592	7 138
1993	315	40	115	470	1 660	3 225
1994	340	75	122	537	2 080	2 874
1995	703	73	119	895	2 994	4 180
1996	1 152	67	46	1 265	4 561	6 610
1997	1 607	88	178	1 873	5 426	8 319
1998	1 355	196	341	1 892	4 957	8 204
1999	2 182	89	137	2 408	5 320	8 706
2000	1 485	166	332	1 983	6 130	9 790
2001	2 412	349	343	3 104	8 186	13 137
2002	1 916	251	506	2 673	7 975	14 830
2003	1 895	329	744	2 968	6 957	12 014
2004	998	233	388	1 619	5 049	7 574
2005	1 455	62	403	1 920	867	7 658
2006	2 070	157	626	2 853	7 439	13 989
2007	2 975	579	1 424	4 978	10 921	18 947
Össz	26 673	3 846	6 685	37 204	97 204	160 782
%	16,6	2,4	4,2	23,1	61	100

Országos Erdőtelepítési Koncepció regionális telepítési lehetőségei (Dél-Alföld-2000)

... A 3224/1991.(VL 13.) sz. kormányhatározattal indított Nemzeti Erdőtelepítési Program első ütemét magába foglalja az FM Erdészeti Hivatal irányításával 1996-ban kidolgozott országos hosszú távú erdőtelepítési koncepció (Pilisi Parkerdő Rt. Naturplan Zöldövezet Tervező Iroda, 1996). A **régió megyéire** vonatkozó számítások az erdőtelepítésre figyelembe vehető területeit két módszer szerint határozták meg:

- Az (A) módszer szerint a mezőgazdasági területek minőségi jellemzőit a földnyilvántartás felhasználásával állapították meg. Törzskönyvi kigyűjtés alapján a külterületi szántók 5-ös, 6-os és 7.-8. minőségű osztályba eső részét meghatározták. Ez képezte az alapját (rossz minőségű szántók) annak a földterületnek, amely egy részét célszerű erdőtelepítéssel hasznosítani. Az egyes minőségi osztályba eső szántóterületeknek a közölt táblázatban szereplő %-a vehető számításba.
- A (B) módszer egy másik megközelítési módja szerint meghatározták a megyébe eső földrajzi kistérségeket illetve azok részterületét. A területeket a földrajzi kataszter alapján megbontották talajtípusonként és azon belül elkülönítették a szántó művelési ágat. Ezután kiválasztották azokat a genetikai talajtípusokat, amelyek a mezőgazdaság számára kevésbé kedvezőek. A szántókat négy csoportra osztva (jó, közepes, gyenge, rossz minőségű szántó) külön vették a rossz és külön a gyenge szántókat. Becsülték az egyes csoportokban az erdősisítésre figyelembe vehető területek részarányát.

... A megye erdőtelepítésre figyelembe vehető területei között a gazdasági rendeltetésű erdők mellett egyre nagyobb jelentőséggel bírnak azok a telepítések, melyeknél a fő szempont nem a gazdaságosság, hanem azok a környezetvédelmi hatások (pl. talajpusztulás, szél és vízerózió csökkentése, szélvédelem, zajcsökkentés

stb.), amelyek a megfelelő szerkezetű és fafajú erdőtelepítés esetén jelentkeznek. Ugyancsak fontos szerep jut az erdősávoknak, a fásításoknak: facsoportoknak, vonalas létesítmények (csatorna, vasút, út) és táblahatárok menti egyes és többes fasoroknak, melyeknek védő funkciójuk mellett tájformáló, tájkarakter alakító hatásuk is jelentős.

... A Kőrös-vidék *termőtalajainak 30%-a szikes talaj, amelynek fásítása- erdősítése a gondos laboratóriumi vizsgálaton és termőhely feltáráson túl elmélyült szakmai hozzáállást igényel. A szikesek egy része biztosan nem erdősíthető, egy részén pedig csak ligetes állomány hozható létre.*

... Békés megye *talajtani és éghajlattani adottságai a kocsányos tölgy főfafajú elegyes erdők* telepítését teszik lehetővé.

... A Duna-Tisza közti *homokhátság futóhomokos, szélverésnek kitétt területein igen nagy jelentőségűek a környezetvédelmi, talajvédelmi, szélvédelmi erdősítések, fásítások, hiszen ezekkel csökkenthetők a széleróziós károk és az egyes táblák mikroklimatikus körülményei is kedvezőbbé válnak, ugyanakkor tájképi hatásuk is számottevő.* A magas százaléku fenyő telepítést azok a *termőhelyi adottságok indokolják, amelyek egyéb fafaj alkalmazását jelentősen korlátozzák.*

... A javaslat messzemenően figyelembe veszi az erdőtelepítés közérdekű funkcióját, amelynek érvényesülése csak a szabályozó rendszer hatékonyságának jelentős fokozását kívánja meg, hiszen a jelenlegi történelmi gazdasági helyzetben a kialakult földtulajdonosi kör szándékai sok esetben ellentétesek a javasolt megoldással.

... 1998-ban Európai Unió támogatással indult akcióban, amely a csatlakozásra való felkészítést célozza, (ennek részeként íródik jelen tanulmányterv is) a Dél-Alföldi Régió távlati fejlesztését célzó kísérleti program részeként Bács-Kiskun megyére erdőtelepítési koncepciót dolgoztak ki. A megyei agrárkamara által elfogadott tanulmány (Tilia Bt., 1999.) erdőtelepítési lehetőségekkel kapcsolatos főbb megállapításai.

A Bács-Kiskun megyére tervezett telepítési fajtaterületet a 27. táblázat szemlélteti.

27. táblázat: A Bács-Kiskun megyére tervezett telepítési területet fajaj (ha)

Faj	Homokhátság	Folyómenti terület	Sík terület	Összes	%
Tölgy	2 819	11 568	2 080	16 467	8,8
Egyéb kemény lomb	4 374	7 791	2 746	14 911	8,0
Akác	21 190	–	10 400	31 590	16,9
Nemesnyár	10 206	–	6 240	16 446	8,8
Hazai nyár	28 491	17 925	12 438	58 854	31,5
Egyéb lágy lomb	2 819	8 222	1 913	12 954	6,9
Erdei fenyő	14 483	–	3 120	17 603	9,4
Fekete fenyő	12 247	–	2 246	14 493	7,7
Egyéb	972	2 294	416	3 682	2,0
Összesen	97 601	47 800	41 599	187 000	100,0

... Érzékelhető, hogy a jelenlegi telepítésre kerülő fajtászerkezet és a távlatban optimálisnak tartott között jelentős eltérések vannak. Bár a termőhelyi vizsgálatok eredményei azt mutatják, hogy ökológiai szempontból az elképzelt variánsok realizálhatók és komplex környezeti hatásuk révén kívánatosak, a jelenlegi gyakorlat megfelelő irányba való eltérítése csak egy a tulajdonosi szándékokat messzemenően figyelembe vevő, azokat megfelelő erdészeti politikai eszközökkel a kívánt mértékben befolyásoló céltudatos tevékenységgel lehet.

... Az erdőtelepítések hosszútávú hatásait három változatban vizsgáltuk:

- Az ökológiai és gazdasági viszonyokat komplex módon figyelembe vevő változat (komplex);
- A Naturplan tervező iroda által megyénként előállított telepítési tervek összegeként előálló változat;
- **A tanulmányt készítő tervező kollektíva által kidolgozott, a tulajdonosi szándékokat előtérbe helyező EVGI által készített változat.**

Az első két változat célállapotának alapadatai azonosak, de a konvergens prognózisok időútjai egymástól némileg eltérnek, mivel a szabályozási szint különböző volt. (Első változatban a régiót egy egységnek tekintettük, míg a második változat esetén a megyei adatok alapján két alrégió kialakítása történt.)

Az egyes változatok tervezett területei valamint a telepítések fafajszerkezete a 28. táblázatban található.

28. táblázat: Erdőtelepítési tervek a Dél-Alföldön

	Komplex	Naturplan terv				EVGI terv		
		Bács-Kiskun	Békés	Csongrád	Összes	Bács-Kiskun	Csongrád + Békés	Összes
Terület (E ha)	153,4	70	40	40		110	40	
Fafaj arány (%)								
Tölgy	43	7	75	70	41,9	3	40	12,9
EKL	6	10	10	5	8,7	6	13	7,9
Akác	9	10		5	6,0	31	11	25,7
Nemesnyár	7	8	5	5	6,4	17	12	15,7
Hazai nyár	8	12	8	6	9,3	29	14	25,0
ELL	3	3	2	2	2,5	5	5	5,0
Fenyő	24	50		7	25,2	9	5	7,9
Fafaj arány (E ha)								
Tölgy	66,0	4,9	30,0	28,0	62,9	3,3	16,0	19,3
EKL	9,2	7,0	4,0	2,0	13,0	6,6	5,2	11,8
Akác	13,8	7,0	0	2,0	9,0	34,1	4,4	38,5
Nemesnyár	12,3	8,4	3,2	2,4	14,0	31,9	5,6	37,5
Hazai nyár	10,7	5,6	2,0	2,0	9,6	18,7	4,8	23,5
ELL	4,6	2,1	0,8	0,8	3,7	5,5	2,0	7,5
Fenyő	36,8	35,0	0	2,8	37,8	9,9	2,0	11,9
Összesen	153,4	70	40	40,0	150,0	110,0	40	150,0

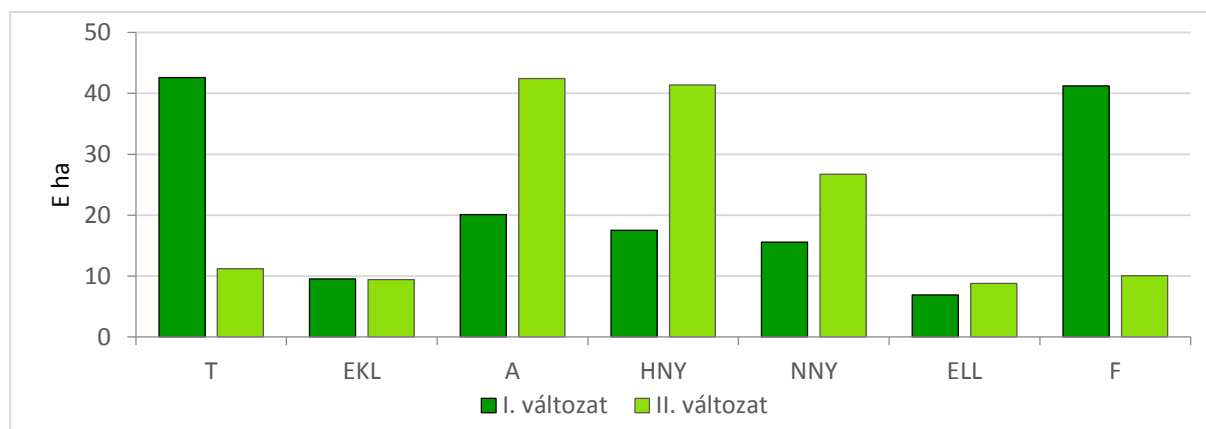
29. táblázat: Erdőtelepítési terv változatok a Dél-Alföldön (ha)

Fafaj-csoport	I. változat				II. változat			
	Telepítés	Erdőterület		Fafaj-arány %	Telepítés	Erdőterület		Fafaj-arány %
		jelenlegi	távlati			jelenlegi	távlati	
Tölgy	42 611	14 690	57 301	16,1	11 173	14 690	25 863	7,4
EKL	9 513	11 413	20 926	5,8	9 422	11 413	20 835	5,9
Akác	20 075	49 720	69 795	19,6	42 471	49 720	92 191	26,2
Nemesnyár	15 556	22 035	37 591	10,5	26 721	22 035	48 756	13,9
Hazai nyár	17 523	30 962	48 485	13,6	41 394	30 962	72 356	20,6
ELL	6 864	5 763	12 627	3,5	8 770	5 763	14 533	4,1
Fenyő	41 255	67 122	108 377	30,5	10 046	67 122	77 168	21,9
Összesen	153 400	201 705	355 105	100,0	150 000	201 705	351 705	100,0

30. táblázat: Erdőterületek – erdőtelepítések a Dél-Alföldön

Fafaj	Erdőterület-I	Erdőterület-II	Fafajarány-I	Fafajarány-II
	ha	ha	%	%
Tölgy	57 301	25 863	16,1	7,4
EKL	20 926	20 835	5,8	5,9
Akác	69 795	92 191	19,6	26,2
Nemesnyár	48 485	72 356	13,6	20,6
Hazai nyár	37 591	48 756	10,5	13,9
ELL	12 627	14 533	3,5	4,1
Fenyő	108 377	77 168	30,5	21,9
Összesen	355 105	351 705	100,0	100,0

Fafaj	Erdőtelepítés-I	Erdőtelepítés-II	Fafajarány-I	Fafajarány-II
	ha	ha	%	%
Tölgy	42 611	11 173	27,8	7,4
EKL	9 513	9 422	6,2	2,3
Akác	20 075	42 471	13,1	28,3
Nemesnyár	17 523	41 394	11,4	27,6
Hazai nyár	15 556	26 721	10,1	17,8
ELL	6 864	8 770	4,5	5,8
Fenyő	41 255	10 046	26,9	6,7
Összesen	153 400	150 000	100,0	100,0

21. ábra: Erdőtelepítési változatok a Dél-Alföldön

... A megvalósuló erdőtelepítéseknél fokozottan előtérbe kerül a védelmi rendeltetés, legalább 20% azaz minimum 30 ezer hektáron elsősorban védelmi rendeltetésű erdő valósul meg.

Dél-Alföld fafajeloszlásánál figyelembe vettük azt, hogy a jelenlegi fafajeloszlás a termőhelyi adottságoknak megfelelő, esetleg a fenyő kisebb részarányban való megjelenése lett volna kívánatos. Az akác második változat szerinti megjelenése véleményünk szerint megfelelő és támogatandó. A tölgy nagyobb arányú telepítésének alapvető gátja a tulajdonosi szándék hiánya, amit az ökológiai viszonyokat előtérbe helyező támogatási rendszer sem tud számottevően befolyásolni. Ezért véleményünk szerint a második változat megvalósulása valószínűsíthető.

6. Jog – Igazgatás – Tapasztalatok

Az erdőtelepítést – közösségi – környezeti szerepére hivatkozva – számos általános és szakmai jog, illetve igazgatási előírás szabályozza, megnehezítve, korlátozva a földtulajdonosok érdekeinek, szempontjainak érvényesülését.

... Az erdőtelepítést szabályozza az Országos Területfejlesztési Terv, amely kijelöli az erdősíthető körzeteket.

A legerősebb és a legzöldebb szabályozás a 88/2007. FVM rendelet, amelynél az igazgatás jogi alappal csinál fafajpolitikát, érvényesíti az őshonos, hosszú vágáskorú állományok telepítésének kizárólagosságát biztosító zöld szemléletet (lehet, hogy ennek hatása is benne van a magán földtulajdonosok erdőtelepítésének demotivációjában).

... A tervezett telepítésekkel az erdők rendeltetése 75%-ban gazdasági és a jelenleginél nagyobb mértékben, 25%-ban védelmi lenne. Ez az arány eltolódás azzal **az erdőtörvényi** rendelkezéssel van összefüggésben, amely szerint minden védett természeti területen (nemzeti park, tájvédelmi körzet, egyéb védett terület) létesülő erdő elsődleges rendeltetése védett erdő lesz. (A magán erdőtelepítők természetesen nem tudnak mit kezdeni ilyen és hasonló elvárásokkal.)

... Minden bizonnyal az erdőtelepítési kedvet visszafogó tényező az is, hogy az állam az erdővel való tartamos gazdálkodás érdekében az erdőtörvényen keresztül szigorú befolyásolást gyakorol az erdőgazdálkodás folyamatára, meghatározva az erdővel való gazdálkodás keretfeltételeit. A részletekbe menő szabályozás, a gazdasági folyamatokba való állandó beavatkozás, korlátozás, az ellenőrzés a piacgazdasági alapelvekkel ütköző, és fásasztó, taszító érzést kelt a tulajdonosokban. (1991-től 2000-ig állami támogatással 66,095 hektár erdő létesült, elmaradva (a tervezett 150 E ha-tól) 44%-ra az időarányos teljesítéstől.)

... A több mint 90%-ban magán tulajdonú területen megvalósult erdőtelepítések uralkodó fafajai az akác és a nyár.

... Polgári demokráciában a tulajdonjog vagy kompromisszum alapján – **ez a többcélú erdőgazdálkodás** – vagy kompenzáció ellenében korlátozható. A természetvédelmi érdekek érvényesítése során az előbbihez **nagymértékben hiányzik a közérdek és a korlátozás arányosságának a vizsgálata**, az utóbbihoz pedig a természetvédelmi törvényben biztosított kompenzáció hozzáférhetőségének miniszteri rendeletben történő részletes szabályozása. A kompenzáció nélküli természetvédelmi korlátozás pedig mindenképpen a realizálható földjáraadék csökkenését eredményezi.

Szabályozási kérdések, témák

... A rendszerváltás után magántulajdonon alapuló szociális piacgazdaság kiépítése lett a legfőbb gazdaságpolitikai cél. A termőföld túlnyomó része magántulajdonba került. Egy polgári demokráciában – így Magyarországon is – a tulajdonjog Alkotmányban biztosított alapjog, mely csak törvénnyel korlátozható. **A jogállamiságnak további lényeges eleme, hogy a tulajdonkorlátozásnak arányban kell állnia a közérdekkel, illetve a tulajdonkorlátozás egy mérték felett kompenzáció köteles.**

... A mezőgazdaság szerkezetváltása – a racionális földhasznosítás megvalósulása – művelési ág változás nélkül elképzelhetetlen. E feladat nagyságrendje **országosan mintegy 1 millió, (a Dél-Alföldön reálisan 150 ezer)** hektárra becsülhető.

... A művelési ág váltást viszont bizonyos esetekben **természetvédelmi jogszabályok** nehezíthetik, vagy tiltják, ami nem más, mint a tulajdon használatának a korlátozása. A természetvédelmi törvény alapján **a gyep művelési ág (ma rét és legelő)** megváltoztatásához – így az erdőtelepítéshez is – a természetvédelmi hatóság előzetes engedélye szükséges. Ebből következően – ha a földtulajdonos számára az állattenyésztésnél jövedelmezőbbnek tűnik a fatermesztés – a tulajdonjog a közérdeket megtestesítő természetvédelmi érdekekkel szembekerülhet. Ez a probléma elsősorban **a magas füves, rét művelési ágú, jobb vízellátású területek** hasznosítását érintheti. Hasonló a helyzet akkor is, amikor **a kultúrerdők és faültetvények telepítése jövedelmezőbb, mint a természetszerű erdőgazdálkodás (jó nyár termőhelyek).**

... Lokálisan – elsősorban ártéren, valamint a rét és legelő művelési ágú területeken – a tulajdonosi jogok súlyos sérelmét jelentheti a természetvédelmi oltalom alá vonás általános gyakorlata, ugyanis nagy számú érintett (földtulajdonos) esetén a természetvédelmi törvény elégségesnek tartja az eljárás hirdetmény útján történő közhírré tételét. Ebből következően az **ingatlan-nyilvántartásban a Tulajdoni Lapon a földtulajdonos tudta és beleegyezése nélkül is bejegyzésre kerülhet** a tulajdonosi jogok nagyfokú korlátozását jelentő természetvédelmi oltalom.

Jog

A magán tulajdonú erdőtelepítések általában 3–10 hektár nagyságú helyrajzi számú, tag-erdőrész területek. Az erdőtörvényi szemlélet és az igazgatási gyakorlat – különböző indokokra hivatkozva – a társas erdőgazdálkodási szervezeti formákat szorgalmazta. A jelenlegi és a majdani erdőtelepítők számára jelentős hátrány – amelyet a hatóságok nem kommunikálnak –, hogyha egyéni tulajdonú erdősíteseken önálló-egyéni gazdálkodást nem folytathatnak, ügyeiket bejegyzett erdőgazdálkodók, jogosult erdészeti szakszemélyzet intézi, az ő felelősségükre és vagyonukra, jövedelmükre.

Az erdőtelepítések szakmai előírásai, a támogatások mind jogszabályokon alapulnak, az EU finanszírozás 2023-ban változik, erős hatása lesz a magán erdőtelepítésekre.

7. Ökológia – Termőhely – Klíma

... A művelési ágak változásának trendje alapján megállapítható, hogy országosan már az elmúlt évtizedekben is a szántó csökkent a legerőteljesebben, de emellett a gyep területek is mérséklődtek. A művelési ág változásban az erdő és a kert hódított meg területeket. A prognózisok alapján a következő évtizedekben is ezekre a tendenciákra számíthatunk, amelyet azonban a mezőgazdaság szerkezet váltása, az EU tagság és szabályozási környezet módosít.

... A Közös Agrárpolitika finanszírozási reformjában az élelmiszer termelés csökkentésére jelentős szerepet szánt az erdőtelepítésnek, amelyet pénzügyileg ösztönzött.

Ökológiai adottságok – Agrárkörnyezet

... Az ország erdőtelepítési hajlandóságát vizsgálva nem hagyhatjuk figyelmen kívül az ország hagyományosan meghatározó ágazatának a mezőgazdaságnak a vizsgálatát sem, mivel az erdőtelepítés és a hagyományos mezőgazdasági művelés egymással konkurenciában lévő földhasznosítási módok.

A meghatározó a mezőgazdaság, az erdészetnek a számára átadott, gyenge termőképességű területeken kell gazdálkodnia.

... Az erdőtelepítéssel történő hasznosításra a mindenkori **agroökológiai és agroökonómiai** környezet jelentős befolyással bír.

... Az **agroökológiai** potenciál legfontosabb elemei: a felszín közeli klíma, geológiai, domborzati és talajviszonyok, illetve a felszíni és felszín alatti vízkészletek.

... A szántók 6.-8. minőségi osztályba tartozó része (közel 800 ezer ha) vagy a 0–30 talajérték szám közti mezőgazdasági terület (cca. 2 millió ha) bőséges tartalékokat rejt az erdőterület bővítésére.

... A mezőgazdasági termelés bizonytalansága nagyon sok gazdálkodót és földtulajdonost inspirált arra, hogy termőföldjét erdősítse.

... Az erdősítési szándék nem minden esetben a racionális földhasznosítás szellemében született meg. Erdősítés nem mindig a mezőgazdasági termelésből kiszoruló határtermőhelyeken valósult meg, hanem a mezőgazdasági műveléstől való menekülés egyik járható útját jelentette.

Erdészeti környezet – Ökológiai adottságok

... Magyarország ökológiai adottságai nem csak a mezőgazdálkodás, hanem az erdőtenyészet és erdőgazdálkodás számára is rendkívül kedvezőek.

... Az 1 870 ezer ha erdőterület az ország területének 20%-át borítja.

... Az ország területének 70%-a sík, a 400 m feletti hegyvidéki terület csupán 2%-ot tesz ki. Hazánk éghajlatát az óceáni, mediterrán és a kontinentális klíma befolyásolja.

... Erdő szempontból a vízellátásnak is fontos szerepe van, hiszen elsősorban a hasznosítható víz mennyiségétől függ az erdőfelújítás és az új erdők telepítése is. Az

évi csapadék átlagosan 500–800 mm között van, a középhőmérséklet 9–10 fok közötti. A levegő páratartalma a csapadék, a tengerszint feletti magasság és a kitétséggel függvényében változik. A relatív páratartalomnak a júliusban 14 órakor mért átlaga szerint Magyarország területe négy klímazónára osztható:

- a 60%-nál magasabb légnedvességű területek: bükkös klíma (az ország erdőterületének a 9,3%-a),
- az 55–60% közötti légnedvességű területek: gyertyános tölgyes klíma (az erdőterület 38,5%-a),
- az 50–55% közötti légnedvességű területek: kocsánytalan tölgyes cseres klíma (az erdőterület 27,3%-a),
- az 50%-nál alacsonyabb légnedvességű területek: erdőssztyepp klíma (az erdőterület 24,9%-a).

... **Az erdőterület 80%-a többlet vízhatástól független termőhely, ahol a növényzet kizárólag a talaj által tárolható vízmennyiséggel rendelkezik.** A talajok 43%-a kedvezőtlen, 26%-a közepes és 31%-a jó vízgazdálkodású. Az erdők 58%-a erdőtalajon áll. 23% a váztalajok aránya.

... Az ország természeti erőforrás vagyónának több mint a felét a termőtalaj alkotja.

... A legtermészetesebb állapotot az erdőállományok alatt található erdőtalajok őrizték meg.

... A természetföldrajzi határhelyzetből, a megkésett iparosodásból és urbanizációból fakadóan erdeinkben viszonylag magas az élővilág fajgazdagsága, a földkerekség átlagának közel 15-szöröse. Mintegy 3 000 növény- és 42 000 állatfaj számára nyújt élőhelyet. Az erdei fa és cserjefajok száma megközelíti a 200-at.

Erdőterületünk 20%-a védett, ahol a természetes ökoszisztémák megőrzésének az esélye fokozottan érvényesül. Védelmi elsődleges rendeltetéssel bír az erdők 1/3-a.

... Az ökológiai adottságok alapján hazánkban a lombos fafajok túlsúlya a jellemző. A fenyők együttes jelenléte 12,3%. A lombos fajok közül a nem őshonos akác jelenléte 22,4%, amely a nagyarányú alföldi telepítések következtében foglal el ilyen jelentős területi arányt.

... Magyarországon az erdőgazdálkodás az erdőtvénynek és az azt kiegészítő rendeleteknek megfelelő, szabályozott keretek között folyik. Az erdőgazdálkodók az erdőterületükre vonatkozó erdőleltározási adatokat, valamint az erdőgazdálkodásra vonatkozó előírásokat és lehetőségeket tartalmazó körzeti erdőtervekből készülő üzemtervek alapján gazdálkodnak az erdészeti hatóság felügyelete mellett.

... Erdőtelepítésre javasolt termőhelyek, ökotípusok

Az alábbi ökotípusok javasolhatók leginkább erdőtelepítésre:

4. „Erdőtelepítésre javasolt területek” (országosan 682 265 ha)

6. „Erdőtelepítésre figyelembe vehető, környezetileg érzékeny területek” (országosan 1.062 ha).

... E két kategóriába sorolt területek adják az erdőtelepítésre az elkövetkező 40–50 év távlatában leginkább **igénybevehető** területeket.

(682 E ha/40 év = 17 E ha/év, 682 E ha/50 év = 13,6 E ha/év)

... Az erdőtelepítések bár zömében a fenti területeken fognak történni **nagy valószínűséggel**, de a lehetőségek kibővítése céljából az 5. ökotípusba sorolt **„Védelmi célú erdőtelepítésre figyelembe vehető területek”-kel (országosan 517 133 ha)** tágítani lehet azon lehetőségek körét, ahol a jövő erdőtelepítéseit célszerű létesíteni.

... Az akkori (1980-as évek) ágazati elemzések szerint mintegy 2,7 millió hektár területen a termőföld minősége, a domborzati és vízrajzi viszonyok korlátozzák a földhasznosítás lehetőségeit. **700 ezer hektár területen indokolt lenne a szántóföldi művelés megszüntetése és más célú hasznosítása. További 1,6 millió hektáron extenzív termelési szerkezet kialakítása, mintegy 400 ezer hektár pedig az intenzív termelés (ültetvények) megújítására volna alkalmas.**

... Az országos becslések alapján a mezőgazdaság művelt területeinek mintegy 30%-án a szántóföldi termelés egyre kevésbé biztosítja a tisztességes megélhetéshez szükséges jövedelmet. **Elengedhetelenné válik az alacsony termelékenységű, illetve felhagyott szántók, rétek, legelők, lejtős és nehezen megközelíthető területek, folyópartok, vízjárásos területek racionális földhasznosítása, a termelési szerkezet átalakítása: erdősítés, gyesítés, extenzív állattartás, energiatermelés, a talajadottságokhoz igazodó új kultúrák bevezetése.**

... Az erdőterület növekedése akár 30–40%-os is lehet nagy távon, amely főként szántók, kisebb részben pedig gyepes erdősítéssel érhető el. Erre a célra az Európai Unió forrásokat addig kell kiaknázni, amíg rendelkezésre állnak. Ugyanakkor azzal is számolni kell, hogy **a jó minőségű beerdősített szántók később az élelmiszertermelésbe nem, vagy csak nagyon nehezen lesznek visszakonvertálhatók.**

A gyenge termőhelyek beerdősítésével az erdészet nehéz gazdasági-finanszírozási helyzetbe kerül.

Az erdőtelepítési és a jövedelempótlási időszak támogatási ökonómiája ösztönzi az erdőtelepítést, de hosszú távú szakmai-gazdasági és pénzügyi kötelezettségek felvállalását is jelenti. A termőhelyek (klímaváltozással növekvő) jelentős részén az igazgatás által elvárt jellemzőjű erdőtelepítés (fafaj stb.) költségesebb, az erdőgazdálkodás csökkenő jövedelmezőségű lesz, magasabb pótlólagos saját finanszírozással (vagy a determináció később növekvő kényszerével).

Az agrárszempontok érvényesítésével az erdőgazdálkodás-erdőtelepítés nehéz helyzetbe kerül.

31. táblázat: A gyenge, gazdaságilag veszteséges erdőállományok (1998) (E ha)

	Állami (1139 E ha)				Magán (496 E ha)				Rend- zetlen 306 E ha	Tervezett telepítés 2035-ig			
	Hosszú	Közepes	Rövid	Összes	Hosszú	Közepes	Rövid	Összes		Hosszú	Közepes	Rövid	Összes
	vágáskor				vágáskor					vágáskor			
Jó	89	117	8	214	13	23	11	47	21	35	32	88	
Közepes	214	143	75	432	41	91	110	242	61	89	104	254	
Gyenge	118	287	88	493	25	65	117	207	27	79	235	341	
Összes	421	547	171	1193	79	179	238	496	306	109	203	371	683

A gyenge, gazdaságilag veszteséges erdőállományok aránya már az ezredfordulón készített felmérés szerint is meghaladta a 40%-ot, és a tervezett erdőtelepítéseknél ez eléri az 50%-ot.

Erdőtelepítési termőhelyek változása – Erdészeti határtermőhelyek erdőtelepítése

... Az erdőgazdálkodás sajátossága, hogy a mezőgazdasági, élelmiszertermelési célra kevésbé alkalmas, jövedelmezően nem művelhető területeken is társadalmi hasznot nyújt.

Itt természetesen általában a fakitermelés jövedelmezősége alacsony, esetleg negatív, amelynél az erdészeti lehetőségek a veszteség csökkentésére korlátozódnak (talajvédelmi vágáskor emelése, sarjerdőgazdálkodás stb.).

Ezen erdők védőhatásai azonban pozitív externáliák, amelyek kedvezően érintik a környezetet, de társadalmi kompenzálást a tulajdonosok-gazdálkodók nem kapnak.

Hosszú időn keresztül az úgynevezett „termőföld-védelmi” jogszabályok korlátozták a mezőgazdaságilag még racionálisan művelhető földterületek beerdősítését, így az erdőgazdálkodás átlagos jövedelemtermelő képessége csökkent.

Jelenleg is az erdőtelepítést erősen motiváló tényező az egyéb gazdálkodási hátrányok, veszteségek mérséklése.

... Az EU csatlakozás után az EU szabályozási szisztémát átvéve hazánkban is az agrártámogatások kiegészítő intézkedése a mezőgazdasági területek erdősítésének támogatása, amely a mezőgazdasági és az erdészeti jövedelem kiegyenlítésére átmeneti ún. jövedelempótló támogatást biztosít az erdőtelepítéssel a mezőgazdasági művelést hosszú időre felhagyó tulajdonosoknak, gazdálkodóknak. A Nemzeti Vidékfejlesztési Terv keretében nyújtott támogatások fafajonként a terület lejtési fokaként (a géppel járhatóság szerint), a létrehozott erdő védelmi funkciójának függvényében határozta meg a finanszírozást. A jövedelempótló támogatásban a mezőgazdasági művelés jövedelme a támogatása időtartama, a tulajdonos-gazdálkodó státusa szerepel meghatározó elemként.

Az erdőtelepítés tehát az agrárprogram kísérő intézkedése volt, így az erdészeti határtermőhelyek beerdősítésének szakmai és pénzügyi problémái élesen nem vetődtek fel. (A jövedelem pótlási időszak utáni finanszírozás nem került modellezésre, pedig a Standard Fedezeti Hozzájárulási (SFH) számítások jelentős jövedelmezőségi és likviditási problémákra utaltak.) Az EU 2007–2013 közötti pénzügyi tervezési időszakára az erdőtelepítés, mint a mezőgazdasági tevékenység csökkentésének legfontosabb alternatívája már veszít súlyából. A mezőgazdasági termelés növekedésének csökkentése, stagnálása az élelmiszer kereslet-kínálat megváltozásához, a mezőgazdasági árak emelkedéséhez vezetett. A termőföld alternatív hasznosításában a nem élelmiszertermelési célú kultúrák, ezen belül is az energetikai hasznosítás előtérbe kerül. Ennek következtében a gyenge termőhelyek erdősítésének vonzerejét jelentő jövedelempótló támogatás is mérséklődött.

Határtermőhelyek fatermési megítélése

... Az erdészeti határtermőhelyeket általános megközelítésben a fatermőképességgel azonosítottuk, amelyet a $6 \text{ m}^3/\text{ha}/\text{év}$ mennyiség szerint válogattunk le. Az erdősztepp klíma adta a határtermőhelyi változatok 60%-át, mutatva, hogy itt speciális erdőgazdálkodás szükséges. A leválogatott 141 termőhelyváltozat 64%-ában a többletvízhatástól független hidrológiai viszonyok jelentkeznek. Az igen sekély (már változatban is csekély) és a sekély termőréteg 62%-ban jelentkezett a határtermőhelyek esetében.

Az ökonómiai jövedelmezőségi küszöb az erdőgazdálkodás bevételeitől és ráfordításaitól (a fatermékek piaci keresletétől és kínálatától) függ, gyorsan változhat. Ezt csak rövid

időszakra érvényesen lehet megállapítani, a közép és hosszú távú értékek és tendenciák azért mérlegelendők (pl. fafajok élet és használati szakaszai).

Az erdészeti határtermőhelyek termőhelyváltozatait a klíma, a hidrológiai viszonyok és a termőréteg vastagsága befolyásolja az erdőtelepítések esetében is.

32. táblázat: A $6 \text{ m}^3/\text{ha}/\text{év}$ -nél kisebb fatermőképességgel rendelkező fafaj-termőhely kombinációk (az OEA adattárból)

Klíma	Hidrológiai viszonyok					Termőréteg mélység				Mind-összesen	
	Többlet- vízhatástól független	Változó víz- ellátású	Felszínig nedves	Összesen		Igen sekély	Sekély	Összesen			
	db	db	db	db	%	db	db	db	%	db	%
Bükkös				–				–		2	1
Gyertyános- tölgyes	11	1	1	13	12	1	6	7	8	15	11
%	73	7	7	87		7	40	47		100	
Kocsánytalan- tölgyes, ill. cseres	32	4	1	37	33	4	22	26	30	40	28
%	80	10	2	92		10	55	65		100	
Erdőssztyepp	47	16	–	63	55	9	45	54	62	84	60
%	56	19	–	75		11	53	64		100	
Mindösszesen	90	12	2	113		14	73	87		141	
%	64	15	1			10	52	62		100	

Megjegyzés: Igen sekély Sekély
Termőréteg mélység: B, GYT klíma 0–20 cm 20–40 cm
KTT, ESZTY klíma 0–40 cm 40–60 cm

.... A gyakoriságnak megfelelően a leggyengébb termőhelyek az erdőssztyepp klímában vannak, egyébként a többletvízhatástól független, illetve a sekély termőrétegű termőhelyek, amelyek előfordulása azért számottevő. Igen sekély termőréteg esetén csak elvétve fordul elő erdősítés.

... A genetikai talajtípus hatását az akác (A) fafaj példáján keresztül mutatjuk be, amely az erdőtelepítésekben igen gyakori és széles termőhelyi skálán alkalmazták. A teljes termőhelyi rendszerben a genetikai talajtípusokra a homok (HO) és a vályog (V) fizikai talajféleségre gyakorisági legyűjtést végeztünk el, amelyet a melléklet tartalmaz, előfordulási darabszám és átlagos fatermőképesség adatokkal. Az öt darab előfordulás felett az átlag kifejező képessége erősebb, az esetleges egyedi szélsőségektől mentes. A megjelölt erdőrészekben az A fafaj életkora meghaladja a 15 évet, kihagyva a fiatal korban bizonytalan fatermésbecslést, illetve az elegyarány meghaladja a 30%-ot.

... A szűrés alapján megállapítható, hogy bükk klímában olyan kicsi az előfordulás, hogy az adatok közlése elhagyható. A korábbiakban leírt kigyűjtésekhez hasonlóan a határtermőhelyek az akác esetén is az erdőssztyepp klímára koncentrálnak, illetve a rossz vízellátottság és a sekély termőréteg együttes jelenlétekor erősödnek.

... A táblázatban szereplő több mint nyolcvanezer erdőrész mintegy 6%-a mutatott a határtermőhelyre jellemző állapotot. A talajvízhatástól független területeken az ESZTY klímában az erdőrészek több mint egyötöde, közel egynegyede minősül kritikusnak (több mint ötezer eset). A sekély, igen sekély homoktalajokon az erdőrészek közel 60%-a (négy és félezer) fatermése igen alacsony.

... Ezeken a termőhelyváltozatokon az erdőállomány természetes növekedése termelési szempontból elégtelen, gazdaságilag mélyen **az ökonómiai küszöb alatt vannak, kiemelt támogatás nélkül az erdőgazdálkodás átlagos jövedelmezőségét súlyosan megterhelik**. Mivel a termőföldek mezőgazdasági művelésben tartása is veszteséges, de jövedelem hiány miatt a jövedelempótló támogatás is elégtelen, ezek finanszírozási megítélése felülvizsgálandó.

33. táblázat: A talajtípusok termőhelyi megoszlása az akác fajfaj esetében (ha)

Klíma	Hidrológia	Homok talajféleség					Vályog talajféleség					Összes erdő-részlet	Összes küszöb alatti	
		Termőrétteg vastagság				Igen mély	Termőrétteg vastagság				Igen mély		ha	%
		Igen sekély	Sekély	Közép mély	Mély		Igen sekély	Sekély	Közép mély	Mély				
GYT	Többletvíz-hatástól független	4	393	2 745	2941	237	129	1 450	6568	7 507	246	22 220	11	-
	Változó vízállású	0	1	22	7	0	0	8	29	30	2	99	1	
	Szivárgó	0	0	12	22	6	0	6	50	309	12	417	0	
	Időszakos	0	21	504	699	71	0	1	352	453	14	2 115	1	
	Állandó vízhatású	0	1	58	63	1	0	2	39	60	2	226	0	
	Felszínig nedves	0	2	11	5	0	0	0	6	4	0	28	0	
	Vízborítás	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	2	0	
KTT	Többletvíz-hatástól független	98	2 553	7 885	1066	15	437	6 615	8796	1361	7	28833	833	2,9
	Változó vízállású	1	15	61	5	0	8	28	77	47	0	242	12	
	Szivárgó	0	0	5	1	0	0	6	9	8	0	29	4	
	Időszakos	7	114	755	191	1	0	40	387	103	9	1607	3	
	Állandó vízhatású	0	4	14	4	0	0	2	58	17	0	99	2	
	Felszínig nedves	0	1	6	0	0	0	1	4	1	0	13	1	
ESZTY	Többletvíz-hatástól független	228	4 225	12 081	2929	195	39	1 147	2502	547	7	23 900	5 307	22,2
	Változó vízállású	0	1	24	4	0	0	14	97	27	0	167	33	
	Szivárgó	0	0	0	0	0	0	1	3	0	0	4	3	
	Időszakos	16	78	602	210	6	0	87	999	320	6	2 324	76	
	Állandó vízhatású	0	3	36	10	0	0	6	37	10	0	102	4	
	Felszínig nedves	0	0	8	2	0	0	4	4	2	0	20	1	
Összes erdő-részlet		354	7 412	24 829	8159	532	613	9 419	20018	10 806	305	82 447	0	
Összes küszöb alatti		246	4 272	34	19	0	440	1 166	94	19	2	0	6 292	
	%	69,5	57,6				71,8	12,4						7,6

... A felmérésben az erdőtelepítési pályázók nyilatkoztak a szántó és a gyep AK minőségéről (az AK helyett hibái ellenére sem lehet mást használni). A táblázat a 16 AK alatti szántók és a 8 AK alatti gyepek gyakoriságát (abszolút számban és

százalékban) tartalmazza megyei bontásban. A magas arányok (76%, illetve 62%) a gyenge termőföldek beerdősítéséről szólnak, és így teljesen jogosan hivatkoznak a motivációjukban a mezőgazdasági műveléstől való szabadulásra (82%, illetve 86%).

34. táblázat: Gyenge szántók és gyepek (pályázók száma)

Megye	Szántó < 16 AK					Gyep < 8 AK				
	Összes szántó	16 AK alatti		Gyenge term.h. motiv		Összes gyep	8 AK alatti		Gyenge term.h. motiv	
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	30	27	90%	26	87%	13	11	85%	10	77%
Heves megye	4	3	75%	3	75%	3	2	67%	3	100%
Nógrád megye	9	6	67%	7	78%	3	2	67%	2	67%
Komárom-Esztergom megye	2	0	0%	1	50%	1	0	0%	1	100%
Veszprém megye	11	8	73%	11	100%	4	2	50%	3	75%
Hegyvidék	56	44		48		24	17		19	
Baranya megye	27	22	81%	20	74%	5	2	40%	3	60%
Somogy megye	46	31	67%	36	78%	19	5	26%	15	79%
Tolna megye	13	7	54%	11	85%	6	1	17%	5	83%
Vas megye	8	3	38%	7	88%	4	2	50%	4	100%
Zala megye	5	4	80%	3	60%	4	1	25%	2	50%
Dombvidék	99	67		77		38	11		29	
Bács-Kiskun megye	120	86	72%	99	83%	40	29	73%	37	93%
Békés megye	23	8	35%	12	52%	5	4	80%	2	40%
Csongrád megye	47	39	83%	42	89%	12	5	42%	11	92%
Fejér megye	3	0	0%	3	100%	–				
Győr-Moson-Sopron megye	33	18	55%	27	82%	6	4	67%	4	67%
Hajdú-Bihar megye	39	33	85%	35	90%	15	11	73%	15	100%
Jász-Nagykun-Szolnok megye	24	17	71%	15	63%	2	2	100%	2	100%
Pest főváros	9	8	89%	8	89%	5	2	40%	5	100%
Pest megye	40	30	75%	30	75%	7	3	43%	6	86%
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	220	193	88%	190	86%	36	29	81%	33	92%
Síkvidék	558	432		461		71	51		65	
Összesen	713	543	76%	586	82%	190	117	62%	163	86%

Megjegyzés: a gyenge termőhely miatt a földhasználat változtatási motiváció aránya

Termőhelyek – célállományok – fatermőképesség kapcsolata

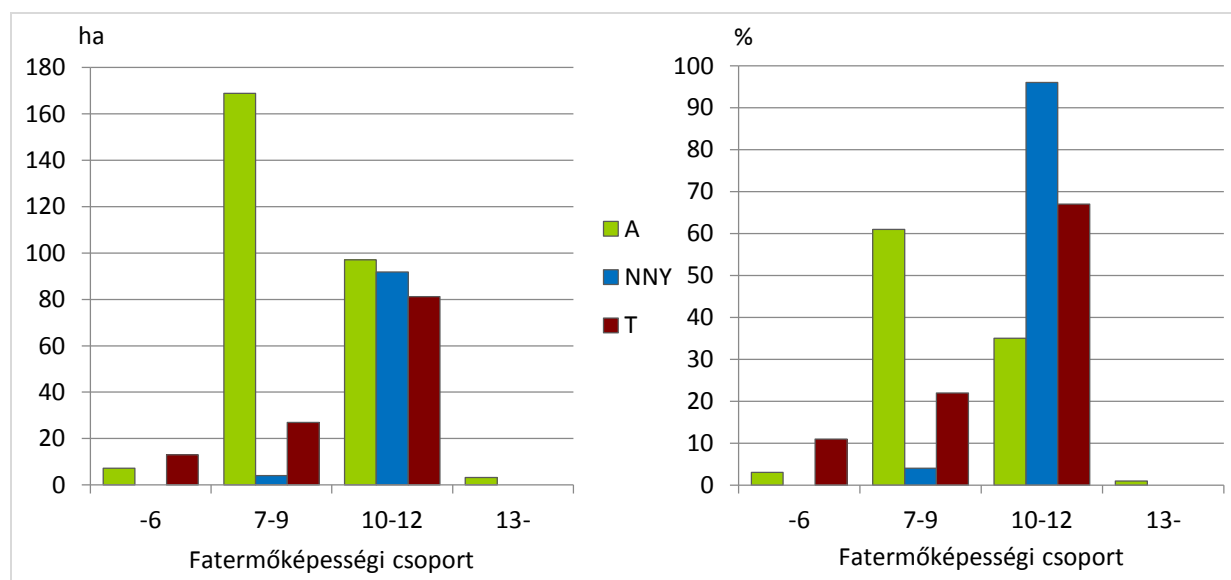
A Nyugat-Dunántúl 2004-től pályázott erdőtelepítéseinek fatermőképesség szerinti megoszlását az azonosítható területekre végeztük el (Határtermőhely vonatkozásában a NNY esetében a 7-9 m³/ha, év vehető azonosnak az A és a T fafajokkal, ez 4 ha belépését jelenti).

... Az utóbbi években a támogatási céloknak megfelelően a szántóföldi művelésre kevésbé alkalmas területeken kívánnak a tulajdonosok erdőt létrehozni, mivel a hagyományos agrártermelés ott kevésbé, vagy egyáltalán nem rentábilis. A közkeletű vélemény, miszerint „Erdőnek majdcsak jó lesz!”, azonban sokszor tévesnek bizonyul. Számos, várhatóan jóval a gazdasági küszöb alatt teljesítő területre kívánnak erdőt telepíteni, előrevetítve a későbbi problémákat. Ennek megakadályozása nehéz, mert a módosított Járó-tábla a legtöbb termőhelytípus-változatra tartalmaz alkalmazható célállományt. A későbbi eredmény vagy eredménytelenség indoka pedig nem szerepel a szakmai jogszabályokban feltételként.

35. táblázat: Fatermőképességi csoportok – fajajok

Fatermőképességi csoport m ³ /ha, év	Terület (ha)			
	A	NNY	T	Összes
1) 0–6	7,26		13,03	20,29
2) 7–9	168,85	4,00	27,02	199,87
3) 10–12	97,01	91,82	81,21	270,04
4) 13–15	3,20			3,20
Összes	276,32	95,82	121,26	493,40

Fatermőképességi csoport m ³ /ha, év	Terület (%)						
	A	NNY	T	A	NNY	T	Összes
–6	3	0	11	36		64	100
7–9	61	4	22	84	2	14	100
10–12	35	96	67	36	34	30	100
13–	1	0	0	100			100
Összes	100	100	100	56	19	25	100

22. ábra: Fatermőképesség

Gyenge fatermőképességű termőhelyek-faállományok

36. táblázat: Határtermőhelyi (gyenge) állományok

Célállomány- terület (ha)	Észak- Magyar- ország	Közép- Dunántúl	Nyugat- Dunántúl	Dél- Dunántúl	Közép- Magyar- ország	Észak- Alföld	Dél- Alföld	Magyar- ország	Sík- vidék
Akácos-nemesnyáras					32	13	92	137	137
Cseres-feketefenyves					11			11	11
Cseres-molyhos tölgyes	7							7	0
Egyéb elegyes- molyhos tölgyes							1	1	1
Egyéb lomb elegyes- feketefenyves					5		67	72	72
Feketefenyves							1	1	1
Feketefenyves-cseres				22				22	0
Molyhos tölgyes- cseres				31				31	0
Összesen	7	–	–	53	48	13	161	282	202
%	0,5	–	–	1,4	3,9	0,2	4,1	1,6	
Egyéb lomb elegyes-akác	39	10		27	9	13	45	143	67
Egyéb lomb elegyes-cseres	101	61	5	284	22		18	492	40
Hazai nyáras	34			8	40	453	33	569	527
Hazai nyáras-akác		2	6	82	113	26	762	991	901
Összesen	174	73	11	401	184	492	858	2195	1534
%	11,7	10,1	1,6	10,4	14,8	9,2	21,9	12,7	
Mindösszesen	181	73	11	454	232	505	1019	2477	1756
%	12,2	10,1	1,6	11,8	18,7	9,4	26,0	14,4	
%	7,3	2,9	0,5	18,3	9,4	20,4	41,1	100	70,9
Végösszeg	1480	722	680	3853	1242	5341	3920	17239	
%	8,6	4,2	3,9	22,4	7,2	31,0	22,7		

A 36. táblázat adatai szerint a célállományoknál a legkisebb a határtermőhelyi állományok mértéke a Nyugat-Dunántúlon, az Észak-Alföldön, a legrosszabb a helyzet a Dél-Alföldön.

Erdőtelepítések – Gazdaságtalan szántók – Mezőgazdasági, erdészeti termőhely-értékelés
(Járó – Führer 2005)

A gyenge állományoknak kitermelhető hozama minimális, árbevételük sincs, folyamatos területalapú támogatással kell finanszírozni fenntartásukat, amelyre garancia kell már az erdőtelepítéskor.

37. táblázat: Gyenge szántók – gyenge erdők

Régió	Terület	Erdő	Szántó	Gyenge szántó		
				Terület	Aránya	Megoszlása
	E ha	E ha	E ha	E ha	%	%
Hegyvidék	1982	738	663	112	17	16
Dombvidék	2006	549	904	96	11	13
Síkvidék	5315	568	3236	511	16	71
Összesen	9303	1855	4803	719	15	100

Régió	Erdő				Gyenge erdő		
	Jó	Közepes	Gyenge	Összes	Terület	Aránya	Megoszlása
	E ha	E ha	E ha	E ha	E ha	%	%
Hegyvidék	65	334	339	738	339	46	47
Dombvidék	147	280	122	549	122	22	17
Síkvidék	49	264	255	568	255	45	36
Összesen	261	878	716	1855	716	39	100

Régió	Gyenge erdő	Gyenge szántóból erdő	Gyenge erdő összes	Erdő mindösszes	Gyenge erdő	
	E ha	E ha	E ha		E ha	Aránya
					%	%
Hegyvidék	339	112	451	850	53	31,5
Dombvidék	122	96	218	645	34	15,2
Síkvidék	255	511	766	1079	71	53,3
Összesen	716	719	1435	2574	56	100

Megjegyzés: Erdőgazdasági tájcsoport – Erdővagyon-gazdálkodási régióra átszerkesztve

A Hegyvidék és a Síkvidék szántóinak kb. egyhatoda gyenge termőképességű.

A Hegyvidék és a Síkvidék erdeinek közel fele gyenge termőképességű.

A gyenge szántó kb. 15% arányától a gyenge erdő arány kb. 39%-ról 56%-ra nőne (Síkvídek: 71%; 766 E ha).

A gyenge szántók-erdők a Dombvidéken a terület harmadát, a Hegyvidéken a terület kb. felét, a Síkvidéken kb. 2/3-át teszik ki.

A gyenge szántók (mint az összes szántó) legnagyobb területe a Síkvidéken (511 E ha) van. A Síkvidéken a gyenge szántók a gyenge erdőknek kétszerese, így a fatermőképességi összetétel súlyosan romlana.

Az erdőtelepítések a korszerkezet fiatalodásán át többlet finanszírozási igényt jelentenek (különösen a HVFK-nál), amelyet tovább növel az erdőtelepítések alacsony fatermőképessége, a magas gazdaságtalan (küszöb alatti) erdők aránya.

A gyenge erdők fafajszerkezeténél a fenyő jelenleg kiesik, a CS és a HNY ökonómiailag is alacsony értékű, egyedül az A jelenthet (különösen a Síkvidéken) gazdaságilag értékelhető változatot. Az őshonos HVFK fafajoknál a veszteségcsökkentést az esetleg támogatott-finanszírozott talajvédelmi funkció, a megemelt vágáskor (fatermesztést nem szolgáló besorolás) segítheti.

Bázis időszaki erdőtelepítés (pl. 1996–2010 a különböző szakaszokkal) fafajszerkezetére (régióként) és fatermőképessége szükséges ismeret lenne.

8. Ökonómia – Támogatás – Finanszírozás

Az erdőgazdálkodás, az egyes fafajok ökonómiájával elsősorban az ERTI foglalkozik:

- Egyes fafajok bevétele, költsége, jövedelme (Juhász I. – Marosi Gy. 2014),
- Az akác és a nemesnyár ökonómiája (Nagy I. 2019),
- Állományérték alakulása erdészeti vadkárszámításhoz (Nagy I. 2018),
- Amit a számok mutatnak az erdővagyon-gazdálkodásról – Naturáliák és ökonómia (Lett B. – Stark M. – Horváth S. 2016).

Az ERTI 2014. évi számai is aláhúzzák, hogy a jövedelmezőségben meghatározó a fatermőképesség, de a gyenge (határ) termőhelyek erdőtelepítéseinél a gazdasági mutatók zuhannak, amely kockázatról az erdőtelepítőket informálni szükséges.

38. táblázat: *Fafajok erdőgazdálkodási gazdasági adatai fatermőképességi osztályonként*

Év	Fafaj	FTO	Faki- termelés Nm ³	Erdőfelújítás költsége E Ft/ha	Fakitermelés		Erdőgazdálkodás		
					költsége E Ft/ha	árbevétele E Ft/ha	költsége E Ft/ha	bevétele E Ft/ha	jövedelme E Ft/ha
105	T	III	323	1078	887	4609	1965	4609	2644
100		IV	248	1078	681	3557	1759	3557	1798
90		V	187	1078	514	2410	1592	2410	818
85		VI	126	1078	347	1632	1425	1632	207
85	CS	III	250	766	594	2379	1360	2379	1019
80		IV	198	766	471	1885	1237	1885	645
75		V	147	766	349	1260	1115	1260	145
70		VI	106	766	252	907	1018	907	-111
35	A	III	109	300	477	2365	777	2365	1588
32		IV	126	300	356	1759	656	1759	1103
30		V	89	300	231	1121	551	1121	570
30		VI	66	300	186	830	486	830	344
30	NNY	III	194	874	405	1811	1279	1811	532
35		IV	169	874	353	1579	1227	1579	352
35		V	140	874	292	1177	1166	1177	11
35		VI	115	874	239	968	1113	968	-145
40	ELL	III	179	785	390	1171	1175	1171	-4
40		IV	138	785	300	903	1085	903	-182
45		V	114	785	248	673	1033	673	-360
45		VI	85	785	183	504	968	504	-464

Megjegyzés: ERTI 2014 Hozam-Költség-Jövedelem Kalkuláció, Erdőtelepítési támogatás (Jövedelempótlás) nélkül, Általános költségek (éves fenntartási költségek) nélkül. A tölgy és a csertölgy vágásérettségi kora jelentősen magasabb, több évtizedes többlet (50–75 év) finanszírozási (támogatási) igény jelentkezik, az ELL esetében is kb. 20 év.

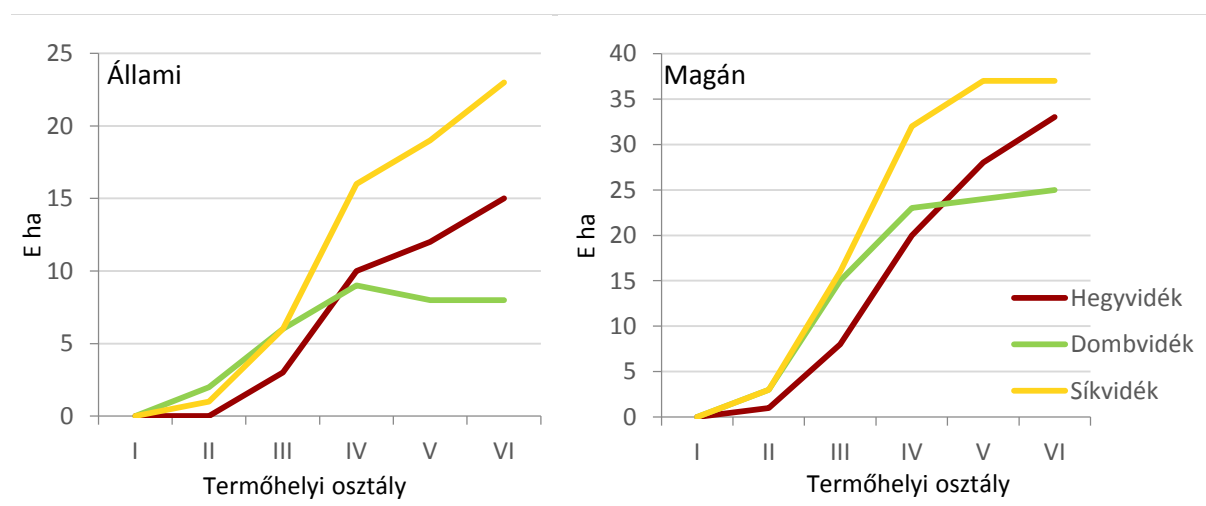
Az ERTI külön vizsgálta az akác és a nemesnyár gazdálkodását.

A jelenleg tájékoztató számok egyértelműen mutatják a termőhely (FTO) romlást lényegesen meghaladó gazdálkodási jövedelem csökkenést (a gazdasági küszöböt), amely a gyenge termőhelyek erdőtelepítésének ökonómiai terhét fokozzák.

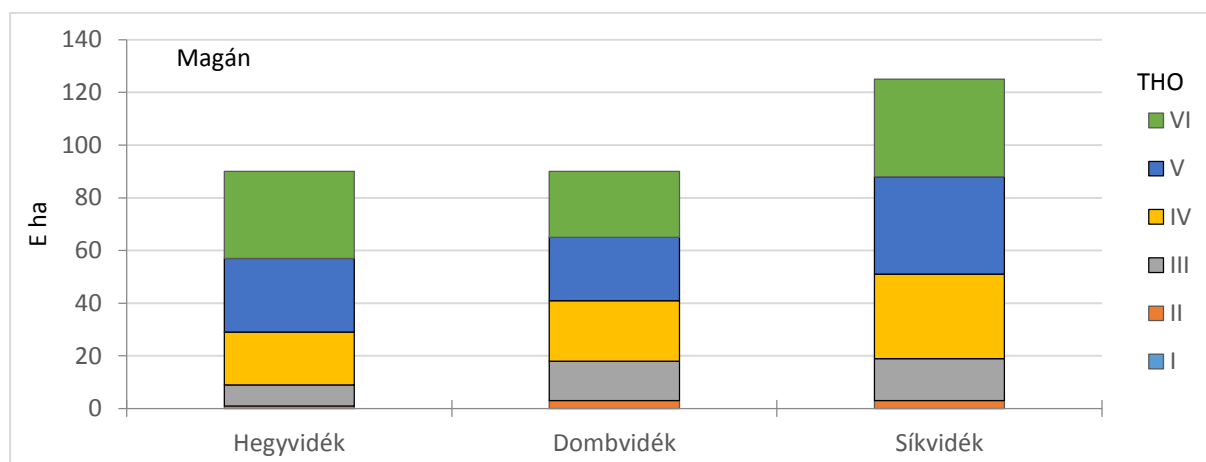
A jelentős erdőtelepítésű fafajoknál a gyenge termőhelyeken jelentős az alacsony fatermőképesség. Pl. az akác esetében, különösen a magán tulajdonnál, a Síkvidéken (39. táblázat).

39. táblázat: Akác területe fatermőképesség szerint (E ha)

Akác	Állami				Magán				Mind- összesen	
	THO	Hegy- vidék	Domb- vidék	Sík- vidék	Összes	Hegy- vidék	Domb- vidék	Sík- vidék		Összes
I		0	0	0	0	0	0	0	1	1
II		0	2	1	3	1	3	3	7	10
III		3	6	6	15	8	15	16	39	54
IV		10	9	16	35	20	23	32	76	111
V		12	8	19	38	28	24	37	88	129
VI		15	8	23	48	33	25	37	95	143
Összesen		40	33	65	139	90	90	125	306	448

23. ábra: Akác területe fatermőképesség szerint

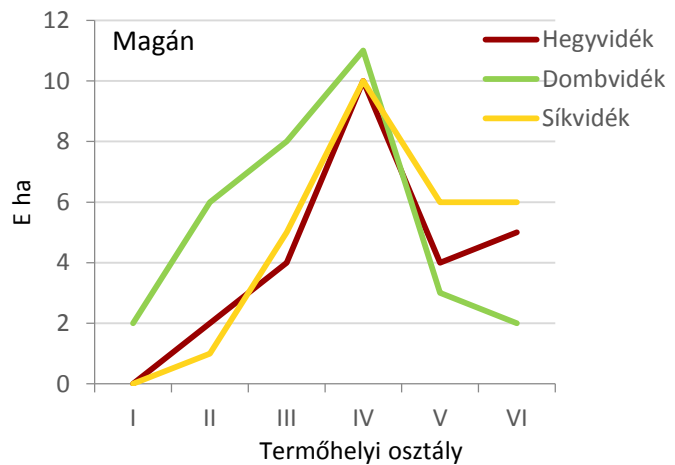
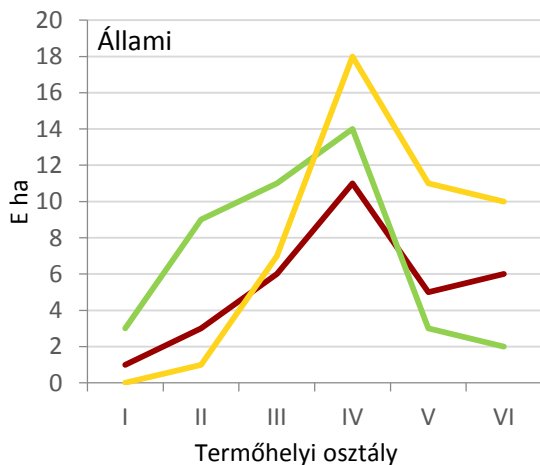
24. ábra: Akác területe régiók és fatermőképesség szerint

40. táblázat: Kocsányostölgy területe fatermőképesség szerint (E ha)

KST	Állami				Magán				Mind-összesen
	THO	Hegy-vidék	Domb-vidék	Sík-vidék	Összes	Hegy-vidék	Domb-vidék	Sík-vidék	
I	0	0	0	1	0	0	0	0	1
II	1	14	0	20	1	4	0	7	27
III	4	20	1	36	3	10	0	18	54
IV	9	15	1	44	6	9	0	31	75
V	2	1	1	7	1	1	0	4	11
VI	1	0	1	2	0	0	0	1	3
Összesen	17	50	4	110	11	24	0	61	171

41. táblázat: Fenyő területe fatermőképesség szerint (E ha)

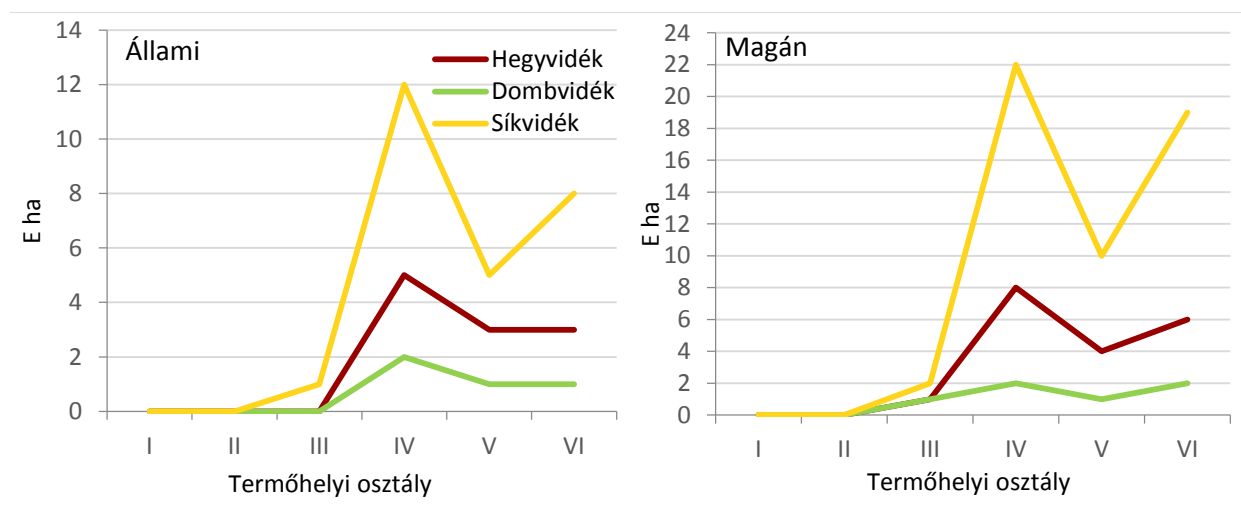
Fenyő	Állami				Magán				Mind-összesen
	THO	Hegy-vidék	Domb-vidék	Sík-vidék	Összes	Hegy-vidék	Domb-vidék	Sík-vidék	
I	1	3	0	4	0	2	0	2	6
II	3	9	1	14	2	6	1	8	22
III	6	11	7	25	4	8	5	16	41
IV	11	14	18	43	10	11	10	31	74
V	5	3	11	19	4	3	6	15	33
VI	6	2	10	18	5	2	6	13	31
Összesen	32	42	47	123	25	32	28	85	207

25. ábra: Fenyő területe fatermőképesség szerinz

42. táblázat: Nemesnyár területe fatermőképesség szerint (E ha)

NNY	Állami				Magán				Mind-összesen
	THO	Hegy-vidék	Domb-vidék	Sík-vidék	Összes	Hegy-vidék	Domb-vidék	Sík-vidék	
I	0	0	0	0	0	0	0	0	0
II	0	0	0	1	0	0	0	0	1
III	0	0	1	2	1	1	2	2	4
IV	5	2	12	19	8	2	22	33	52
V	3	1	5	8	4	1	10	15	23
VI	3	1	8	12	6	2	19	27	39
Összesen	11	4	26	42	19	6	53	77	119

26. ábra: Nemesnyár területe fatermőképesség szerint

Az erdőtelepítések megítélésnél két megközelítés (gazdasági – környezeti-szociális) alakult ki

... **Gazdasági szempontok által vezérelt szemlélet** szerint erdőtelepítést olyan területeken kell megvalósítani, ahol a legjobb növedéket produkáló erdők létesíthetők és az erdő haszna rövid időn belül jelentkezik.

... **Ökológiai szempontok** szerint hazánk bőséges termőhelyi tartalékokkal rendelkezik, mivel az ország területének 34,6%-át (3 219 ezer ha) a **barna erdőtalajok** valamelyik típusa borítja. Jelenlegi erdőterületünk (1 854 ezer ha) csak részben fedi le az erdőtalajok területét. E lefedettséget még az is csökkenti, hogy a telepített erdők egy része nem erdőtalajra került. **Jelenleg 1 140 ezer ha erdő áll erdőtalajon.**

... A lehetőségeket viszont **csökkenti, hogy az erdőtalajjal rendelkező területek egy hányada a művelésből kikerült (utak, autópályák, belterületek és egyéb mesterséges létesítmények területei)** és erdősítésre nem vehető igénybe.

... Az egykor erdővel borított területekre őshonos fajokkal történő erdőtelepítés ökológiai szempontból is előnyös, hiszen az adott helyre jellemző természetes ökoszisztémához közeli állapotok kialakulásának az esélye itt a legkedvezőbb.

... A felgyorsult gazdasági fejlődés és a természet-átalakítási folyamatok szükségessé teszik olyan területeken is kondicionáló zöldfelületek létesítése céljából erdők telepítését, **ahol korábban soha nem volt erdőborítottság.**

Az erdőtalaj, a fatermőképesség, az ökonómia és a finanszírozás különböző fogalmak.

Jelenlegi erdőterületeinken (amely több mint harmada erdőtelepítésből származik) és az erdőtelepítésre számba vehető gyenge fatermőképességű termőhelyeken az erdőgazdálkodás a **gazdasági szempontok által vezérelt szemlélet** alapján a beruházás pénzügyi eredményessége kétséges.

... Az erdőtelepítésre figyelembe vehető területek kijelölése és az erdőtelepítés megvalósításának ösztönzése ellen ható tényező lehet az, hogy **a mezőgazdasági termőterületnek hosszú távon a felértékelődése valószínűsíthető.** A felértékelődést alátámasztó érvek: a Föld népességének folyamatos növekedése, a fejlett országok termőfelületeinek beszűkülése és elszennyeződése. **Ezzel szemben** Magyarország kiváló agroökológiai adottságokkal rendelkezik. Az erdőtelepítés ösztönzése kivonhat akár értékes és hosszú távon rentábilisan hasznosítható területeket is a mezőgazdaságból. A folyamat visszafordíthatóságát a jelenlegi jogszabályok nem teszik lehetővé.

... Mivel az erdőtelepítési tevékenység a földtulajdonos rövid és középtávú érdekeit is szolgálja, így nagy az igény a rövid- és középtávon már pénzben kifejezhető hozamokat biztosító fafajok (akác, nemesnyár) alkalmazása iránt nagyon sok esetben még barna erdőtalajokon történő erdősítések esetében is.

... Az őshonos fafajok nagyobb arányú alkalmazását az erdőtelepítési egységárak jelentősebb differenciálásával lehetne ösztönözni. (A korlátozottan lehetséges rövidtávú ökonómiai eltérítést – hosszú távú finanszírozási igény követi.)

... Ökonómiai szempontból tehát a mezőgazdaság (földtulajdonos) „dönti el” az erdősítendő területek helyét, mennyiségét.

... Más kérdés, hogy az erdőtelepítési, fásítási igény ökológiai oldalról is jelentkezik, és ez nem mindig egyezik meg a mezőgazdaság napi gazdasági érdekeivel.

Támogatás

... Az elmúlt években a mezőgazdaság támogatása strukturálisan megváltozott, mértékében nominálisan jelentősen növekedett. Az erdészeti támogatásokon belül az agráriummal közvetlen kapcsolatban lévő erdőtelepítés támogatása dinamikusan emelkedett 2001-től.

... Az erdészeti sajátos szerepet töltött be az ágazati önfinszírozású támogatás, amely egyben gazdálkodók közötti átcsoportosítással járt. Az erdőtörvény előírásával a járulék kötelezettség, a saját fedezésű támogatás közel egy milliárddal nőtt, de az állami támogatás emelkedése ezt csak 2000-től követte. Az egyéb erdészeti támogatások a költségvetés szempontjából, de az agrárfinanszírozást tekintve is marginálisak.

Az erdőtelepítés támogatása összességében és területegységre vetítve is jelentősen meghaladta a meglévő erdők kitermelés utáni felújításának támogatását, pedig ehhez az erdőfenntartási járulékon keresztül az erdőgazdálkodók nagymértékben hozzájárultak.

... (A támogatás több részből tevődhet össze:

- Első kivétel támogatása, amely magába foglalja az ültetésen kívül (ami tartalmazza az ültetőgödör vagy magágy készítését, a csemete, suháng földbe való kihelyezését, illetve a magvetést, a sorkitűzést a kitűző anyag árával és

helyszínre szállításával) a tervezés (talajvizsgálat, tervdokumentáció összeállítás), a talajelőkészítés, a szaporítóanyag, a növényvédelem, célállománytípustól (fafajtól) függően a töre vágás, egy szátra metszés, az országos átlagnak megfelelő 20%-os természetes csemetepusztulás pótlásának valamennyi (munkaerő, anyag, energia) költségét is.

- Ápolás támogatása tartalmazza a biotikus károsító hatások ellen szükséges védőintézkedéseket, az erdőtelepítés évenkénti ápolását (gépi gyomirtás, kapálás, sarlózás, nyesés, stb.), károsítók elleni védelmét, tűzvédelmi pászta szántását, valamint tisztántartását.
Az ápolási támogatás a telepítést követő 5 évben jár.
- Kiegészítő támogatások az új erdőtelepítések talajának, élővilágának, faanyagának védelmét szolgáló többletráfordításokat (pl.: padkaképzés, kerítésépítés, villanypásztor létesítés, bakhát kialakítás költsége) térítik meg.
- Jövedelempótló támogatást a gazdák a beerdősítéssel megszüntetett mezőgazdasági termelésből származó jövedelmüknek a pótlására vehetik igénybe. A jövedelempótló támogatás fajokcsoportonként és a megszüntetett művelési ág függvényében differenciáltan 5–15 évig vehető igénybe.

A költség-egység (területalapú) támogatás csak fafajonként (lejtésenként) differenciált. A tényleges költségek többek között jelentősen különböznek az erdősítési technológiától (makkvetés, csemeteültetés), a csemete számtól és mérettől stb.

... Az erdőtelepítés és fásítás hazai támogatási rendszere néhány szempontból ma is eltér az EU általános gyakorlatától. Az EU-ban az erdőtelepítési támogatás célzottja a mezőgazdaságból élő vállalkozó, nálunk a földtulajdonos, aki többnyire ős-, vagy kistermelő, illetve a jogszerű földhasználó.

(... További lényeges különbség volt, hogy hazánkban hiányzott a jövedelem-kiesés átmeneti pótlásának a rendszere is. Az éves jövedelemszerzésről a több évtizedes szakaszosságú jövedelemszerzésre való áttérés a földtulajdonosi kör jelentékeny részének a megélhetését veszélyezteti és ez az erdőtelepítési programra fékezőleg hat.)

... Nálunk – az EU szintet jóval meghaladva – a beruházáskori támogatás mértéke már megközelíti a tényleges költségeket. Ez természetes következménye a földtulajdonosi kör töke-szegénységének, enélkül egy nagyléptékű erdőtelepítési program megvalósulása elképzelhetetlen. Ehhez azonban az EU tagállamokhoz hasonló támogatást kell biztosítani részükre, mely jövedelempótló támogatást is magában foglal, és ezáltal az erdőtelepítés versenyképes lesz a mezőgazdasági termeléssel (a növénytermesztéssel, vagy állattenyésztéssel), azaz érvényesül a jövedelemparitás elve.

... Piacgazdaságban e földhasznosítási formának létjogosultsága van. Ezen túlmenően az is tény, hogy a szántóföldi műveléshez viszonyítva az erdő feltétlen környezetkímélőbb tájhasznosítást jelent. Relatív, még a faültetvények létesítése is javítja az életminőséget befolyásoló környezeti állapotot. Ezen indok alapján viszont megvan a filozófiai alap (közérdek) az adófizetők pénzének támogatás formájában való bevonására.

... Az őshonos fafajok számára alkalmatlan termőhelyeken tudomásul kell venni és támogatni szükséges a más fafajokkal történő telepítést az alternatív földhasznosítás, illetve a vidékfejlesztés keretében.

... A támogatás (amiért kell) célja:

- a mezőgazdasági művelésre kevésbé alkalmas területek erdőgazdasági művelés alá vonása;
- az erdők védelmi, gazdasági, szociális és közjóléti szerepének növelése,
- az egész Közép-európai régió környezeti állapotára kiható, levegőtisztító, széndioxid-megkötő, biodiverzitást növelő, talajvédelmi és kedvező vízgazdálkodást elősegítő hatások érvényesítése;
- a vidéki térségek természeti és táji örökségének fenntartása, a lakosság életkörülményeinek javítása;
- az erdészeti ágazat fejlesztése révén a vidéki foglalkoztatottsági viszonyok javítása;
- az erdőterület növelésével a fa, mint a megújuló, környezetbarát és természetes energiaforrás mennyiségének biztosítása, valamint az ország faanyagszükségletének egyre nagyobb arányban hazai forrásból történő kielégítése.

... Messzemenő figyelemmel kell lenni a tulajdonosi érdekek érvényesülésére, a támogatási rendszeren keresztül biztosítható a közérdek sérelmének elkerülése.

... A támogatások ráfordításoktól való egyre erősebb eltérítése beavatkozás a piaci folyamatokba, torzítja az erdővagyon értékét és a jövedelmezőségi viszonyokat.

... Az erdőtelepítés megvalósításának eszközrendszerével kapcsolatos irányelvek.

... Az erdősítendő terület helyét, nagyságát végső soron a földtulajdonosok szándéka, akarata, elhatározása dönti el. Ezt kell az államnak különböző eszközökkel úgy irányítani, hogy a magánérdekek mellett a szakmai, társadalmi érdekek is kellő módon érvényesüljenek.

... Az erdőtelepítési program támogatási rendszerével kapcsolatos irányelvek: a program megvalósításához továbbra is teljes körű támogatást, az Európai Unió pénzügyi hozzájárulását szükséges biztosítani.

... az erdőtelepítésre vállalkozó magántulajdonosok tőkeszegénysége miatt a normatív támogatás mértékét a teljes bekerülési költségnek megfelelően szükség szerint emelni és egy részét előlegként biztosítani indokolt.

... Differenciált támogatási rendszer működtetése szükséges. A differenciálás szempontjai: honos fafajok és természetszerű célállománytípusok, erdőgazdasági tájak, elmaradott térségek, kiemelt környezetvédelmi igények stb. szerint.

Az ökonómia erősen leszűkül az erdőtelepítési időszak támogatására, illetve a jövedelempótlásra, de az ökonómiai időszak ennél bővebb.

A gazdasági számítás és megítélés kiterjed az erdőtelepítésnél is az egyes eljárások vizsgálatára, úgy, hogy figyelembe veszi azok komplexitását, sőt az erdőrész szemléletben az erdősítésen túli időszakokat egészen a véghasználatig.

A különböző termőhelyeken, fafajoknál az erdősítés biztonsága alapvető feltétel, ehhez kell a megfelelő technológia és annak elszámolása.

Az erdőtelepítési többlet ráfordítások indokoltsága (megtérülése) kétséges a túlnyomóan gyenge termőhelyek erdősítésénél.

Az erdőtelepítések területalapú támogatása általános viszonyokra, költségekre épül (regionális differenciálás nélkül), (a fejlesztéseknél szokásos számla alapú elszámolás mintavételes alkalmazása nélkül, az ún. ráfordítás alapú elszámolásokat az 1960-as években

megszüntették a túlzott költségek és az arányban nem álló teljesítmény miatt, és az eredményességet állították előtérbe).

A finanszírozás

Az erdészeti ökonómia kiemelt területe a finanszírozás, ebből kiemelésre kerül az erdőtelepítés és a jövedelempótlás, de figyelmen kívül marad az erdőréssz szemlélethez tartozó teljes termelés-gazdálkodási ciklus pénzforgalma.

... A kiemelten magas összegű (megemelt) erdőtelepítési támogatással ösztönzött erdőtelepítők számára fontos információt nyújtani, hogy elköteleződésük az erdőállomány nevelés későbbi időszakában (különösen a HVFK fafajoknál) milyen terhekkel, költségekkel, pótlólagos finanszírozási igényekkel jár. Ehhez fafajonként THO – vágáskor táblázat adhat segítséget (ERTI).

... Az erdőtelepítések támogatása, finanszírozása

... Magyarországon az erdőtelepítések tervezését, kivitelezését, jogi és pénzügyi előírásait kormány- és miniszteri rendeletek szabályozzák.

... Az ún. teljes körű erdőtelepítési támogatás igénybevétele esetén a hosszú távú erdőállomány-gazdálkodási terv (üzemterv) alapján a véghasználatot felújítási kötelezettség követi, melyet az erdőfelügyelőség ellenőriz.

A támogatási rendszer célja, hogy az ökológiai szemlélet is érvényesüljön, hazánk őshonos fafajainak telepítése nagyobb arányú legyen, de az EU támogatás költség alapú, direkt fafajpolitika nem érvényesíthető.

A támogatási rendszer fontos eleme a **visszafizetési kötelezettség**. Erre abban az esetben kerül sor, amennyiben az erdőtelepítés a befejezéskor vagy az öt éves felülvizsgálatkor nem felel meg eredményesség követelményének.

... Az elsődlegesen környezetvédelmi célú erdőtelepítéseknek a teljes körű állami támogatást kell biztosítani, mivel ott a gazdasági igénybevételi lehetőség korlátozott. Ez a hosszú távú erdőtelepítési programban tervezett erdőtelepítés kb. 20%-a lehet. Elsősorban erózióknak kitett kopár területekről van szó, amelyek beerdősítése közérdekű és sürgős feladat; amelyet őshonos, elegyes, természetszerű állományok létrehozásával kell megvalósítani.

A tervezett erdőtelepítések várható költségigénye

Az erdőtelepítés költségigényes tevékenység és emellett a telepítő földtulajdonos számára csak hosszú időtávon (fafajtól függően 20–100 év távlatában) megtérülő beruházás.

Ugyanakkor az erdőtelepítés a mezőgazdasági földterület hasznosítás szerkezetének hosszú távra kiható változását is szolgálja és a létesítendő erdő immateriális javaival a tulajdonosán kívül az egész társadalomnak is javára válik.

A hosszú távú társadalmi hasznosságát felismerve a világon sok helyütt állami támogatást élvez az erdőtelepítési tevékenység.

Így volt ez Magyarországon a rendszerváltást megelőző időszakban és azt követően is.

A hosszútávú erdőtelepítési program tervezéskori (1998) értéke több mint 3 Mrd euró, amely összeg gondos hatástanulmányokat igényel.

9. Hosszú távú erdőtelepítési koncepciók (2005-2035, 2015-2055) – A tapasztalatok ellenére

Hosszabb távra is – ökológiai alapon – újabb jelentős erdőtelepítést tervez(ett) a főhatóság

... Az erdőtelepítési program, feltételezve, hogy az ország teljesítőképessége 2005-től 20 ezer ha/év telepítéssel állandósul EU támogatással 2035-ig megvalósulhatna, az erdőtelepítés az ország erdősültségét 26–28%-ra növelné.

... A Program végrehajtását követően várhatóan a **magánerdők területe** 1,3 millió hektár lesz, és az ország erdeinek 55%-át fogják kitenni. A **magántulajdon természeténél fogva elsősorban a gyorsan növény fajokot részesíti előnyben**, az a fakitermelés tekintetében is átveszi a meghatározó szerepet.

... A mezőgazdaság ágazat problémáinak mérséklésére rendkívül sokféle támogatás működik, amelyek közül néhány az erdőgazdálkodást is érinti. Az erdőszet a több mint 18%-os területaránya ellenére az agrárgazdasági támogatásokból csupán néhány százalékkal részesedett, azt is az erdőtelepítés uralta (2001 évben mind az erdőtelepítésben mind az erdőfelújításban lényegi növelésre került sor).

... Az erdőterület bővítése nem szükségszerűen jelenti az **erdőállomány átlagos minőségének javulását is**, hiszen a **rendelkezésre álló termőhely végett elsősorban rövid vágásfordulóban kezelhető, idegenföldi fajok jöhetnek szóba**.

... Magyarországon az elmúlt évtizedekben a **hazai faanyagellátás javítása érdekében és a környezet védelmére 600 ezer hektár erdőt telepítettek**. Az erdőterület bővítésére további lehetőséget kínál, hogy a **szántóföldi művelés alól hasonló nagyságú terület kerül ki**. A **gyenge minőségű termőföldeken a célszerű földhasznosítás az erdőtelepítéssel** valósul meg.

... Az erdőtelepítések célállomány típusai

... Az erdőtelepítések az ország tájképi állapotának változására is jelentős hatást gyakorolnak.

... A táj képezésében különösen az őshonos elegyes erdőállományok játszanak pozitív szerepet, de a nem őshonos fajokból álló erdőállományok is értéknövelő hatásúak lehetnek az adott tájegység arculatának alakulásában.

... **Az erdőtelepítésekben alkalmazott célállománytípusok aránya különbözők és az ország egyes térségeire jellemző, de ugyanakkor nem csak térben, de időszakonként is változik**.

... **A rendszerváltást megelőző időszak** legnépszerűbb faja az **akác** volt (26,5%), amelytől alig maradt el a fenyő (24,0%), ami gyakorlatilag az erdőfenyő és feketefenyő fajokat jelentette.

... Az akác esetében a népszerűség okai az egyszerű termesztés, a gyors növekedés, a rövid vágásforduló és sokrétű felhasználhatóság voltak, valamint az sem elhanyagolható, hogy végvágás utáni sarjzattal a felújításuk problémamentesen megoldható.

... A **fenyők** esetében a termőhely iránti szolid igényesség, a viszonylag gyors növekedés és az előhasználatok során már értékelhető papírfa alapanyag termelése tette népszerűvé az alkalmazásukat.

... A fenyő az akáccal együtt az alföldi homoktalajok jellemző erdőalkotó fafajáivá váltak.

... Meghatározó arányt képviseltek a **hazai nyár és egyéb lágy lombos** fajok kategóriájába sorolt fajok, amelyek 19,3%-ot képviseltek. A nemesnyár 13,0%-os és a tölgy 12,3%-os részaránya is nagyon figyelemre méltó.

... A **nemesnyárakat** a megfelelő termőhelyre telepítésük esetén nem ok nélkül kedvelték, hiszen a termesztési technológia kialakult, a növekedésük gyors, fahozamuk a többi fafajhoz képest kiemelkedő és az újabb klónok folyamatos megjelenése az alkalmazhatóságuk feltételeit javította.

... Rövid termesztési ciklusuk belátható időléptékű, az előhasználatokból néhány éven belül már értékesíthető anyagot lehet nyerni és a véghasználati fatömeg is keresett, könnyen értékesíthető alapanyagnak számít.

... A **tölgyek telepítése a rendszerváltást megelőző időszakban kevésbé volt népszerű, a 80-as évek második felében viszont már jelentős mértékűvé nőtte ki magát. A tölgy népszerűtlensége a lassú növekedésének, gondozásigényes nevelésének köszönhető, valamint annak, hogy hosszú termesztési ciklusából fakadóan a haszon csak több generáció múlva jelentkezik.**

... A **rendszerváltást követően** az új földtulajdonosok körében még népszerűbbé vált az **akác** alkalmazása az erdőtelepítésben, aminek következtében az akác részaránya az elmúlt 18 év erdőtelepítéseiben közel tíz százalékkal nőtt és elérte a 34,4%-ot.

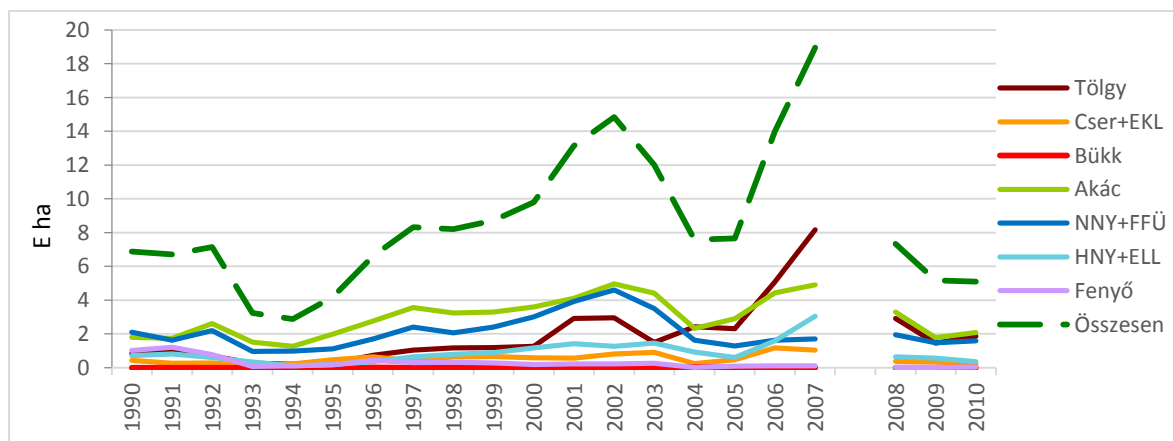
A **fenyő** részaránya viszont radikálisan csökkent a rendszerváltást megelőző időszak 24,0%-os arányáról 3,6%-ra.

... A **nemesnyár** és a fűz aránya 24,1%-ra emelkedett.

... Az akác és a nemesnyár részarány növekedésének hátterében ugyanúgy, mint régebben a gyors növekedés, az egyszerű és olcsóbb telepítési és ápolási technológia, a rövid vágásforduló és a belátható időn belüli hozam áll.

... Szerencsére a **tölgy** telepítések részaránya jelentősen, közel 10%-kal, **21,1%-ra nőtt.**

... Ennek oka elsősorban a tölgy telepítési támogatás **egységárának növekedése (ami által nyereségessé vált a telepítés)**, másrészt pedig az, hogy kialakult a tölgy telepítések gyakorlata és az előző évek tapasztalata alapján bebizonyosodott, hogy a megfelelő technológia betartásával **nagyon szép tölgyeseket lehet** telepíteni. (Tölgyfiaskó)

27. ábra: Az erdőtelepítések teljesítménye és fajokösszetétele 1990–2010

Az elmúlt időszak (1990–2007) erdőtelepítési tevékenységének vizsgálata sem a mennyiségi, sem a regionális megoszlási sem a fafaj összetételi elképzeléseket nem támasztotta alá (figyelmekkel a tulajdonosi viszonyokra is).

A tervszerűség, tartamosság és egyenletesség eszméjét valló erdőgazdálkodásban az erdőtelepítések gyorsan változtak, csak utólag lehet némi magyarázattal szolgálni.

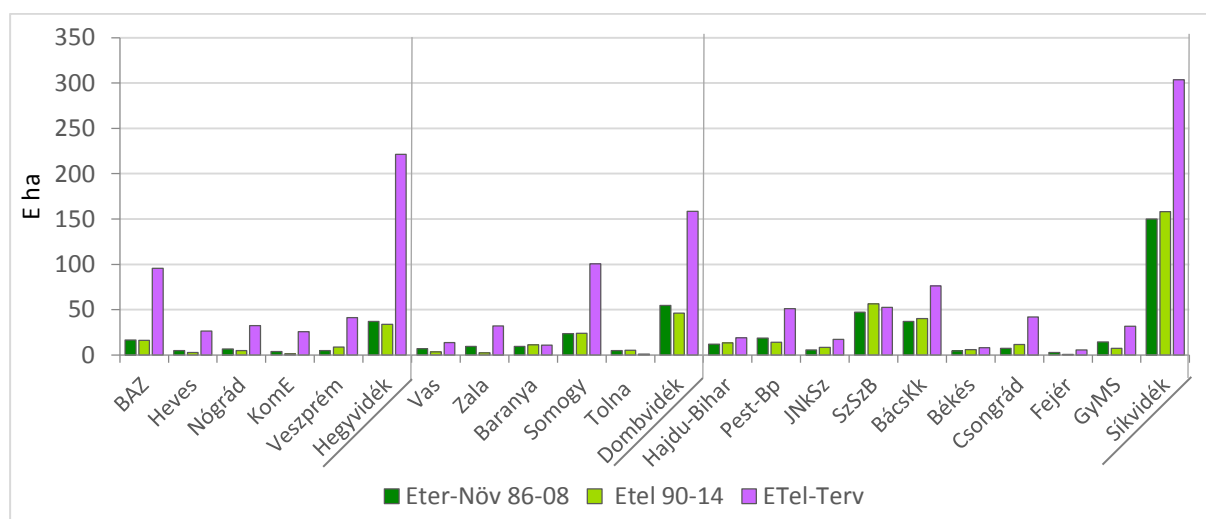
Erdőtelepítés távlati terve – Régiók – Fafajok

43. táblázat: Az erdőtelepítés távlati terve az egyes régiókban

Fafaj	Észak-Magyarország	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Közép-Magyarország	Észak-Alföld	Dél-Alföld	Magyarország
Célállomány-terület (ha)								
Tölgy	69 470	18 140	19 340	28 160	7 680	26 660	44 210	213 660
EKL	30 880	18 140	11 600	39 420	10 240	26 660	12 630	149 570
Akác	15 440	14 510	11 600	5 630	12 800	17 770	18 950	96 700
Lágy lomb	30 880	14 510	19 340	33 780	15 380	17 770	31 500	163 240
Fenyő	7 720	7 260	15 470	5 630	5 120	0	18 950	60 150
Összesen:	154 390	72 560	77 350	112 620	51 220	88 860	126 320	683 320
%	23	11	11	16	8	13	18	
Célállomány-terület (%)								
Tölgy	45	25	25	25	15	30	35	31,3
EKL	20	25	15	35	20	30	10	21,9
Akác	10	20	15	5	25	20	15	14,2
Lágy lomb	20	20	25	30	30	20	25	23,9
Fenyő	5	10	20	5	10	0	15	8,8
Összesen:	100	100	100	100	100	100	100	100

Megjegyzés: NNY – HNY nincs külön (Zöld szemlélet kihagyja)

Az erdőtelepítési elképzelések továbbra is alapvetően más régiókat (Hegyvidék, részben Délvidék) és faállományokat céloztak meg a tények (Síkvidék – rövid vágásforduló) ellenére (egyes megyék pl. BAZ, Zala, Csongrád kiemelésével).

Jelmagyarázat: Eter-Növ: Erdőterület növekedés 1986–2008,
Eter 90-14: Erdőtelepítés 1990–2014,
ETel-Terv: Távlati terv

28. ábra: Erdőtelepítés és távlati koncepció

Magyarország agroökológiai potenciáljának vizsgálata során az **1997. évi Nemzeti Erdőtelepítési Program 2035-ig 773 ezer hektár erdő telepítését látta reálisnak.**

44. táblázat: Az erdőtelepítési program megvalósításának becsült támogatás igénye jelenleg (2008) érvényes támogatási feltételek mellett

Támogatási cím	Millió euró	%
Erdőtelepítés	778,2	25,7
Ápolás	735,3	24,3
Kiegészítő	80,6	2,7
Erdőtelepítés összesen	1 594,1	52,5
Jövedelem pótlás	1 431,0	47,5
Összes támogatási igény	3 025,1	

A tervezési szinten több mint 3 Mrd euró (a 350 Ft/euró árfolyamon több mint 1 000 Mrd Ft) olyan hatalmas összeg, amelynek betervezése kiemelt hatásvizsgálatot, ökonómiai számítást igényel.

Az ökológiai – agrár – környezeti Erdőtelepítési koncepció – tapasztalatok nélkül

... A MTA és a MÉM az 1987–2050-ig terjedő időszakban 300 ezer ha veszteséggel fenntartható szántóföld és további egymillió hektár mezőgazdasági művelésből kikerülő terület racionális termőföld hasznosítási kérdésében foglalt állást, amely figyelembe vehető erdősítésre.

... A Nemzeti Erdőstratégia és Erdőprogram megállapítása szerint a termőföld racionális hasznosítása, az adott természeti és gazdasági körülmények között legkedvezőbb művelési ág szerkezet meghatározása a mindenkori termelési színvonalon elérhető legnagyobb gazdasági előny mellett a természeti erőforrások optimális hasznosítását, kedvezőbb ökológiai viszonyok elérését kell, hogy szolgálja.

Az alternatív földhasznosítás keretében történő erdőtelepítés elsődlegesen agrárpolitikai célokat szolgál, oldja a mezőgazdaság feszültségét, környezetkímélő földhasznosításnak minősül, és környezetbarát nyersanyagot szolgáltat. Az ország erdősültsége elérheti a természetföldrajzi adottságok mellett is kedvező 26–28%-ot, de nagy távon meg is haladhatja azt.

... A **Nemzeti Vidékfejlesztési Terv** keretében megvalósuló erdősítések fontosabb céljai:

- mezőgazdasági szerkezet-átalakítás elősegítése,
- az erdőterület mennyiségi növelése,
- közérdekű védelmi, szociális funkciók fejlesztése,
- **ökonómia, tulajdonosi motiváció nincs.**

... Az **Országos Területrendezési Terv** módosításakor meghatározták az ország erdőtelepítésre alkalmas területeit. Azok a területek tartoznak ide, amelyek gyenge termőképességűek, mezőgazdasági hasznosításuk korlátozott, erdősítésüket gazdasági, vidékfejlesztési vagy környezetvédelmi szempontok indokolják és azt természetvédelmi vagy termőhelyi okok nem zárják ki.

... A 88/2007 rendelet direkt fajfajpolitikát határoz meg, zöld szemlélettel.

... **A nemzetgazdasági és ágazati elvárásokat** megfogalmazó dokumentumok szerint az erdőtelepítés alakulásának jövőjét a következő alapvető tényezők határozzák meg:

- a mezőgazdaság strukturális átalakulása következtében a mezőgazdasági művelésből kivonásra kerülő földterületből az erdőtelepítésre figyelembe vehető terület aránya, mennyisége,
- az Európai Unióhoz történt csatlakozásunk óta az erdőterület növelésére, az erdők többcélú hasznosítására, az ökológiai szempontok előtérbe helyezésre vonatkozó elvárások,
- az erdők társadalmi felértékelődése, az immateriális szolgáltatások iránti igény fokozódása,
- a fa és fatermékek iránti igény alakulása,
- az erdőtelepítés állami támogatásának mértéke, lehetőség az Európai Unió pénzeszközeinek felhasználására,
- az erdőtelepítés szervezeti, jogi, finanszírozási rendszerének korszerűsítése.

... **Az erdőtelepítési koncepció igazgatási ... felülvizsgálata azt igazolta, hogy az 1996-ban meghatározott célkitűzések jelenleg is érvényesek, nem szorulnak módosításra.**

Korszerűsítésre, kiegészítésre csak az **irányelvekben**, a területi prioritásokban, a többi ágazati tervhez való illesztésben és a végrehajtás módszereiben, ütemezésében van szükség.

... **Az erdősítendő terület megválasztásával kapcsolatos irányelvek:**

- Az évente erdősítésre kerülő területet jelentősen növelni szükséges ahhoz, hogy Magyarország a következő 30–40 évben megközelítse a **27%-os európai erdősültségi átlagot**.
- Az erdősítés területi súlypontját továbbra is az Alföld és **Észak-Magyarország** hátrányos adottságú térségeire kell helyezni, figyelembe véve a mezőgazdasági földhasználati zónarendszer igény- és követelményrendszerét.
- Az Európai Unió pályázati feltételeinek megfelelően a hosszú távú **programot régióként fogalmazzuk meg**, figyelembe véve az **Országos Területrendezési Terv** regionális célkitűzéseit.
- **Az erdőtelepítési programot közép- és rövid távú tervekre kell lebontani**, amelyeket a kistérségi területfejlesztési és az erdészeti térségfejlesztési tervekhez kapcsolódva indokolt elkészíteni.
- Kiemelt erdőtelepítési programok készítése indokolt az extrém termőhelyekre és a vidékfejlesztés, környezetvédelem, turizmus, stb. szempontjából fontos térségekre (belvizes területek, elmaradott térségek, kiemelt térségek stb.).

... **Az erdőtelepítés szakmai irányelvei:**

- A **kedvezőtlen adottságú** mezőgazdasági területek hasznosítási módjának megválasztásához (erdő vagy gyeplégyen-e) olyan szempontrendszer szükséges alkalmazni, amely hangsúlyozottan figyelembe veszi **az erdőtelepítés pozitív környezetvédelmi (társadalmi érdek) és gazdasági (földtulajdonosi érdek) hatásait, szerepét**.
- Ahol a **termőhelyi adottságok** lehetővé teszik és a **természetvédelmi** szempontok indokolják, **természetközeli erdők** létrehozására kell törekedni. Ennek érdekében a honos fafajokból álló célállomány-típusokat kell **differenciált támogatásban** részesíteni.
- **A távlati fafajpolitikai irányelveknél figyelembe kell venni a globális felmelegedés következtében megváltozó termőhelyi viszonyokat is.**

- Az erdőtelepítési tervek készítésénél és az erdők kezelésénél célszerű fokozottabb mértékben alkalmazni **az erdőgazdasági tájak szerinti differenciált táji irányelveket**.
- A termelési funkciójú agrárövezetekben a **gyorsan növő nem honos fafajokkal, intenzív módszerekkel végzett ültetvényszerű fatermesztést mint mezőgazdasági kiegészítő ágazatot** növelni indokolt a jobb mezőgazdasági területeken.
- Az agrárövezetekben növelni kell a környezet védelmét szolgáló erdősávok, fasorok, ligetek mennyiségét, ennek érdekében országos program meghirdetésére lenne szükség.

... Az erdőtelepítés megvalósításának **eszközrendszerével kapcsolatos irányelvek:**

Az erdősítendő terület helyét, nagyságát végső soron a földtulajdonosok szándéka, akarata, elhatározása dönti el.

... Ezt kell az államnak különböző eszközökkel úgy irányítani, hogy a magánérdekek mellett a **szakmai, társadalmi** érdekek is kellő módon érvényesüljenek.

... **Az erdőtelepítési program támogatási rendszerével kapcsolatos irányelvek:**

- a program megvalósításához továbbra is teljes körű támogatást, az Európai Unió pénzügyi hozzájárulását szükséges biztosítani.
- az erdőtelepítésre vállalkozó magántulajdonosok tőkeszegénysége miatt a normatív támogatás mértékét a teljes bekerülési költségnek megfelelően szükség szerint emelni és egy részét előlegként biztosítani indokolt.
- **differenciált támogatási** rendszer működtetése szükséges. A differenciálás szempontjai: honos fafajok és természetszerű célállománytípusok, erdőgazdasági tájak, elmaradott térségek, kiemelt környezetvédelmi igények stb. szerint.

... Az erdőtelepítésre figyelembe vehető területek meghatározása

Erdőtelepítésre figyelembe vehető területek meghatározásakor **többféle szempont érvényesülésével kell számolni. Ezek a szempontok néha egymást erősítik néha egymással ellentétes irányba hatnak a területek kiválasztása során.**

... Figyelembe vételre érdemesnek találták pl. az ország **genetikai talaj főtípusainak** megoszlását.

45. táblázat: A talajtípusok területe és erdősültsége

Talaj főtípus	Talajtípusok megoszlása	Összes terület ha	Ebből erdőterület		+ erdő
	%		%	E ha	
Váztalajok	8,3	772 200	56,0	404	+–
Közethatású talajok	2,8	260 500	56,6	148	
Barna erdőtalajok	34,6	3 219 000	28,1	905	+
Csernozjom talajok	22,4	2 084 000	2,0	42	–
Szikes talajok	6,0	558 200	1,2	7	–
Réti talajok, ártéri erdő talaj	13,1	1 218 800	16,5	77	+
Láp talajok	1,6	148 900	6,3	9	–
Öntés és hordalék talajok	11,2	1 042 000	8,0	83	+?
Összesen	100,0	9 303 600		1675	

... A 45. táblázat számaival tanulmányozva valószínűsíthetjük azokat a talajokat, ahol nagyobb mértékben számíthatunk erdőtelepítésre.

... Erdőtelepítésre leginkább érdemes talajok a barna erdőtalajok, de jó lehetőséget nyújtanak az erdőgazdálkodás számára a réti talajok és az öntés- és hordalék talajok is. A váztalajok közül főként a homoktalajokon várható erdősisítés, a csernozjomokon legfeljebb mezővédő erdősávok, környezetvédelmi fásítás képzelhető el, míg a szikes talajok csak korlátozottan alkalmasak fatenyészet számára. A láptalajok erdősisítésére főként a szélrózsió hatásának csökkentése miatt lenne szükség, de a kedvezőtlen termőhely eléggé korlátozza a lehetőségeket.

... Az erdőtelepítések **fafajmegválasztásakor elsődlegesen az adott termőhelynek megfelelő őshonos fafajokat ajánljuk főfafaj csoport megjelölésével (pl. tölgy), ugyanakkor 30%-ban elegyfajok alkalmazását szükségesnek tartjuk a telepített erdők monokultúras jellegének elkerülése érdekében.**

Állékony, sokszínű, magas biodiverzitással rendelkező természetközeli erdőállományok kialakulásának alapvető feltétele az elegyesség, többszintűség biztosítása. Mivel az erdőtelepítési tevékenység a földtulajdonos rövid és középtávú érdekeit is szolgálja, így nagy az igény a rövid- és közép távon már pénzben kifejezhető hozamokat biztosító fajok (akác, nemesnyár) alkalmazása iránt nagyon sok esetben még barna erdőtalajokon történő erdősisítések esetében is.

A megítélésnél kiemelten figyelembe kell venni, hogy magán tulajdonú, gyenge termőképességű termőföldekről van szó, amelyek betelepítése és erdőgazdálkodása hatalmas és folyamatos támogatást-finanszírozást igényel.

... Az őshonos fajok nagyobb arányú alkalmazását az erdőtelepítési egységárak jelentősebb differenciálásával lehetne ösztönözni.

A hosszú vágáskorú keménylombos (HVFK) fajokkal erdőtelepítés esetén tájékoztatni kell a kedvezményezetteket, hogy az erdőrészt szemléletű teljes ciklus az erdőtelepítési, jövedelempótlási támogatáson túl több évtizedes jelentős forrást igényel.

... Az alábbi ökotípusok javasolhatók leginkább erdőtelepítésre:

- 4. „Erdőtelepítésre javasolt területek” (országosan 682 265 ha)
- 6. „Erdőtelepítésre figyelembe vehető, környezetileg érzékeny területek” (országosan 1 062 ha).

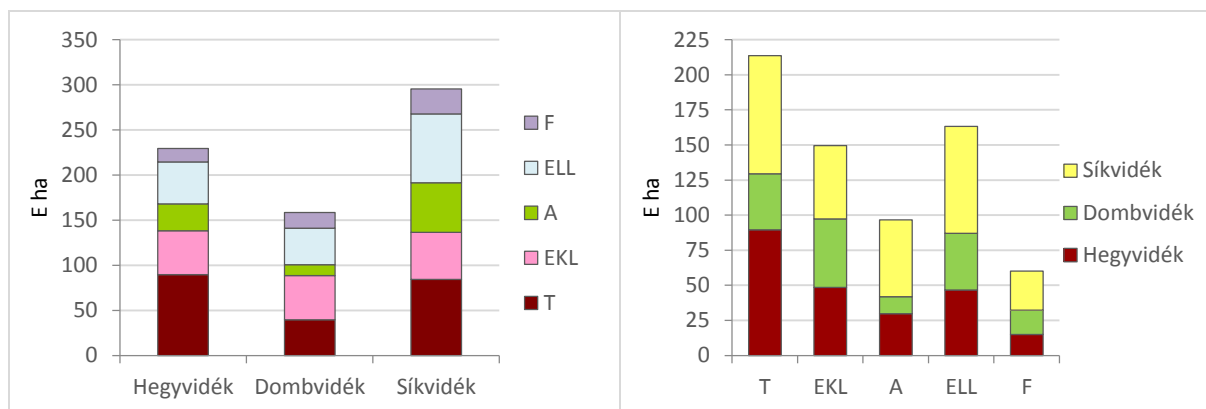
E két kategóriába sorolt területek adják az erdőtelepítésre az elkövetkező 40–50 év távlatában leginkább igénybe vehető területeket.

Az erdőtelepítések bár zömében a fenti területeken fognak történni nagy valószínűséggel, de a lehetőségek kibővítése céljából az 5. ökotípusba sorolt „Védelmi célú erdőtelepítésre figyelembe vehető területek”-kel (országosan 517 133 ha) tágitani célszerű azon lehetőségek körét, ahol a jövő erdőtelepítéseit célszerű létesíteni.

A szöveges leírás, elemzés után rögtön 50% feletti HVFK-t (Akác nélkül) tervez az igazgatás.

46. táblázat: Erdősisítésre figyelembe vehető területek (%)

Régió	Tölgy	Kemény lomb	HVFK	Akác	Lágy lomb	Fenyő
Hegyvidék	35	21	56	15	22	7
Dombvidék	25	30	55	8	26	11
Síkvidék	32	17	49	17	25	9
Összesen	31,3	21,9	53,2	14,1	23,9	8,8

29. ábra: Távlati erdőtelepítés regionális fajfajszerkezete

47. táblázat: Erdőtelepítésre figyelembe vehető területek állománytípus javaslata

Megye, Régió	Erdő terület 2008 E ha	Erdősítésre figyelembe vehető területek						Erd. ter. növ.		Terület távlati E ha
		Tölgy	Kemény lomb	Akác	Lágy lomb	Fenyő	Összesen	%	%	
		ha						ha	%	
Borsod-Abaúj-Zemplén	203,6	43 000	18 100	9 440	20 330	4 900	95 770		47	299,4
Heves	85,6	11 870	5 100	2 800	5 350	1 220	26 340		31	111,9
Nógrád	96,8	14 600	7 680	3 200	5 200	1 600	32 280		33	129,1
Komárom-Esztergom	61,3	4 270	7 100	6 200	5 600	2 650	25 820		42	87,1
Veszprém	132,6	12 420	9 760	7 210	7 690	4 110	41 190		31	173,8
Hegyvidék	579,9	86 120	47 740	28 850	44 170	14 480	221 400	32	38	801,3
%		39	21	13	20	7				
Vas	93,7	2 870	2 850	1 550	3 100	3 300	13 670		15	107,4
Zala	115,3	8 780	6 450	4 800	3 640	8 420	32 090		28	147,4
Baranya	110,7	3 180	3 620	750	2 930	380	10 860		10	121,3
Somogy	174,8	24 740	35 500	4 800	30 500	5 200	100 740		58	275,5
Tolna	65,6	240	300	80	350	50	1 020		2	66,6
Dombvidék	560,1	39 810	48 720	11 980	40 520	17 350	158 380	23	28	718,5
%		25	30	8	26	11				
Hajdú-Bihar m	54,5	6 960	5 730	2 470	3 770	–	18 930		35	73,4
Pest megye és Budapest	167,1	7 680	10 240	12 800	15 380	5 120	51 220		31	218,3
Jász-Nagykun-Szolnok	26,6	5 900	5 970	1 800	3 600	–	17 270		65	43,9
Szabolcs-Szatmár-Bereg	95,6	13 800	14 960	13 500	10 400	–			55	148,3
Bács-Kiskun	168,4	22 990	7 630	15 760	16 630	13 250	76 260		45	244,7
Békés	25,3	3 440	800	950	2 450	450	8 090		32	33,4
Csongrád	35,8	17 780	4 200	2 240	12 500	5 250	41 970		117	77,8
Fejér	51,4	1 450	1 280	1 100	1 220	500	5 550		11	57,0
Győr-Moson-Sopron	67,0	7 690	2 300	5 250	12 600	3 750	31 590		47	98,6
Síkvidék	691,7	87 690	53 110	55 870	78 550	28 320	303 540	45	44	995,2
%		29	18	18	26	9				
Országos összesen	1831,7	213 660	149 570	96 700	163 240	60 150	683 320	100	37	2 515,0
%		31,3	21,9	14,1	23,9	8,8	100,0			

A fafajterv a Hegyvidékre (HV) koncentrált, regionálisan alig különbözik, az erdőtelepítések fafajösszetétele hosszú távú finanszírozási igényt támaszt, amely jóval meghaladja az erősítések időszakát.

Az erdőtelepítések a termőhely termőképességét (ökonómiailag racionális) legjobban hasznosító fafajokkal történjenek.

Az őshonos fafajokat, ahol lehet, előnybe kell részesíteni. A lehetséges erdőtelepítések területe az egyes megyékben változó, erdészetiileg hasznosítható gyenge szántó (erdőtelepítésre figyelembe vett) részaránya (klíma-fafaj).

A távlati terv is alapvetően ökológiai alapon áll, az 1990 után az erdészetben is bekövetkezett tulajdonosi, gazdálkodói szervezeti változásoktól eltekint (tulajdonosi földhasználati szerkezetváltás ökonómiája, korlátok, erdészeti hasznosíthatóság stb.).

... Az erdőtelepítések során ugyanakkor fontos szerepe lehet az alföldi fában szegény térségekben a különböző fásításoknak, a mezővédő erdősávoknak, a közlekedési utakat védő hófogó sávoknak, továbbá **leginkább a dombvidéken előforduló ún. küszöb alatti erdőknek is, ahol az erdősítésből várhatóan gazdasági haszon nem, vagy csak nagyon csekély mértékben keletkezik, ami nem áll arányban a létesítés költségével** (fafaj), ugyanakkor fontos környezetvédelmi közérdek fűződik a terület erdősítéséhez. S mint arról már szó volt az Európai Unió is elsősorban ilyen célú erdőtelepítéseket támogatja.

... A tervezett telepítésekkel az erdők rendeltetése 75%-ban gazdasági és a **jelenleginél nagyobb mértékben, 25%-ban védelmi** lenne. Ez az arány eltolódás azzal az erdőtörvényi rendelkezéssel van összefüggésben, amely szerint **minden védett természeti területen** (nemzeti park, tájvédelmi körzet, egyéb védett terület) **létesülő erdő elsődleges rendeltetése védett erdő** lesz.

... Az erdőterület bővítése nem szükségszerűen jelenti a az **erdőállomány átlagos minőségének javulását is, hiszen a rendelkezésre álló termőhely végett elsősorban rövid vágásfordulóban kezelhető, idegenföldi fafajok jöhetnek szóba.**

Gyenge minőségű szántokon gyenge fatermőképességű állományok, különösen a HVFK esetén magasabb erdősítési támogatás és hosszabb bevétel nélküli időszak finanszírozása szükséges (ennek garantálása aligha lehetséges).

... A törekvések legfőbb akadálya a **pénzhiány**, ezért a potenciálisan betelepíthető területek és a valószínűsíthető befektetésekkel megvalósítható telepítések is igencsak eltérnek egymástól. (ERTI 1997.)

... Magyarországon az elmúlt évtizedekben a hazai faanyagellátás javítása érdekében és a környezet védelmére **600 ezer hektár erdőt telepítettek**. Az erdőterület bővítésére további lehetőséget kínál, hogy a szántóföldi művelés alól **hasonló nagyságú terület** kerül ki. A gyenge minőségű termőföldeken **a célszerű földhasznosítás** az erdőtelepítéssel valósul meg. Az erdőtelepítési program megvalósításával az ország erdősültsége elérheti a **természetföldrajzi adottságok** mellett is kedvező 26-28%-ot.

A **600 ezer hektár tapasztalatait** mutatja a mennyiség (E ha/év), a régiók, a fafajszerkezet alakulása és változása. **Hasonló nagyságú területen ezek a paraméterek a változások miatt (magán tulajdon, mezőgazdaság helyzete, klímaváltozás stb.) reális biztonsággal nem ítélték meg.**

Milyen célállományok telepítésére számíthatunk?

... **Ha** a következő években is az elmúlt időszakhoz hasonlóan oszlik meg az erdőtelepítések területe a **megyék** között, akkor abból a telepítendő **célállományokra** is jól lehet következtetni.

Mivel a fenyő telepítések korszaka lejárt, így fenyőkkel nem kell számolni.

Az **utóbbi tíz év (2004–2014) eredményeit figyelembe** véve a **tölgy 35%** körüli, részaránya tartós maradhat. Területileg Szabolcs-Szatmár, Borsod-Abaúj-Zemplén, Somogy, Baranya és Békés megyékben várható a tölgy telepítések túlnyomó hányada.

A **cser és egyéb kemény lomb** arányának a 8–10%-ra növekedése valószínűsíthető. A cser és egyéb kemény lomb esetében az alföldi megyék kivételével mindenhol várható növekedés. Ezek az állományok a gyenge fatermőképességük, erdészetileg, ökonómiaailag gyengék.

Az **akác** valószínűleg tartani fogja a 30%-os pozícióját. Még némi növekedésre is lehet számítani, szinte az ország teljes területén.

Az **akácnak** barna erdőtalajokra történő telepítését **nem indokolt ösztönözni, de mivel az ösztönző rendszer támogatja**, így figyelembe kell venni.

A **nemesnyár** ültetvények a jelenlegi 10–11%-os arányról kis mértékben elmozdulhatnak. Arányuk **növekedhet**, nem csak az alföldi megyékben, hanem a Dunántúlon is. Valószínűleg mezőgazdasági művelésre alkalmas, jó minőségű területeken fognak terjeszkedni.

A **hazai nyár és egyéb lágy lombos** fajok 16%-os arányának csökkenése várható.

Az ökológiai tervezés távlati faállomány összetétele az erdősítésen túl sok évtizedes, folyamatos jelentős támogatást és finanszírozást igényel.

48. táblázat: A távlati erdőtelepítés fafaj összetétele (%)

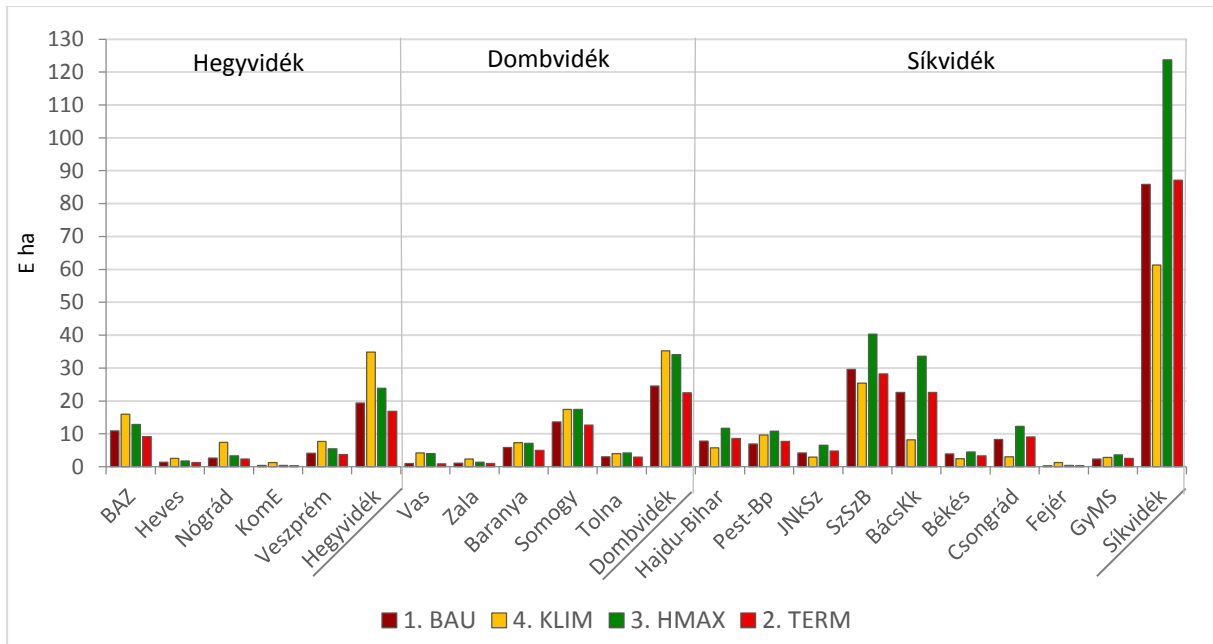
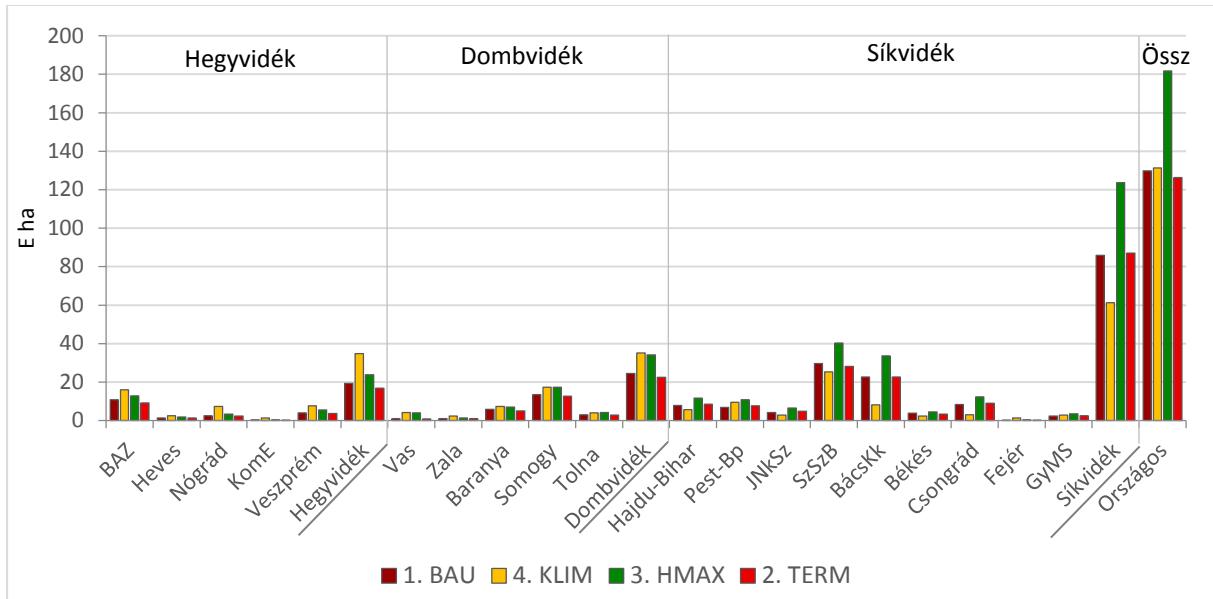
Régió	T	Cs-EKL	HVFK	A	NNY	HNY-ELL	F	Összesen
Hegyvidék	65,7	10,3	76,0	16,6	5,0	2,1	0,3	18
Dombvidék	57,1	10,8	67,9	11,9	7,5	2,2	0,5	19
Síkvidék	22,6	2,8	25,4	36,2	10,4	23,9	0,6	63
Összesen	36,9	5,6	42,5	30,0	11,0	16,0	0,5	

A 2015–2055 időszak erdőtelepítések tervezése a klímaváltozás figyelembevételével

49. táblázat: Az erdőtelepítési változatok (szcenáriók). Regionális összetétel

Megye, Régió	Terület	Erdő- terület	Erdőterület- növekedés		Erdő- terület	Erdő- telepítés		2015–2055							
	2008	1986	2008-1986		2008	1990-2014		1. BAU		4. KLIM		3. HMAX		2. TERM	
	E ha	E ha	E ha	%	E ha	E ha	%	E ha	%	E ha	%	E ha	%	E ha	%
Borsod-Abaúj- Zemplén	724,7	187,1	16,5		203,6	16,3		10,9		16,0		12,9		9,2	
Heves	363,7	80,6	5,0		85,6	2,7		1,4		2,5		1,8		1,3	
Nógrád	254,6	90,0	6,8		96,8	4,9		2,6		7,4		3,3		2,3	
Komárom- Esztergom	226,5	57,5	3,8		61,3	1,3		0,4		1,3		0,4		0,3	
Veszprém	449,3	127,6	5,0		132,6	8,7		4,1		7,7		5,5		3,7	
Hegyvidék	2018,8	542,8	37,1	15	579,9	33,9	14	19,4	15	34,9	26	23,9	13	16,8	13
Vas	333,6	86,6	7,1		93,7	3,5		1,0		4,2		4,0		0,9	
Zala	378,4	105,9	9,4		115,3	2,5		1,1		2,3		1,4		1,0	
Baranya	442,9	101,2	9,5		110,7	11,2		5,8		7,3		7,1		5,0	
Somogy	603,6	151,1	23,7		174,8	23,9		13,6		17,4		17,4		12,7	
Tolna	370,3	60,6	5,0		65,6	5,2		3,0		4,0		4,2		2,9	
Dombvidék	2128,8	505,4	54,7	23	560,1	46,3	20	24,5	19	35,2	27	34,1	19	22,5	18
Hajdú-Bihar	621,1	54,5	12,1		66,6	13,5		7,8		5,7		11,7		8,6	
Pest megye és Budapest	691,8	148,3	18,8		167,1	14,0		6,9		9,6		10,8		7,7	
Jász-Nagykun- Szolnok	558,2	26,6	5,6		32,2	8,3		4,2		2,9		6,5		4,8	
Szabolcs- Szatmár-Bereg	593,6	69,6	47,2		116,8	56,5		29,6		25,4		40,3		28,2	
Bács-Kiskun	844,5	131,3	37,1		168,4	40,1		22,6		8,2		33,6		22,6	
Békés	563,1	20,8	4,5		25,3	6,1		3,9		2,4		4,5		3,3	
Csongrád	426,3	28,3	7,5		35,8	11,6		8,3		3,0		12,3		9,1	
Fejér	435,9	51,4	2,7		54,1	0,7		0,3		1,3		0,4		0,3	
Győr-Moson- Sopron	420,8	67,0	14,4		81,4	7,2		2,3		2,8		3,6		2,5	
Síkvidék	5155,3	597,8	149,9	62	747,7	158,0	66	85,9	66	61,3	47	123,7	68	87,1	69
Országos összesen	9303,0	1645,8	241,6		1831,7	237,7		129,8		131,4		181,7		126,4	

A tervezet pont a klímaváltozási scenáriónál tartalmaz jelentős hegyvidéki erdőtelepítést, növelést.

1. BAU – Hagyományos scenárió 2. TERM – Természetvédelmi scenárió
 3. HMAX – Hozammaximalizáló scenárió 4. KLIM – Klímaváltozásra felkészülő scenárió

30. ábra: Erdőtelepítési scenáriók 2015–2055

A klímaváltozásra felkészülés kivételével a Síkvidék arány meghatározó (ott is közelíti az 50%-ot), de a hegyvidéken a főfafajok mind veszélyeztetettek, különösen a vágáskori változásokat figyelembe véve. A hosszú vágáskorú fafajok hosszútávú (több évtizedes) finanszírozási igényének kielégítése megoldatlan (determináció).

Nem kifejezetten ökológiai alapú, de a 2004–2014 időszak erdőtelepítési prioritásai adták a bázist – BAU (őshonosság), amelytől az egyes változatok (leginkább a hozam szempontú akác, nemesnyár) eltérnek.

9. Hosszú távú erdőtelepítési koncepciók (2005–2035, 2015–2055)

50. táblázat: Erdőtelepítési scenáriók, erdőterületek -fafajösszetétel 2015–2055

1-BAU scenárió	2014		B-T	EKL	HVFK	ELL	NNY	LL	A	F	Összesen		2055	
	E ha	%									E ha	%	E ha	%
2014	E ha		4624	450	911	176	119	295	448	208	1861			
	%		24,8	24,2	49,0	9,5	6,4	15,9	24,1	11,2				
Hegyv.	740	39,8			17 573	499	1 148		3 905		23 125	17,8	763	38,3
Dombv.	549	29,5			16 719	1 052	1 835		5 497		24 605	19,0	574	28,8
Síkv.	572	30,7			20 416	19 642	11 292		30 242		82 040	63,2	654	32,9
Összes	1 861				55 156	20 694	14 274	(35)	39 645	0	129 769		1 991	
%					42,5	16,0	11,0		30,5	0				
2055	E ha				966	197	133	330	488	208	1 991			
	%				48,5	9,9	6,7	16,6	24,5	10,4				

2-TERM scenárió	2014		B-T	EKL	HVFK	ELL	NNY	LL	A	F	Összesen		2055	
	E ha	%									E ha	%		
2014	E ha		462	450	911	176	119	295	448	208	1861			
	%		24,8	24,2	49,0	9,5	6,4	15,9	24,1	11,2				
Hegyv.	740	39,8			17 542	641	751		1 141		20 074	15,9	760	38,2
Dombv.	549	29,5			17 388	928	1 959		2 266		22 540	17,8	572	28,8
Síkv.	572	30,7			34 692	17 229	12 149		19 736		83 807	66,3	656	33,0
Összes	1 861				69 622	18 799	14 860	(34)	23 143	0	126 424		1987	
%					55,1	14,9	11,7		18,3	0				
2055	E ha				981	195	134	329	471	208	1 987			
	%				49,4	9,8	6,7	16,6	23,7	10,5				

3-HMAX scenárió	2014		B-T	EKL	HVFK	ELL	NNY	LL	A	F	Összesen		2055	
	E ha	%									E ha	%		
2014	E ha		462	450	911	176	119	295	448	208	1861			
	%		24,8	24,2	49,0	9,5	6,4	15,9	24,1	11,2				
Hegyv.	740	39,8			12003	216	7351		8185		28332	16,8	768	37,6
Dombv.	549	29,5			11237	187	8813		11063		31299	17,5	580	28,4
Síkv.	572	30,7			12642	5591	43301		57616		119160	66,7	691	33,9
Összes	1861				35881	5995	59464	(65)	77452	0	178791		2040	
%					20,1	3,3	33,3		43,3	0				
2055	E ha				947	182	178	360	525	208	2040			
	%				46,4	8,9	8,7	17,6	25,7	10,2				

4-KLIM scenárió	2014		B-T	EKL	HVFK	ELL	NNY	LL	A	F	Összesen		2055	
	E ha	%									E ha	%		
2014	E ha		462	450	911	176	119	295	448	208	1861			
	%		24,8	24,2	49,0	9,5	6,4	15,9	24,1	11,2				
Hegyv.	740	39,8			29008	602	2515		5924		38183	29,4	778	39,1
Dombv.	549	29,5			21530	730	1450		8850		32566	25,1	582	29,2
Síkv.	572	30,7			18681	4298	6584		29382		58944	45,5	631	31,7
Összes	1861				69218	5770	10549	(16)	44156	0	129693		1991	
%					53,4	4,4	8,1		34,1	0				
2055	E ha				980	182	126	308	492		1991			
	%				49,2	9,1	6,3	15,4	24,7					

51. táblázat: Erdőtelepítési scenáriók, erdőterületek -fafajösszetétel 2015–2055

Szenárió (ha)	B-T	EKL	HVFK	ELL	NNY	LL	A	F	Összesen
1-BAU			55 152	20 698	14 275		39 644		129 769
2-TERM			69 622	18 799	5 297 9 563		13 580 9 563		126 423
3-HMAX			35 881	5 995	29 977 29 487		47 964 29 487		178 792
4-KLIM			69 218	5 770	5 772 4 777		34 602 9 554		129 693

Szenárió (%)	B-T	EKL	HVFK	ELL	NNY	LL	A	F	Összesen
1-BAU			42,5	16,0	11,0		30,5	0	
2-TERM			55,1	14,9	11,7		18,3	0	
3-HMAX			20,1	3,3	33,3		43,3	0	
4-KLIM			53,4	4,4	8,1		34,1	0	

Megjegyzés: A és NNY esetében erdő és faültetvény

A számítások és az eredmény táblázatok mutatják, hogy az egyes scenáriók között alapvető eltérés van, amely az egyes régiókban még magasabb.

52. táblázat: Erdőtelepítési scenáriók, erdőterületek - fajokösszetétel 2015–2055

Szenárió	B-T	EKL	HVFK	ELL	NNY	LL	A	F	Összesen	
									ha	%
Hegyvidék (ha)										
1-BAU			17 573	499	1 148		3 905	0	23 125	17,8
2-TERM			17 542	641	751		1 141	0	20 074	15,9
3-HMAX			12 003	216	7 351		8 185	0	28 332	16,8
4-KLIM			29 008	602	2 515		5 924	0	38 183	29,4
Dombvidék (ha)										
1-BAU			16 719	1 052	1 835		5 497	0	24 605	19,0
2-TERM			17 388	928	1 959		2 266	0	22 540	17,8
3-HMAX			11 237	187	8 813		11 063	0	31 299	17,5
4-KLIM			21 530	730	1 450		8 850	0	32 566	25,1
Síkvidék (ha)										
1-BAU			20 416	19 642	1 1292	0	30 242	0	82 040	63,2
2-TERM			34 692	17 229	1 2149	0	19 736	0	83 807	66,3
3-HMAX			12 642	5 591	4 3301	0	57 616	0	119 160	66,7
4-KLIM			18 681	4 298	6 584	0	29 382	0	58 944	45,5
Összesen (ha)										
1-BAU			55 156	20 694	14 274	35	39 645	0	129 769	
2-TERM			69 622	15 499	14 860	34	23 143	0	126 421	
3-HMAX			35 881	5 995	59 464	65	77 452	0	178 791	
4-KLIM			69 218	5 770	10 549	16	41 456	0	129 693	

A 2015–2055 időszakú terv első 4 évében a megvalósítás alacsony fokú.

53. táblázat: Erdőtelepítések a 2016–2020 időszakban Terv – Tény

Szcenárió	Célállományok területei (2016–2020 időszakban) scenáriónként (ha)								
	HVFK	Egyéb lágylomb	Akác	Nemes- nyár	Össze- sen	Ültetvény		Ültetvény összesen	Mind- összesen
						Akác	NNY		
BAU	4 867	1 826	3 498	1 260	1 1451	0	0	0	11 451
TERM	6 362	1 718	1 241	484	9 805	874	874	1 748	11 553
HMAX	2 811	470	3 757	2 348	9 386	2 310	2 310	4 620	14 006
KLM	6 223	519	3 111	519	10 371	859	429	1 288	11 659
Év	Tény 2016–2019								
2016	93	36	26	2	157				
2017	136	52	376	62	626				
2018	451	132	626	91	1 300				
2019	559	300	603	95	1 587				
2016-2019	1 239	520	1 631	250	3 670				

A 2016–2020 terv és a 2016–2019 tény mennyiségben és fajösszetételben is lényegesen eltér.

A 2016–2020 rövid távra tervezés (scenáriók) mutatja a tervezés bizonytalanságát, a ható tényezők, reakciók ismerethiányát.

Fafajpolitika – Divatfafajok

Az erdőtelepítésben az EU finanszírozástól is erősen támogatott tölgy (átmenetileg) előretört.

... Az erdőtelepítési tevékenység általában több motiváció hatására valósul meg. A régmúlt, rendszerváltást megelőző időszakban a jobb termőföldekkel rendelkező termelészövetkezetek a gyengébb minőségi osztályú (alacsony kataszteri jövedelmű, erodált, meredek) szántóikat erdősítették a racionális földhasznosítás szellemében. (A gyengébb adottságú termelészövetkezetek, amelyek szántóinak kataszteri tiszta jövedelem (AK/ha) átlaga 17 közelében volt, a támogatottsági pozíciójuk megtartása érdekében a gyenge szántóikat nem vonták ki a mezőgazdasági művelés alól erdősítés céljára, nehogy elveszítsék addigi támogattságukat.)

... Később a magánterületek erdősítésekor már egyértelműen az volt a fő motivációs tényező, hogy az erdőtelepítés következményeként létesült új erdő a tulajdonos számára elérhető időn belül (akár már az erdőtelepítési tevékenység végzése alatt is) hasznot hozzon. (A rövid és a hosszú vágáskorú állományok gazdálkodása és finanszírozása jelentősen eltér, EVGI)

... A telepített erdők döntő többségét azzal a céllal hozza létre a tulajdonosa, hogy az erdőből rövidebb vagy hosszabb időtávon belül jövedelme származzon. Az állami szektorban az erdőtelepítések 84,2%-a, a közösségi szektorban 77,4%-a gazdasági rendeltetést kapott a vizsgált 18 évnyi időintervallumban.

... Ugyanakkor a magánszektorban telepített erdők 94,2%-át létesítették elsődlegesen a jövedelemszerzés céljával. Ezeket az erdőket gazdasági rendeltetésbe sorolta be az erdészeti igazgatás. Ha a vizsgált időszak összes (160 783 ha) erdőtelepítését vizsgáljuk, akkor is meghatározó többségű a gazdasági rendeltetésű erdő.

(A hatósági gazdasági elképzelések kissé naivak az erdőgazdálkodásról, az erdőrészt szemléletről, az erdőbirtok nézőpontról, az időszakokról. Ez azért is alakult így, mert a vidékfejlesztési célok új perspektívákkal töltötték fel az erdő birtoklását és telepítését,

egyszersmind nagyobb fontosságot tulajdonítva neki mind gazdasági, mind pedig társadalmi téren. Az erdő **társadalmi hasznai komoly haszonvételi formát jelenthetnek a tulajdonosnak**, azon túl, hogy a képződő faanyag jövedelmet adhat olyan területeken is, ahol a mezőgazdasági termelés nem jövedelmező.)

A jövedelempótló támogatásból származó jelentős determináció mellett nehezen van/lesz lehetőség a gyenge termőhelyeken (különösen a HVFK fafajoknál) a nagyon hosszú idejű terület alapú (átalány) finanszírozás forrására.

A tervezett erdőtelepítések ökológiai várható fafajösszetétele, funkciói

Az ökológiai erdőtelepíthetőségi potenciál nem jelent, nem jelenthet (társadalmi, gazdasági, szakmai) komplex erdősítési teljesítménytervet. (Az ökológiai tudományosság a potenciál megállapításáért vállal felelősséget, de ez nem terjeszthető ki az erdősítések megvalósítására, felnevelésére, még az erdészeti gazdaságba beillesztésére sem – korábbi erdők erdőtalaja.)

... Az erdők jellegét, minőségét, ökológiai és ökonómiai teljesítő képességét alapvetően a **termőhely** határozza meg. A tartamos erdőgazdálkodás stratégiáját, az alkalmazandó fafajokat és eljárásokat ezért a termőhelyi viszonyok várható változását figyelembe véve lehet meghatározni.

... Az utóbbi években világszerte tapasztalható az **éghajlat** felmelegedése. A kutatók egy része szerint globális klímaváltozás várható és ez a folyamat viszonylag gyorsan bekövetkezik. Hatására a termőhelyi viszonyok szárazabbá válnak, ami hosszabb távon kihat az erdők fafajösszetételére, állapotára.

... A globális változás mellett jelentkezik a korábbi vízrendezések nyomán létrejött **vízhiány**, amit a talajvízszint csökkenése (az Alföldön 2–3 méter) és a források kiapadása is jelez.

... Az ország erdeit valamikor kizárólag őshonos fafajokból álló természetes állományok alkották. Elsősorban emberi tevékenység hatására ma már az erdők közel fele nem őshonos fafajokból álló kultúrerdőkből áll. A jövőbeni erdőkép sem fogja nélkülözni az ökológiailag kedvezőtlenebb kultúrerdőket, de törekedni kell arra, hogy arányuk csökkenjen a természetszerű erdők javára.

... Azokon a területeken – ilyen az Alföld nagy része – ahol korábban nem volt erdő vagy a környezet az emberi beavatkozások következtében (vízrendezés, mezőgazdaság) alapvetően megváltozott, az őshonos fafajok és a természetközeli erdőgazdálkodás alkalmazása nagy problémát jelent, az „eredeti” növénytakaró helyreállítása ökológiai okokból illúzióknak tűnik.

... Az elmúlt két évszázad vízrendezése alapvető változásokat hozott az alföldi erdők zömét kitevő láp és ligeterdők világára. Valószínűtlennek látszik abban bízni, hogy a vízháztartás helyreállításával – ha ez egyáltalán lehetséges – az eredeti táj rekonstruálható.

... Ha az emberi beavatkozás által bekövetkezett változás mellé a klímaváltozás perspektíváját is figyelembe vesszük, akkor a távlati fafajválasztási stratégia kialakításánál fontos szerepet kell, hogy kapjon a **klímaváltozásra való felkészülés**.

... Maximálisan elfogadható, hogy a biodiverzitást, a változatosság különböző formáit a stabilitás legbiztosabb garanciájaként értelmezzük. Természetesen ott, ahol ennek termőhelyi lehetősége adott, az ún. „őshonos” fafajok alkalmazását előnyben kell részesíteni.

... Ha a valószínűsíthető klímaváltozásokat komolyan vesszük, törekednünk kell olyan mesterséges populációk, fajok telepítésére is, melyek a várható változásokhoz alkalmazkodni képesek.

... A nem őshonos fajok, azaz a „tájidegen” fajok közül elsősorban azok használhatók, amelyek már a jelenlegi, leromlott ökológiai feltételek között igazolták alkalmazkodó képességüket.

... A fafajválasztás gyakorlatát a termőhelyi adottságok és a várható klimatikus változások figyelembe vételén kívül alapvetően befolyásolja a mostanra kialakult **gazdasági és birtokpolitikai** helyzet. Az erdőtelepítési lehetőségek legnagyobb részben **magántulajdoni** formában valósulhatnak meg. Alapfeltétel, hogy a földek erdőtelepítéssel való hasznosítását csak akkor választja a földtulajdonos, ha attól gazdasági hasznot remél. Valószínűsíthető, hogy a földtulajdonos szándékát sokkal inkább ez a gazdasági racionalitás fogja jellemezni, mint az ökológiai megfontolások. Nem annyira erdőben, inkább minél hamarabb kitermelhető és értékesíthető faanyagban gondolkodik.

... A biológiai diverzitásra törekvő erdész, ökológus szemléletmód, valamint a minél rövidebb megtérülésre és minél nagyobb haszonra törekvő földtulajdonosi érdek között jelentkezik konfliktus.

... Nagy figyelmet kell fordítani a természetvédelem alatt álló területekre, ahol az erdőtelepítés helyének, fafajainak, a telepítési technológiának megválasztásához a természetvédelmi hatóság előzetes hozzájárulása szükséges.

Természetszerű erdők telepítése indokolt a Natura 2000 hálózat területein is.

A fenti elveket, adottságokat és lehetőségeket figyelembe véve az alábbi állomány-típus megoszlást javasoljuk.

Erdőtelepítésre figyelembe vehető területek ökológiai szempontú állománytípus javaslata

... Az erdőtelepítések a termőhely termőképességét legjobban hasznosító fafajokkal történjenek. Az őshonos fafajokat, ahol lehet, előnybe kell részesíteni. A lehetséges erdőtelepítések területe az egyes megyékben változó.

Legjelentősebb volumenű erdősítés Somogy és Borsod-Abaúj-Zemplén megyékben prognosztizálható, ami azzal magyarázható, hogy az erdősítésre figyelembe vehető területek kijelöléséhez a vizsgálati módszer elég nagy súllyal vette figyelembe az erdővel nem borított erdőtalajok jelenlétét.

Így az Északi-középhegység hegyvidéki területein és a Somogyi dombság területén a tölgy és kemény lombos fafajokkal történő erdősítések volnának kívánatosak az egykori állapotok részbeni rehabilitálása céljából.

Nagy súlyt kell helyezni az elegyítésre, monokultúrák telepítése csak ültetvények esetében fogadható el.

Az Alföldön Szabolcs-Szatmár-Bereg és Bács-Kiskun megyékben várható nagymértékű erdőtelepítés.

Ez a két megye adja már hosszabb ideje az évenkénti erdősítések döntő többségét. Az erdősítésnek már hagyománya alakult ki. Itt azonban a tulajdonosi érdekek és a szolid termőhelyi feltételek miatt az ültetvények (akác, fenyő, nemesnyár) létesítésének a valószínűsége is nagyobb, mint a jobb termőhelyekkel rendelkező térségekben.

A Duna-Tisza közén fenyvesek is telepíthetők, a kocsányos tölgyesek telepítése a szikes és réti talajú tájakon lesz jelentős. Az erősen szikes termőhelyű talajokon (Nagykun-Hajdúhát, Körösvidék) nagy területen csak olyan ligetes tölgyest lehet létrehozni, amely inkább csak a környezetjavítást és tájalakítást szolgálja.

... Általában igaz az a megállapítás, hogy az éghajlati és termőhelyi szélsőségeket az őshonos fajok és populációk képesek a legjobban elviselni. Nemritkán azonban a nem őshonos pionír jellegű fajok alkalmazkodó képessége jobb, produkciója nagyobb, mint

az őshonos fajoké. Sajnos a gyenge minőségű, száraz termőhelyeken alkalmazható őshonos fajok fajválasztéka is csekély.

... A síkvidéki területek erdeinek fafajmegválasztása jelenti a legnagyobb gondot, mert a rendkívül szélsőséges termőhelyi viszonyok között nehéz olyan „őshonos” erdőtársulásokat létrehozni, melyek ökonómiai szempontból is elfogadhatók.

... Az erdőtelepítések tervezett elsődleges rendeltetése nagyobbik részben gazdasági (70%-ban), kisebbik részben (30%) védelmi rendeltetésű lehet. Ez az arány a jelenleginél nagyobb jelentőséget tulajdonít a nem gazdasági erdőknek, ami megfelel az 1992. évi Rio de Janeiro-i UNCED konferencia által deklarált „fenntartható fejlődés” szakmai előírásnak, azaz a társadalomnak az erdővel kapcsolatos materiális (fatermesztési) és un. immateriális (rekreációs-üdülési, környezetvédelmi) igényeit úgy kell kielégíteni, hogy eközben az erdővagyon semmilyen vonatkozásban csorbát ne szenvedjen.

... Általánossá kell válnia annak a szemléletnek, amely az erdőt többé már elsősorban nem gazdasági (fatermelést szolgáló) objektumnak tekinti, hanem a bioszféra markáns, fontos elemének, a legmagasabb szinten szerveződött, bonyolult szárazföldi ökoszisztémának, amely nélkülözhetetlen szerepet tölt be az ember biológiai életfeltételeinek biztosításában. Emellett természetesen semmi mással nem helyettesíthető életteret nyújt rengeteg növény- és állatfajnak is.

A mai elsődleges rendeltetés arányának eltolódásához vezet az az erdőtörvényi előírás is, amely szerint minden védett természeti területen lévő erdő elsődleges rendeltetése védett erdő. Tehát azok az új erdők, amelyek a nemzeti parkok területén, tájvédelmi körzetekben és egyéb védett területeken létesülnek, védelmi elsődleges rendeltetésűek lesznek.

... Az új erdők telepítésével elérhető, hogy az ország ökológiai viszonyai javuljanak, agroökológiai potenciálja pedig optimálisan hasznosulhasson.

Javuljanak a mező- és vízgazdálkodás, s a természeti tájban tevékenykedő más nemzetgazdasági ágak működési feltételei.

A veszélyeztetett talajokat védi a deflációtól és eróziótól, esztétikailag szépül a táj és a települések környezete.

Dombvidékeinken a vízerózió által veszélyeztetett 0,6 millió hektár, közepesen erodált 0,9 millió hektár és gyengén erodált 0,8 millió hektár.

A szélerózió (defláció) által sújtott terület 1–1,5 millió hektárt tesz ki. Ezeken a területeken nagy jelentőségűek a védőerdőn belül a talajvédő-, mezővédő-, víz- és partvédelmi, településvédelmi és tájképvédelmi rendeltetésű erdők.

A különböző védőerdők között főleg az Alföldön fontos szerepe lehet a különböző fásításoknak, a mezővédő erdősávoknak, a közlekedési utakat védő hófogó sávoknak és leginkább a dombvidéken előforduló un. küszöb alatti erdőknek, ahol az erdősítésből várhatóan gazdasági haszon nem, vagy csak nagyon csekély mértékben keletkezik, ami nem áll arányban a létesítés költségével, ugyanakkor fontos környezetvédelmi közérdek fűződik a terület erdősítéséhez.

... Itt említjük meg az **ültetvényszerűen telepített nemesnyárasok** létesítésének lehetőségét. Ezek zömmel az Alföldön, kizárólag szántóterületeken, gondos termőhely feltárás után, csak arra alkalmas területeken létesüljenek, hogy ne alakulhassanak ki a 70-es évek óta ismert újabb „nyártemetők”. Az ilyen helyen telepített nemesnyárasok nagy gazdasági értéket képviselnek és fahozamuk az erdőgazdálkodás számára nélkülözhetetlen.

... Sokszor elhangzik olyan természetvédelmi érvelés a mesterséges, főleg ültetvény-szerű telepítés ellen, hogy az „eredeti” növényzet megsemmisítésével fajokban (növény és állat) elszegényedik a terület és az ültetett monokultúra sem kedvez a faji sokféleségnek.

... Ez igaz akkor, ha az erdő **ösgyepen, sziklakopáron** létesül, de más a helyzet szántó, vagy volt szántóterület igénybevétele esetén, hiszen ezeken semmiféle „eredeti növényzet” nem volt és a létesített nemesnyáras (vagy akácos, vagy feketefenyves) mindenképpen kedvezőbb környezeti feltételeket jelent, mint egy évente művelt szántó vagy egy felhagyott parlag.

Az ERTI (2021) a Kaán Károly Országfásítás tervezés során az újabb kutatások alapján tanulmányt készít, a részletes (megyei bontású) erdőtelepítési fafaj szerkezet újszerűségével elüt a korábbi ökológiai alapú elképzelésektől.

Vélemények – Tapasztalatok nélkül

... „Ha tehát az erdősítési programokkal növekszik a fahozam, akkor az eddigieknél jobban megmunkált, versenyképes termékek előállítására új feldolgozókat kell építeni. Ehhez azonban több milliárd forintos beruházások kellenének, s amennyiben ezek elmaradnának, továbbra is csak főleg nyersanyag formájában és áron alul adhatják el az erdőgazdaságok a fát.

... A szakemberek szerint **a hazai fabőség egyik oka az, hogy az elmúlt évtizedekben az erdőgazdálkodási politika elsősorban a gyorsan növő, de kevésbé értékes fafajok – nyár, akác, fenyő – telepítésére ösztönözte a gazdaságokat, az értékesebb bükk és tölgy helyett.** Így a csak tüzelőnek, karónak, papírnak való fával napjainkban nem sokat tudnak kezdeni a fagazdaságok.

... A kárpótlással, szövetkezeti átalakulással a sokszor képzetlen, hozzá nem értő **magántulajdonosokra épülő erdőgazdálkodás sem kedvez a minőségi termelésnek.** A feldolgozatlan gömbfa értékesítésével ráadásul kevés nyereséget érhetnek el az erdőtulajdonosok. Ugyanakkor a tőke égetően hiányzik a bővített újratemeléshez, egyebek között a feldolgozás fejlesztéséhez.”

Az erdőtelepítési tapasztalatok és megállapítások

Erdőtelepítési tapasztalatok

1) Az erdőtelepítési teljesítmény folyamatosan és határozottan csökkent, miközben divatfafajok váltották egymást. Ebben a században is az erdőtelepítések csökkenése a meghatározó, a fafajok változását az EU társfinanszírozás, a HVFK (Tölgy és Egyéb kemény lomb) szorgalmazása, a Fenyő kivezetése, a Nemesnyár – Egyéb lágylomb cseréje jellemzi, de az Akác megőrzi jelentős szerepét.

1996–2010 a magán erdőtelepítés, az EU-ba lépés, erdőtelepítési koofinanszírozásra áttérés időszaka. A következő időszak tervezéséhez az 1996–2010-t tartjuk jó bázisnak (Mennyiség, Régió, Fafaj).

Az erdőtelepítések a mezőgazdasági termelésre alkalmatlan (kevésbé gazdaságos), erdészetileg is határtermőhelyeken valósultak meg.

Az erdőtelepítés regionális megoszlása szinte a teljes időszakban hasonló volt, Síkvidék – Dombvidék – Hegyvidék.

A magas erdősültségű térségekben a további erdőtelepítés egyre nehezebb, az alacsony erdősültségű, értékes mezőgazdasági vidékeken az erdőtelepítés (területhasználat módosítás) eddig sem volt jellemző.

... A területi egyenlőtlenségeknek egyik nagyon egyszerű magyarázata az, hogy az erdősültebb térségekben kisebb az erdőtelepítésre egyáltalán igénybe vehető mezőgazdasági területek aránya. A mezőgazdasági művelésre alkalmas jó minőségű szántókban bővelkedő megyékben az erdősültség növekedésének mértéke csekély.

... Az ÁESZ Területi Igazgatóságai által időközben elkészített, több megye erdőtelepítési lehetőségeit tárgyaló, 5 évre szóló részletes tervek kevesebb hektárral számolnak.

... Az erdőtelepítési koncepció igazgatási felülvizsgálata azt igazolta, hogy az 1996-ban meghatározott célkitűzések jelenleg is érvényesek, nem szorulnak módosításra. Korszerűsítésre, kiegészítésre csak az irányelvekben, a területi prioritásokban, a többi ágazati tervhez való illesztésben és a végrehajtás módszereiben, ütemezésében van szükség.

Hosszabb távra is – ökológiai alapon – újabb jelentős erdőtelepítést tervez a főhatóság.

... Az erdőtelepítési program, feltételezve, hogy az ország teljesítőképessége 2005-től 20 ezer ha/év telepítéssel állandósul EU támogatással 2035-ig megvalósulhatna, az erdőtelepítés az ország erdősültségét 26–28%-ra növelné.

2) Az alternatív földhasznosítás keretében történő erdőtelepítés elsődlegesen agrárpolitikai célokat szolgál, oldja a mezőgazdaság feszültségét, környezetkímélő földhasznosításnak minősül, és környezetbarát nyersanyagot szolgáltat.

... Az erdőgazdálkodás sajátossága, hogy a mezőgazdasági, élelmiszertermelési célra kevésbé alkalmas, jövedelmezően nem művelhető területeken is társadalmi hasznot nyújt. Itt természetesen általában az erdőgazdálkodás jövedelmezősége alacsony, esetleg negatív.

... Az erdőtelepítési elképzelések kettőssége:

- a fatermelés növelése, az ország faellátásának javítása, a gyorsan növekvő fafajok: a nemesnyárok, az akác és a fenyők termesztésének felkarolása, és az ezzel csak multifunkcionálisan összeegyeztethető
- a természet- és a környezetvédelmi, valamint a szociális vonatkozású erdei szolgáltatások és kedvező hatások elvárása.

... Ennek megfelelően a fafajpolitika is kettős:

- a gyorsannövő fafajok telepítése (A, NY, F)
- a környezetvédelmi funkcióknál kiemelten a talajvédelem, később a természetvédelem.

... Az erdőtelepítések megítélésnél két megközelítés (gazdasági – környezeti-szociális) alakult ki

... Gazdasági szempontok által vezérelt szemlélet szerint erdőtelepítést olyan területeken kell megvalósítani, ahol a legjobb növedéket produkáló erdők létesíthetők és az erdő haszna rövid időn belül jelentkezik.

... Ökológiai szempontok szerint hazánk bőséges termőhelyi tartalékokkal rendelkezik, mivel az ország területének 34,6%-át (3 219 ezer ha) a barna erdőtalajok valamelyik típusa borítja. Jelenlegi erdőterületünk (1 854 ezer ha) csak részben fedi le az erdőtalajok területét. E lefedettséget még az is csökkenti, hogy a telepített erdők egy része nem erdőtalajra került. Jelenleg 1 140 ezer ha erdő áll erdőtalajon.)

3) A fafajok célállományainak telepítése időszakonként is eltérő. A fafajösszetétel változásában – az ország faellátásának javítása érdekében – jelentős szerepe volt a gyorsan nöövő fafajok (nyárok, akác, fenyők) felkarolásának.

1960–1978 között az összesen változása a tervezett szinten alakult, de a fafaj szerkezet módosulása jelentősen eltér, ebben az időszakban sem sikerült a tervezett fafajösszetételt biztosítani. A fafajok tekintetében az Erdőfejlesztés tervében szereplő főhatósági elképzelések általában nem valósultak meg (vagy a javaslat nem találkozott az erdőgazdálkodók érdekeivel).

... A rendszerváltást követően az új földtulajdonosok körében még népszerűbbé vált az akác alkalmazása az erdőtelepítésben, aminek következtében az akác részaránya (az elmúlt) 18 év erdőtelepítéseiben közel tíz százalékkal nőtt és elérte a 34,4%-ot.

... A telepített erdők döntő többségét azzal a céllal hozza létre a tulajdonosa, hogy az erdőből rövidebb vagy hosszabb időtávon belül jövedelme származzon. Mivel az erdőtelepítési tevékenység a földtulajdonos rövid és középtávú érdekeit is szolgálja, így nagy az igény a rövid- és középtávon már pénzben kifejezhető hozamokat biztosító fafajok (akác, nemesnyár) alkalmazása iránt nagyon sok esetben még barna erdőtalajokon történő erdősítések esetében is.

... Ökonómiai szempontból tehát a mezőgazdaság (földtulajdonos) „dönti el” az erdősítendő területek helyét, mennyiségét. Gyenge minőségű szántokon a gyenge fatermőképességű állományok, különösen a HVFK esetén magasabb erdősítési támogatást és hosszabb bevétel nélküli időszak finanszírozást igényelnek.

A fafajválasztást a termőhely determinálja, de az igazgatás az őshonos fafajokat próbálja szorgalmazni, ösztönözi a magán tulajdonnál is, a klímaváltozásra felkészülés követelményeitől eltekintve. 2004–2014 között az ökológia, a HVFK előretörést sem a Régió, sem a termőhely nem indokolta (tölgyfiaskó).

Az erdőtelepítési programok 2004–2014 időszaka nem alkalmas a bázisa szerepére.

4) ... Az erdészeti irányítás az 1986. évi Erdőtelepítési terv programmal válaszolt az 1980-as évek erdőgazdálkodásának bírálatára, az 1991–2000 közötti erdőtelepítési programban bizakodóan 150 ezer ha erdő telepítését tervezték az ezredfordulóig.

... A Magyar Tudományos Akadémia és a Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Minisztérium 1987-ben 2050-ig terjedő hosszú távú erdőtelepítési program mellett foglalt

állást. Ennek alapjául azok a felmérések szolgáltak melyek szerint mintegy 300 ezer hektár csak veszteséggel fenntartható szántóföld, és további mintegy 1000 ezer hektár parlagon heverő, illetve várhatóan azzá váló terület racionális termőföld-hasznosítási kérdése vár megoldásra. Alternatív művelésként, hosszú távon mindösszesen mintegy 700 ezer hektár terület vehető figyelembe erdőtelepítésre, melyek fele az Alföldön, másik fele pedig közel egyenlő arányban a Dunántúlon és Észak-Magyarországon lelhető fel.

A tervezés megy a tények után.

Az 1986. évi majd az 1991., illetve 2000 évi erdőtelepítési programok mennyiségben nem teljesültek, amely olyan tapasztalat, amelyet a jövő erdőtelepítéseinél (különösen a határidőzésben) figyelembe kell venni (a mennyiségi elmaradás szinte a teljes korszakot jellemzi).

5) 1990 után az állami erdőtelepítés visszaesik, megszűnik, a magán tulajdonú nő, átveszi a helyét.

A tulajdonváltás miatt is az erdőtelepítés megindulása csúszott, a tíz éves terv 15 év alatt sem teljesült, de a magán tulajdonosok érdekei-motiváció továbbra sincsenek figyelembe véve. A meghatározó magán tulajdonú telepítéseknél is fenntartják az állami-igazgatási időszak ökológiai szemléletét, tervszámait.

Az igazgatási – ökológiai irányítással szemben megjelent a magán tulajdonosi érdek (erdészeti ökonómiai és finanszírozási szemlélet).

Az erdőtelepítést – közösségi-környezeti szerepére hivatkozva – számos általános és szakmai jogi, illetve igazgatási előírás szabályozza, megnehezítve a földtulajdonosok érdekeinek, szempontjainak érvényesülését. A legerősebb és a „legzöldebb” szabályozás a 88/2007. FVM rendelet, amelynél az igazgatás jogi alappal csinál fafajpolitikát, érvényesíti az őshonos, hosszú vágáskorú állományok telepítésének kizárólagosságot biztosító zöld szemléletet.

A jogállamiságnak további lényeges eleme, hogy a tulajdonkorlátozásnak arányban kell állnia a közérdekkel, illetve a tulajdonkorlátozás egy mérték felett kompenzáció köteles.

Messzemenő figyelemmel kell lenni a tulajdonosi érdekek érvényesülésére, a támogatási rendszeren keresztül biztosítható a közérdek sérelmének elkerülése. A megítélésnél kiemelten figyelembe kell venni, hogy magán tulajdonú, gyenge termőképességű termőföldről van szó, amelyek betelepítése és erdőgazdálkodása hatalmas és folyamatos támogatást-finanszírozást igényel.

A HVFK fafajokkal erdőtelepítés esetén tájékoztatni kell a kedvezményezetteket, hogy az erdőréz szemléletű teljes ciklus az erdőtelepítési, jövedelempótlási támogatáson túl több évtizedes jelentős forrást igényel.

... A Program végrehajtását követően várhatóan a magánerdők területe 1,3 millió hektár lesz, és az ország erdeinek 55%-át fogják kitenni. A magántulajdon természeténél fogva elsősorban a gyorsan növekvő fafajokat részesíti előnyben, az a fakitermelés tekintetében is átveszi a meghatározó szerepet.

... Az erdősítendő terület helyét, nagyságát végső soron a földtulajdonosok szándéka, akarata, elhatározása dönti el. Ezt kell az államnak különböző eszközökkel úgy irányítani, hogy a magánérdekek mellett a szakmai, társadalmi érdekek is kellő módon érvényesüljenek.

6) Az 1996. majd a 2009. évi erdőtörvények természetvédelmi „Zöld - Őshonos” szemlélete érvényesült, de az erdőtelepítés mennyisége a megszorítások miatt csökkent, visszaesett. A fafajpolitikai beavatkozások következménye is az erdőtelepítés radikális csökkenése (2011–2019).

A tervezett ökológiai fafajarányok már az első időszakban (1997-ig) megváltoztak (még akác és lágylombos többlet, fenyő elmaradás).

A tervezett ökológiai fafajarányok 2005-ig megváltoztak (már T többlet, F elmaradás), de a tíz éves mennyiségi terv még nem teljesült.

... Erdőtelepítésre leginkább érdemes talajok a barna erdőtalajok, de jó lehetőséget nyújtanak az erdőgazdálkodás számára a réti talajok és az öntés- és hordalék talajok is. A váztalajok közül főként a homoktalajokon várható erdősítés, a csernozjomokon legfeljebb mezővédő erdősávok, környezetvédelmi fásítás képzelhető el, míg a szikes talajok csak korlátozottan alkalmasak fatenyészet számára. A láptalajok erdősítésére főként a szélerózió hatásának csökkentése miatt lenne szükség, de a kedvezőtlen termőhely eléggé korlátozza a lehetőségeket. Az erdőtelepítések fafajmegválasztásakor elsődlegesen az adott termőhelynek megfelelő őshonos fafajokat ajánljuk főfafaj csoport megjelölésével (pl. tölgy), ugyanakkor 30%-ban elegyfajok alkalmazását szükségesnek tartjuk a telepített erdők monokultúrás jellegének elkerülése érdekében.

... Erdő szempontból a vízellátásnak is fontos szerepe van, hiszen elsősorban a hasznosítható víz mennyiségétől függ az erdőfelújítás és az új erdők telepítése is.

... Az erdőterület 80%-a többlet vízhatástól független termőhely, ahol a növényzet kizárólag a talaj által tárolható vízmennyiséggel rendelkezik.

... Az őshonos fafajok nagyobb arányú alkalmazását az erdőtelepítési egységárak jelentősebb differenciálásával lehetne ösztönözni. (A korlátozottan lehetséges rövidtávú ökonómiai eltérítést – hosszú távú finanszírozási igény követné. – *L.B.*)

A távlati terv is alapvetően ökológiai alapon áll, az 1990 után az erdészeten is bekövetkezett tulajdonosi, gazdálkodói szervezeti változásoktól eltekint (tulajdonosi földhasználati szerkezetváltás ökonómiája, korlátok, erdészeti hasznosíthatóság). Az ökológia tervezés távlati faállomány összetétele az erdősítésen túl sok évtizedes, folyamatos jelentős támogatást és finanszírozást igényel.

A hosszú távú erdőtelepítési koncepció (MGSZH-2009) alapvetően ökológiai beállítással, a talajviszonyokhoz rendeli a gyenge hozamú szántók erdősítését, illetve ennek a pénzügyi következményeit számítja. (A szemlélet abszolút ökológiai, de meghatározza a finanszírozási szükségletet (683 E ha – 3 Mrd euró)

7) A jelenlegi tájékoztató számok egyértelműen mutatják a termőhely (FTO) romlást lényegesen meghaladó gazdálkodási jövedelem csökkenést (a gazdasági küszöböt), amely a gyenge termőhelyek erdőtelepítésének ökonómiai terhét fokozza.

A meghatározó a mezőgazdaság, az erdészetenek a számára átadott, gyenge termőképességű területeken kell gazdálkodnia.

A gyenge termőhelyek beerdősítésével az erdészeten nehéz gazdasági-finanszírozási helyzetbe kerül. Az erdőtelepítési és a jövedelempótlási időszak támogatási ökonómiája ösztönzi az erdőtelepítést, de hosszú távú szakmai-gazdasági és pénzügyi kötelezettségek felvállalását is jelenti.

A Hegyvidék és a Síkvidék szántóinak kb. egyhatoda gyenge termőképességű.

A Hegyvidék és a Síkvidék erdeinek közel fele gyenge termőképességű.

A gyenge szántó kb. 15%-os arányától a gyenge erdő arány kb. 39%-ról 56%-ra nőne (Síkvidék: 71% – 766 E ha).

A gyenge szántók-erdők a Dombvidéken harmada, a Hegyvidéken a terület kb. fele, a Síkvidéken kb. 2/3-a.

A gyenge szántók (mint az összes szántó) legnagyobb területe a Síkvidéken (511 E ha) van. A Síkvidéken a gyenge szántók a gyenge erdőknek kétszerese, így a fatermőképességi összetétel súlyosan romlana.

A gyenge erdők fafajszerkezeténél a fenyő jelenleg kiesik, a cser és a hazai nyár ökonómiailag is alacsony értékű, egyedül az akác jelenthet (különösen a Síkvidéken) gazdaságilag értékelhető változatot. Az őshonos HVFK fafajoknál a veszteségcsökkentést az esetleg támogatott-finanszírozott talajvédelmi funkció, a megemelt vágáskor (fatermesztést nem szolgáló besorolás) segítheti.

Az erdőtelepítési program megvalósításának becsült támogatás igénye a tervezéskori érvényes támogatási feltételek mellett több mint 3 Mrd euró (350 Ft árfolyamon több mint 1000 Mrd Ft, 683 E ha) olyan hatalmas összeg, amelynek betervezése kiemelt hatásvizsgálatot, ökonómiai számítást igényel.

8) Az ökonómia erősen leszűkül az erdőtelepítési időszak támogatására, illetve a jövedelempótlásra, de az ökonómiai időszak ennél bővebb. A gazdasági számítás és megítélés kiterjed az erdőtelepítésnél is az egyes eljárások vizsgálatára, úgy, hogy figyelembe veszi azok komplexitását, sőt az erdőrészt szemléletben az erdősítésen túli időszakokat egészen a véghasználatig.

Az erdészeti ökonómia kiemelt területe a finanszírozás, ebből kiemelésre kerül az erdőtelepítés és a jövedelempótlás, de figyelmen kívül marad az erdőrészt szemlélethez tartozó teljes termelés-gazdálkodási ciklus pénzforgalma.

A jövedelempótló támogatásból származó jelentős determináció mellett alig van lehetőség a gyenge termőhelyeken (különösen a HVFK fafajoknál) a nagyon hosszú idejű terület alapú (átalány) finanszírozás forrására.

A gyenge állományok kitermelhető hozama minimális, árbevételük sincs, folyamatos területalapú támogatással kell finanszírozni fenntartásukat, amelyre garancia kell(ene) már az erdőtelepítéskor.

Az erdőtelepítések a korszerkezet fiatalodásán át többlet finanszírozási igényt jelentenek (különösen a HVFK-nál), amelyet tovább növel az erdőtelepítések alacsony fatermőképessége, a magas gazdaságtalan (küszöb alatti) erdők aránya.

... A gyenge termőhelyváltozatokon az erdőállományok természetes növekedése termelési szempontból elégtelen, gazdaságilag mélyen az ökonómiai küszöb alatt vannak, kiemelt támogatás nélkül az erdőgazdálkodás átlagos jövedelmezőségét súlyosan megterhelik.

Az ERTI a Kaán Károly Országfásítási Program tervezési felkészüléskor részletes (megye bontású) erdőtelepítési fafaj-szerkezetet készített, amely az eljárás újszerűségével elűt a korábbi ökológiai alapú elképzelésektől.

Az erdőtelepítési megállapítások

Az erdőirtás és az erdőtelepítés különböző ágazati érdekek eredője, amelyet az erdészek végrehajtanak, de nem az erdészet önálló ügye.

A racionális (faellátás, jövedelem stb.) és az eszmei (környezet- természetvédelem, őshonosság, HVFK stb.) célok kezdettől fogva ellentmondásban vannak, érvényesítésük-érvényesülésük bizonytalan.

A fajpolitika a termőhelyi és erdőgazdálkodási adottságokat mindig felülírta, a divat-fajok hullámhegyei és völgyei követik egymást.

Az igazgatási-szakmai mennyiségi tervezés – különösen a magán földtulajdon megjelenésével – fontos szempontot hagy figyelmen kívül, és az 1991–2000 után a 2001–2010 időszakra sem képes elfogadható becslést adni.

A tervszerűség, tartamosság és egyenletesség eszméjét valló erdőgazdálkodásban az erdőtelepítések gyorsan változtak, csak utólag lehet némi magyarázattal szolgálni.

A magántulajdonnál a korábban az igazgatás által kifejtett erdőtelepítési célok (környezet javítás, őshonosság, klímavédelem) nem-alig érvényesíthetők. A magántulajdonos (erdőgazdálkodó) nem vállal fel a köztulajdonossal (részben erdőkezelő) elfogadtatott terheket, gazdasági hátrányokat.

A magántulajdonosok a nem kedvező igazgatási, jogi és gazdasági környezetre az erdőtelepítés visszafogásával reagálnak (azt körbe lehet szabályozni, hogy mit, hogyan, mivel – nem – stb., de azt nem, hogy ilyen körülmények között telepítsenek).

Az állami és a szövetkezeti erdőgazdálkodásban a támogatási ösztönzés erdőrészt szemléletben az erdősítés befejezéséig (a befejezett ápolásig) terjed, az ezt követő időszakban a finanszírozás az erdőbirtok szemlélet alapján a teljes erdőállomány gazdálkodása alapján (annak folyamatos hatékonyság csökkenésével) történik.

A magán-tulajdonú erdőtelepítéseknél az erdőrészt szemlélet teljes ciklusra (vágásfordulóra) való kiterjesztését (gazdálkodás, finanszírozás) igényli, különösen a lényegesen különböző vágásfordulójú fajok, a jelentősen eltérő fatermőképességű faállományok, illetve végső soron a fatermőképesség, erdészeti jövedelmezőség fajonkénti eltéréseinek figyelembe vételével, a gazdasági számítások elvégzésével.

A magán tulajdon esetében a földtulajdonos, a földhasználó, az erdőtelepítő, az erdőgazdálkodó hatásköre, tevékenysége, felelőssége és gazdasági érdekeltsége figyelmen kívül nem hagyható, amelyhez hatástanulmányok szükségesek.

Erdőtelepítés I. kivitel 1976–2019 (ha)

Tenyészeti év	T	CS+ EKL	HVFK	A	NNY	HNY+ ELL	LL	F	ÖSSZ.
1971-75									
1975/76	1 956	391	2 347	687			3 114	4849	10 997
1976/77	1 978	341	2 319	920			2 752	3992	9 983
1977/78	2 103	615	2 718	1 215			4 043	3039	11 015
1978/79	1 427	631	2 058	1 791			3 171	3602	10 622
1979/80	682	541	1 223	1 518			2 308	3293	8 342
1976-80	8 146	2519	10 665	6 131			15 388	18775	50 959
1980/81	478	644	1 122	1 403			2 254	3618	8 397
1981/82	987	326	1 313	1 053			2 191	2636	7 193
1982/83	1 527	482	2 009	1 365			2 003	2026	7 403
1983/84	1 666	388	2 056	1 433			2 375	1732	7 596
1984/85	1 295	423	1 718	2 028	1 053	1 223	2 276	1897	7 919
1981-85	5 955	2 263	8 218	7 282			11 099	11909	38 508
1985/86	756	604	1 360	1 828	1 581	1 193	2 772	1980	7 940
1986/87	1 162	352	1 514	1 810	2 315	1 032	3 345	1691	8 360
1987/88	960	228	1 187	2 853	2 151	1 056	3 313	1634	8 987
1988/89	881	293	1 174	2 358	2 662	1 024	3 182	1003	7 717
1989/90	824	432	1 256	1 800	2 094	714	2 808	1015	6 879
1986-90	4 782	1 909	6 491	10 649	10 407	5 019	15 420	7323	39 883
1990/91	1 086	266	1 352	1 737	1 622	799	2 421	1199	6 709
1991/92	690	273	963	2 615	2 196	593	2 789	771	7 138
1992/93	261	105	366	1 502	958	331	1 289	68	3 225
1993/94	208	212	420	1 262	986	109	1 095	97	2 874
1994/95	257	466	723	1 991	1 113	184	1 297	169	4 180
1991-95	2 502	1 322	3 824	9 107	6 875	2 016	8 891	2304	24 126
1995/96	739	641	1 380	2 762	1 697	350	2 047	421	6 610
1996/97	1 041	386	1 427	3 553	2 404	630	3 034	305	8 319
1997/98	1 176	642	1 818	3 241	2 052	781	2 833	312	8 204
1998/99	1 189	663	1 852	3 290	2 397	887	3 284	280	8 706
1999/00	1 263	583	1 860	3 585	3 004	1 171	4 175	184	9 790
1996-00	5 408	2915	8 323	16 431	11 554	3 819	15 373	1502	41 629
2000/01	2 920	569	3 547	4 072	3 810	1 445	5 255	263	13 137
2001/02	2 987	815	3 856	4 894	4 597	1 335	5 932	148	14 830
2002/03	1 492	902	2 393	4 408	3 502	1 455	4 957	256	12 014
2003/04	2 448	246	2 694	2 327	1 623	923	2 546	8	7 574
2004/05	2 318	469	2 787	2 894	1 283	598	1 881	96	7 657
2001-05	12 165	3 000	15 165	18 684	14 907	5 650	20 557	771	55 213
2005/06	5 077	1165	6 242	4 425	1 622	1 598	3 220	107	13 989
2006/07	8 168	1030	9 198	4 899	1 698	3 045	4 743	107	18 948
2007/08	2 918	366	3 284	1 940	640	1 457	2 097	11	7 332
2008/09	1 452	328	1 780	1 466	563	1 349	1 912	9	5 168
2009/10	1 856	229	2 085	1 579	354	1 053	1 407	26	5 096
2006-10	19 471	3 118	22 589	14 309	4 877	8 502	13 379	260	50 533
2010/11	629	182	811	1 270	209	499	708	14	2 803
2011/12	2 345	147	2 492	1 011	172	855	1 027	7	4 537
2012/13	915	86	1 001	820	195	509	704	5	2 530
2013/14	232	93	325	465	105	375	480	17	1 287
2014/15	77	43	126	106	66	24	90	2	318
2011-15	4 198	551	4 755	3 672	747	2 262	3 009	45	11 475
2015/16	63	31	93	26	2	36	38	0	157
2016/17	115	21	136	376	62	52	114	0	626
2017/18	387	64	451	626	91	132	223	0	1300
2018/19	435	124	559	603	95	300	395	2	1587
2016-19	1 000	239	1 239	1 631	250	520	770	2	3670

**Szabó Gábor: A fafajpolitika alakulása Magyarországon a
XX. század elejétől napjainkig**

Doktori szigorlat
Sopron, 2008

Tartalomjegyzék

1. A fafajpolitika elhelyezése az erdészeti- és a gazdaságpolitika rendszerében
2. A fafajpolitika definíciója a gazdaságpolitika definíciója felől megközelítve
3. A fafajpolitika eszköztára
4. A fafajpolitika és eszközrendszere a XX. század elejétől napjainkig
 - 4.1. Az I. világháború előtt
 - 4.2. A két világháború között
 - 4.3. A Második világháborútól a tervgazdaságon és a rendszerváltáson át az EU csatlakozásig
 - 4.3.1. *A II. világháború után*
 - 4.3.2. *1958-tól az 1980-as évek elejéig*
 - 4.3.3. *Az 1980-as évek elejétől 2004-ig*
 - 4.3.4. *Az Európai Unióban*
5. Összefoglalás, értékelés
6. Irodalomjegyzék

1. A fafajpolitika elhelyezése az erdészeti- és a gazdaságpolitika rendszerében

A fafajpolitika, mint az erdészeti politika eleme, élő, szerves része a gazdaságpolitikának. A mindenkori erdészeti politikában az erdőfelújítások és erdőtelepítések fafajmegválasztása kapcsán számos a kor tágabb gazdasági környezetének megfelelő befolyásoló tényező, irányelv látott napvilágot a XX. század folyamán. Ennek megfelelően az erdészeti politika, mint a gazdaságpolitika alrendszere a fafajpolitika alakításával tevékenyen hozzájárul az ország gazdasági fejlődéséhez.

A gazdaságpolitika, mint tevékenység definiálása egyszerre nehéz és könnyű. A társadalmi érdekcsoportok által választott mindenkori kormány feladata az általános társadalmi-gazdasági jólét növelése, e növekedés háttérének megteremtése. Mivel a kormányzati intézkedések mindegyikének van gazdasági hatása, sokkal inkább felmerül a kérdés, hogy mi nem gazdaságpolitika, amit a kormány tesz. Egy definíció szerint a gazdaságpolitika „...az állam, illetőleg a kormány azon döntéseit, cselekedeteit, elhatározásait jelenti, amelyek a nemzetgazdasági célok megvalósítása érdekében az állam, illetve a kormányzat a gazdaság befolyásolására alkalmazott, illetve alkalmazni szándékozik.” (Veress 2001)

A gazdaságpolitikát a kormány, mint kollektíva határozza meg és a kormányzaton, mint szervezeten és alkalmazott eszközrendszeren keresztül valósítja meg. Az általános gazdaságpolitikai célok lebontatóak ágazati politikákra, mint amilyen például az oktatáspolitika, agrárpolitika és az erdészeti politika is. Az egyes ágazatokban az ágazati politikák az adott gazdasági ágazat specialitásainak megfelelően tagolódnak további elemekre, így képezi szerves részét az erdészeti politikának az ún. fafajpolitika is, mely szünni nem akaró viták tárgyát képezi a XXI. század társadalmában és erdész szakmai berkekben is.

Dolgozatom célja, hogy a XX–XXI. század gazdasági – politikai környezetébe helyezve bemutassam a fafajpolitika adott korszakbeli alakulását, jelenlétét az erdészeti politikában. A történeti bemutatás mellett célom a fafajpolitika elmúlt évszázadban alkalmazott eszközrendszerének és legfontosabb hatásainak bemutatása, valamint, hogy dolgozatom végén kísérletet tegyek egy rövid értékelésre és kritikai elemzésre is.

2. A fafajpolitika definíciója a gazdaságpolitika definíciója felől megközelítve

A gazdaságpolitika definícióján keresztül megragadható a fafajpolitika lényege is, mindazonáltal elgondolkodtató, hogy szigorúan a meghatározás alapján beszélhetünk-e, és ha igen, mikortól fafajpolitikáról. A gazdaságpolitika definíciójából általam levezetett meghatározás szerint a fafajpolitika: *Az állam, a kormányzat, illetve az ágazatban illetékes kormányzati szervezetek azon döntései, cselekedetei, elhatározásai, amelyeket a nemzetgazdasági, társadalmi és nem melleleg a nemzetközi célok megvalósítása érdekében az állam, illetve a kormányzat az erdősitések fafaj-megválasztásának befolyásolására alkalmazott, illetve alkalmazni szándékozik.* A Keresztesi Béla által szerkesztett Magyar Erdészet 1954–1979 című könyvben Járó Zoltán írja le részletesen, hogy a fafajpolitika kialakításához és megvalósításához négy tényező szükséges. Kiindulási pontként a leglényegesebb a meglévő állapot, az adottságok, az erdők mennyiségi és minőségi ismerete. A második feladat az erdősitési lehetőségek feltárása és értékelése, amely vonatkozik mind a jövőbeni véghasználatokat követő felújításokra, mind az első kivitelű erdőtelepítésekre, szoros kapcsolatban a termőhelyek potenciális termőképességének és az ott eredményesen alkalmazható célállomány-típusok meghatározásával. A harmadik elem a célok meghatáro-

zása, amely jelentheti egyszerűen a társadalom távlati faszükségletének meghatározását, valamint az erdő további funkcióinak megfelelően a védelmi és egészségügyi, turisztikai célok rögzítését. Ma hangsúlyosan ide tartozik a nem vagy alacsony gazdasági hatékonysággal hasznosítható termőföldek területének csökkentése és a globális felmelegedés elleni harc jegyében a CO₂ megkötő potenciál növelése is. A fafajpolitika negyedik pillére a célokat, irányelveket a megfelelő eszközökkel érvényesítő központi akarat. Mindaddig, amíg a négy összetevő megfelelő szinten nem érvényesül, csak fafajpolitikai ajánlásokról, irányelvekről beszélhetünk.

3. A fafajpolitika eszköztára

Madas András 1978-ban megjelent Erdészeti politika című könyvében ír a gazdaságpolitika, ezzel együtt az erdészeti politika eszköztáráról. A legfontosabb eszközök a jogalkotás, a tervezés, a szabályzórendszer működtetése, a szervezeti és döntésjogi rendszer, valamint a nemzetközi kapcsolatok rendszere.

A jogalkotás keretében a mindenkori országgyűlés által megszavazott törvényeket, határozatokat a kormány a kormányzati szervezeten keresztül, minisztériumok, rendeletek útján hajtja végre. A jogszabályok, végrehajtási rendeletek tartalmazhatnak iránymutatásokat, tiltásokat, szabályokat, utasításokat a fafaj-megválasztással kapcsolatban.

A tervezés az erdőgazdálkodásban fokozatosan vált egyre elterjedtebbé. Mária Terézia idejében elsősorban a bányák körüli erdőkben folytatott tartamos gazdálkodását hivatott elősegíteni. A későbbiekben előbb az állami tulajdonú erdőterületekre írtak elő üzemtervezési kötelezettséget, majd következtek a magántulajdonban lévő erdőterületek, előbb csak bizonyos területi nagyság felett, mára azonban elmondhatjuk, hogy Magyarországon az üzemtervezés minden erdő művelési ágú területre kiterjed. A tervezési folyamat nem csak az üzemtervezésre terjed ki. A XIX. századi kopárfásítási tervek, a későbbi alföldfásítási tervek és az elmúlt évtizedekben készült kistérségi erdészeti fejlesztési tervek vagy a Nemzeti Erdőstratégia, Erdőprogram is egy-egy kívánatos jövőbeni állapot elérésének módját, alapelveit, teendőit rögzítik. A tervezés során az erdősítések fafaj-megválasztása megkerülhetetlen kérdés. A tervekben rögzített célállományok egyben az adott kor fafajpolitikai irányelveinek közvetlen indikátorai is.

A szabályzórendszerek működtetése elválaszthatatlan a jogi szabályozástól. A konkrét utasítások, tiltások, szabályok mellett a szabályzórendszerek működése legtöbbször valamilyen tulajdonosi, gazdálkodói érdekekhez kapcsolódik. Ennek keretében az érdekekre alapozva a megfelelő, legtöbbször pénzügyi, eszközökkel a tulajdonosok, gazdálkodók döntéseit a kívánt irányba igyekeznek terelni. A szabályzóeszközök megjelenhetnek támogatások, kedvezmények, büntetések, juttatások, kiegészítő szolgáltatások keretében, melyekre a XX. századi erdészeti- és fafajpolitika terén számos példa található. Nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy a nem megfelelően megválasztott szabályzóeszköz a gazdálkodói döntéseket olyan irányba is terelheti, amely összességében már negatív, káros következményekkel jár.

A döntésjogi rendszer, mint gazdaságpolitikai eszköz a tulajdonosi, a gazdálkodói, illetve a hatósági és kormányzati szintekhez rendelt döntési jogköröket szabályozza. Az erdő már a XIX. században is korlátozott gazdálkodási lehetőségekkel bíró tulajdonnak számított, a XXI. századra a tulajdonos döntési jogköre sok esetben tovább szűkült, szélsőséges esetben szinte nullára redukálódott. Ez szorosan kapcsolódik az erdő gazdálkodási funkcióján felüli társadalmi, szociális, védelmi, üdülési és egyéb funkcióinak előtérbe helyeződéséhez, valamint a hosszú időtávú, tartamos gazdálkodási formához. Az erdősítés célállomány-típusának, ezzel fő fafájának megválasztása egy liberális erdészeti politikai közegben a

termőhely adta lehetőségek korlátain belül a tulajdonos hatáskörébe tartozik. Egy erősen szabályozott gazdaságpolitikai környezetben viszont a döntési jogkör, általában közérdekből, a tulajdonos számára jelentősen beszűkül, szabályokkal, utasításokkal és gazdasági szabályzókkal irányított.

A XX. század folyamán fokozatosan erősödő globalizáció, a sokasodó nemzetközi egyezmények, az Európai Gazdasági Közösség majd az Európai Unió kialakulása, a globális problémák és teendők számának növekedése magával hozta olyan nemzetek feletti rendszerek, célok meghatározását, amelyek kihatással vannak egy-egy ország gazdaságpolitikájára. Az erdészeti politikában a nemzetközi egyezmények, jogszabályok hatása, az erdő hármaskörének fokozott figyelembevétele, a természetvédelem, a globális felmelegedés, a CO₂ emisszió, a Föld erdőterületeinek csökkenése fontos szerepet kap a fafajpolitika kialakításának területén is.

4. A fafajpolitika és eszközei a XX. század elejétől napjainkig

Ha a fafajpolitikát, mint az erdészeti ágazati gazdaságpolitikát kívánjuk jellemezni, elengedhetetlen, hogy egy-egy adott korszakban, szélesebb körben is röviden bemutassuk az adott kor gazdasági, politikai berendezkedését, legfontosabb agrárgazdasági folyamatait. A fafajpolitikát így az adott időszak gazdaság- és agrárpolitikai környezetébe helyezve, az adott kor legfontosabb irányelveit megértve lehet bemutatni. A XX. századtól napjainkig több jelentős, erdészeti politikai szempontból sajátos jellemzővel bíró időszak különíthető el.

Az első világháborút megelőző időszak a liberális gazdaságpolitikai szabályozás, az ütemes gazdasági fejlődés időszaka, amelyhez az 1879-ben született erdőtörvény rendelkezései kapcsolódnak a legerősebben. Második időszaknak tekinthető a két világháború közötti időszak, amelynek erdészeti szempontból legfontosabb intézkedéssorozata az ún. Alföldfásítási program. A harmadik időszak a II. világháborút követően a kommunista érában és az 1989-90-ben lezajlott rendszerváltáson át 2004-ig terjedő szakasz. Ebben a szakaszban zajlott le a magyar történelem legnagyobb volumenű erdőtelepítési és fásítási programja a II. világháborút követően. A rendszerváltás legjelentősebb ténye a privatizációs folyamat lezajlása, a magán-erdőgazdálkodói szektor jelentős térnyerése, melynek során a szektor az első kivételű erdősítések szinte egyedüli kivitelezőivé és a fafajpolitikai szabályzók legfontosabb célcsoportjává vált. A harmadik szakaszt több rövidebb időszakra lehet bontani, a nagyarányú erdőtelepítések és fásítások időszakára, majd a racionális erdőművelés, a fenyvesítés visszaesése és az akác dominánssá válásának időszakára a '80-as évek elejétől. A rendszerváltás önmagában fafajpolitikai váltást nem hozott, ezért nem 1990-t választottam korszakhatárnak. A negyedik, 2004-es európai uniós csatlakozásunktól napjainkig eltelt időszakot tekinthetjük a jelenkorak, melyben néhány év alatt is jelentős változások figyelhetők meg.

4.1. Az I. világháború előtt

A történelmi Magyarország az Osztrák-Magyar Monarchia részeként a kiegyezést követően egy gyorsan fejlődő, versenyképes államalakulattá vált a közép-európai régióban. A kor liberális gazdaságpolitikai szemlélete a magántulajdonnal való szabad rendelkezést tartotta szem előtt. Az 1879. évi XXXI. törvénycikk ebben az időben a hatályban lévő erdőtörvény, mely az erdőket mind talajnekem mind tulajdonos szerint kategorizálta és az erdők fenntartásához ennek megfelelően eltérő következetességgel ragaszkodott. Üzemtervezést a magánszemélyek tulajdonában lévő véderdők esetében, valamint a 17. §. alá tartozó tulajdonosok esetében írt elő a törvény, melyek az „állam, a törvényhatóságok és községek, a közbirtokosságok, a köz- és magánalapítványok, a hitbizományok, az egyházi testületek és

személyek és a részvénytársaságok”. Az üzemtervek az adott erdőállomány fafajainak, növekedési viszonyainak, területeinek leírását, továbbá az erdőben volt és tervezett munkák összességét foglalták magukban. Erdőtalajok szerint feltétlen és nem feltétlen erdőtalajon álló erdőket különböztettek meg. Ez abból a szempontból volt fontos, hogy a feltétlen erdőtalajon az erdőn kívül más művelési ág nem adott hosszabb távon is jövedelmet. A korszakban a mezőgazdaság progresszívan fejlődött, az erdők területi megtartása és óvása mellett ennek megfelelően nem volt kiemelt cél az erdőterületek növelése, illetve az állományszerkezet jelentős megváltoztatása, azzal együtt, hogy a mezőgazdasági területek növelésének egy lehetséges iránya épp az erdőirtások voltak. Ezeknek az erdőirtásoknak a már emlegetett liberális gazdaságpolitikai szemlélet szellemében az erdészek nem is állhattak ellen. Az üzemtervezésre kötelezett tulajdonosok számára képzett erdőtisztek alkalmazását írta elő a törvény, azonban sok tulajdonos ezt a terhet nem bírta. Ez vezetett el az erdők állami kezeléséig, amelyre először csak néhány megye ajánlotta fel az erdeit, majd az 1898. évi XIX. tc. országosan is elrendelte (természetesen csak azokra az erdőtulajdonosokra, akik nem tudtak egyedül erdőtiszteket alkalmazni).

A korszak másik jelentős erdészeti politikai tevékenysége a homok- és kopárfásítás ügye, amely az erdő művelési ágú, de erdőborítással nem rendelkező területek erdősítését hivatott elősegíteni. Az állami juttatásokkal, ingyen csemetékkal, adómentességgel támogatott programban az erdészek szakmai segítségnyújtással, a termőhelyeken eredményesen ültethető fafaj-javaslatokkal segítettek.

Mivel a korszakban nem vetődött fel célirányosan bizonyos fajok előterbe helyezése az erdősítések során, fafajpolitikáról, ezzel kapcsolatos irányelvekről nem beszélhetünk. Az erdőfelújítások során a korábbi erdőállomány adott szakmai iránymutatást, az első kivitelű erdőtelepítések, fásítások során pedig az addig megszerzett szakmai tapasztalatok, fásítási ismeretek voltak az irányadóak, mint például Illés Nándor és Kiss Ferenc munkássága Szeged-Szabadka térségében, akik a homok természetes lágyszárú növényzete alapján tudtak eredményesen telepíthető fajokot javasolni. Ez később az alföldfásítási program során értékelődött fel.

4.2. A két világháború között

Az első világháborút követő trianoni békediktátumnak köszönhetően Magyarország fában szegény ország lett. A békeszerződés következtében Magyarország területe egy-harmadára, lakossága két-ötödére csökkent. *„Az erdőterület fogyása e csökkenések arányát jóval meghaladta, mivel a korábbinak csak mintegy egy-hetedede maradt az új országhatáron belül. Az önmagában is meghatározó veszteséget növelte, hogy jelentős volt a megmaradt és az elcsatolt erdők között a minőségi különbség. A megmaradt sík- és dombvidéki erdők faállománya lényegesen kisebb értékű volt az utódállamokhoz került hegyvidéki erdőknél. A fajok szempontjából a fenyőfélék 1,78 millió hektárról 50 ezer hektárra történő fogyatkozása jelentette a legnagyobb gondot. Az állami erdők területe 15,9 %-ról 4,1 %-ra csökkent.”* (Oroszi 1990.) Mindezen változások eredményeként a megmaradt erdők, így az alföldi állományok szerepe felértékelődött.

Ebben a helyzetben hirdette meg Kaán Károly az új erdészeti politikát 1919 karácsonyán elhangzott híressé vált jelszavával: *„Erdőt az Alföldre!”*. A programot az 1923-as XIX. törvénycikkely emelte törvényerőre, végrehajtási rendelete 1925-ben jelent meg. Közérdekből végrehajtandó erdősítés és fásítás címén az Alföldön köteleztek minden 50 kat. holdnál nagyobb szántóval, 20 kat. holdnál nagyobb legelővel, tanyával rendelkező gazdát erdőtelepítés elvégzésére, illetve fásításra. Fafajpolitikai szempontból ebben a korszakban a jelentősen lecsökkent fenyő részarány miatt cél volt a fenyőterületek növelése. Az alföldi erdőtelepítések kedvelt faja volt az akác is, mivel gyors növekedése mellett kiváló szerfát is szolgáltatott. Komoly vita folyt emellett az alföldfásítás szakmai kérdései körül, elsősorban a

fafajmegválasztás kapcsán. Az alföldi tölgyesek elfogyása már akkor jelentős vitatéma volt, pedig az okok elsősorban a folyamszabályozásokra, lecsapolásokra, valamint az erdők kiélésére voltak visszavezethetők. A XIX. század óta az alföldi erdőtelepítések legfontosabb fafaja az Akác volt, különösen a századfordulón, a lecsapolások után megváltozott termőhely körülmények között tűnt a legjobban használható fafajnak, mind termőhellyel szemben támasztott igény, mind fájának növekedése és sokoldalú hasznosíthatósága következtében. Mivel az újonnan meghirdetett erdészeti politika célja az erdőterület növelése mellett az erdők produktivitásának növelése is volt, a hegyvidéki lassan növő fajok helyett gyorsan növő (nyár és akác) fajok kerültek erdősítésre. A Duna menti hullámtéri erdősítések és Koltay György munkássága révén nyertek egyre nagyobb teret a nemesnyár fajták, melyeket akkoriban fenyőpótlónak is szántak, emellett a már említett magas produktivitást is szolgáltatták.

Az erdőgazdálkodás új átfogó törvényi szabályozása 1935-ben született meg, akkor még egységes szerkezetben, az erdőről és a természetvédelemről szóló IV. tc. A dualizmus-kori Magyarország liberális gazdaságpolitikája után az állam egyre fokozódó mértékben avatkozott bele a magántulajdonon folytatott erdőgazdálkodásba. A véderdők üzemtervezési kötelezettsége, majd az erdők állami kezelésbe vétele után az első világháború alatt további kitermeléssel kapcsolatos megszorítások léptek életbe. Az 1935-ös erdőtvény megszüntette az erdők eddigi tulajdonosok és talajnek szerinti kategorizálását, csak a véderdőt hagyta meg. A törvény vezette be a közérdekű erdőtelepítés fogalmát. A törvény szerint a közérdekből erdőtelepítésre kijelölt területeket az állam kisajátíthatta, ezzel a tulajdonnal való szabad rendelkezést tovább korlátozta. A gazdasági világválság utáni fellendülésbe az új törvényi szabályozással a magyar erdészet is felkészülten kapcsolódhatott be. Fafajpolitikánk jellemzésére kiváló példaként szolgálnak az alábbi szavak 1940-ből: „*Erdőgazdasági politikánkat és fagazdasági politikánkat annak a gondolatnak a jegyében kell a jövőben kialakítani, hogy a lehető legjobb karban tartott, minél több fenyőerdőnk legyen.*” Az irányelveknek megfelelően az alföldfásítási program nem vesztett lendületéből, a háború alatt is folytatódott, ezt mi sem jelzi jobban, mint hogy 1943-ban is mintegy 8500 hektár erdőt telepítettek az Alföldön.

A két világháború között a fafajpolitika elsősorban a gyorsan növő, produktív fajok és a fenyvesítés felé terelte az erdősítések irányát. Ez igaz volt nem csak az alföldfásítással érintett területekre, hanem a dombvidékekre is, ahol a tölgy, bükk fajok helyett sok esetben ültettek akácot, nyárat. Konkrét fafajpolitikai irányelvek sem az alföldfásítási sem az 1935-ös törvényben nem szerepelnek. Az 1935-ös törvény szövege szerint az üzemtervezés során a tulajdonos igényeit lehetőség szerint figyelembe kell venni. A már említett gyorsan növő fajok, fenyők, nemesnyárok terjedése elsősorban termőhelyi okokra vezethető vissza, ahol azonban a termőhely több alternatívát kínált a fafaj-megválasztásra, ott érvényesültek a központi irányelvek a gyorsan növő, produktív fajok, fajták javára.

4.3. A második világháborútól a tervgazdaságon és a rendszerváltáson át az EU csatlakozásig

4.3.1. A II. világháború után

A háborús időszak, valamint az azt követő újjáépítés faigénye az I. világháborút követő időszakhoz hasonlóan újabb jelentős terhet rótt a magyar erdőkre, viszont a háborút követő gazdasági, társadalmi átalakulás és a két világháború közti alföldfásítással kapcsolatos felmérési és tervezési munkák eredményei megteremtették az alapot az erdőtelepítések továbbviteléhez és kiterjesztéséhez. Döntő jelentőségű volt a 600/1945. M. E. számú rendelet „a nagybirtokrendszer megszüntetéséről és a földműves nép földhöz juttatásáról”, melyet még ugyanazon évben törvényerőre emeltek. A törvény kimondja, hogy: „*Megváltás alá kerül*

minden 10 kat. holdnál nagyobb erdőterület. De amennyiben a megváltás alá kerülő erdő 100 kat. holdnál kisebb birtok tartozéka, a tulajdonost a földalapról megfelelő arányban máshol kell kártalanítani.”, valamint „Az elkobzás és megváltás során igénybevett földbirtokokból az erdők, az erdősítésre szolgáló terméketlen területek, valamint az Alföld fásítására kijelölt területek közül a 10–100 kat. hold kiterjedésű erdők állami ellenőrzés mellett községi tulajdonba, a 100 kat. holdon felüli kiterjedésűek pedig állami tulajdonba kerülnek.”. A törvény az erdősítésre és fásításra tervezett területeket is erdőként kezelte, ami azért nagy jelentőségű, mert a fásításra kijelölt területeket is állami tulajdonba vették, és állami irányítás alatt indult meg az erdőtelepítési munka.

Az erdő tulajdoni és használati viszonyai alapvetően megváltoztak. A birtokviszonyok 1938-ban a következőképpen alakultak: az összes erdőterület 1106,0 ezer hektár, az ország erdősültsége 11,9 % volt. Magántulajdonban volt az erdők 44,1%-a, a hitbizományok, egyházak, közbirtokosságok és egyéb tulajdonosok összesen 51,3%-ot birtokoltak, míg az állami tulajdon csupán 4,6 % volt. Ezzel szemben 1960-ban az összes erdőterület 1306,2 ezer ha volt, ebből állami tulajdon 89,1%, a szövetkezeti és kisegítő gazdaságok tulajdona 10,4 %, míg az egyéni gazdaságok csupán 0,5%-ot birtokoltak. A 60-as évek folyamán folytatódó erdőbirtok-rendezés a termelőszövetkezeteknek juttatott még jelentős területeket, aminek eredményeképpen 1965-re az állami és szövetkezeti szektor részesedése az erdőterületekből 99,2%-ra rúgott.

Az új erdészeti politikát az 1945-ben készített erdőleltár adatainak ismeretében Barlai Ervin, a MÁLLERD ügyvezető igazgatója fogalmazta meg Erdőgazdaság-politikai irányelvek című tanulmányában. Ahogy Oroszi Sándor írja: „Az alföldfásítást tágabban értelmezte: az ország mezőgazdaságilag kevésbé hasznosítható területeinek fásítását magába foglaló célkitűzést fogalmazott meg..., a hazai erdőgazdálkodás lényegében az abban lefektetett elveknek megfelelően fejlődött tovább.” Az erdőtelepítéseket jelentősen segítette a Szovjetunió 1948-ban elfogadott nagy fásítási terve, ami az ideológiai háttér megerősítése mellett sok példát is szolgáltatott a kivitelezés mikéntjére.

Az országfásítás tervét községhatárookra lebontva 1949-ben dolgozták ki. Ebben az ország erdősültségét 12,3 százalékról 20,3 százalékra kívánták emelni, ezen belül az Alföldét 5%-ról 10%-ra. A hatalmas erdősítési munkához a hitelkeretet a tervhivatal biztosította, csak a csemetemennyiség és a rendelkezésre álló szabad földterület szabott határt az erdőtelepítéseknek. A munkaerővel nem volt gond, mivel a földtől, falutól elszakadó mezőgazdasági dolgozók egy része az ipari munkavállalás helyett az állami erdőgazdaságokhoz ment dolgozni. Az erdőtelepítések végrehajtásában nagy jelentősége volt az alföldfásítási tapasztalatoknak, összeírásoknak, kijelöléseknek, valamint annak, hogy a résztvevők, irányítók jelentős ismeretekkel rendelkeztek, mint pl. Magyar Pál vagy Babos Imre.

A II. világháborút követően a Kiszegdapárt hatalomra kerülése, a konszolidációs politika majd a Magyar Dolgozók Pártjának hatalomátvétele, az orosz megszállás és az integrálódás a szovjet érdekszférába magával hozta a kommunista tervgazdaság kiépítését. Az első hároméves terv 1948–1950-ig az újjáépítés terve volt. Ebben az időszakban 9 millió m³ fát termeltek ki. A fokozott fakitermelés mellett a hosszú vágásfordulójú erdők pótlása és az erdőterület növelésének kérdése is napirenden volt, így megindulhatott az erdőtelepítési program az 1948-ban megszűnt MÁLLERD után a nemzeti vállalatok keretében, melyek az aktuális politikai döntések végrehajtóiként működtek. A háborús időből az ország tetemes nagyságú felújítandó vágásterületet is örökölt, melyeket szintén erdősíteni kellett. A tervidőszakban ezek mellett kopár vagy futóhomokos területeket erdősítettek, amelyeken az erdei és feketefenyő fafajok voltak a legeredményesebben alkalmazhatók, így az ekkortájt ültetett nagymennyiségű fenyő leginkább szakmai indokok miatt került oda, ahova került, kisebb a hányada azoknak a területeknek, ahol alternatívaként őshonos fafajokból álló zárt állomány létesítése egyáltalán felmerülhetett. A hároméves újjáépítési tervet követően az első

öt éves tervbe, mint a gazdasági növekedés tervébe, stratégiai jelentőségű ágazatként bekerült az erdőgazdálkodás is, mint kiemelten fejlesztendő ágazat.

Az ugyanebben az időszakban a Szovjetunióban meghirdetett „nagy fásítási terv”-vel párhuzamosan Magyarországon az erdősávrendszerek kialakítása komplex országfásítási programmá nőtte ki magát, magába foglalva a zárt tömbű erdőtelepítéseket is. Az 1950–1955-ig terjedő első időszakban a földek kisajátításával és a kolhozosítással párhuzamosan az elkobzott földek az erdőgazdálkodó vállalatokhoz kerültek, ahol ráfordításos „kerül, amibe kerül” alapon nagy élőmunka-ráfordítás mellett végezték az erdőtelepítési munkákat. A kivitelezés éves tervek alapján történt. Az első és második tervidőszakban az erdészet olyan ütemben és szervezettséggel hajtotta végre a feladatokat, hogy a hosszú távú erdőgazdaság-fejlesztési programot 1954-ben az 1040/1954. Mt. számú határozatban kormány szinten is jóváhagyták, az Országos Erdészeti Főigazgatóságot pedig az 1089/1954. Mt. számú határozattal önálló erdészeti tervhatósággá szervezték. A gazdaság- és erdészeti politikát, ezzel együtt az erdőtelepítéseket a nagy produktumot termelő alacsony vágáskorú fafajok felé terelte a folyamatosan fennálló fahiány, mivel a kitermelések még mindig alacsony volumennel, nem megfelelő méretű faanyagot biztosítva történtek ebben az időben. Az 1040/1954. Mt. számú határozat III. fejezetének 2. bekezdése az alábbiak szerint rendelkezik: *„A tenyésztendő fafajok megválasztásánál biztosítani kell a termőhelyeknek megfelelő gyorsan növekvő fafajok nagymértékű elterjesztését. Fokozott figyelmet kell fordítani gyümölcsfák (dió, szelídgesztenye, vadcsereesznye stb.) ültetésére is. A fásításoknál és új erdőtelepítéseknél az akác és nemesnyár tenyésztésre alkalmas minden talajon, ezeket a gyorsan növekvő értékes fafajokat kell elsősorban alkalmazni.*

A szőlő- és gyümölcsstermelő vidékeken elő kell segíteni elkülönített akácültetvények létrehozását, szőlőkaró és más vékony faválasztékoknak 3–5 év alatt való termelése érdekében. A bányák közelében fekvő, arra alkalmas területeken ipari akácokat kell telepíteni bányafa termelés céljából.”

4.3.2. 1958-tól az 1980-as évek elejéig

Az 1958–1960-ig tartó második hároméves terv újabb 78 000 hektár erdőtelepítést hozott, valamint 1960-ban az erdőművelés finanszírozásának új rendszerét. Az 1956-ban létrehozott Erdőfenntartási Alapot továbbfejlesztve a korábbi műveletenkénti átvételről és a ráfordítás alapú elszámolásról áttértek az eredményes, befejezett erdősítések átvételére és az egységáras elszámolásra a befejezett erdősítések után, ezzel pénzügyi ösztönzőt építve az erdősítések finanszírozási és kivitelezési rendszerébe.

Ez az a momentum, amely megnyitotta az utat az erdészeti politika és a fafajpolitika előtt, hogy a kivitelezés eredményességétől függően, később pedig az egyes célállomány típusokhoz kapcsolódóan eltérő mértékben dotáljon, esetleg szankcionáljon. Ezzel az eszközzel egy olyan közzgazdasági szabályzó elemet épített a rendszerbe, amely az eddigi fafajpolitikai célok közvetlenebb és hatékonyabb érvényesítését is lehetővé tette, ahogyan azt majd a következő évtizedek példáján látni is fogjuk.

Az 1960-as éveket a nyárfák fémljelzik. 1961-ben két nagy jelentőségű törvény is született, Előbbi az 1961. évi VI. törvény a mezőgazdasági rendeltetésű földek védelméről, amelynek célja a mezőgazdasági művelés alatt álló területek növelése, az indokolatlan művelési ág váltások kiküszöbölése volt, ezzel jelentősen visszavetve az erdőtelepítési program megvalósítását, mivel amelyik területen felmerült, hogy az mezőgazdaságilag esetleg gazdaságosan hasznosítható, ott már nem engedélyezték az erdősítést. A törvényhez kapcsolódóan rendezték a földnyilvántartást is, ennek köszönhetően az erdőterület (paradox módon) éppen ebben az időszakban növekedett a legjobban.

Az 1961. évi VII. törvény az erdőről és a vadgazdálkodásról továbbra is elsősorban az élőfakészlet növelését, 96 000 hektár új erdő, ezen belül 52 000 hektár gyorsan növekvő nyaras

telepítését írta elő. A törvény összhangban a földvédelmi törvénnyel az erdőtelepítéseket főként a mezőgazdasági célokra gazdaságosan nem hasznosítható területeken rendelte el. Az erdőtelepítési tervek és a földvédelmi törvény kapcsán felmerült feszültségek oldására a 9/1962. OEF. számú utasítás a meglévő erdők és erdőfelújítások rendbetételét, az erdőtelepítésnek az állami erdőgazdaságok kezelésében lévő területekre való összpontosítását és többek között a Hanságban 1150 hektár összefüggő nemesnyáras telepítését rendelte el.

A II. és III. ötéves terv időszakában jellemző volt a fakitermelés folyamatos növekedése, az iparifa-kihozatal növekvő aránya és a fűrészipar nagyarányú fejlesztése. A III. ötéves tervben az erdőterületek további növelését és a nyárfatelepítések folytatását írták elő. Jelentős lendületet adott a programnak és a nyárasításnak az 1966-ban Madas András által kezdeményezett cellulóznyár-telepítési program, amely lehetővé tette a mezőgazdasági nagyüzemek számára, hogy arra alkalmas földterületeiket nyárfával beültessék. A programnak kettős célja volt, egyrészt enyhíteni az ország faimportból származó terhelését, másrészt a mezőgazdasági nagyüzemek burkolt támogatása, mivel a cellulóz-nyár programban létesült nyárasokat ráfordítás alapon számolták el. Ezeket a nyárasokat művelési ág szempontjából nem minősítették át erdővé 1972-ig.

Ebből az időszakból, konkrétan 1963-ból származik a Danszky István által szerkesztett Magyarország erdőgazdasági tájainak erdőfelújítási, erdőtelepítési irányelvei és eljárásai című ún. „Zöld könyvek” sorozat, amely erdőgazdasági tájankénti lebontásban tárgyalja az egyes termőhely-típus változatok erdősítése kapcsán felmerülő feladatokat, közvetítve és fémjelvezve ezzel az időszak fafajpolitikai irányelveit, az erőteljes akác, nyár, fenyő dominanciát az erdőfelújításokban és erdőtelepítésekben.

A '70-es évekre a nagyarányú erdőtelepítési program fokozatosan lassulni kezdett. A IV. ötéves tervtörvény (1970. évi II. törvény) már az élőfakészlet fokozottabb ipari hasznosítását tette az erdészet fő feladatává. Új vonása az erdészeti politikával kapcsolatban az is, hogy első ízbe támasztott követelményeket az erdők jóléti szerepének növelésére. E rendelkezések mellett további erdőterület növelést írt elő, és törvénybe iktatta azt a fafajpolitikai követelményt, hogy előtérbe kell helyezni a fenyőt és a gyorsan növő fafajokat. Célja a fenyőprogrammal a rohamosan növekvő fenyőimport távlati ellensúlyozása volt. A 70 000 hektár tervezett erdőtelepítésből és fásításból mintegy 30 000 hektár cellulóz-nyár telepítéssel számoltak. Előtérbe helyezték a szerkezetátalakításokat, az erdők termőhelyhez jobban illeszkedő fafaj-összetételének kialakítását és a racionális erdőművelést.

A termelési szemlélet felől az erdők környezetvédelmi és jóléti funkciói felé fordulást a nemzetközi folyamatok is igazolták, az 1972-ben Buenos Airesben tartott VII. Erdészeti Világkongresszuson épp Madas András javaslatára fogadták el az erdők hármaskörű funkciójának tézisét. Ezek a folyamatok jelzik a nemzetközi és hazai erdészeti politika fokozatos áthangolódásának megindulását a többcélú, fenntartható, természetközeli erdőgazdálkodás irányába.

Az 1980-ig tartó V. ötéves tervben az addigiakhoz képest jelentősen kisebb terület, 40 000 hektár szerepel erdőtelepítési célkitűzésként. Sokkal hangsúlyosabb szerepet kap az erdőgazdálkodás környezetvédelmi és jóléti szerepének növelése, elsősorban a nagyvárosok és ipari létesítmények környékén. Az erdőfelújítások területén az törvénybe iktatta az erdőszerkezet-átalakítások szükségességét, utalva a termőhelyi adottságok meghatározó szerepére e téren. Újabb vonás az erdészeti politikában, hogy az erdőszerkezet-átalakítást, a gazdaságtalan erdők felújítását, valamint az erdők környezetvédelmi és jóléti szerepével összefüggő tevékenységeket társadalmi szolgáltatásnak ismerte el, a költségfedezetet állami forrásból biztosította. A '70-es évek vége az áttekintés és összegzés időszaka, az 1945 óta eltelt időszak eredményei, tapasztalatai alapján meghatározták a következő 15 év teendőit, melynek erdőművelési, fafajpolitikai irányában meghatározó a differenciált erdőgazdálkodás és az erdőművelés további racionalizálása. Ennek keretében a termőhely fontossága hangsúlyozódik, amely meghatározza a fatermesztés célját, az erdőművelés módját. A

Keresztesi Béla által 1982-ben szerkesztett Magyar erdészet című könyv erdőműveléssel foglalkozó fejezetének végén a szerzők, Majer Antal és Solymos Rezső felhívják a figyelmet az elmúlt évtizedek egyoldalú fafajpolitikai irányaira, amelynek következtében „a gyorsan növő fafajok – nyárok, akác, fenyők – a befejezett erdősitések 76%-át teszik ki.” Ez a jelentős részarány részben az őshonos, lassan növő értékes lombfák – nemes tölgy, bükk – arányának rovására ment. A szerzők felhívják a figyelmet az őshonos lombfajok visszaszorulására, és célul fogalmazzák meg fenntartásukat, területük növelését az első kivitelekben és a felújításokban.

4.3.3. Az 1980-as évek elejétől 2004-ig

A '80-as évekre a fokozatosan csökkenő erdőtelepítési ténytűszűmök jellemzőek, a korábbi évtized trendjei tovább folytatódtak, az erdők hármas funkciójának erősítése és az erdőszerkezet-átalakítások kerülnek előtérbe a már említett racionális erdőművelés mellett. A fafajpolitikai irányokat ettől az időszaktól kezdve érdemes az erdőművelés finanszírozási rendszerén keresztül vizsgálni, mivel a gazdasági érdekeltségen át az erdősítők döntéshozatalának befolyásolása ekkortól válik jellemzővé.

A 9/1971. MÉM-PM-ÁH együttes rendelet rögzítette, miszerint az erdőtelepítések és fásítások finanszírozása célcsoportos állami beruházási keretből történik, mai elnevezése szerint a fejezeti kezelésű előirányzatok címszűm alatt a költségvetésből működő támogatások jogcímcsoporton belül erdőtelepítés, erdőszerkezet-átalakítás, fásítás jogcímen részesül a költségvetésből. „Az erdősítési egységűarak 1970–1975-ig számvitelileg részben alátűmasztott tapasztalati adatokra, globális önköltségi ténytűszűmokra, feltételezett pótlási és befejezési időszűksűgletre támaszkodtak, az erdőfelújítás és a telepítés egységűarai azonosak voltak. Minősűgi fejlődés az 1976. évi szabályozással következett be, amikor az egységűarokat már az ERTI számítógűpes, erdőgazdaságonkénti részletes önköltsűg-elemzésűre épűltek, s ettől kezdve a felújítási és telepítési egységűarak elváltak egymástól.” – írja Halász Aladár.

Az egységűarak szűtválása önmagában még nem hordozott fafajpolitikai célkitűzéseket. A '80-as évek folyamán az erdőfenntartási alaplól finanszírozott erdőfelújítások normatív összegei meghaladták az erdőtelepítések normatív összegeit, melyek költségvetési forrásokból álltak rendelkezésre. Az eltérések elsűsorban az eltérő önköltsűgű kiviteli feladatokra vezethetűek vissza.

A nyolcvanas évek végén, kilencvenes évek elején lezajlott rendszerváltás során a magántulajdon újra jelentűs szerephez jutott az erdőgazdálkodásban és a mezűgazdaságban is a privatizáció és vagyonnevesítés következtében. Az állami erdőgazdaságból részvén-társaságbok lettek, a magán-erdűgazdálkodói szűktor pedig az erdőtelepítések elsűszűmű kivitelezűjűvé lépett előre a kilencvenes évek folyamán. A piaczgazdasági átmenettel párhuzamosan az erdőgazdálkodással szemben egyre hangsűlyosabban jelentek meg természet- és környezetvűdelmi elvűrűsűgűk, a tartamos, természetközeli erdőgazdálkodás igénye. Felerűsűdűt az őshonos, hosszú vágűsfordulűjű fafajok alkotta erdűtűrsűlűsűlűk felűtűtű, területűket jelentűsen lecsűkkentnek minűsítű természetvűdelmi irányvonal, amely ezzel egy időben hevesen ostorozni kezdte a nem őshonos fafajokkal, fajtákkal való erdűsitési tevékenysűget, a fenyvesítűst, a nemesnyűrűsűk terjedűsűt elsűsorban az ártűri terűleteken, az akác jelentűs tűrfoglalását.

A fafajpolitikai célkitűzűsűk a kilencvenes évektől egyűrtelműen az erdőtelepítűsűk és kisebb mértűkben az erdőfelújítások normatív támogatási rendszerűhez, eurűpai uniűs csatlakozásunkat követűen pedig az EU által társfinanszírozott erdőtelepítűsűk dotációs rendszerűhez köthetűek. A támogatások célcsoportja elsűsorban a magán-erdűgazdálkodók és mezűgazdasági földtulajdonosok.

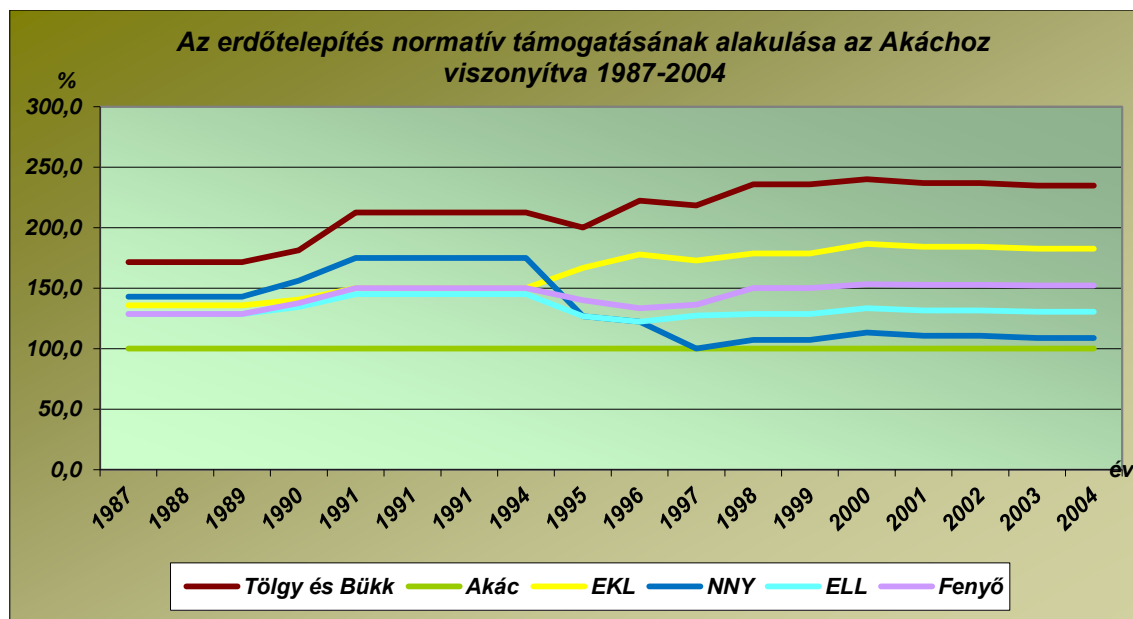
Érdekes megfigyelni, hogy 1987 és 2004 között egymáshoz viszonyítva hogyan változott az egyes főbb állományalkotó fajok célállomány-csoportjainak támogatottsága erdőfelújítás és erdőtelepítés esetén. Ezt szemlélteti az 1. táblázat

1. táblázat: Telepítés, felújítás normatív támogatásának alakulása 1987–2004 (E Ft/ha)

Év	Telepítés, felújítás normatív támogatása 10° alatt, géppel jól járható terepen											
	Tölgy és Bükk		Akác		EKL		NNY		ELL		Fenyő	
	T	F	T	F	T	F	T	F	T	F	T	F
1987	48	90	28	48	38	60	40	66	36	54	36	72
1988	48	90	28	48	38	60	40	66	36	54	36	72
1989	48	90	28	48	38	60	40	66	36	54	36	72
1990	58	90	32	48	45	60	50	66	43	54	44	72
1991	85	120	40	55	60	70	70	75	58	65	60	85
1992	85	120	40	55	60	70	70	75	58	65	60	85
1993	85	130	40	70	60	70	70	80	58	80	60	80
1994	85	130	40	70	60	70	70	80	58	80	60	80
1995	150	160	75	80	125	120	95	100	95	100	105	100
1996	200	160	90	80	160	120	110	100	110	100	120	100
1997	240	210	110	90	190	140	110	100	140	100	150	110
1998	330	210	140	90	250	140	150	100	180	100	210	110
1999	330	210	140	90	250	140	150	100	180	130	210	110
2000	360	210	150	90	280	140	170	100	200	130	230	110
2001	450	231	190	100	350	154	210	110	250	143	290	121
2002	450	254	190	110	350	169	210	121	250	157	290	133
2003	540	280	230	120	420	185	250	133	300	172	350	146
2004	540	280	230	120	420	185	250	133	300	172	350	146

A rendszerváltást követően a '94-'95-ös évekre esik az erdőtelepítések dotációjának erőteljes elszakadása az erdőfelújításokétól. Ez az időszak az erdőtelepítések újbóli, a rendszerváltás körüli zavaros időszakot követő megindulásának is. Ez mutatja, hogy a fajajpolitikai célokat elsődlegesen az erdőt telepítő magán-erdőgazdálkodók és földtulajdonosok döntésein keresztül igyekeztek, igyekeznek befolyásolni. Ezzel az első kivételű erdősítésekét kívánják a termőhely adta lehetőségek között az őshonos, hosszú vágásfordulójú fajok, illetve a hazai nyárak irányába terelni, ezzel szemben a fenyőt és az akácot, valamint a nemesnyárakat lehetőleg visszaszorítani. Az erdőfelújítások és erdőtelepítések területén a védett természeti területek esetében, néhány kivételtől eltekintve, a fent leírtak kötelező érvényűek.

Az 1. ábra szemlélteti, hogy Akác bázis mellett miként alakult a többi faj viszonylagos támogatottsága az erdőtelepítések esetében. Az adatok a 10°-nál alacsonyabb lejtésű, géppel jól járható területre vonatkoznak, mivel esősorban ezeken a területeken alakulnak ki az egyes célállományokkal kapcsolatos választási lehetőségek, viták. A vizsgált tizenhét év során az erdőtelepítés támogatottsága jelentősen nőtt. Az ábra tanulsága szerint a fajajpolitikai irányelvek változását követve a nemes nyár támogatottsága az akácéhoz közeli értékre esett vissza, míg a tölgy és az egyéb kemény lombos célállományok támogatottsága fokozatosan nőtt az akácéhoz viszonyítva.

1. ábra: Erdőtelepítési normatív támogatások alakulása az akáchéhoz viszonyítva 1987–2004

Az utóbbi másfél-két évtized fafajpolitikája az erdészeti politikával együtt a már említett tartamos, természetközeli erdőgazdálkodás irányába fordult az erdők közcélú, védelmi, egészségügyi, turisztikai funkcióit hangsúlyozva, az őshonos fafajok alkotta célállományok fokozott preferálásával, és az idegenhonos fajok, nemesített fajták háttérbe szorításával az erdősítésekben.

Az új szemléletet tükrözi az 1996-ban egymással szoros kapcsolatban megalkotott LIII. törvény a természet védelméről és LIV. törvény az erdőről és az erdő védelméről, kiegészülve az LV. törvénnyel a vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadásatról. Az erdőtörvény 2. §-a szerint: „(1) Az erdőt olyan módon és ütemben lehet használni, igénybe venni, hogy a gazdálkodási lehetőségek a jövő nemzedékei számára is fennmaradjanak úgy, hogy az erdő megőrizze biológiai sokféleségét, természetközeliességét, termőképességét, felújuló képességét, életképességét, továbbá megfeleljen a társadalmi igényekkel összhangban levő védelmi és gazdasági követelményeknek, betöltse természet- és környezetvédelmi, egészségügyi-szociális, turisztikai, valamint oktatási és kutatási célokat szolgáló szerepét.

(2) E törvény rendelkezéseit a természet védelmére, a termőföld védelmére, a talajvédelemre, a növényvédelemre, valamint a vadászati jog gyakorlására, hasznosítására vonatkozó külön jogszabályok rendelkezéseivel összhangban kell alkalmazni.

(3) Védett természeti területen lévő erdő esetén e törvény rendelkezéseit a természet védelméről szóló törvényben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni.”

A törvény 35. §-ának 2. bekezdése szerint: „Ahol a termőhelyi viszonyok lehetővé teszik, a telepítési-kivitelezési terv készítésénél őshonos fafajok alkalmazásával előnyben kell részesíteni a természetközeli erdőtársulások létrehozását.”

A természetvédelemről szóló jogszabály a védett természeti terület esetében úgy rendelkezik, hogy ott az erdőfelújítás „termőhelynek megfelelő őshonos fafajjal” történhet természetes felújítási módszerekkel, míg erdőtelepítés esetén „kizárólag őshonos fafajokkal, természetkímélő módon és a termőhely típusra jellemző elegyarányal végezhető”.

Látható, hogy az egykor liberális gazdaságpolitika mára milyen erős állami beavatkozássá fejlődött, ahol az erdőtulajdonnal kapcsolatos, a közérdek biztosítása érdekében hozott, korlátozásoknak és kötelezettségeknek se vége se hossza.

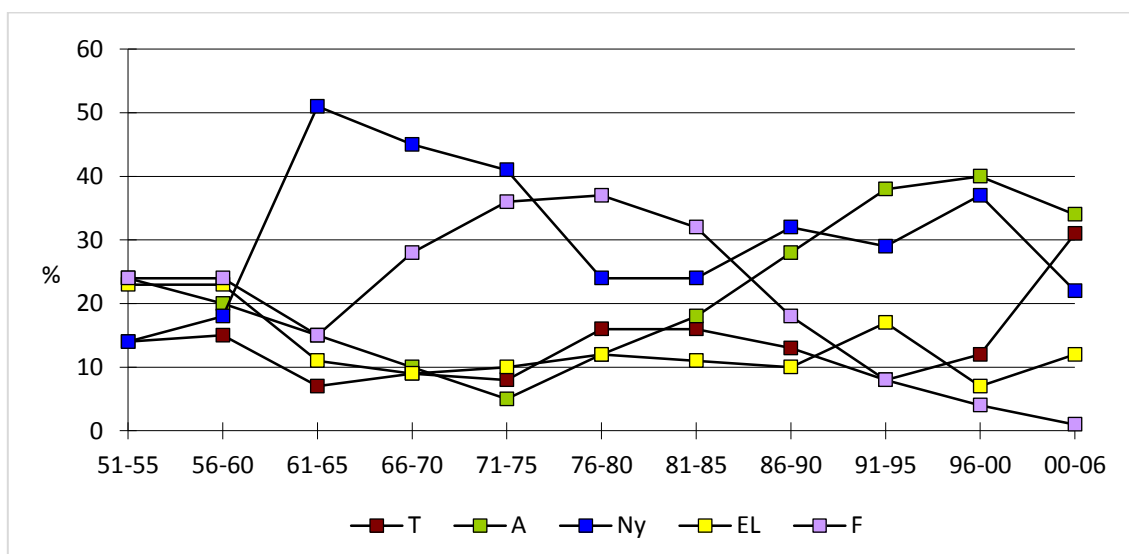
4.3.4. Az Európai Unióban

2004. május 1-ei európai uniós csatlakozásunkkal a fafajpolitika nem módosult jelentősen, sokkal inkább az eszköztár. A mezőgazdasági területek erdősítése kapcsán megjelenő Európai Unió társfinanszírozás lehetővé tette a fafajpolitikai célok még hangsúlyosabb megjelenítését a támogatási keretösszegekben és a támogatás elnyerésének szabályozásában is, gondolok itt a rangsorolás érdekében kialakított pontozási rendszerre, illetve a kiegészítő támogatásokra.

A megjelent támogatási rendeletek 2004–2006 között kiemelten támogatták az őshonos, hosszú vágásfordulójú természetközeli állományok kialakítását mind a támogatási összeg nagyságával mind a jövedelempótló támogatás idejével. A fenyő fajok teljesen a háttérbe szorultak az akác és nemesnyár fajú erdősítésekkel együtt. Az Európai Unió 2007–2013-as költségvetési időszaka az agrárfinanszírozás reformját is célul tűzte ki, ennek következtében a támogatási keretösszegek és a jövedelempótló időszakok is jelentősen lecsökkentek, az egyes fajok preferáltsága viszont nem változott számottevően. A 2007-ben megjelent 88/2007. FVM rendeletben található 1. számú melléklet az egyes területek kapcsán minden egyes célállomány esetében konkrét ajánlást fogalmaz meg, miszerint az adott területen az adott célállomány támogatásra javasolt, támogatható vagy nem támogatható, ezzel tovább differenciálva és erősítve a fafajpolitikai szemléletű beavatkozást a gazdálkodói döntéshozatalba.

5. Összefoglalás, értékelés

Az erdőtelepítések támogatási rendszerébe épített fafajpolitika számos kérdést és problémát is felvet, ugyanúgy ahogyan például az erőltetett fenyvesítés vagy nyárasítás. Az adott korszakban egy adott problémára kerestek velük, alapvetően rövid távra, megoldást, vagy egyszerűen a termőhelyi tényezők korlátozó hatása miatt nem volt más választás. A nem jól megválasztott fafajpolitikai és gazdaságpolitikai eszközök eltéríthetik a gazdálkodás, kivitelezés menetét a kívánatos céltól. Ilyen volt a cellulóz-nyár program is, hiszen sokszor olyan termőhelyeken is erőltették a nemesnyárat, ahol azok végül nyártemetőkké fejlődtek. Napjainkban a tölgy-csoport kiemelkedő támogatási térszámait előrevetítik egy hasonló túlzásba vitt tölgyesítés lehetőségét, ahol a pénzügyi szabályzók által vezetett gazdálkodói érdek olyan termőhelyekre is tölgy fajokkal erdősít, ahol annak nincs meg a létjogosultsága. Ezeknek a hatásoknak adja szép összegzését a 2. ábra, amelyen az elmúlt 55 év során mutatja az erdőtelepítések faj-arányait.

2. ábra: Erdőtelepítések faj-arányai 1951–2006

Az ábra kiválóan szemlélteti az egyes korszakokban jellemző fafajpolitikai irányvonalakat. Az '50-es '60-as évek fordulójától kezdődő nyár-program felfutását, majd a már a III. ötéves tervidőszak végén az ERTI által javasolt fenyvesítési program kapcsán a fenyő főfafajú célállományokkal végzett erdőtelepítések felfutása és az ezredfordulóra a teljes visszaszorulása. Látható, hogy a fenyők helyét szép lassan a '80-as évektől átveszi az akác, amely egészen az ezredforduló utánig tartja magát, amikor is a megjelenő tölgy, bükk csoportot kiemelten támogató fafajpolitika soha nem látott arányú tölgy erdősitéseket eredményez. Az arányok mozgásának és az egyes időszakokban kiemelkedő szereppel bíró fafajokkal történt erdőtelepítések jelentős hányadának háttérében a szigorú tervezési és hatósági felügyeleti rendszernek köszönhetően termőhelyi okokat kell keresnünk, gondoljunk csak a szélsőségesen száraz homoktalajokra, ahol az erdei és feketefenyő fafajokon kívül nincs más életképes, zárt erdőállományt biztosító fafajunk, bár ezzel kapcsolatban rögtön felmerül a zárt erdőborítás szükségessége is. A termőhelyi okok mellett azonban nem tekinthetünk el a már említett szélsőséges esetektől, amelyek jelzik a fafajpolitika eszköztárának elégtelen, bizonyos fafajokat túlságosan, már káros mértékben preferáló működését. Ezeknek a tapasztalatoknak felhasználásával, és a célokat és eszközöket egyértelműen meghatározva, a lehetséges hatásokkal észszerűen mérlegelve kialakítható az a fafajpolitika, amely minden érdekelt számára biztosítja a megelégedést.

A XXI. század szemléletének megfelelő erdőgazdálkodás kialakítása érdekében az utóbbi években felmerült a „Zöld Könyvek” újra kiadásának lehetősége, felülvizsgálva a hatvanas években irányadó tényeket és ajánlásokat, aktualizálva azokat a kor szelleméhez. Megvizsgálva a Zöld Könyvek tartalmát, termőhelyhez rendelt célállomány-típusai egyáltalán nem elavultak, nem feltétlenül ezek felülvizsgálatára, hanem a XXI. században gyakorló erdőgazdálkodók számára hasznos, az alkalmazás során fontos szemléletbeli, gyakorlati kérdések megvitatására volna talán szükség.

Szakmai fórumokon és szakmán kívül is folyamatos vitatémát biztosítanak az erdészeti politikával, fafajpolitikával kapcsolatos kérdések és problémák, melyre jó példa az Index internetes portálon elérhető [Erdő, Természet, Erdészek, Természetvédelem](#) fórum. A viták kapcsán nem árt megjegyezni és feleleveníteni Járó Zoltán már emlegetett kritériumait a fafajpolitikához kapcsolódóan. Az ismert kiindulási állapotot, a lehetőségeket, ami alapján változtathatunk a rendszer működésén, a célok, amelyeket el kívánunk érni, és amelyekről úgy gondolom sok esetben nem kellően differenciáltak és egyértelműek, végül pedig a célok eléréséhez szükséges intézkedések, melyeken mindig is lesz mit javítani, igazítani, hogy a kívánt hatást érjük el.

6. Irodalomjegyzék

Idézett irodalmi források

Halász A. (1994): A magyar erdészet 70 éve számokban 1920–1990. FM Erdőrendezési Szolgálat, Budapest.

Keresztesi B. (szerk.) (1982): Magyar erdészet 1954–1979. Akadémia kiadó, Budapest. 12–95 pp.

Kollega Tarsoly I. (szerk.) (2004): A leghosszabb fél évszázad. Tarsoly Kiadó, Budapest 2004. 10–34 pp.

Madas A. (1978): Erdészeti politika. Akadémia Kiadó, Budapest.

Oroszi S. (1990): Az alföldfásítás a két világháború között Magyarországon. Erdészettörténeti Közlemények, Országos Erdészeti Egyesület, Budapest.

Veress J. (szerk.) (2001): Gazdaságpolitika. Aula Kiadó, Budapest. 10–50 pp.

Feldolgozott irodalmi források

Danszky I. (szerk.) (1972): Erdőművelés I. Erdőfelújítás, erdőtelepítés, fásítás. Mezőgazdasági Könyvkiadó Vállalat, Budapest.

- Danszky I. (szerk.) (1963):* Magyarország erdőgazdasági tájainak erdőfelújítási, erdőtelepítési irányelvei és eljárásai. I - VI. Országos Erdészeti Főigazgatóság, Budapest.
- Halász A. (1960):* Erdőgazdaságunk, faiparunk és faellátásunk helyzete és fejlődése 1920–1958-ig. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- Kolossváry Szabolcsné (1975):* Az erdőgazdálkodás története Magyarországon. Akadémia Kiadó, Budapest.
- Magyar P. (1961):* Alföldfásítás I. Akadémia Kiadó, Budapest.
- Magyar P. (1962):* Alföldfásítás II. Akadémia Kiadó, Budapest.
- Nemzeti Erdőprogram Programiroda – NYME-EVGI (2002):* Nemzeti Erdőstratégia és Erdőprogram Társadalmi és információs vitaanyag. Sopron.
- Lett B. (2005):* Az erdészeti adózás és támogatás jelenlegi és várható rendszere. Sopron

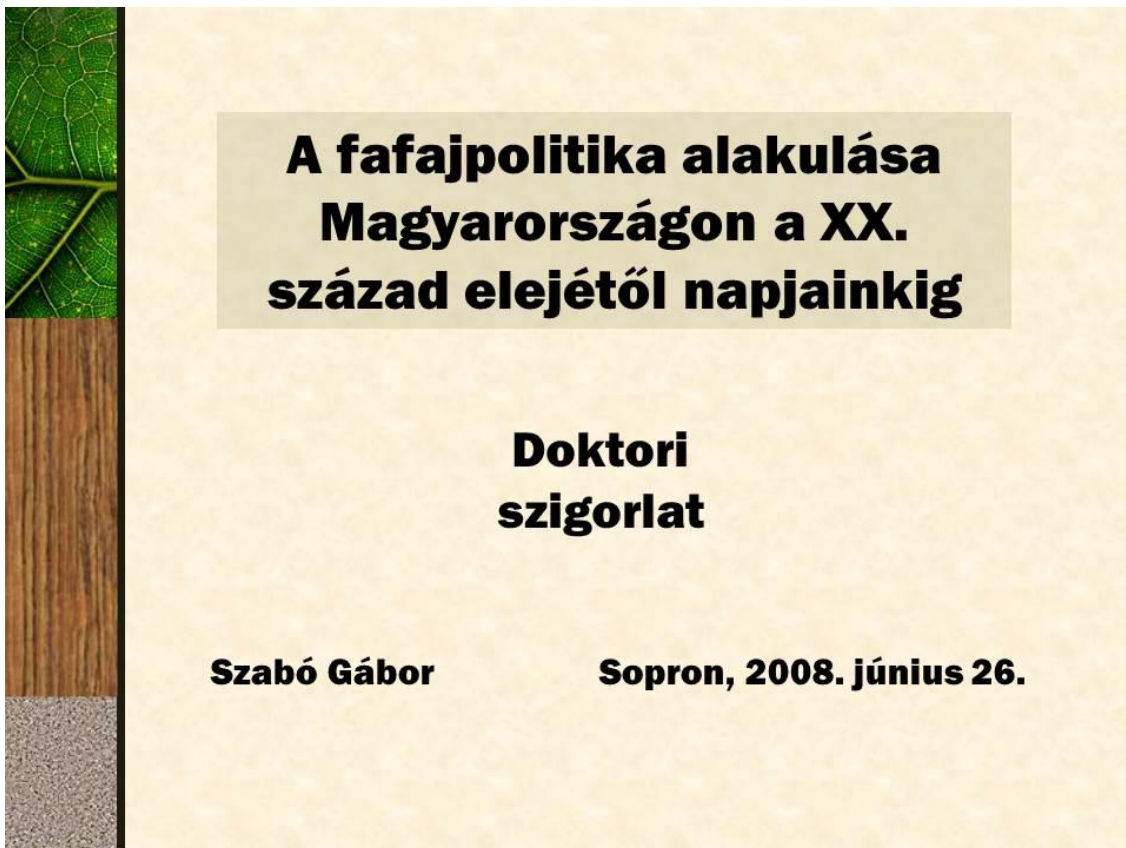
Legfontosabb idézett és feldolgozott jogszabályok

1879. évi XXXI. tc. Erdőtörvény
1898. évi XIX. tc. a községi és némely más erdők és kopár területek állami kezeléséről, továbbá a közbirtokosságok és a volt úrbéreszek osztatlan tulajdonában lévő, közösen használt erdők és kopár területek gazdasági ügyvitelének szabályozásáról
1923. évi XIX. tc. az alföldfásításról
1935. évi IV. tc. az erdőről és a természetvédelemről
- 1040/1954. (V. 27.) MT határozat az erdőgazdasági termelés fejlesztéséhez szükséges intézkedésekről
1961. évi VII. törvény az erdőkről és a vadgazdálkodásról
- 33/1962. (IX. 12.) Korm. rendelet az erdőkről és a vadgazdálkodásról szóló 1961. évi VII. törvény végrehajtásáról
1996. évi LIII. törvény a természetvédelemről
1996. évi LIV. törvény az erdőről és az erdő védelméről
- 132/2004. (IX. 11.) FVM rendelet a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv alapján az Európai Unió által társfinanszírozott mezőgazdasági területek erdősítéséhez nyújtott támogatás igénybevételének részletes szabályairól
- 88/2007. (VIII. 17.) FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a mezőgazdasági területek erdősítéséhez nyújtandó támogatás igénybevételének részletes szabályairól

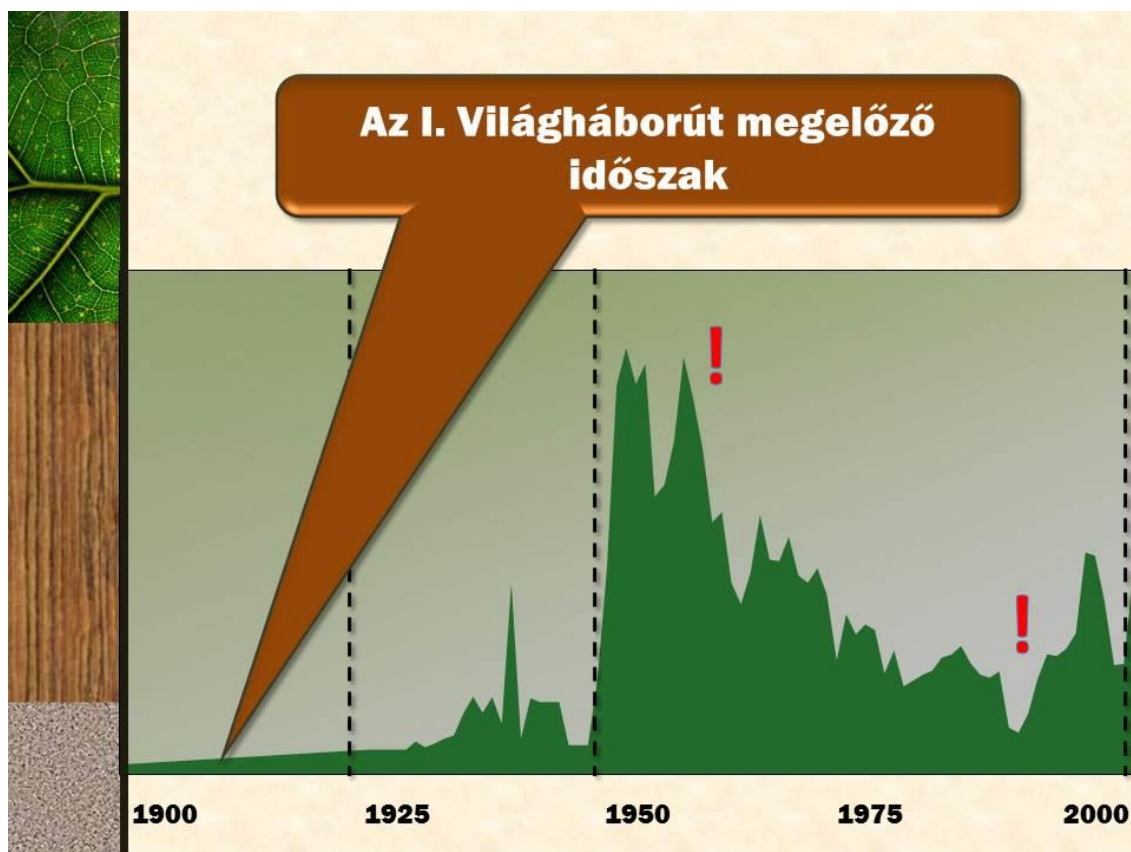
Internetes források

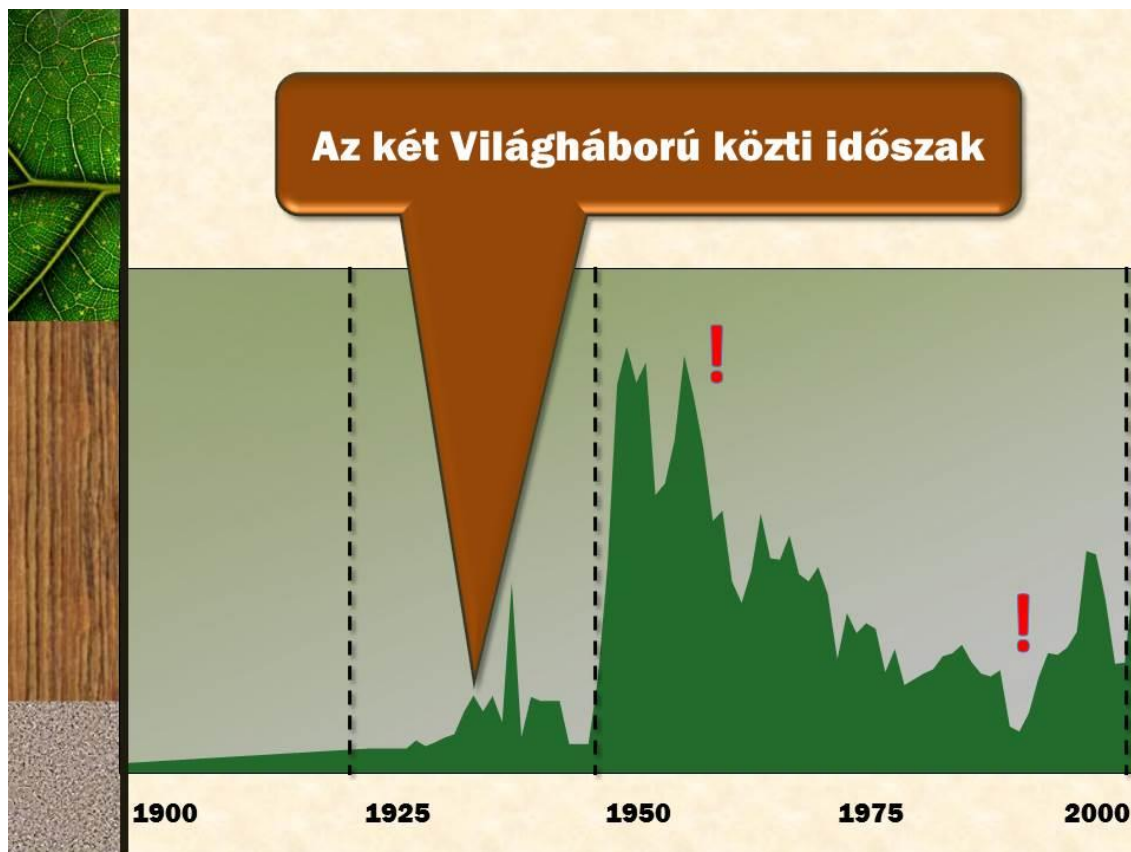
Erdő, Természet, Erdészek, Természetvédelem fórum az Index internetes portálon:

http://forum.index.hu/Article/showArticle?na_start=1050&na_step=30&t=9038712&na_order=?cmd=Article showArticle&na_start=1050&na_step=30&t=9038712&na_order=?cmd=Article showArticle&na_start=1050&na_step=30&t=9038712&na_order=?cmd=Article showArticle&na_start=1050&na_step=30&t=9038712&na_order=

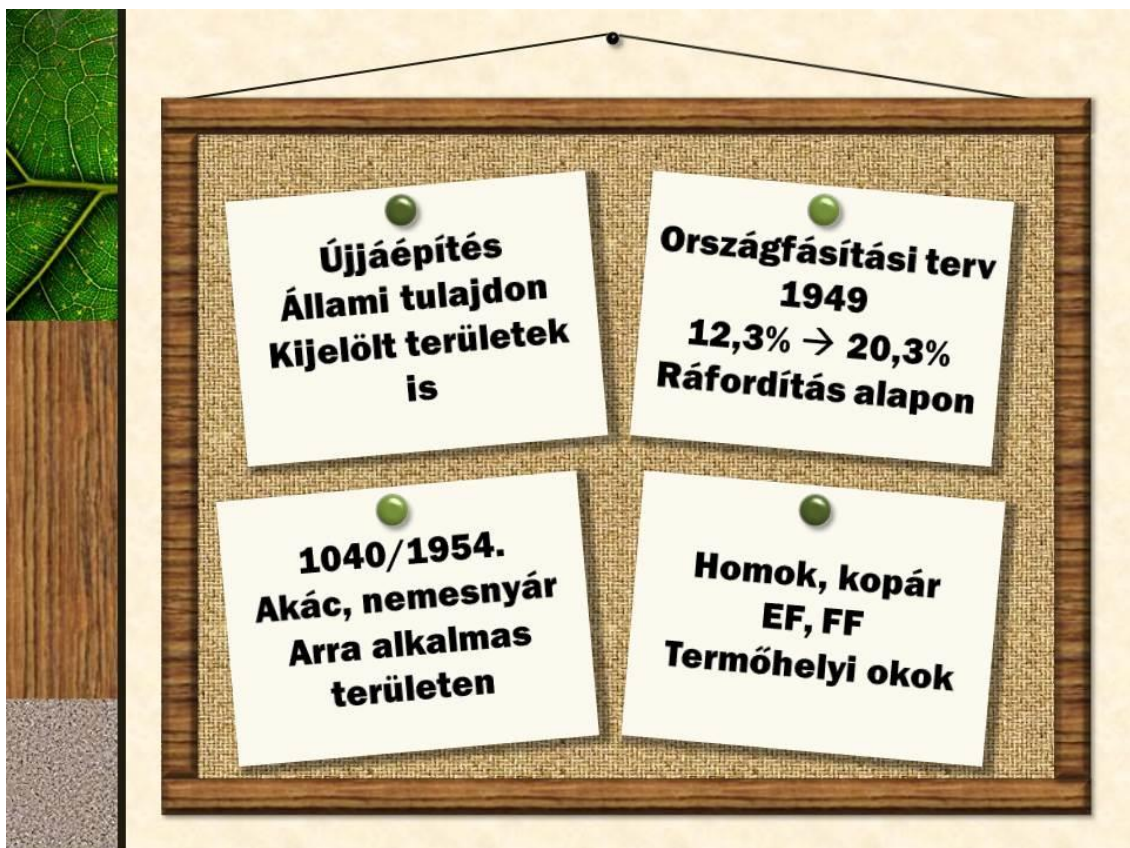
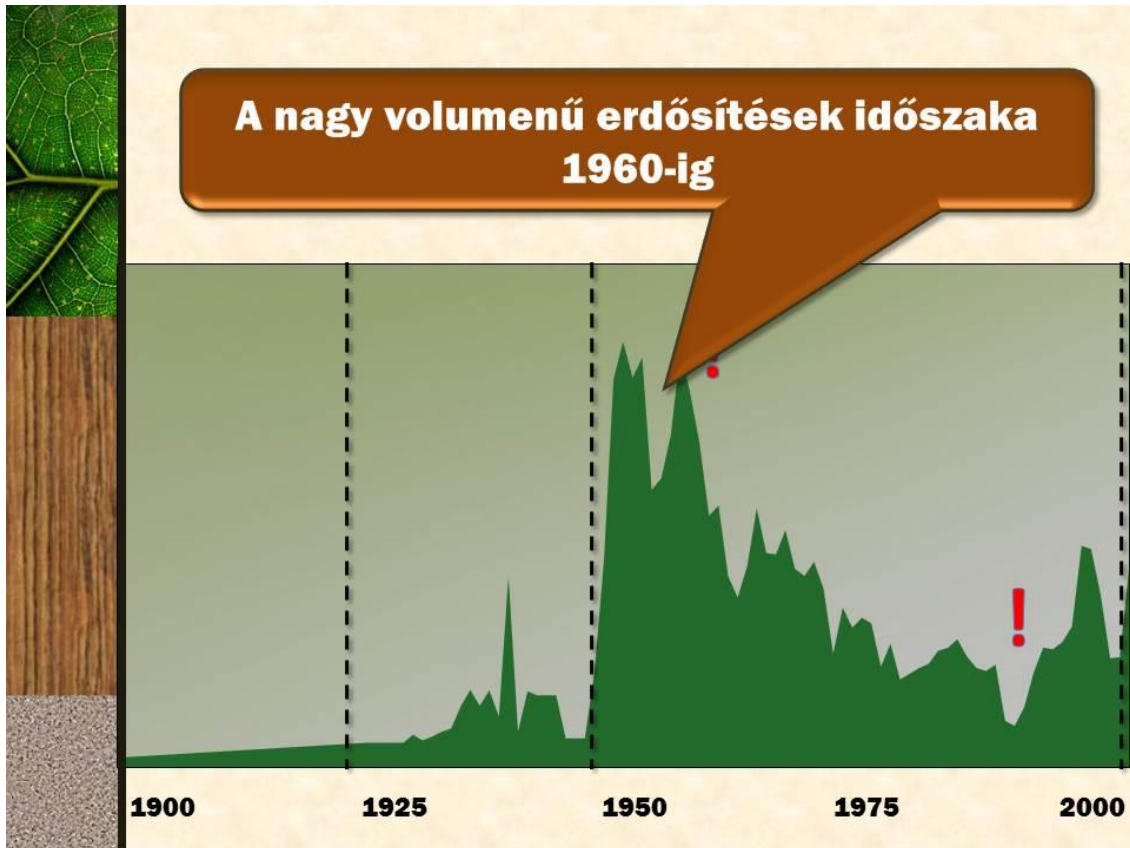

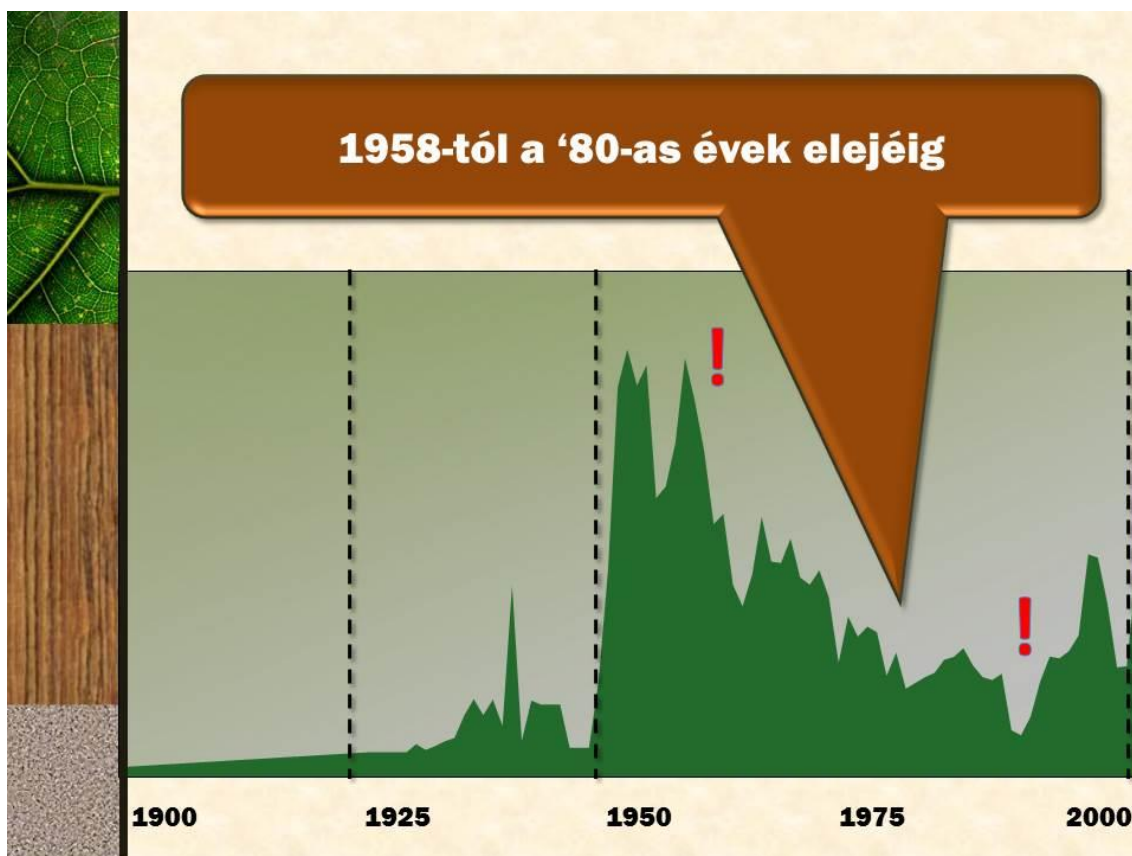

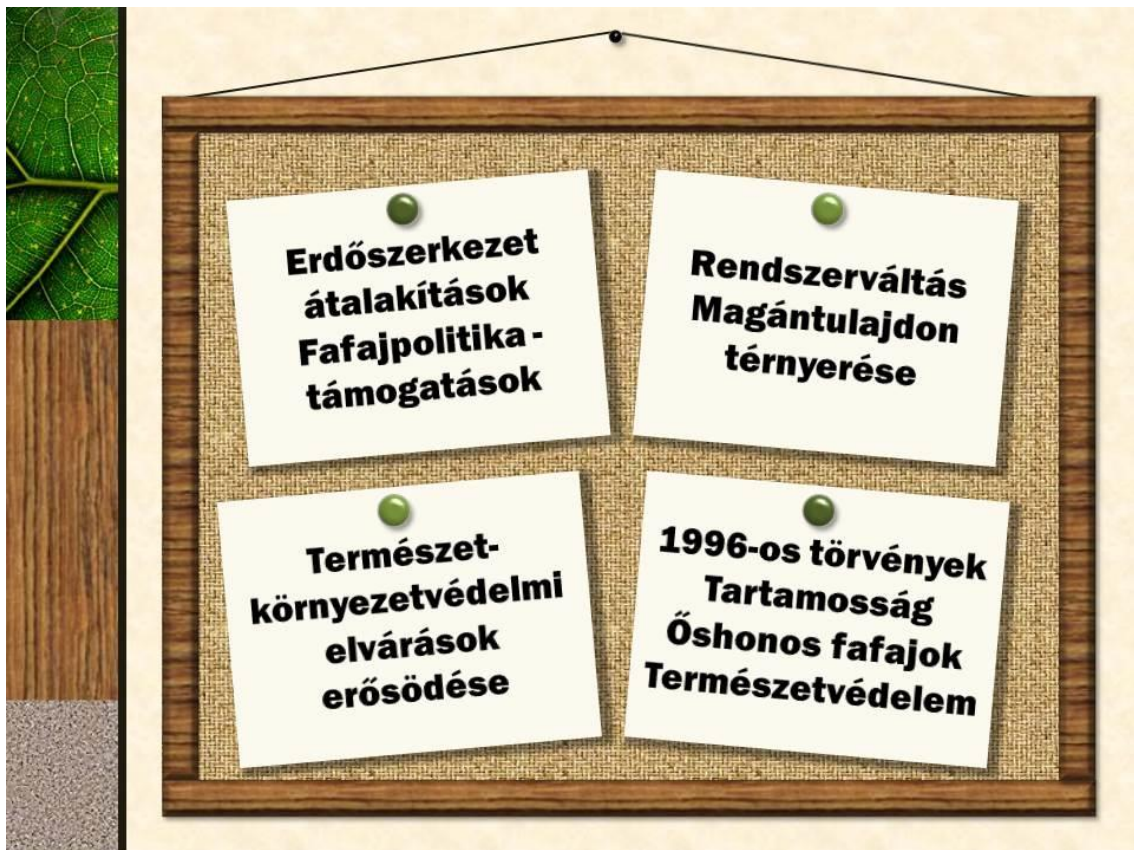
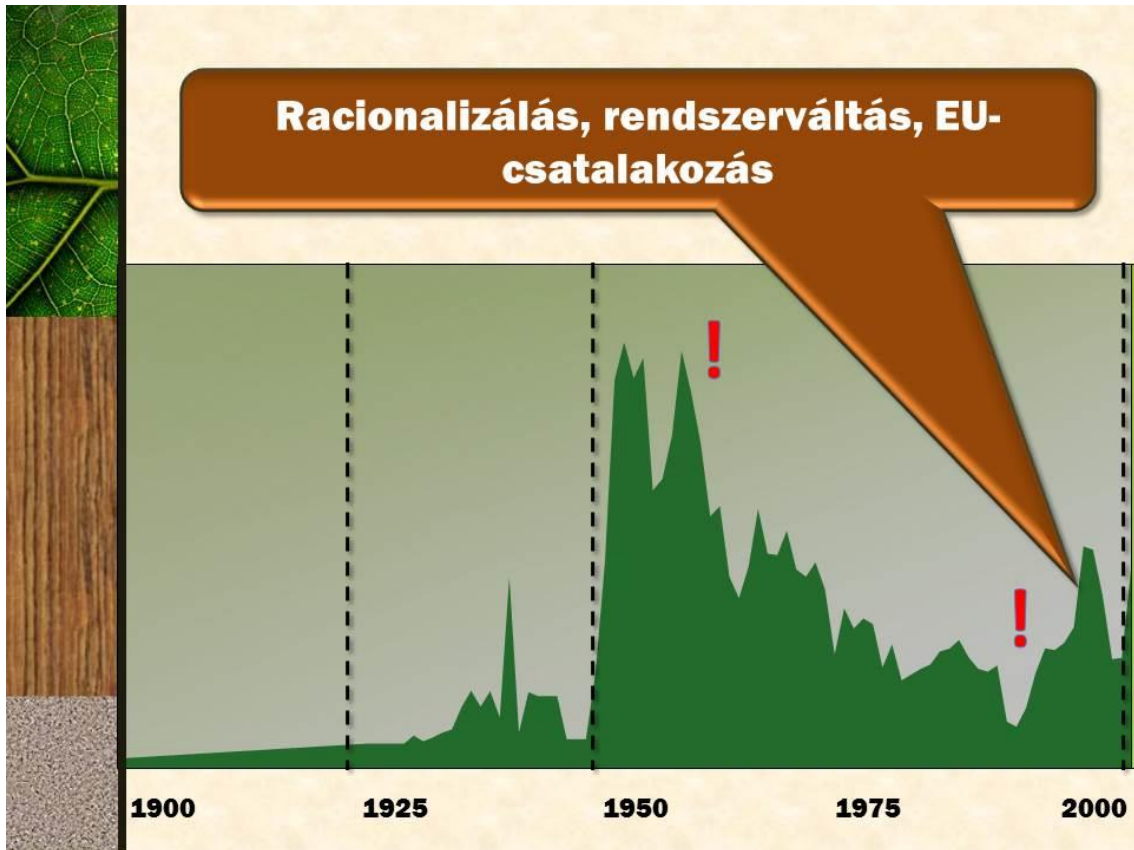

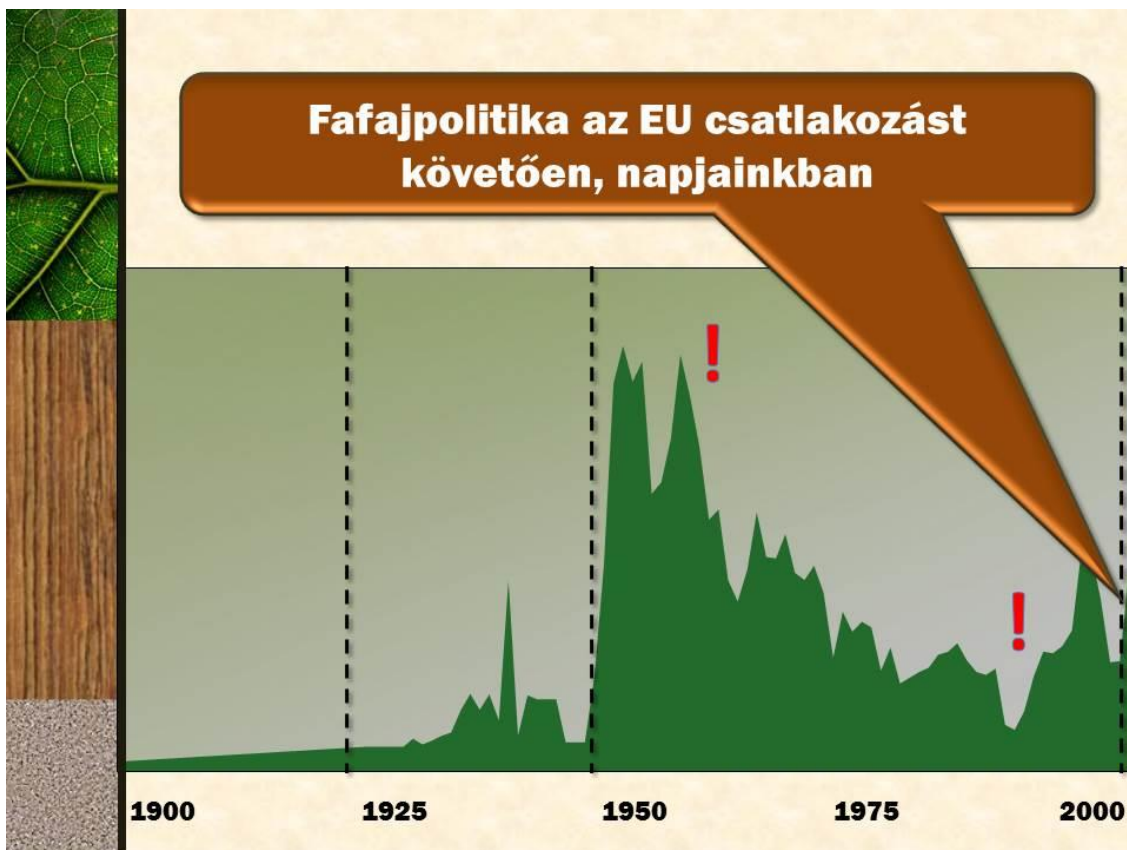
The corkboard contains four notes:

- Trianon**
Állami erdők 4,1%
Alföldfásítás
Kaán Károly
- Erdőterület**
növelés
Produktivitás
növelés
- Fenyőhiány**
Akác, Nyárok
Nemesnyárok
Fenyőpótló?
- 1923, 1935**
Gyorsan növe
produktív fajok
Kisajátítás

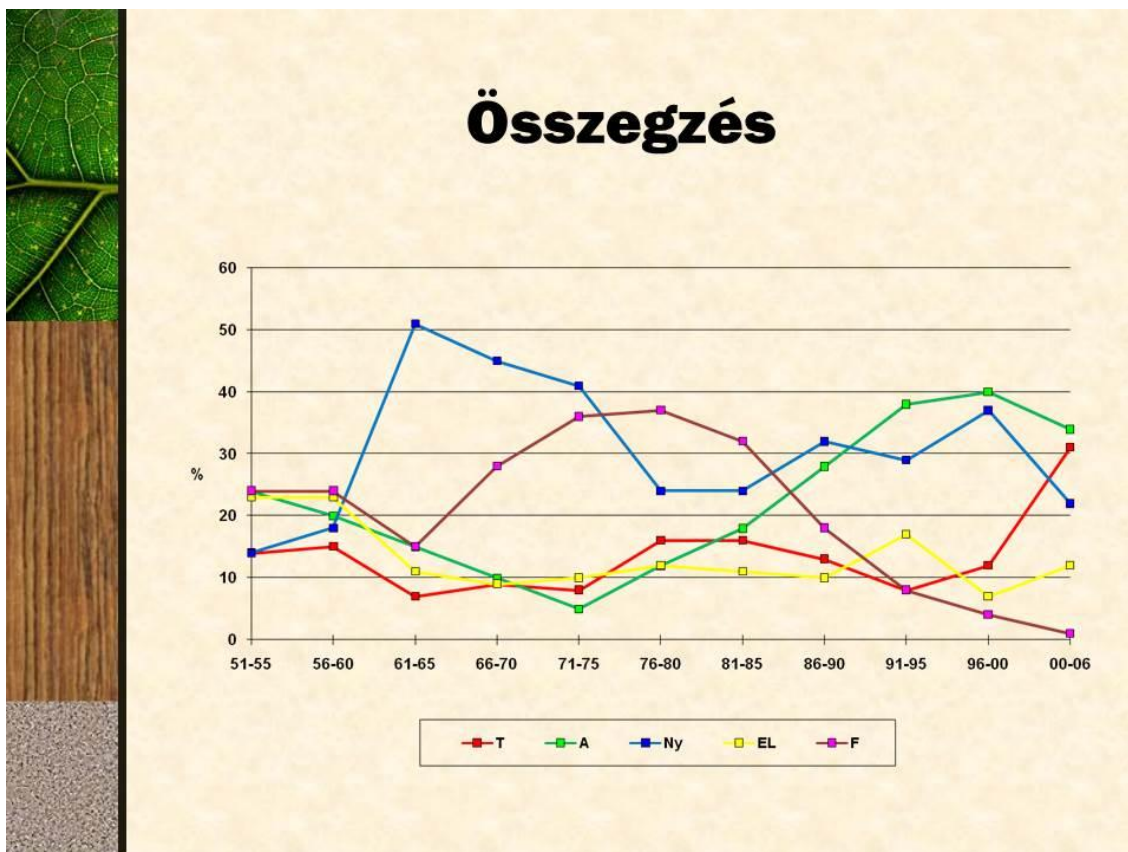

The corkboard contains four notes detailing forest management goals:

- Természetközeli Többcélú Fenntartható Erdőgazdálkodás**
- Mezőgazdasági területek erdősítése Társfinanszírozás**
- Őshonos, hosszú vágásfordulójú fajok előtérben**
- Idegenhonos fajok, fajták visszaszorítása**

Köszönöm a megtisztelő figyelmet!

Feldolgozott irodalom

Agrárklíma 2 – VKSZ_12-1-2013-0034 projekt

<http://www.agrarklima.nyme.hu/index.php/23219/?&L=1>

Ali T.G. – Kottek P. – Nagy J. (2012): A magyar erdők szerkezetének változása az elmúlt száz évben. – In: Faragó S. (szerk.): Monitoring az erdészetben és vadgazdálkodásban. A Magyar Tudományos Akadémián 2012. november 21-én megtartott tudományos ülés előadásai. Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron : pp. 9–20

Ali T.G. – Nagy J. (2011): Az erdők helyzete hazánkban – Az erdészeti politika és a támogatási rendszer változásainak hatása a magyar erdőkre. In: Mészáros Károly Emlékkülés Sopron, 2011. június 28. Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron. pp. 91–103

ÁESZ (2003): Erdőtelepítések nettó bekerülési költségei az Állami Erdészeti Szolgálat 2003. évi felmérése alapján.

ERTI (2006): Erdészeti határtermőhelyek erdősítése (ERDŐHATÁR 1-00060/2004 számú kutatási program)

Halász A. (szerk. 1960): Erdőgazdaságunk, faiparunk és faellátásunk helyzete és fejlődése 1920–1958-ig. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest : 333 p.

Halász A. (1994): A magyar erdészet 70 éve számokban 1920–1970, FM Erdőrendezési Szolgálat, Budapest

Jankó F. (2013): Elfeledett viták az alföldi erdősítés és vízrendezés éghajlati hatásairól. Földrajzi Közlemények 137. (1) pp. 51–63.

Járó Z. – Fűhrer E. (2005): Az erdővagyon bővítése a mezőgazdaságilag gazdaságtalan nem hasznosított földterületek beerdősítésével. In: Molnár S. (szerk.): Erdő-fa hasznosítás Magyarországon. A nemzeti erdővagyon minőségi fejlesztésének és bővítésének, valamint a fahasznosítás korszerűsítésének programja keretében végzett kutató munka eredményei. 428 p. Sopron: Nyugat-Magyarországi Egyetem Faipari Mérnöki Kar pp. 129–136.

Juhász I. – Marosi Gy. (2014): Fafajok gazdasági modell számítása – 8. fejezet: Egyes fafajok bevétele, költsége, jövedelme ERTI, Sopron

Kaán Károly Országfásítási Program 2018

KSH (2012): Magyarország földterülete művelési ágak szerint 1853–2011 – In: Agrár idősorok és censzusok – KSH https://www.ksh.hu/docs/hun/agraar/html/tabl1_3_1.html

Lett B. (2020): Amit a számok mutatnak az Akácról – Az akácgazdálkodás szerepe a magyar erdőgazdálkodásban. Erdővagyon-gazdálkodási közlemények 13. Soproni Egyetem Kiadó, Sopron : 199 p.

Lett B. (szerk.) (2021): Amit a számok mutatnak az erdőművelés ökonómiájáról Erdővagyon-gazdálkodási közlemények 14. Soproni Egyetem Kiadó, Sopron : 242 p.

Lett B. – Frank N. – Horváth S. – Stark M. – Szűcs R. (2018): Amit a számok mutatnak. Erdők – Erdőgazdálkodás – Főfafajok vagyongazdálkodása. Erdővagyon-gazdálkodási közlemények 10. Soproni Egyetem Kiadó, Sopron : 77 p.

Lett B. – Jáger L. – Stark M. (2015): A Nemzeti Erdőstratégia (NES) és Erdőprogram (NEP) megújítása – Az intézkedési területek harmonizációja. Differenciált, multifunkcionális és tartamos erdővagyon-gazdálkodás. Erdővagyon-gazdálkodási közlemények 4. Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron: 68 p.

Lett B. – Stark M. (2017): Amit a számok mutatnak – Differenciált erdővagyon-gazdálkodás. Erdővagyon-gazdálkodási közlemények 7. Soproni Egyetem Kiadó, Sopron : 246 p.

-
- Letl B. – Stark M. – Horváth S. (2016):* Amit a számok mutatnak az erdővagyon-gazdálkodásról – Naturáliák és ökonómia. Erdővagyon-gazdálkodási közlemények 5. Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron : 98 p.
- Mátyás Cs. (2020):* Vágyálmok és a rideg valóság: az erdőtelepítés globális lehetőségei. FAGOSZ Fatáj http://www.fataj.hu/2020/09/259/202009259_ErdotelepitesLehetosegei.php
- MgSzH EI (2009):* Az elmúlt időszak erdőtelepítési tevékenységének felülvizsgálata (1990-2007) 2008, Hosszú távú erdőtelepítési koncepció 2009. Tervszám: II/5-652/2008. MgSzH Központ Erdészeti Igazgatóság Regionális és Zöldövezeti Tervező Osztály, Balatonfüred
- Nagy I. (2013):* Akácoshalmok és vágáskorok. Áldás és átok? Erdészeti Lapok 148 (10): 318–320
- Nagy I. (szerk.) (2018):* Megalapozó tanulmány és javaslatok az egységes vadkár-felmérési útmutató elkészítéséhez és alkalmazásához - Az erdei vadkár felvétele és értékelése
- Nagy I. (2019):* Az akác és nemesnyár ipari célú faültetvénye, mint befektetési lehetőség. Előadás kézirat. Szántóföldi Napok és Agrárgépshow. Mezőfalva, 2019. május 24.
- Nagy J. (2016):* Mi lesz veletek „szántóból lett” tölgyesek? Erdőgazdaság és Faipar 2/2016 ISSN 0025-018X :<http://www.megosz.org/wp-content/uploads/2016/01/Mi-lesz-veletek-sz%C3%A1nt%C3%B3b%C3%B3l-lett-t%C3%B3lgyesek.pdf>
- Naturplan Zöldövezet Tervező Iroda (1996):* Országos hosszú távú erdőtelepítési koncepció
- Nemzeti Erdőtelepítési Program (NEtP) (1997)*
- Nemzeti Erdőprogram Programiroda – NYME-EVGI (2002):* Nemzeti Erdőstratégia és Erdőprogram Társadalmi és információs vitaanyag (Fehér könyv). Sopron.
- NYME-EVGI (2000):* A Dél-Alföldi Regionális Erdőtelepítési Stratégia kialakítása. Kutatási jelentés. PHARE HU 9606020170 : 141 p.
- NYME-EVGI (2008):* A kedvezőtlen adottságú mezőgazdasági területek erdősítési lehetőségei és az erdőgazdálkodói szervezetek megalakítása. [Erdőtelepítés és rendezett gazdálkodás – GAK, 2005–2008 kutatás] Kutatási jelentés.
- NYME-EVGI (2008):* Az erdőgazdálkodás jövedelemtermelő képessége. [Erdő- és Fahasznosítási Regionális Egyetemi Tudásközpont ERFARET; Erdővagyon-gazdálkodási alprogram, 2005–2008 kutatás] Kutatási jelentés
- NYME-EVGI (2008):* Az erdőtelepítés helyzete és lehetőségei. [Erdő- és Fahasznosítási Regionális Egyetemi Tudásközpont ERFARET; Erdővagyon-gazdálkodási alprogram, 2005–2008 kutatás] Kutatási jelentés
- Országos Területrendezési Terv (OTrT) – 2019:* Az Országgyűlés 2018. december 12-én elfogadta Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről szóló 2018. évi CXXXIX. törvényt, amelynek területrendezési terveket érintő fejezetei 2019. március 15-től hatályosak.
- Schiberna E. (2019):* Az erdőtelepítési egységárok számításának háttere – In: Csiha I. – Csiha S. (szerk.) Alföldi Erdők Egyesülete, Kutatói Nap, Tudományos eredmények a gyakorlatban, Lakitelek 2019. AEE, Kecskemét, pp. 39–51.
- Solymos R. (2001):* Erdőtelepítési programok Magyarországon - egy sikertörténet. Magyar Tudomány 46 (4): 440–447
- Szabó G. (2008):* A fafajpolitika alakulása Magyarországon a XX. század elejétől napjainkig. Doktori szigorlat, Roth Gyula Erdészeti és Vadgazdálkodási Tudományok Doktori Iskola Sopron, 15 p.
- Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP) 2007-2013:* Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program a 2007–2013-as időszakra vonatkozó Nemzeti Vidékfejlesztési Program, mely az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból nyújtott vidékfejlesztési támogatásokról szóló [1698/2005/EK Tanácsi Rendelet](#) 15. § (1) bekezdése alapján készült, s melyet Magyarország a Kormány jóváhagyását követően hivatalosan benyújtott az Európai Bizottság részére. Az Európai Bizottság 2007.

szeptember 19-én hagyta jóvá a 2007–2013-as időszakra vonatkozó Új Magyarország Vidékfejlesztési Programot.

Vidékfejlesztési Minisztérium (2012): Nemzeti Vidékstratégia 2012–2020 („a magyar vidék alkotmánya) 136 p. http://www.terport.hu/webfm_send/2767

1923. évi XIX. törvénycikk az alföldi erdők telepítéséről és a fásításokról (*Alföldfásítási Program 1923*)

1040/1954. (V. 27.) MT. határozat az erdőgazdasági termelés fejlesztéséhez szükséges intézkedésekről. Magyar Közlöny.

3224/1991.(VL 13.) sz. kormányhatározattal indított Nemzeti Erdőtelepítési Program

132/2004. (IX. 11.) FVM rendelet a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv (NVT) alapján az Európai Unió által társfinanszírozott mezőgazdasági területek erdősítéséhez nyújtott támogatás igénybevételének részletes szabályairól

88/2007. FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a mezőgazdasági területek erdősítéséhez nyújtandó támogatás igénybevételének részletes szabályairól

